

**FINANTSKIRJAOSKUSE JA FINANTSTEENUSTE ALASE
TEADLIKKUSE UURING EESTI ELANIKE
HULGAS:TEADMISED, OSKUSED, KÄITUMINE JA
HOIAKUD ISIKLIKE RAHAASJADE KORRALDAMISEL**

Tellija: Riigikantselei

**Partnerid: Rahandusministeerium, Finantsinspeksioon,
Haridus- ja Teadusministeerium**

TALLINN

Oktoober 2012

www.saarpoll.ee

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	3
SOOVITUSED.....	7
Eksperti soovitused.....	7
Uuringufirma poolsed ettepanekud tulevikuks.....	9
UURINGU TAUST.....	12
Uuringu meetodika.....	12
UURINGU PÕHITULEMUSED.....	17
1. Finantsteenuste kasutamine	17
1.1. Kasutatavad finantsteenused	17
1.1.1. Finantsteenuste kasutajate tüpoloogia	18
1.1.2. Finantsteenuste kasutajatüüpide portreed.....	20
1.2. Finantsteenuste valimine	23
1.3. Finantsteenuste kohta info hankimine.....	27
1.4. Kasutatud finantsteenuse kahetsemine	32
2. Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine	33
2.1. Praegune toimetulek	33
2.2. Rahaasjade korraldamine ja planeerimine	41
2.3. Säästud	49
2.4. Pensionipõlve rahaline kindlustamine.....	55
2.5. Hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega.....	59
2.5.1. Rahaasjade korraldamise tüpoloogia	65
3. Teadlikkus finantsküsimustes	73
3.1. Hinnangud oma teadlikkusele ja käitumisele rahaasjus.....	73
3.2. Tegelik finantsteenuste alane teadlikkus	76
3.2.1. Kliendi õiguste kaitse finantsasutusega tekkivate arusaamatuste korral	77
3.2.2. Intressi arvutamine.....	79
3.2.3. Riiklik tagatis säästmisel ja investeerimisel	81
3.2.4. Kindlustusmaakleri ja -seltsi erinevused	87
3.3. Hinnangute ja tegeliku teadlikkuse seotus.....	90
4. Põlvkondade kokkuvõtlik võrdlus	91
5. Elanikkonna segmentide kirjeldus	93

LISAD: Lisa 1 – Eestikeelne küsitlusankeet

 Lisa 2 – Avatud küsimuste vastused

 Lisa 3 – Andmetabelid

 Lisa 4 – Finantsteenuste kasutajatüüpide võrdlusgraafikud

 Lisa 5 – Võrdlus varasemate uuringutega

KOKKUVÕTE

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll viis oktoobris 2012 Riigikantselei tellimusel läbi avaliku arvamuse uuringu, mis käsitles Eesti elanike finantskirjaoskust ja finantsteenuste alast teadlikkust. Uuringu käigus küsitleti 1513 Eesti elanikku vanuses 18-80 eluaastat.

Finantsteenuste kasutamine

- Elanikud kasutavad finantsteenuseid väga erinevas mahus: mõni piirdub vaid arveldusarve omamisega, aga teise teenuste portfelli sisaldab rohkearvulist ja mitmekülgset valikut erinevatest teenustest. Kõige aktiivsemad finantsteenuste kasutajad on 30-49-aastased inimesed. Ülekaalukalt kõige levinumateks finantsteenusteks on arveldusarve (hetkel olemas 97 protsendil vastajaist) ja deebetkaart (84%). Teisteks laiemalt levinud teenusteks on kohustusliku pensionifondi osakud (45%), liikluskindlustus (36%), krediitkaart (28%) ja kodukindlustus (27%). Kõige vähem aga kasutatakse erinevaid investeerimisvõimalusi (tuletisinstrumente, võlakirju, investeerimisfondi osakuid, aktsiaid jms).
- Finantsteenuste vahel **valikut langetades** võrdleb 45% vastanuist enda sõnul enne teenuse valimist alati erinevate teenusepakkujate infot ja pakkumisi ning 15% teeb seda valitud teenuste puhul. Ise teadlikult otsustavate inimeste kõrval leidub võrdsel hulgal (14-15%) nii neid, kes lähevad tavaliselt otse oma kodupanka ja ostavad seal pakutava teenuse, kui ka tuttavate ja pereliikmete soovitustest lähtujaid. Mitme finantsteenuse pakkuja vahel valides peetakse oluliseks ennekõike teenuse hinda ja teenusepakkuja usaldusväarsust.
- Finantsteenuste kohta hangitakse selgitavat ja abistavat **informatsiooni** valdavalt kolmest allikast: internet, finantsasutused ja sõbrad-sugulased. Internet on kõige olulisemaks infokanaliks alla 40-aastastele, samuti eestlastele. Umbes 3/5 elanikest on otsinud veebist selgitavat ja abistavat informatsiooni finantsteenuste kohta. Ennekõike on selleks kasutatud oma või mõne muu panga veebilehte (49% elanikest nimetab seda ühe allikana). Teisteks sagedamini kasutatavateks veebilehtedeks on Maksu- ja Tolliameti (13%), muu finantsasutuse (v.a pank; 9%) ja Tarbijakaitseameti koduleht (9%) ning internetiportaali www.tarbija24.ee (7%).
- Enamik inimestest eelistab finantsteenuste kasutamiseks sõlmitavate **lepingute** tingimustega tavaliselt põhjalikult tutvuda ja/või küsida teenusepakkuja käest selgitusi. Umbes kümnendik elanikest (11%) aga on sellised, kes piirduvad ainult üldise teenusekirjelduse või lepingu põgusa üle lugemisega (sh 3% ei loe üldse lepingut).
- Igal kümnendal 18-80-aastaselt elanikul on olnud kokkupuudet finantsteenusega, mille kasutamist ta on hiljem **kahetsenud või veaks pidanud**. Kolmandikul juhtudest on selleks kahetsetavaks teenuseks olnud mingi laen, aga lisaks on veaks peetud ka kindlustuslepingu sõlmimist, krediitkaardi kasutamist, pensionifondiga liitumist, järelmaksu või liisinguga ostmist, hoiustamis- ja investeerimistehinguid jne. Mõnda finantsteenust veaks pidades või kahetsedes on vähem kui pooled vastajaist püüdnud midagi lepingu lõpetamiseks ette võtta: 27% on lepingu ennetähtaegselt lõpetanud ja 18% on avaldanud soovi lepingut ennetähtaegselt lõpetada, aga seda pole võimaldatud.

Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine

- Eesti elanike **rahaline kindlustatus** on küllaltki madal. Iga kolmas inimene (30%) tuleks peamise sissetulekuallika kaotuse korral elamiskulude katmisega toime vähem kui ühe kuu. Rahaliselt kindlustatuid inimesi, kes saaksid taolises situatsioonis ilma laenu võtmata hakkama vähemalt kolm kuud, on samuti 30 protsenti. Ootused aga on palju kõrgemad: ligikaudu 3/4 elanikest leiab, et inimesel peaks võimaluse korral olema sääste vähemalt kolme kuupalga ulatuses või isegi kauemaks. Seetõttu ei ole sugugi üllatav, et **rahuloluks** pole siinkohal eriti põhjust. Ainult viiendik (22%) Eesti elanikest vanuses 18-80 on oma praeguse isikliku rahalise seisuga rahul, iga teine (48%) aga on rahulolematu.
- Rohkem kui kolmandikul elanikest (37%) on viimase 12 kuu jooksul juhtunud, et **sissetulek ei kata täielikult kulutusi**. Taolistes olukordades üldjuhul kas vähendatakse kulutusi (49% nimetas seda ühena toimumisviisidest), otsitakse võimalusi sissetuleku suurendamiseks (35% vastajaist on laenanud perelt või sõpradelt, 20% otsinud lisatööd- ja teenistust, 20% teinud ületunde, 16% võtnud raha säästudest või hoiuselt, 13% münud maha millegi endale kuuluva, 11% kasutanud krediitkaardi) või makstakse arved tähtajast hiljem (28%).
- Umbes 2/5 leibkondadest kulub igakuiselt mingi osa sissetulekust **laenu(de), liisingu(te) või järelmaksu tagasi maksmiseks**. Valdavalt jäävad selleks tehtavad kulutused poole sissetuleku piiresse: 8% kulub selleks alla kümnenndiku leibkonna sissetulekust, 12 protsendil 10-24% ja 13 protsendil 25-49%. Ligikaudu pooltel leibkondadel jääb pärast kulutuste tegemist igakuiselt mingi osa sissetulekust üle **võimalikuks kogumiseks**: 24 protsendil leibkondadest jääb enda hinnangul kogumiseks alla kümnenndiku sissetulekust, 17 protsendil 10-24% sissetulekust ning 7 protsendil rohkem.
- **Sääste** omab enda hinnangul praegu veidi üle poole (55%) elanikkonnast. Keskmisest suurem on sääste omavate inimeste osakaal üle 60-aastaste, kõrgharidusega, kõrgemal ametipositsioonil töötavate, kõrgema sissetulekuga ja eesti rahvusest inimeste hulgas. Säästude puudumine on valdavalt tingitud rahalisest olukorrast: raha ei ole või on liiga vähe, sissetulekud on väiksed ja väljaminekud suured. **Raha kogumise eesmärgid** sõltuvad väga tugevasti inimese vanusest. Kui nooremad inimesed koguvad ennekõike reisimise ja hobide, eluasemega seotud kulude (soetamine, remont, sisustamine), rõivaste, tehnika, hariduse ja auto jaoks, siis mida vanemaks inimene saab, seda enam on säästmine keskendunud matuste, pensioni lisaraha ja oma tervise tarbeks. Sääste omavatest inimestest ainult natuke üle kolmandiku (37%) teenib oma säästudest **intressi**.
- Viimase aasta jooksul on mingil viisil raha kogunud umbes 2/3 elanikest. Valdavalt on raha kogutud arveldusarvele (39% nimetab seda ühena kogumisviisidest) või pandud sularahana kõrvale (31%). Tähtajalisele, kasutus-, kasvu-, kogumis- või reservhoiusele on raha kandnud ligikaudu kümnenndik inimestest (9%).
- Ühine **eelarve**, kus on arvestatud kõikide leibkonnaliikmete sissetulekuid ja kavandatud kulutused, mida leibkond peab tegema, on olemas 38 protsendil leibkondadest. Erilisi **abivahendeid ega instrumente** oma rahaasjade jälgimiseks ja planeerimiseks ei kasutata: valdavalt lihtsalt jälgitakse oma jooksvat kontoseisu pangas (66% vastanuist nimetab seda ühena abivahenditest). Internetipangas jälgib kõigi varade ja kohustuste aruannet 28% ning oma enda meetodil (nt käsitsi või Exceli tabelina) peab eelseisvate tulude ja kulude arvestust 17% elanikest. Iga kuues inimene ei kasuta enda sõnul mingeid abivahendeid.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

- Kõige levinum **rahaasjade planeerimise** periood on üks kuu – iga kolmas inimene (31%) planeerib vähemalt mingit osa oma rahaasjadest ühe kuu peale. Sageduselt teine variant on igapäevane ehk jooksev planeerimine (20%). Pikaajalisi plaane tehakse harvemini ja 17% inimestest ei planeeri enda sõnul rahaasju üldse. Peamisteks planeerimisperioodi pikkust mõjutavateks teguriteks on sissetuleku laekumissagedus ja suurus. Lisaks lähtutakse ka sellest, kui pikaks ajaks osatakse ette prognoosida, kuidas on võimalik ots-otsaga välja tulla või kui palju kulub aega mõne suurema väljamineku jaoks raha kogumiseks.
- Valdav leitakse, et **pensionipõlve rahalist planeerimist** tuleks alustada vanusevahemikus 20-49. Isikliku pensionipõlve rahastamise plaanidesse on kõige sagedamini kaasatud riiklik pension ehk pensioni I sammas (57% vastajaist nimetab seda ühe allikana) ja kohustuslik kogumispension ehk pensioni II sammas (42%). Lisaks loodetakse sageli ka laste ja abikaasa toele ning soovitakse pensionieas töötades lisaraha teenida. Isegi kui võtta arvesse kõik võimalikud sissetulekuallikad, mida on planeeritud oma vanaduspõlve rahastamisse kaasata, ei ole 70% inimestest kindlad, et see võimaldab neil kindlustada kogu pensionipõlveks soovitud elustandardi.
- Eesti elanikud on rahaasjus hoolsad ja alalhoidlikud. Nimelt selgus hoiakuid uurides ennekõike see, et rahaasjadel eelistatakse hoida silma peal ja rahaasjus ollakse hoolikad. **Riskivalmidus** raha investeerimisel on väga madal, koguni 82% inimestest vanuses 18-80 ei ole valmis oma raha investeerimisel riske võtma. Enamike väljaminekute puhul ollakse arvamusel, et nende tarbeks tuleks **pigem raha koguda kui laenata**. Ainsad tegevused, mille korral kaldutakse pidama raha laenamist mõistlikumaks kui kogumist, on eluaseme ostmine või ehitamine ning oma ettevõtte rajamine. Autoostuga seoses esineb mõlemaid hoiakuid võrdselt. Mida vanemate inimestega on tegemist, seda väiksem on riskivalmidus ja seda enam eelistatakse raha kogumist laenamisele.

Teadlikkus finantsküsimumustes

- 18-80-aastasest elanikkonnast pool **hindab oma teadmisi** finantsteenustega hakkama saamisel ning rahaasjus mõistlike ja arukate otsuste langetamisel piisavaks, sama paljude hinnangul aga on nende finantsalased teadmised ebapiisavad. Oma rahaasjade jälgimise oskust peetakse märksa paremaks kui rahaasjades olulisega kursis olemist, raha kogumise oskust ning finantsteenuste tingimuste võrdlemisioskust parima pakkumise valimiseks. Finantsteenuste alast teadlikkust hindavad keskmisest mõnevõrra paremaks eestlased, nooremapoolsed (eriti vanuses 30-49), kõrgharidusega, kõrge sissetulekuga ja maapiirkonnas elavad inimesed.
- Elanike hinnangul tuleks finantsasutusega tekkiva lahkeli või arusaamatuse korral **oma õiguste kaitseks** pöörduda ennekõike Tarbijakaitseametisse (29% nimetab seda ühe võimalusena). Teisteks sagedamini mainitud lahendusteks on kohtusse (13%), teenusepakkuja (12%) ning juristi, advokaadi või prokuratuuri poole pöördumine (10%). Finantsinspektsiooni teab nimetada ainult 5% inimestest. Teadlikkuse seisukohalt muudab olukorra problemaatiliseks asjaolu, et iga kolmas vastaja (36%) ei oskaks oma õiguste kaitseks kuhugi pöörduda.
- Hoiuse **intressi arvutamise oskust** mõõdeti läbi praktilise ülesande. Uuringus esitatud näidisülesande põhjal oskas esimese aasta lõpuks hoiusel oleva summa õigesti välja arvutada 70% ning viienda aasta lõpuks hoiusel oleva summa 40% vastajaist. Teisel juhul on näitaja märksa madalam, sest vahepeal intressidena lisanduv täiendav summa kiputakse arvesse võtmata jätma.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

- 2/3 elanikest teab, et **pensionifondi II ja III sambasse** tehtud sisse maksete väärtus võib väheneda. Ise pensionifondi osakuid omavad inimesed on keskmisest mõnevõrra teadlikumad, aga ka neist ei ole iga neljas endale teadvustanud, et ta võib saada lõpuks vähem raha kätte, kui ta on pensionifondi paigutanud. Võrreldes teiste uuringus kajastatud valdkondadega on mitteteadlikke vastajaist siiski kõige vähem.
- Elanikud on halvasti kursis asjaoluga, et Eestis eksisteerib säästmis- ja investeerimisviise, mille puhul kliendi **raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud** – sellest on teadlik ainult 1/3 inimestest (35%). Kõige enam ollakse kursis, et teatud summa ulatuses on riiklikult tagatud pangas arvelduskontol olev raha; harvemini osatakse nimetada tähtjalist hoiust ja kohustuslikku pensionifondi. Täpsemaid detaile (st milline asutus tagab riikliku kaitse ja kui suure summa ulatuses on raha tagatud) teab ainult väike osa elanikkonnast.
- Kindlustusteenust kasutatavalt või varem kasutanud inimestelt uuriti, kuivõrd teadlikud nad on **kindlustusseltsi, -maakleri ja -agendi** erinevustest. Teadlikkus on selles valdkonnas väga madal. Kuigi kolmandik kindlustusteenuse kasutajatest on arvamusel, et nad teavad, mis vahe on kindlustusmaakleril ja -seltsil, siis tegelikult oskab õige vastuse anda vaid iga kümnes vastaja. Asjaolu, et maakler peab pakkumisi tehes rohkem kliendi huvidega arvestama kui kindlustusagent, teab ainult 23% kindlustusmaakleriga ise kokku puutunutest.
- Finantsalastele teadmiste antud **hinnangud ja tegelik teadlikkus** on omavahel loogilises seoses. Oma teadmisi heaks/piisavaks hindavad vastajad kalduvad tõepoolest olema ülejäänutest paremini teadlikud, kuhu saaks finantsasutusega tekkiva lahkeli korral oma õiguste kaitseks pöörduda, omavad paremaid teadmisi intressimäära arvutamisest ja on rohkem kursis ka pensionifondi väärtuse vähenemise võimalusega ning riikliku tagatisega säästmis- ja investeerimisviiside olemasoluga.

Võrdlus varasemate uuringutega (*kajastab vanuserühma 19-65 ainult võrreldavate küsimuste lõikes*)

- **Finantsteenuste kasutamine:** 2012. aastal oli loetelus rohkem finantsteenuseid kui varasematel perioodidel. On märgata, et levinuim isiklikult kasutatav finantsteenuse on endiselt arveldusarve ning jätkuvalt on isiklikus kasutuses kõrgel kohal ka kohustuslik pensionifond, kindlustus (liiklus-, auto-, kodu-) ja krediitkaart. Käesolevaks aastaks on oluliselt kasvanud arveldusarve kasutajate hulk ning oluliselt langenud tähtjaliste hoiuste, krediitkaardi ja investeerimisfondi osakute kasutamine.
- **Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine:** Võrreldes 2010. aastaga on oluliselt vähenenud nende inimeste osakaal, kelle sissetulek ei ole viimase 12 kuu jooksul täielikult katnud nende kulutusi. Alates 2010. aastast on märgatavalt kasvanud sularaha kõrvalepanemine, seda eelkõige investeerimisteenuse ostmise ning vastamisest keeldunute arvelt. Samas on veidi vähenenud nende hulk, kes ei ole raha ühelgi viisil kogunud/säästnud. Uuringu põhjal võib arvata, et praegu peetakse varasemast vajalikumaks pikemaks perioodiks säästmist.
- **Teadlikkus finantsküsimustes:** Tundub, et finantsasutusega tekkiva lahkeli korral on käitumismall endiselt samasugune, st eelistatakse pöörduda eelkõige Tarbijakaitseametini või kohtu/juristi/advokaadi poole. Märgata võib ka trendi, et läbi aastate on veidi kasvanud nende osakaal, kes peavad pensionifondi tehtud sisse maksete vähenemist võimalikuks. Järeldada võib ka seda, et kindlustusmaakleri ja -agendi eristamine oli nii varasemalt kui on praegu küllaltki madal.

SOOVITUSED

Eksperti soovitused

Elanike finantskirjaoskuse edendamine ja riigi finantsstabiilsus: mõned soovitused ja lähtekohad edasimõtlemiseks

Ivi Proos (PhD), sotsioloog
MTÜ Hooliva Ühiskonna Keskus

- Elanike finantskirjaoskus on oluline lüli riigi finantsstabiilsuse süsteemis lisaks kaasaegsele finantssektori struktuurile ning finantsjärelvalvele. Finantskirjaoskuse edendamise meetmete väljatöötamise teeb keerukaks ja aeganõudvaks erinevate sotsiaalsete rühmade vajadustega ja informatsiooni vastuvõtmise võimekusega arvestamine. Inimeste vajadused finantsteenuste järele erinevad olulisel määral ja sellest tulenevalt on väga spetsiifiline ka erinevate sotsiaalsete rühmade motivatsioon finantskirjaoskuse omandamiseks.
- Kaks põhimõtteliselt erinevat strateegilist suunda on laste ja noorte finantskirjaoskuse arendamine ja täiskasvanute finantskirjaoskuse parandamine ehk täienduskoolitus elukestva õppe raames. Koolide õppekavadesse finantskirjaoskuse temaatika lülitamine on suhteliselt kergesti lahendatav tegevussuund. Huvitavate ja harivate internetipõhiste õppeprogrammide koostamine toimub juba praegu erinevates virtuaalsetes keskkondades. Väga perspektiivne oleks noorte sihtgrupis (14 kuni 18 aastased) kvantitatiivuuringu korraldamine, et selgitada noorte teadmisi, hoiakud ja praktilisi kogemusi finantsküsimustes nagu näiteks rahaasjade korraldamine, pangakaartide kasutamine, säästmine ja tarbimisharjumused. Mitmed uuringud on näidanud, et vanemad ei pühenda nendega koos elavaid noori (vanuses 15+) pere eelarvega ja materiaalse toimetulekuga seotud probleemidesse. Nii ei teki paljudel noortel ettekujutust reaalistest majandusprobleemidest ja -raskustest, millega pered kokku puutuvad. Rahaasjade avatum arutamine pere/leibkonna liikmete vahel võiks olla ühe võimaliku teavituskampaania suunitlus. Vanemate arusaamine, et laste teadlikkus ja kompetentsus praktiliste rahaasjade korraldamises kujuneb esmalt perekonnas, suurendaks ka vanemate motivatsiooni pere eelarve küsimustele enam tähelepanu pöörata ja tegeleda senisest enam rahakulutuste pikemaajalise planeerimisega. 2012. aasta uuringu andmetel on ühine pere eelarve vaid 38% leibkondadest. See on selgelt väga nõrk eeldus rahaasjade planeerimiseks ja eelkõige kulutuste pikemaajaliseks kavandamiseks.
- Finantskirjaoskuse õpetamine koolides on strateegias väga oluline prioriteet. Finantskirjaoskust vajavad kõik lapsed ja noored. Finantskirjaoskuse omandamine varajases nooruses on üks võimalik meede, mis aitab tulevikus inimestel vältida vaesusrisi sattumist, samuti ennetada eriti kõrge riskiga finantskäitumist, näiteks erinevat laadi kiirlaenude ja SMS laenude võtmist.
- Täiskasvanute finantskäitumise mõjutamine eeldab põhjalikku süüvimist erinevate sotsiaalsete gruppide vajadustesse finantsteenuste järele. Kui inimeste sissetulekud on sedavõrd kasinad, et kogu sissetulek läheb igapäevaste kulutuste katmiseks ja seda aastakümnete jooksul, ei saa eeldada selliste inimeste mitmekülgset finantskäitumist. Kui peredel ei ole materiaalseid võimalusi säästmiseks, ei ole neil ka võimalusi paljude finantsteenuste tarbimiseks (laenuvõtted, kindlustused või erinevad hoiuste ja investeringute liigid). Pered, kelle sissetulekud võimaldavad vaid toimetulekut igapäevaste elementaarsete kulutustega, ei ole motiveeritud ka pikemaajaliselt oma

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

toimetulematust või „vaesust“ ette kavandama. Sellest tulenevalt võib olla veidi riskantne planeerida indikaatorit „inimeste arv, kes peavad pidevalt arvestust oma kulude ja tulude üle ning planeerivad rahaasju ette“ aastaks 2020 65%-ni. Väikese sissetulekuga pered tegelevad pidevalt raha kokkuhoiduga, nad elavadki nn. säästurežiimis, ehk peavad arvestust oma kulude üle, kuid nad ei kavanda oma rahaaju pikalt ette, sest nad ei ole kindlad oma sissetulekute stabiilsuses. Keskmisest vaesemad inimesed mõtlevad oma rahaasjade üle nn. teises võtmes, kasutavad teistsugust terminoloogiat.

- Elanike finantskäitumise edendamiseks on kindlasti oluline erinevate teavituskampaaniate korraldamine, mida praegu juba ka tehakse. 2012. aasta uuring ja ka eelnevad uuringud näitasid, et teavituse sisu kavandamine peab olema väga ulatuslikul skaalal. Üsna mõtlemapanev on näiteks 2012. aasta uuringust tulenev teadmine, et oluline osa täiskasvanud elanikest ei oska leida 5 aastase hoiuse intressi. Isegi kõrgharidusega inimestest suudab vaid 53% hoiuse intressi õigesti leida. Siinkohal võiks veidi retooriliselt küsida, millist teavituskampaaniat oleks vaja korraldada, et õpetada inimestele selgeks hoiuse intressi arvutamine. See on finantskirjaoskuse üks oluline pidepunkt, et inimesed oskaksid võrrelda näiteks inflatsiooni taset ja hoiuse intressi suurus.
- Finantskirjaoskuse edendamine võib olla ka komplitseeritud ja vastuolulise iseloomuga. 2012. a uuring näitas, et 1/3 elanikest ei tea, et pensionifondidesse paigutatud raha väärtus võib väheneda. Samas ei saa seda teemat kampaaniana elanikele selgitada, tähtsam kui teadmiste levitamine on hoiduda inimeste hirmutamist. Pensionifondide usaldusvääruse hoidmine on oluline prioriteet. Kuna II samba maksed on nooremale sihtrühmale kohustuslikud, võib ebakindlus pensionifondide suhtes tekitada rahulolematust ja protestikäitumist.
- Riigi finantsstabiilsuse seisukohalt on väga oluline, kuivõrd inimesed usaldavad pankasid. Pankade usaldusväärstust käesoleva uuringuga ei mõõdetud, kuid eelnevad uuringud on näidanud Eesti inimeste suhteliselt kõrget usaldust pankade vastu. Eesti inimesed hoiavad üldjuhul oma raha julgelt pankades. Majanduskriisi perioodil on elanike hoiused olnud kasvutrendiga, kuid tähelepanuväärne osa elanike hoiustest „puhkab“ arvelduskontol, ilma tulususeta, teenides hoiustajatele intressi 0%. Siit ei saa välja lugeda usaldamatust pankade vastu, aga see peegeldab elanike suurt ebakindlust makromajandusliku olukorra suhtes Euroopas ja maailmas. Elanike finantskirjaoskuse edendamise seisukohalt võiksid strateegias olla ka meetmed, mis õpetaksid teadlikumale osale elanikest oskust makromajanduslikku olukorda analüüsida, et inimesed saaksid vajadusel oma finantsotsuseid teadlikumalt korrigeerida.
- Strateegias on eesmärgiks selgitada hoiakuid, mis mõjutavad inimeste ebamõistlikke valikuid ja valesid finantskäitumise otsuseid. Selle eesmärgi elluviimisel on oluline roll pankadel ja pankade vastutustundlikul käitumisel. Kui eluasemelaene pakutakse inimestele jõuliste kampaaniatena ja inimeste pikaajalise maksevõime analüüsid on puudulikud, on raske eeldada, et noored laenuvõtjad suudavad oma tuleviku riske adekvaatselt kaardistada ja laenamisest loobuda. Seega on pankade suhtumine laenuvõtjatesse (inimeste maksevõime riskide analüüs) palju suurema tähtsusega kui inimeste finantskirjaoskuse edendamine. Eraldi teema pankade vastutustundlikkuses on laenude käendajate teema. Praktika on näidanud käendajate teadmiste vähesust ja arusaamade puudumist tuleviku riskidest, mida käendamine võib neile kaasa tuua. Finantskirjaoskuse suurendamise kampaaniad võiksid puudutada ka näiteks spetsiifiliste tegevuste ja finantsriskide oskusteabe levitamist. Näiteks laenude käendajate finantskirjaoskus kui omaette finantsalase oskusteabe teemade kompleks.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

- 2012. aasta küsitlus näitas, et kindlustustegevuse osas on elanikel kõige enam ebaselgust ja teadmatust. Üks põhjus on selles, et kindlustustegevuse praktiline kogemus on väike või formaalne. Näiteks liikluskindlustusega on paljud inimesed kokku puutunud, kuid selle kindlustusliigi kohustuslikkus ja täpsed ning üheselt mõistetavad protseduurid ei anna inimestele kogemust ja üldiseid kindlustusalaseid teadmisi. Kindlustamine kui oma riskide maandamine on enamike inimeste jaoks valdkond, mille mõtestamine on inimestele veel harjumatu.
- Finantskirjaoskuse strateegias on oluline finantsteenuste valdkonnaga otseselt seotud institutsioonide tähtsuse ja nende tuntuse suurendamine. Kommertspangad ja kindlustusseltsid puutuvad klientidega pidevalt kokku ja nende teavitustegevus mõjutab inimeste finantskirjaoskust pidevalt. 2012. aasta uuring näitas, et probleemide ja konfliktide puhul teenuse pakkujatega tunnevad tarbijad (laenu- ja kindlustusvõtjad) ennast suhteliselt abitult. Esimeseks valikuks, kelle poole pöörduakse, ei olnud teenuse pakkuja ja Finantsinspeksioon, vaid Tarbijakaitseamet. Finantsinspeksioon on väga positiivse sammuna avanud tarbijatele atraktiivse veebipõhise finantskirjaoskuse testimise skeemi. See veebikeskkond on mõeldud siiski arenenud vajadustega finantsteenuste tarbijatele. Meediaväljaannete praktiline tegevus on näidanud, et väga tõhusaks ja lugejasõbralikuks suhtlusvormiks on küsimuste ja vastuste rubriigi ülevaheldamine. Erinevate elusituatsioonide tarkade otsuste skeemid ja võimalikud juriidilised lahendused on valdkond, kus inimestel tuleb teadmistest kõige enam puudu. Uitmõttena võiks välja pakkuda idee, et Finantsinspeksioon võiks oma veebiruumis avada finantsteenuseid puudutavate „küsimuste ja vastuste“ rubriigi. Sellise keskkonna ülevaheldamine on mõistagi keerukas ning nõuaks erinevate spetsialistide kaasamist ja üsna suurt töömahtu. Küsimuste ja vastuste rubriigi kasuteguriks on see, et tekib selge arusaam, millistes valdkondades on inimestel kõige vähem teadlikkust, milliste finantsteenuste osas on inimestel enam praktilisi probleeme, millega inimesed hakkama ei saa, kuidas tekivad konfliktid pankade ja kindlustusseltsidega jne. Küsimuste ja vastuste rubriik tähendaks seda, et Finantsinspeksioon kujuneks elanike jaoks finantsteenuste alal praktilise nõuande keskuseks. See suurendaks Finantsinspeksiooni tuntust ja mainet.

Uuringufirma poolsed ettepanekud tulevikuks

Käesoleva uuringu tulemusi analüüsid jäi inimeste finantskäitumise selgitamisel üpris sageli puudu informatsioonist, mille abil saanuks tulemusi objektiivsele materjalile toetudes interpreteerida. Küsimustikus on palju vajalikke hoiakulisi küsimusi, kuid vähe teavet, miks inimesed käituvad ühel või teisel viisil, mis seda tingib. Näiteks, miks inimestel on suhteliselt vähe erinevaid kindlustusi? Kaskokindlustust on suhteliselt vähestel inimestele võrreldes autoomanike arvuga. Mis seda tingib, kas rahapuudus, madal usaldus kindlustuste vastu, oskamatus kindlustuslepingut sõlmida, kartus pügada saada või midagi muud?

Nende hoiakute interpreteerimisel, mis puudutavad rahaasjade korraldamist, jääb puudu nõ objektiivsest teabest leibkonna sissetulekuallikate ning väljaminekute struktuuri kohta. Seda, et osa inimesi ei saa rahaasjade pärast magada või nad on murelikud, ei saa seletada ainuüksi sissetuleku suurusega või sellega, millised laenud on võetud. Eksisteerivad ka muud väljaminekud peale kommunaalkulude ning söögile, transpordile jms tehtavate kulutuste. Sissetulekute ja väljaminekute struktuur ning ulatus selgitaksid paremini inimeste hoiakuid ning võimaldaksid mõelda, kuidas teatud sihtgrupe finantsküsimustes koolitada/informeerida.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Uuring näitas, et küllalt suur hulk inimesi võtab finantsteenuste valimisel tavaliselt pakkumisi erinevatelt firmadelt. Ehk oleks tõepärasema info saamiseks mõttekas uurida, mida inimene viimase finantsteenuse valimisel tegi ning kuidas ta lepingu sõlmis. See annab selgema ettekujutuse inimeste tegelikust käitumismustrist. Inimestele efektiivse harimisprogrammi välja töötamisel tuleks kindlasti uurida ka seda, kuidas inimesed tegelikult lepingutest aru saavad. Mõned loevad lepingut põgusalt, mõned põhjalikult, kuid mida nad tegelikult sellest mõistavad või mida üldse tähendab põhjalik tutvumine, seda kvantitatiivuuringu ei selgu. Kui inimesed peavad teenuse valimisel esmatähtsaks hinda, siis oleks hea teada saada, mida inimese jaoks tähendab hinna sisu. Mida tähendab hea hind, kas inimene ikka saab sellest aru, kas märkab lisatasusid, kitsendavaid tingimusi või laiemat kindlustatust jms.

Pensionipõlve rahastamise puhul oleks vaja teada ka seda, millist elustiili inimesed loodavad järgida, millest see koosneb. Sellisel juhul oleks meil teada norm, mille alusel saaks inimeste kindlustundele antavaid hinnanguid analüüsida. Pensionipõlve planeerimisel loodavad inimesed päris palju laste abile. Oleks hea teada saada, kui palju pensionärid tegelikult praegu abi saavad; kui palju on neid pensionäre, kes peavad ilma selle abita elama; keda nad peavad ise aitama ja millised on nende kohustused.

Finantsteenuste kasutamise küsimuses oleks mõttekas piirduda vaid hetkel aktuaalsete teenustega, mitte aga küsida, kas vastajal on varem olnud sellega kokkupuuteid. Kokkupuuted aitavad küll teha oletusi, et tänu nendele on inimene paremini informeeritud teatud teenuste kasutamisest, kuid praeguses vormis see ei täida päris hästi oma funktsiooni. Trendide uurimisel oleks otstarbekam küsida teavet vaid aktuaalsete teenuste kohta, neid saab ka ühemõttelisemalt võrrelda. Oletagem, et vastajal oli 15 aastat tagasi kogemus investeerimisfondide kasutamisega. Tollane kogemus aitab aga väga vähe praeguse olukorra mõistmisel. Peaks mõtlema sellele, kuidas analüüsiks vajalik informatsioon oleks võimalikult täpne ning võimaldaks küsitlustulemusi täpsemalt mõtestada, jättes spekulatsioonidele vähem ruumi.

Suuremaid rahalisi planeeringuid käsitlevas küsimuses päritakse, keda kaasatakse otsuste vastuvõtmise protsessi. Üheks osapoolteks on ankeedis hetkel märgitud lapsed. Siinkohal tuleks kindlasti eristada alla 18-aastased lapsed, täiskasvanud lapsed, leibkonnas elavad lapsed või eraldi elavad lapsed (tihtipeale viimased võtavad enda kanda osa finantskoormusest). Taoline lähenemine võimaldaks paremini mõista, kuidas otsuseid vastu võetakse.

Leibkonna ühiseelarve küsimuses tuleks ilmselt teha selgitav täpsustus. Osades leibkondades ei pruugi olla nõ ühist eelarvet, vaid seal on ära jagatud konkreetsete kohustused: kes maksab teatud makse, kes vastutab toidu eest jms. Taoline lähenemine ei pruugi osade vastajate jaoks tähendada ühist eelarvet, sest osapooled on teinud finantskohuste jagamise.

Mõistmaks inimeste rahalisi muresid tuleks teada saada ka seda, kellele kuulub eluase: kas ühisomandusse või mitte, kas on sõlmitud varaline leping või mitte jms. Sama puudutab autosid ja muidki elutähtsaid asju. Need küsimused puudutavad eelkõige partnerlussuhtes elavaid inimesi, kelle kindlustunne ei pruugi olla kõige kõrgem. Seetõttu oleks oluline abielus ja vabaabielus olevaid inimesi eraldi vaadelda.

Uuring püstitab palju mitmesuguseid oletusi, mida saab lahendada kvantitatiivuuringu instrumenti täiustades. Osa küsimusi on aga lahendatavad vaid kvalitatiivuuringu kaudu. Viimased võimaldavad vastata olulistele küsimustele: miks inimesed käituvad ühel või teisel viisil ning kuidas nad teatud otsusteni on jõudnud. Nendele küsimustele vastuste saamine suudab elanikkonna finantsoskuste parendamise programmi muuta märksa tõhusamaks ning täpsemini sihituks.

Seega selgus käesolevast täiskasvanute finantskirjaoskuse uuringust mitmeid huvitavaid aspekte, kuid tõstatisid ka uued hüpoteesid ja küsimused selle kohta, miks inimesed teataval viisil käituvad, mis on nende hoiakute põhjustajateks jne. Elanike hoiakute, arvamuste ja käitumise tagamaade avamiseks võiks teostada **kvalitatiivuuringu erinevates täiskasvanute sihtrühmades**. Üheks võimaluseks oleks viia läbi fookusgrupid erinevate elanikkonna gruppide või segmentide kaupa. Samuti on võimalik lisauuringuna või sama uuringu käigus minna süvitsi spetsiifiliste sihtrühmadega nagu pikaajaliste laenude võtjad, sularahas hoiustajad, laenudega hätta jäänud jt. Nii käesolevale uuringule kui ka eksperdi kommentaaridele tuginedes oleks võimalik tellijaga koostöös koostada sihtrühmad, kellelt saaks parima selgitava ülevaate finantstemaatikaga seotud valupunktide, hoiakute ja käitumise vaheliste „käärde“ jm ühiskonnas toimuva kohta.

Lisaks täiskasvanute uurimisele soovitame, eksperdi informatsioonile tuginedes, viia läbi uuringu ka **noorte** hulgas (näiteks alustades kvalitatiivuuringust). Käesoleva uuringu ekspert soovitab uurida eelkõige koolinoori, et saada teavet kooliprogrammide tõhususe ja noorte enda huvide kohta. Sellisele uuringule soovitab ekspert kontrollgrupiks *Junior Achievement* programmi läbinuid. Lisaks eelnimetatule soovitaksime kaasata täiskasvanute uuringusse või uurida otse noortelt järgmiste teemade kohta: kas ja mismoodi nendeni finantstemaatika jõuab, milliseid hoiakuid või käitumismalle noored endas kannavad, kas ja kuidas perekonnas finantstemaatikat käsitletakse. Noorte finantstemaatika uurimiseks on veel mitmeid erinevaid viise, mis võiksid lähiaastate strateegiate kujundamisse oma panuse anda.

UURINGU TAUST

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll viis oktoobris 2012 läbi üleriigilise avaliku arvamuse küsitluse, mille peamiseks eesmärgiks oli mõõta finantskirjaoskuse taset kitsamates elanikkonna segmentides. Antud uuringu tellijaks oli Riigikantselei koostöös Rahandusministeeriumi, Finantsinspektsiooni ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga. Uuring teostati tarkade otsuste fondi ja Euroopa Sotsiaalfondi toel.

OECD definitsiooni kohaselt on **finantskirjaoskus** oskuste, teadmiste, hoiakute ja käitumiste kogum, mis on vajalik rahaasjades arukate otsuste tegemiseks ja oma pere majandusliku heaolu tagamiseks. Finantskirjaoskuse ühtseks üleriigiliseks edendamiseks on Rahandusministeerium algatanud finantskirjaoskuse edendamise strateegia loomise protsessi. Strateegia lahutamatuks osaks oleva rakenduskava koostamiseks on oluline mõista Eesti elanikkonna probleeme rahaasjade planeerimisel ja finantsteenuste kasutamisel. Konkreetsete strateegia rakendusmeetmete planeerimiseks on oluline erinevate sihtrühmade teadmisi, hoiakuid ja käitumist mõista. Tellija hinnangul ei anna varasemad uuringud piisavalt detailset ülevaadet, et strateegia rakenduskava meetmeid efektiivselt kavandada.

Käesolev uuring annab ülevaate järgmistest finantskirjaoskusega seotud teemadest:

- milliseid finantsteenuseid kasutatakse;
- kuidas finantsteenuseid valitakse ja millistest allikatest nende kohta infot saadakse;
- milline on toimetulek ja hinnang oma finantsolukorrale;
- kuidas leibkonnas rahaasju korraldatakse;
- kui pikaks ajaks ja millest lähtuvalt rahaasju planeeritakse;
- kas, kuidas ja mille tarbeks säästetakse;
- millised on hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega;
- milliseks hinnatakse oma teadlikkust finantsküsimustes ja kuivõrd tegelikult osatakse finantsteenuste alastele küsimustele õigesti vastata.

Käesolev **aruanne** tutvustab uuringu metoodikat, annab ülevaate uuringu peamistest tulemustest ning esitab tulemuste kokkuvõtte ja soovitusel. Aruande lisadena esitatakse elanikkonnaküsitluse eestikeelne ankeet, loetelu avatud küsimustele antud vastustest, andmetabelid erinevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes, finantsteenuste kasutajatüüpide võrdlusgraafikud ning ülevaade varasemate finantsteemaliste uuringutega teostatud võrdlusest.

Uuringu metoodika

Ajavahemikul 10.-30. oktoober 2012 viis uuringufirma Saar Poll OÜ läbi üleriigilise avaliku arvamuse küsitluse, kus suulise intervjuu vormis ja paberankeedi abil küsitleti **1513 inimest vanuses 18-80** eluaastat. Vastajate valikuks kasutati proportsionaalse juhuvalimi meetodit. Intervjuud viidi läbi Saar Polli kogenud küsitlejate poolt ning need toimusid eesti ja vene keeles. Intervjuud toimusid 229 küsitluspunktis, igas punktis keskmiselt 6-7 intervjuud.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Saadud küsitlustulemi ja statistilise mudeli võrdlemisel ilmnenu erisuste vähendamiseks kaaluti saadud tulemit alljärgnevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes (Tabel 1). Sotsiaal-demograafiliste tunnuste mudeli koostamisel on kasutatud rahvastikustatistika andmeid seisuga 01.01.2012.

Tabel 1. Valimi iseloomustus sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel (N¹=1513)

	Mudel (%)	Saadud küsitlustulem (%)	Kaalutud küsitlustulem (%)
SUGU			
Mees	46,0	46,0	46,0
Naine	54,0	54,0	54,0
VANUS			
18-29	22,8	21,2	22,8
30-39	17,9	14,4	17,9
40-49	17,1	16,3	17,1
50-59	17,4	18,4	17,4
60-69	14,5	15,5	14,5
70-80	10,3	14,1	10,3
RAHVUS			
Eestlane	68,0	66,5	68,0
Muu rahvus	32,0	33,5	32,0
ELUKOHT*			
Linnaline asula	69,8	70,7	69,8
Maa-asula	30,2	29,3	30,2
REGIOON**			
Põhja-Eesti	39,4	39,3	39,4
Lääne-Eesti	12,0	11,9	12,0
Kesk-Eesti	10,4	10,7	10,4
Kirde-Eesti	12,8	13,0	12,8
Lõuna-Eesti	25,4	25,0	25,4

* Elukohatüübi puhul on lähtutud Statistikaameti määratlusest. Linnaliste asulate hulka on arvestatud linnad, vallasisesed linnad ja alevid, maa-asulate hulka alevikud ja külad. Järva-Jaani alev (kuni 2006. aastani alevik) ja Kiili alev (kuni 2008. aastani alevik) on arvestatud maa-asulate hulka.

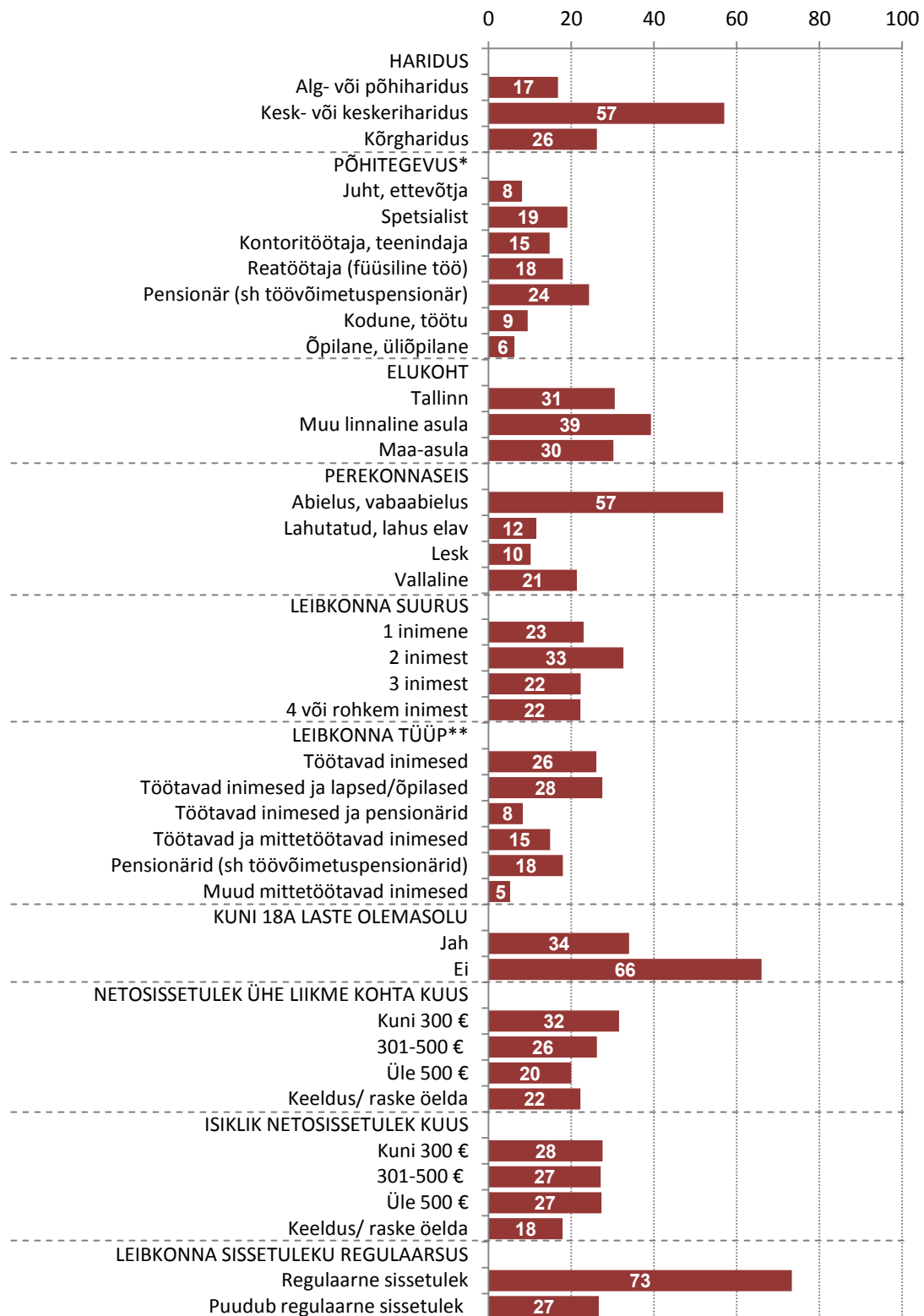
** Põhja-Eesti alla kuulub Harjumaa (sh Tallinn). Lääne-Eesti alla kuuluvad Hiiumaa, Läänemaa, Pärnumaa ja Saaremaa. Kesk-Eesti alla kuuluvad Järvamaa, Lääne-Virumaa ja Raplamaa. Kirde-Eesti alla kuulub Ida-Virumaa. Lõuna-Eesti alla kuuluvad Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa ja Võrumaa.

Joonis 1 annab täpsema ülevaate vastajate profiilist: haridustase, põhitegevus, elukoha tüüp, perekonnaseis, leibkonna suurus, leibkonna tüüp, laste olemasolu, netosissetulek kuus (ühe leibkonnaliikme kohta ning vastaja isiklik sissetulek), sissetuleku regulaarsus.

¹ Siin ja edaspidi tähistab N vastajate arvu.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 1. Vastajate ülejäänud taustaandmed (%; N=1513)

*Põhitegevuse tunnus on koostatud lähtuvalt vastaja enda määratlusest, milline on tema praegune põhitegevus. Aluseks on ankeedis olnud küsimus D8 (vt Lisa 1).

** Leibkonna tüübi tunnus on koostatud vastaja põhitegevuse või leibkonna koosseisu küsimuse alusel (vt Lisa 1; ankeedis D8 ja D11). Töötavate ja mittetöötavate inimeste leibkonna alla kuuluvad need leibkonnad, kus lisaks töötava(te)le inimes(t)ele on ka mõni töötu või kodune liige või erinevate gruppide kooslus (sh lapsed, õppivad täiskasvanud, töötud, kodused, mittetöötavad pensionärid). Muude mittetöötavate inimeste leibkonna alla kuuluvad erinevad kooslused lastest, õppivatest täiskasvanutest, töötutest, kodustest ja mittetöötavatest pensionäridest (v.a. ainult pensionärid).

Lisaks tavapärasele analüüsile sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel, käsitleb käesolev aruanne erinevaid finantskirjaoskuse edendamise strateegia planeerimise seisukohast huvipakkuvaid elanikkonna segmente:

- 1) kõrgharidusega keskmisest madalama või keskmise sissetulekuga² töötav inimene (N=152);
- 2) 30-45-aastane kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimene (N=40);
- 3) inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18-aastane laps ning leibkond maksab tagasi võetud eluasemelaenu (N=172);
- 4) inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18-aastane laps ning pole tagasimaksmisel eluasemelaenu (N=344);
- 5) põhi- või keskhariidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötav inimene (N=79);
- 6) põhi- või keskhariidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötav inimene (N=369);
- 7) 18-26-aastane noor (N=253);
- 8) 55-aastane ja vanem töötav inimene (N=171);
- 9) mittetöötav pensionär (N=367);
- 10) inimene, kes teeb rahaasjades pikaajalisi, st üle 2 aasta kestvaid plaane ja investeerib³ (N=368);
- 11) inimene, kellel on finantskohustus⁴ (N=543).

Uuritavate segmentide puhul tuleb meeles pidada, et need on omavahel kattuvad (st mõni vastaja võib korraga kuuluda mitme erineva siinse segmenti alla) ning samas ei kata need ära kogu uuritavat sihtrühma (st mõni vastaja ei kuulu ühegi siinse segmenti alla). Teine ja viies segment on ülejäänutest oluliselt väiksemad ja seega tuleb tulemusi analüüsides meeles pidada, et nende segmentide puhul on statistilise vea võimalus selle võrra suurem.

Käesolevas aruandes on jooksvalt tulemusi segmentide lõikes esitatud ainult nende teemade puhul, kus see on lähtuvalt küsimuse ülesehitusest mõistlik ja segmentide vaheline võrdlus annab lisaväärtust taustatunnuste alusel esitatud tulemustele. Põhjalik segmentide kirjeldus esitatakse aga eraldi peatükina (vt peatükk 5, lk 93).

Käesoleva uuringu tulemused on **laiendatavad Eesti elanikkonnale vanuses 18-80 aastat**; sealjuures jääb maksimaalse valimivea suurus 95-protsendilisel usaldusnivool 2,53% piiridesse (väiksemate alagruppide vaatlemisel võib viga olla suurem). Tabel 2 annab täpsema ülevaate, millises sõltuvuses on valimi suurus (st vastanute arv), valimist arvatud osakaal (st vastuste %) ja võimalik statistiline viga (ehk võimalik eksimine %-des). Aruandes on termineid „vastaja“, „elanik“ ja „inimene“ kasutatud sünonüümidena. Kui mõnele küsimusele vastas ainult kitsam sihtrühm (nt mõnd kindlat liiki teenust kasutavad inimesed), siis on see tekstis, joonistel ja tabelites eraldi ära märgitud.

² Segmente määratledes lähtutakse vastaja isiklikust igakuisest netosissetulekust. Kuna tegemist on tööealiste inimestega, siis on aluseks võetud riiklik statistika keskmise palga kohta ning keskmiseks sissetulekuks loetakse vahemik 651-750 eurot. Seega keskmisest madalam sissetulek on kuni 650 eurot ja keskmisest kõrgem sissetulek üle 750 euro kuus.

³ Pikaajalisi plaane tegevaks ja investeerivaks inimeseks loetakse vastaja, kel on hetkel olemas kas elukindlustus, lastekindlustus, investeerimisriskiga hoius, investeerimisriskiga elukindlustus, aktsiad, võlakirjad, investeerimisfondi osakud, tuletisinstrumendid, vabatahtliku pensionifondi osakud (III sammas) või kogumispensioni kindlustusleping (III sammas).

⁴ Finantskohustusi omavaks inimeseks loetakse vastaja, kel on hetkel olemas kas eluasemelaen, muu kinnisvara tagatisega pangalaen, SMS-laen ehk kiiralaen, tagatiseta pangalaen, väikelaen, tarbimislaen, järelmaks, õppelaen või autoliising.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Tabel 2. Valimivea piirid

Vastuste osakaal/ Valimi suurus	50%	48% või 52%	40% või 60%	35% või 65%	30% või 70%	25% või 75%	20% või 80%	15% või 85%	10% või 90%	5% või 95%	3% või 97%	2% või 98%
10	30,99	30,97	30,36	29,56	28,40	26,84	24,79	22,13	18,59	13,51	10,57	8,68
20	21,91	21,90	21,47	20,90	20,08	18,98	17,53	15,65	13,15	9,55	7,48	6,14
30	17,89	17,88	17,53	17,07	16,40	15,49	14,31	12,78	10,74	7,80	6,10	5,01
40	15,49	15,49	15,18	14,78	14,20	13,42	12,40	11,07	9,30	6,75	5,29	4,34
50	13,86	13,85	13,58	13,22	12,70	12,00	11,09	9,90	8,32	6,04	4,73	3,88
60	12,65	12,65	12,40	12,07	11,60	10,96	10,12	9,03	7,59	5,51	4,32	3,54
70	11,71	11,71	11,48	11,17	10,74	10,14	9,37	8,36	7,03	5,11	4,00	3,28
80	10,96	10,95	10,73	10,45	10,04	9,49	8,77	7,82	6,57	4,78	3,74	3,07
90	10,33	10,32	10,12	9,85	9,47	8,95	8,26	7,38	6,20	4,50	3,52	2,89
100	9,80	9,79	9,60	9,35	8,98	8,49	7,84	7,00	5,88	4,27	3,34	2,74
110	9,34	9,34	9,15	8,91	8,56	8,09	7,47	6,67	5,61	4,07	3,19	2,62
120	8,95	8,94	8,76	8,53	8,20	7,75	7,16	6,39	5,37	3,90	3,05	2,50
130	8,59	8,59	8,42	8,20	7,88	7,44	6,88	6,14	5,16	3,75	2,93	2,41
150	8,00	8,00	7,84	7,63	7,33	6,93	6,40	5,71	4,80	3,49	2,73	2,24
200	6,93	6,93	6,79	6,61	6,35	6,00	5,54	4,95	4,16	3,02	2,36	1,94
250	6,20	6,19	6,07	5,91	5,68	5,37	4,96	4,43	3,72	2,70	2,11	1,74
300	5,66	5,65	5,54	5,40	5,18	4,90	4,53	4,04	3,39	2,47	1,93	1,58
350	5,24	5,23	5,13	5,00	4,80	4,54	4,19	3,74	3,14	2,28	1,79	1,47
400	4,90	4,90	4,80	4,67	4,49	4,24	3,92	3,50	2,94	2,14	1,67	1,37
500	4,38	4,38	4,29	4,18	4,02	3,79	3,51	3,13	2,63	1,91	1,49	1,23
800	3,46	3,46	3,39	3,30	3,17	3,00	2,77	2,47	2,08	1,51	1,18	0,97
1000	3,10	3,10	3,03	2,95	2,84	2,68	2,48	2,21	1,86	1,35	1,06	0,87
1200	2,83	2,83	2,77	2,70	2,59	2,45	2,26	2,02	1,70	1,23	0,96	0,79
1500	2,53	2,53	2,48	2,41	2,32	2,19	2,02	1,81	1,52	1,10	0,86	0,71

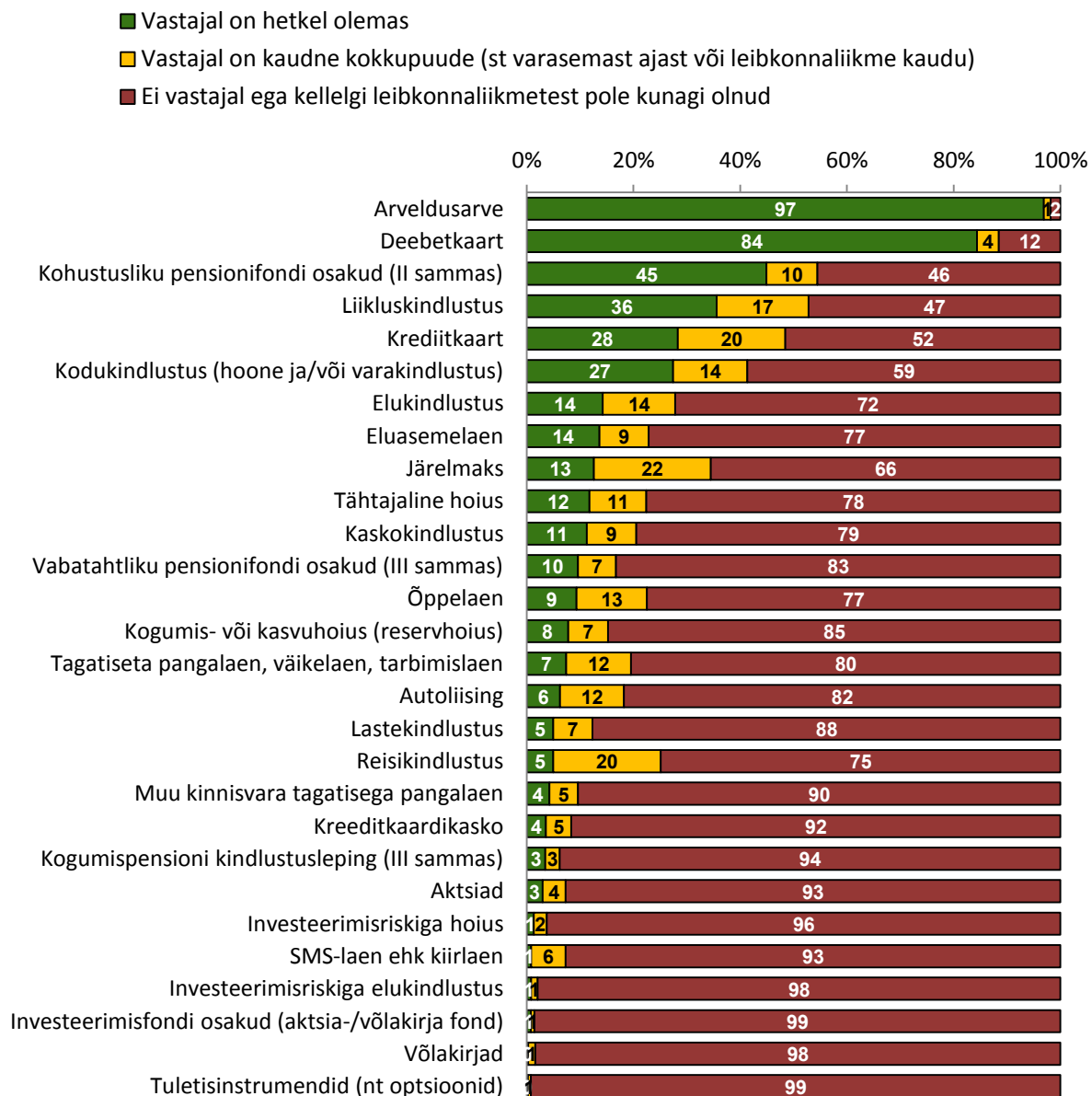
UURINGU PÕHITULEMUSED

1. Finantsteenuste kasutamine

Esimene peatükk annab ülevaate kasutatavatest finantsteenustest ja tutvustab teenusekasutajate tüpoloogiat. Lisaks selgub, millest lähtuvalt erinevate teenuste vahel valikut langetatakse, kust teenuste kohta infot leitakse ning kas mõnda kasutatud teenustest on tulnud ka kahetseda.

1.1. Kasutatavad finantsteenused

Joonis 2. Milliseid finantsteenuseid järgnevatest olete viimastel aastatel kasutanud? (N = kõik vastajad)

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Käesolevas uuringus küsiti vastajailt 28 erineva finantsteenuse olemasolu kohta. Joonis 2 annab esmase ülevaate, millised on 18-80-aastaste Eesti elanike kokkupuuted erinevate teenustega, eristades seejuures praeguse isikliku kokkupuute ning kaudsema kokkupuute (st vastajal on antud teenus kunagi varem olnud või mõnel teisel leibkonnaliikmel on teenus hetkel või on olnud kunagi varem). Ülekaalukalt kõige levinumateks finantsteenusteks on **arveldusarve** (olemas 97 protsendil vastajaist) ja **deebetkaart** (84%). Teisteks laiemalt levinud teenusteks on kohustusliku pensionifondi osakud (45%), liikluskindlustus (36%), krediitkaart (28%) ja kodukindlustus (27%).

1.1.1. Finantsteenuste kasutajate tüpoloogia

Finantsteenuste kasutajate tüpoloogia on koostatud lähtuvalt eelmises alapeatükis kajastatud teenuste loetelust. Tüpoloogiaks on kasutatud vastaja enese määratlust, millist teenust ta ise hetkel kasutab või ei kasuta. Tüpoloogia loomisel ei ole kajastatud varianti, kas vastajal on teatud teenuse kasutamise varasem kogemus või kas tema leibkonnas on hetkel või on varem olnud nimetatud teenuste kasutajaid. Taolisest lähenemisest tulenevalt kodeeriti vastusevariandid järgnevalt: 1 – vastajal on nimetatud teenus hetkel olemas; 0 – vastajal ei ole seda teenust hetkel olemas. Tüüpide loomisel on kasutatud kaheastmelist klastermeetodit. Erinevaid väljundeid analüüsid selgus, et otstarbekas oleks välja tuua 6 erinevat tüüpi, mis esindavad päris selgeid finantskäitumise viise (Joonis 3).

Joonis 3. Finantsteenuste kasutajate tüübid (nende %, kes vastavas tüübis kasutavad antud teenuseid)

	I	II	III	IV	V	VI
Arveldusarve	94	96	99	96	100	99
Deebetkaart	71	90	87	85	91	94
Krediitkaart		13	60	2	58	66
Kreeditkaardikasko			8		9	11
Eluasemelaen	1	0	2	3	99	22
Muu kinnisvara tagatisega pangalaen		1	7		18	11
SMS-laen ehk kiirlaen		5	11		4	2
Tagatiseta pangalaen, väikelaen, tarbimislaen			31	1	17	18
Järelmaks		10	53	5	38	24
Õppelaen		17	12		37	15
Autoliising	1	1	2		17	43
Elukindlustus		7	22	15	27	50
Kaskokindlustus			1	1	19	60
Liikluskindlustus	4	37	18	30	55	93
Kodukindlustus (hoone ja/või varakindlustus)	1	1	23	47	81	63
Lastekindlustus		1	7	6	6	24
Reisikindlustus		12	18	13	23	46
Tähtajaline hoius			14	64	4	32
Kogumis- või kasvuhoius (reservhoius)		2	10	22	10	23
Investeeringisriskiga hoius		1		3	2	9
Investeeringisriskiga elukindlustus			0		1	4
Aktsiad			3	1		18
Võlakirjad		0	1	1		3
Investeeringisfondi osakud				1		4
Tuletisinstrumendid (nt optsioonid)			1			2
Kohustusliku pensionifondi osakud (II sammas)		70	43	22	64	68
Vabatahtliku pensionifondi osakud (III sammas)		9	10	1	6	36
Kogumispensioni kindlustusleping (III sammas)		0		5		15
Vastajate osakaal, kes kuuluvad antud tüüpi	18,2%	18,6%	24,7%	13,0%	9,2%	16,5%

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Finantsteenuste kasutajate tüüpe diferentseerib praktiliselt kõigi teenuste kasutamise või mittekasutamise määr. Kõige vähem diferentseerib arveldusarve või deebetkaardi omamine/mitteomamine, sest valdaval osal elanikkonnast on need olemas. Teatud tunnused, mille esinemissagedus on äärmiselt väike (nt võlakirjad, aktsiad, tuletisinstrumendid, kogumispensioni kindlustusleping, investeerimisriskiga elukindlustus jms), osutuvad diferentseerivateks faktoriteks vaid teatud kasutajatüüpide puhul.

I tüüp – Miinimumvajadustega teenusekasutaja (18,2% vastajatest)

Tegu on tüübiga, kes kasutab kõige vähem finantsteenuseid. Nende inimeste jaoks eksisteerib sisuliselt vaid kaks teenust: arveldusarve ja deebetkaart. Ka nende kasutamisel jäävad nad teiste tüüpidega võrreldes alla, iseäranis deebetkaardi kasutamisel (olemas vaid 71 protsendil). Ülejäänud teenuste kasutamine kas puudub üldse või on äärmiselt napp. Üksikutel juhtudel on olemas liikluskindlustus, kodukindlustus, eluasemelaen ja autoliising.

II tüüp – Selektiivse teenuste valikuga madalaktiivne teenusekasutaja (18,6% vastajatest)

Tegu on samuti väheste finantsteenuste kasutajatega, kuigi nemad kasutavad siiski pakutavaid teenuseid kaks korda sagedamini kui esimene tüüp. Neid eristab esimesest tüübist eelkõige asjaolu, et nende seas on 70% kohustusliku pensionifondiga liitunud ning ka teiste teenuste kasutamise portfell on mõnevõrra laiem. Kui esimesse tüüpi kuulujad olid enamuste teenuste kasutamisest täiesti puutumata, siis teise tüübi puhul on teenuste arv, mida üldse ei kasutata, märkimisväärselt väiksem. Siiski jäävad need teenused reeglina madala esinemissagedusega teenuste rivistusse. Lisaks II pensionisambale on siia tüüpi kuulujail keskmisest sagedamini olemas õppelaen; liikluskindlustuslepingute poolest ollakse keskmisega võrdsel tasemel.

III tüüp – Lühiajaliselt võlgu elav tüüp (24,7% vastajatest)

Antud tüüpi kuulujad on omakorda aktiivsemad teenuste kasutajad kui I ja II tüüp. Neid eristab asjaolu, et nende seas on teiste tüüpidega võrreldes kõige rohkem järelmaksu kasutajaid (53%), tagatiseta pangalaenu (31%) ja kiiralaenu võtjaid (11%) ning keskmisega võrreldes tunduvalt enam krediitkaardi omanikke (60%). Siia tüüpi kuulujate hulgas on keskmisest pisut rohkem elu- ja reisikindlustuse sõlminuid.

IV tüüp – Traditsiooniline riske mitte võttev, kuid ennast kindlustav tüüp (13,0% vastajatest)

Antud tüüpi kuuluvad inimesed on oma teenuste kasutamise kogumahult küllaltki sarnased teise tüübi esindajatega, seega on tegu madala aktiivsusega. Sellesse tüüpi kuuluvad inimesed kasutavad teiste tüüpidega võrreldes enim tähtjalist hoiust (64%) ning on esirinnas ka kogumis- või kasvuhoiuste omanikena (22%). Lisaks kasutatakse eelnevate tüüpidega võrreldes rohkem kodukindlustust. Krediitkaarte ning erinevaid laene samas on neil väga harva. Nende tüüpidega võrreldes, kellel on kohustusliku või vabatahtliku pensionifondi osakuid, jäävad antud tüübi esindajad nimetatud teenuste kasutajate arvult kõige väiksemaks.

V tüüp – Aktiivne finantsteenuste kasutaja, kes elab päris palju laenudest, mis nõuavad omakorda kindlustamist (9,2% vastajatest)

Tegemist on aktiivsete finantsteenuste kasutajatega, kes jäävad erinevate teenuste kasutamissageduselt alla ainult kuuendale tüübile. Mitte üheski teises tüübis pole eluasemelaenu omajate osakaal sedavõrd suur, praktiliselt kõik tüüpi kuulujad on võtnud eluasemelaenu. Nende hulgas on ka kõrgeim

kodukindlustust omavate inimeste osakaal (81%). Neil on teistest tüüpidest enam öppelaene (37%) ja muude finantskohustuste esinemismäär on samuti kõrge (erinevad laenud, autoliising, järelmaks). Kui VI tüüp kõrvale jätta, siis on tegemist aktiivseimate elukindlustuse ning kasko- ja liikluskindlustuse sõlmijatega. Kuna kohustuste hulk on suur, siis hoiustamiseks ega investeerimiseks neil üldjuhul vahendeid ei jätku.

VI tüüp – Väga aktiivne ning mitmekülgne finantsteenuste kasutaja (16,5% vastajatest)

Tegemist on väga mitmekülgset aktiivsete teenusekasutajatega. Nende hulgas on teiste tüüpidega võrreldes oluliselt rohkem kõikvõimalike kindlustuslepingute omanikke, vaid kodukindlustust esineb V tüübil rohkem. Mitte üheski teises tüübis ei ole sedavõrd rohkesti investeerijaid, seejuures kasutatakse kõige erinevamaid instrumente (sh vabatahtliku pensionifondi osakud). Finantskohtuste poole pealt eristuvad nad väga kõrge autoliisingu maksjate osakaalu poolest (43%), aga ka teisi kohustusi on keskmisest enam.

1.1.2. Finantsteenuste kasutajatüüpide portreed

Järgnevalt on esitatud kasutajatüüpide kirjeldused, mis annavad ülevaate nii sotsiaal-demograafilisest taustast kui ka toimetulekust ja finantsalastest hoiakutest. Kirjelduse aluseks olevate andmetega on võimalik tutvuda aruande lisades (Lisa 4).

I tüüp

Tegu on nõ muudest linnadest (peale Tallinna) pärit inimestega, maa-asulates elab neid teiste tüüpidega võrreldes üksjagu vähem. Sellesse tüüpi kuulub keskmisest rohkem üle 60-aastaseid inimesi. See on ka põhjuseks, miks 80 protsendil neist ei ole kuni 18-aastaseid lapsi. Tegu on kõige madalama haridusega ning madalaima sissetulekuga inimeste grupiga. Selles tüübis on kõige vähem juhte ja spetsialiste, kuid tervelt 4/5 tüüpi liikmeskonnast moodustavad kas pensionärid (60%) või muud mittetöötavad inimesed (21%). Mitte üheski teises tüübis ei ole sedavõrd palju inimesi, kelle suhtluskeeleks on mõni muu keel peale eesti keele. Selles tüübis on rohkem üksi elavaid inimesi kui mujal.

Esimesest tüübist leiame enim neid, kes sissetuleku kaotamise korral suudaksid toime tulla alla ühe nädala. Siin on suurim hulk (47%) inimesi, kes elavad palgapäevast palgapäevani ning neil ei jää säästudeks mitte midagi järele. Kui jätta kõrvale IV-s tüüp, siis on esimese tüübi hulgas enim inimesi, kellel puuduvad laenud (76%). Valmidus investeerimisriske võtta on väga madal.

Päris loomulik on, et nad ei ole rahul oma rahalise seisuga. Üsna loomulikuks tuleb pidada ka asjaolu, et nende hulgas leiame enim inimesi, kes hindavad oma võimet rahadega välja tulla ja finantsteenuste seast parimaid pakkumisi valida kõige madalamaks. Kolmandik neist ei ole üldse kindel, et suudavad kavandatud sissetulekuallikatega endale kogu pensionipõlveks soovitud elustandardi kindlustada.

II tüüp

Antud tüüpi kuulub kõige rohkem maa-asulate ning samas kõige vähem Tallinna elanikke. Üheski teises tüübis ei ole sedavõrd palju 20-29-aastaseid inimesi kui siin. Tegu ongi tüübiga, mille keskmine vanus on väikseim, kuid haridustase keskmine. Alla 18-aastaseid lapsi on kolmandikul küsitletutest. Netosissetulek

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

ühe leibkonnaliikme kohta ei erine palju keskmisest, pigem jääb keskmisest allapoole. Sellesse tüüpi kuuluvad inimesed on pärit pigem suurematest (st vähemalt 3-liikmelistest) kui väiksematest leibkondadest.

Teise tüüpi kuuluvate inimeste säästmisvõimalused on õige pisut paremad kui esimesel tüübil. Siinsetest leibkondadest pisut üle pooltel ei ole laene (58%); ülejäänutel jäävad laenu tagasimaksed reeglina poole sissetuleku piiresse. Peamise sissetulekuallika kaotuse korral nad tuleksid võrreldes esimese tüübiga pisut pikema perioodi vältel toime, kuid maksimumpiiriks jääb ikkagi vähem kui 3 kuud. Teise tüüpi inimesed oleksid nõus investeerimisriske võtma rohkem kui esimene tüüp, nad jäävad pigem kahtlevale kui päris eitavale seisukohale.

Suur osa tüüpi kuulujatest ei oma selget seisukohta, kuidas hinnata oma rahulolu/rahulolematust olemasolevate säästudega; hinnangut andes jäävad nad siiski pigem negatiivsele arvamusele. Oma rahaga välja tulemise ja finantsteenuste võrdlemise oskusele antakse kõige enam neutraalseid hinnanguid (st ei peeta neid heaks ega halvaks). Oma pensionipõlve kindlustatuse osas ollakse veidi optimistlikum kui esimeses tüübis, aga üldjuhul siiski ei usuta soovitud elustandardi tagamise.

III tüüp

Sellesse tüüpi kuulujate elukoha struktuur ei erine nõ Eesti keskmisest. Ka vanuseline struktuur on keskmisele üsna lähedane, väiksem on vaid üle 60-aastaste osakaal. Sama kehtib ka haridusliku ja ametialase struktuuri kohta (vaid mittetöötavate/sissetulekut mittesaavate inimeste osakaal on kindlalt üle keskmise). Umbes sama saab väita ka sissetuleku struktuuri kohta. Antud tüüpi kuuluvad inimesed esindavad suhteliselt paljuliikmelisi leibkondi ja 31% neist on vähemalt üks kuni 18-aastane laps.

44% tüüpi kuuluvatest inimestest ei suuda igakuiselt midagi säästa ja 26% säästab kuni kümnendiku sissetulekustest. Suuremaid sääste esindab keskmisest tunduvalt väiksem seltskond. 46% vastajatest puuduvad laenud. Laene omavatel inimestel kulub tagasimakseteks üldiselt alla poole sissetulekust, aga on ka erandeid. Toimetulek peamise sissetulekuallika kaotuse korral teeb ka sellesse tüüpi kuuluvad inimesed haavatavaks, sest sarnaselt II tüübile peaks iga kolmas neist sellises olukorras vastu ainult kuni üks kuu. Ka inimeste riskivalmidus on siin tüübis sarnane ennekõike II tüübiga.

Oma rahalise seisuga on tüüpi kuuluvad inimesed küllaltki rahulolematud. Rahadega välja tulemist ja finantsteenuste alast teadlikkust hinnates antakse enam-vähem samasuguseid või veidi negatiivsemaid hinnanguid kui II tüübis. Sellesse tüüpi kuuluvad inimesed on kõige vähem kindlad selles, et nende planeeritavad tegevused suudavad pensionipõlve kindlustada.

IV tüüp

Sellesse tüüpi kuulub kõige rohkem linnainimesi, maa-asulates elab vaid 19%. Tegu on vanuseliselt kõige vanema tüübiga, kus 68% inimestest on üle 60-aastased. Leibkonnad on liikmete arvult väiksed (1-2 liiget) ja vaid 12% leibkondades elab vähemalt üks kuni 18-aastane laps. Üheski teises tüübis ei ole sedavõrd palju pensionäre ja töövõimetuid (64%). Esimese tüübiga võrreldes, kus on samuti pensionäride arv väga suur, eristab neid asjaolu, et muude mittetöötavate inimeste (st õpilased, töötud, kodused) hulk on 2 korda väiksem kui esimeses tüübis. Haridusliku jaotuse järgi on nad nõ keskmikud. Kui kõrvale jätta I tüüp, siis teiste tüüpidega võrreldes on need inimesed väikseima sissetulekuga.

Levinuim netosissetuleku suurus leibkonnaliikme kohta on 301-500 eurot kuus. Antud tüüpi kuulub keskmisest veidi rohkem muu suhtluskeelega inimesi.

Neljandasse tüüpi kuuluvatel inimestel on eelnevate tüüpidega võrreldes sedavõrd rohkem rahalisi vahendeid, et umbes 2/3 inimestest suudab säästa. Suurim osa neist (35%) suudab iga kuu säästa alla 10% sissetulekust, kuid 22% tüüpi kuulujatest suudab säästa tervenisti 10-24% sissetulekust. See on ka suurim säästjate osakaal kõigi tüüpidega võrreldes. Säästmine saab võimalikuks seetõttu, et neljanda tüübi inimeste seas on kõige rohkem (84%) neid, kellel puuduvad laenud. Tegu on tüübiga, kes suudab peamise sissetulekuallika kaotuse korral teiste tüüpidega võrreldes pea kõige kauem vastu pidada; vaid VI-s tüübis on olukord parem.

Nad hindavad rahaga välja tulemist teiste tüüpidega võrreldes kõige paremaks, aga finantsteenuste tingimuste võrdlemise oskust peetakse märksa halvemaks või ei osata endale selles valdkonnas üldse hinnangut anda. Üheski teises tüübis ei ole sedavõrd palju inimesi, kes oleksid oma isikliku rahalise seisuga täiesti rahul. Nende osakaal on küll väike (6%), kuid siiski suurim teistega võrreldes. Sarnaselt esimesele tüübile, kus on samuti suur eakate osakaal, on siingi valmidus investeerimisel riske võtta praktiliselt olematu. Pensionipõlve kindlustatuse osas ollakse veidi vähem negatiivselt meelestatud kui III tüübis.

V tüüp

Siia tüüpi kuulujate elukoha struktuur on sarnane Eesti keskmisega. Põhiosa tüüpi kuuluvatest inimestest on 20-49-aastased. Tegu on haritud tüübiga, kus põhiharidusega inimesi on väga vähe. Selles tüübis on valdavalt spetsialistid või kontoritöötajad ning suhteliselt palju leidub juhte. Samas pensionäride ning töövõimetute arv on selles tüübis väikseim. Siia kuulub keskmisest veidi enam muukeelseid inimesi. Tegu on kõige suurema leibkonnaliikmete arvuga tüübiga, kus kolmandik leibkondadest on vähemalt 4-liikmelised. Siinsetest vastajatest 60 protsendil on kodus kuni 18-aastane laps, mis on teistega võrreldes suurim näitaja.

Siia kuuluvate inimeste sissetulek on keskmisest tunduvalt kõrgem, kuid see kajastub suhteliselt vähe säästmisvõimalustes ning toimetulekus, kui leibkonna peamise sissetuleku tooja peaks töö kaotama. Sissetuleku kaotuse korral peaks suurim osa (39%) neist vastu vähemalt ühe kuu, kuid mitte kolme kuud. Need asjaolud on kindlasti seotud sellega, et antud tüüpi kuuluvatel inimestel on kõige rohkem laene, vaid 3% puudub laenukohustus. Seetõttu kulub neil teiste tüüpidega võrreldes märkimisväärselt suur osa sissetulekust laenude teenindamiseks: 27 protsendil kulub selleks 10-24% sissetulekust, 36 protsendil 25-49% ning 12% juhtudest tuleb laenude katteks igakuiselt maksta koguni 50-75% sissetulekust. Siinsesse ja VI tüüpi kuuluvad inimesed on raha investeerimisel kõige rohkem valmis võtma riske.

Oma rahalist seisu hinnates kaldutakse pigem olema rahulolematud, aga palju (33%) leidub ka neid, kes jäävad neutraalsele arvamusele ehk pole ei rahul ega rahulolematud. Rahaga välja tulemise asjus hinnatakse oma oskuseid kõrgemalt kui I-III tüübis, aga madalamat kui neljandas. Kõige kasulikumate finantsteenuste valimise oskusi hinnatakse keskmisest kõrgemaks. Oma pensioniplaanide tulemuslikkuses ei ole ka nemad eriti kindlad.

VI tüüp

Selle tüübi esindajaid elab keskmisest veidi enam maa-asulates. Eelmisest tüübist eristab neid asjaolu, et kuigi tegemist on nooremapoolse tüüpiga (ülekaalus vanusegrupp 30-49), kuulub sellese seltskonda ka 12% 60-74-aastaseid inimesi. Antud tüübis on enim kõrgharidusega inimesi (42%). Tegu on eelkõige juhtide ning spetsialistide tüübiga, kes kokku moodustavad siinsest koosseisust 52%. Tegu on kõige jõukamate inimestega. Tervelt 37% nendest saab leibkonnaliikme kohta kuus vähemalt 500 eurot. Nende leibkonnaliikmete arv on keskmisest suurem ning nende seas on üheliikmelisi leibkondi kõige vähem. 42% küsitletutest on kodus vähemalt üks kuni 18-aastane laps. Mitte üheski teises tüübis pole sedavõrd palju inimesi (82%), kelle peamine suhtluskeel on eesti keel.

Nende inimeste osakaal, kellel ei jää igakuiselt oma sissetulekust midagi järele, on siin tüübis kõige väiksem. Suurem osa vastajaist suudab igakuiselt säästa kuni 25% sissetulekust. Vähemalt igal kolmandal sellesse tüüpi kuuluval inimesel on laen tagasi maksta. Peamise sissetulekuallika kaotuse korral suudaksid nad teistega võrrelduna kõige pikema perioodi ilma laenamata vastu pidada. Sellesse tüüpi kuuluvad inimesed on teistega võrreldes kõige altimad võtma investeerimisriske, kuid ka siin on domineerivaks arvamuseks ikkagi ettevaatlik suhtumine.

Siia kuuluvad inimesed on teistega võrreldes oma majandusliku seisuga kõige rahulolevamad. Samuti hindavad nad kõige kõrgemalt oma oskust rahaliselt välja tulla ja finantsteenuseid võrrelda ning neist parim valida. Kuigi nad pole sarnaselt teistegi gruppidega eriti kindlad selles, et suudavad endale vanaduspõlveks soovitud elustandardi tagada, on nende seas keskmisest rohkem lootusrikkaid inimesi (30% küsitletuist).

1.2. Finantsteenuste valimine

Üle poole elanikest eelistab finantsteenuste vahel valikut langetades võrrelda erinevate teenusepakkujate poolt pakutavat: 44% vastanuist uurib enda sõnul enne teenuse valimist alati infot ja küsib pakkumisi erinevatelt teenusepakkujatelt ning 15% võtab erinevaid pakkumisi valitud teenuste puhul ([Joonis 4](#)). Ise teadlikult valikut langetavate inimeste kõrval leidub võrdsel hulgal (14-15%) nii neid, kes lähevad tavaliselt otse oma kodupanka ja ostavad seal pakutava teenuse, kui ka tuttavate ja pereliikmete soovitustest lähtujaid. Üksikutel juhtudel langetatakse otsus ka mõnel muul viisil (nt ostetakse teenus finantsasutuses töötava tuttava kaudu). Ligikaudu kümnendik inimestest ei osanud sellele küsimusele ühel või teisel põhjusel vastata.

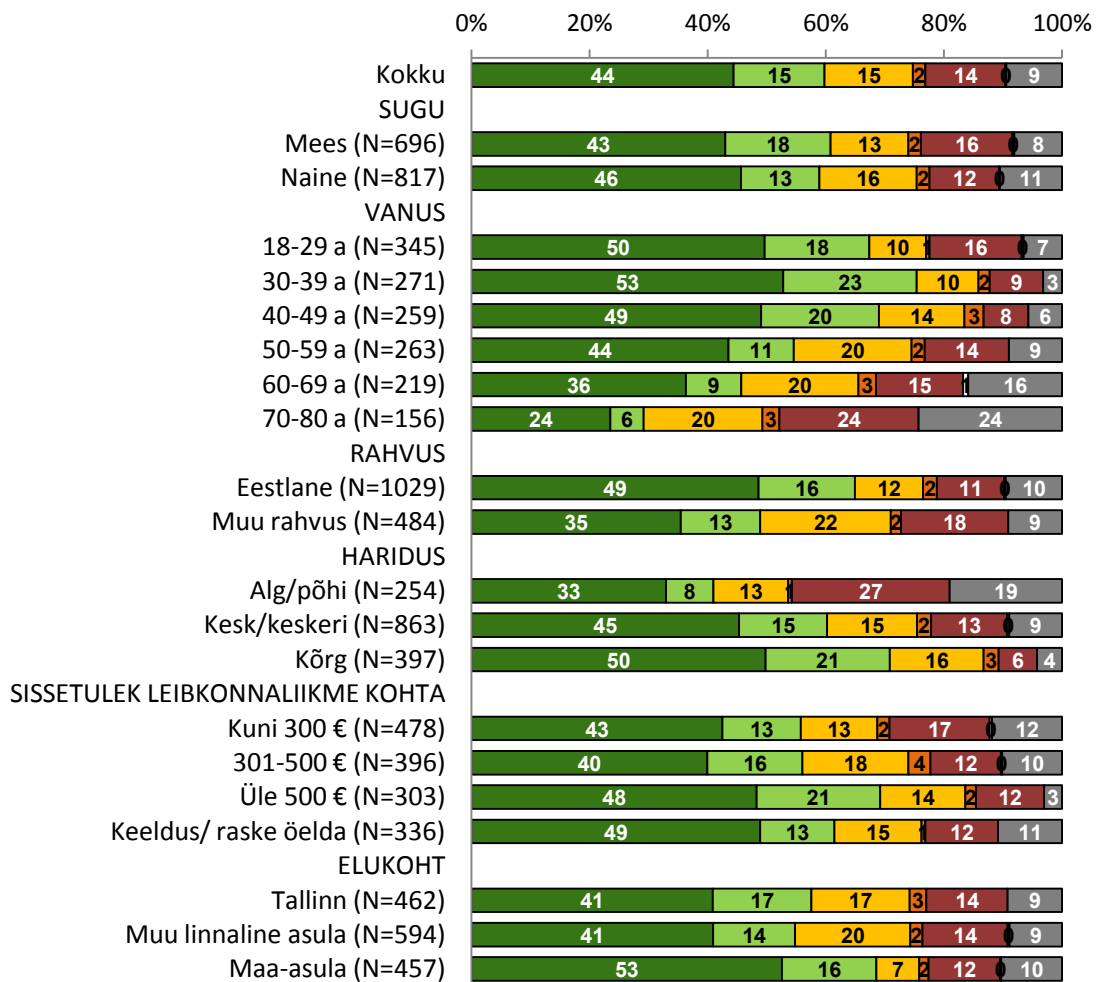
Alla 50-aastased inimesed (eriti vanusegrupp 30-39) eelistavad vanematest märksa sagedamini erinevatelt teenusepakkujatelt pakkumisi küsida ja tooteid võrrelda. Eakamates vanusegruppides leidub selle võrra rohkem nii kodupanga ja lähedaste peale lootvaid inimesi kui ka neid, kes finantsteenuste valimisega üldse ei tegele. Sarnaselt eakatele eelistavad lähedastelt nõu küsida ka paljud noored ehk 18-29-aastased vastajad. Mida kõrgema haridusega inimestega on tegu, seda rohkem on nende seas erinevaid teenuseid ise võrdlevaid vastajaid ja seda vähem tuginetakse lähedaste soovitustel (nt põhiharidusega inimestest teeb iga neljas otsuse sõbra või pereliikme soovituse järgi). Lisaks vanuselistele ja hariduslikele eripäradele ilmneb uuringust, et ise erinevaid teenuseid võrdlevaid inimesi on keskmisest rohkem ka kõrge sissetulekuga, maapiirkonnas elavate ja eesti rahvusest vastajate hulgas.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 4. Kuidas Te langetate tavaliselt otsuse ühe või teise finantsteenuse kasutamise kasuks?

(N = kõik vastajad)

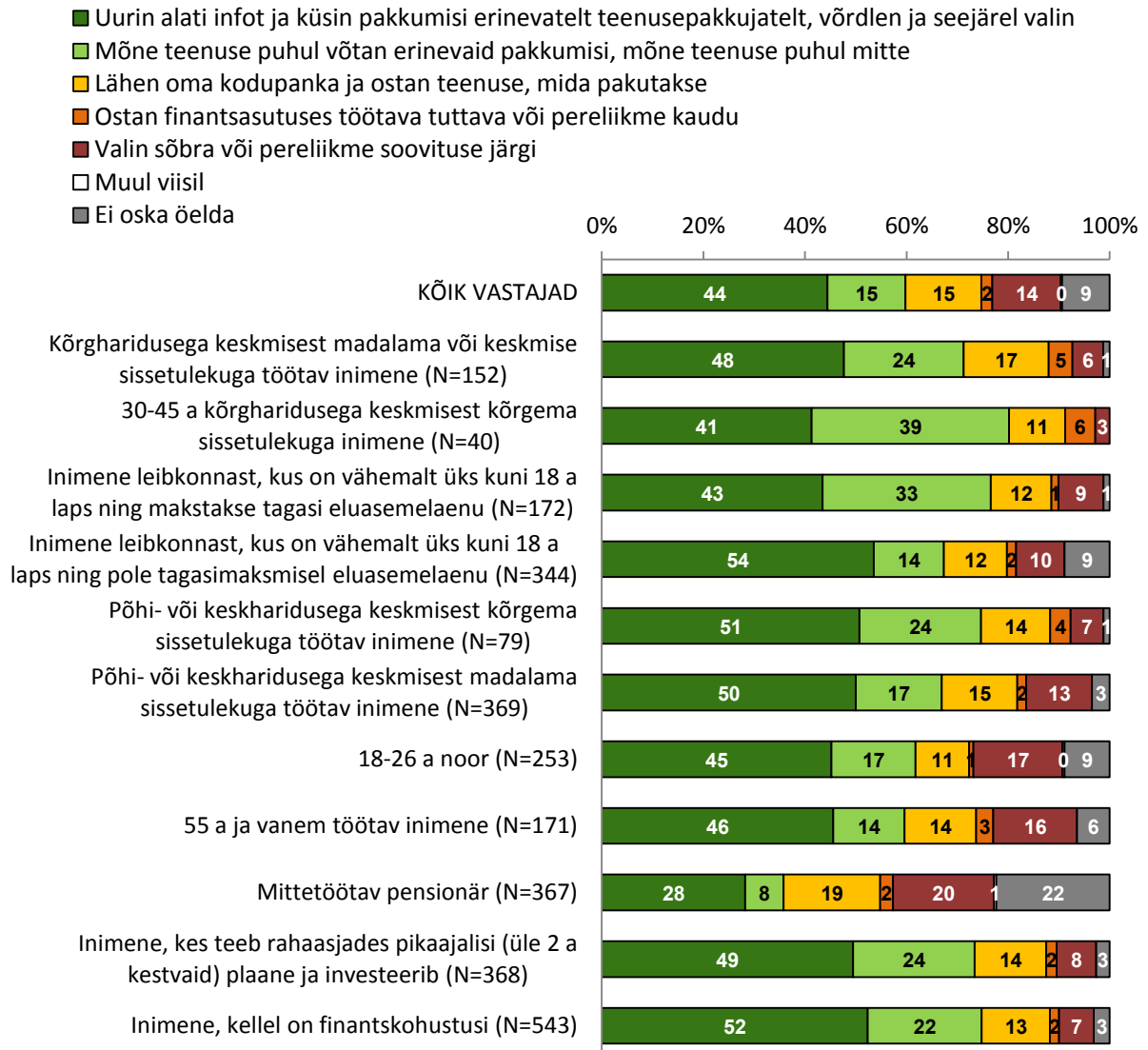
- Uurin alati infot ja küsin pakkumisi erinevatelt teenusepakkujatelt, võrdlen ja seejärel valin
- Mõne teenuse puhul võtan erinevaid pakkumisi, mõne teenuse puhul mitte
- Lähen oma kodupanka ja ostan teenuse, mida pakutakse
- Ostan finantsasutuses töötava tuttava või pereliikme kaudu
- Valin sõbra või pereliikme soovitusel järgi
- Muul viisil
- Ei oska öelda*

*Siia hulka kuuluvad ka need vastajad, kes ütlesid, et ei kasuta finantsteenuseid või ei langeta selliseid otsuseid.

Joonis 5 tutvustab finantsteenuste valikuprotsessi uuritavate segmentide lõikes. Kõige tugevamalt eristuvad siinkohal mittetöötavad pensionärid, kes eelistavad keskmisest sagedamini valida kodupanga või mõne lähedase isiku poolt soovitatud teenust ning kellest viiendik ei vali üldse finantsteenuseid või ei oska mõnel muul põhjusel oma eelistust öelda. Enamik tellija poolt uuringu jaoks välja valitud segmentidest samas tunduvad olevat keskmisest teadlikumad teenusetarbijad, kes eelistavad ise pakkumisi võrrelda ja selle põhjal otsustada.

Joonis 5. Ühe või teise finantsteenuse kasuks otsustamine segmentide lõikes

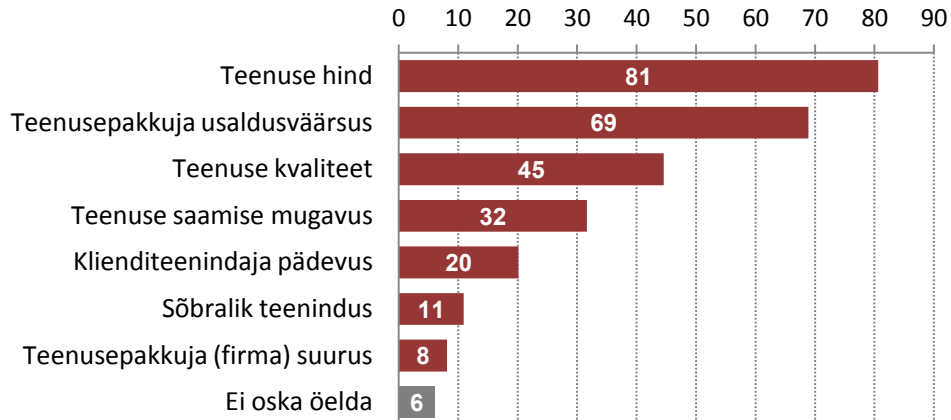
Mitme finantsteenuse pakkuja vahel valides peetakse oluliseks ennekõike **teenuse hinda** (81% vastajaist nimetab seda ühena kolmest olulisemast tegurist) ja **teenusepakkuja usaldusväärsus** (69%) (Joonis 6). Neile peamiselt valikut määravatele teguritele järgnevad teenuse kvaliteet (45%), teenuse saamise mugavus (32%) ja klienditeenindaja pädevus (20%). Teeninduse sõbralikkus ja teenust pakkuva firma suurus üldjuhul ei kuulu valikut langetades kõige olulisemate mõjutegurite hulka.

Tabelis 3 on värviliselt ära tähistatud need vastajagrupid, kelle jaoks antud tegur on olulisem kui võrdlusalustele gruppidele. Sarnaselt teenuse valimise protsessile ilmnevad siingi lähtuvalt inimese vanusest mitmed erinevused. Kõigi enimmainitud tegurite (st teenuse hind ja kvaliteet, pakkuja usaldusväärsus) puhul ilmneb, et nooremad inimesed peavad neid sagedamini oluliseks kui eakad. Viimane on osaliselt kindlasti seotud asjaoluga, et eakate seas on vähem finantsteenuseid kasutavaid inimesi ja seetõttu rohkem neid, kes ei oska ühtki enda jaoks olulist tegurit nimetada. Samas peavad vanemad inimesed valikut langetades klienditeenindust mõnevõrra määravamaks kui noored – vanusegrupp 40-69 nimetab olulisena ennekõike teenindaja pädevust ning vanusegrupp 70-80 teenindaja sõbralikkust. Eestlaste ja mitte-eestlaste eelistustest hakkab silma, et teenuse hinda ja

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

kvaliteeti on eesti rahvusest vastajad sagedamini maininud, mitte-eestlased seevastu väärtustavad keskmisest rohkem teenuse saamise mugavust. Suurimad haridus- ja sissetulekugruppide vahelised erinevused on seotud teenusepakkuja usaldusväarsuse ning sõbraliku teenindusega.

Joonis 6. Kui Te valite mitme finantsteenuse pakkuja vahel, siis mis on Teie jaoks oluline? Nimetage loetelust 3 olulisemat. (%) ; N = kõik vastajad)

*Kuna iga vastaja võis anda kuni 3 vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

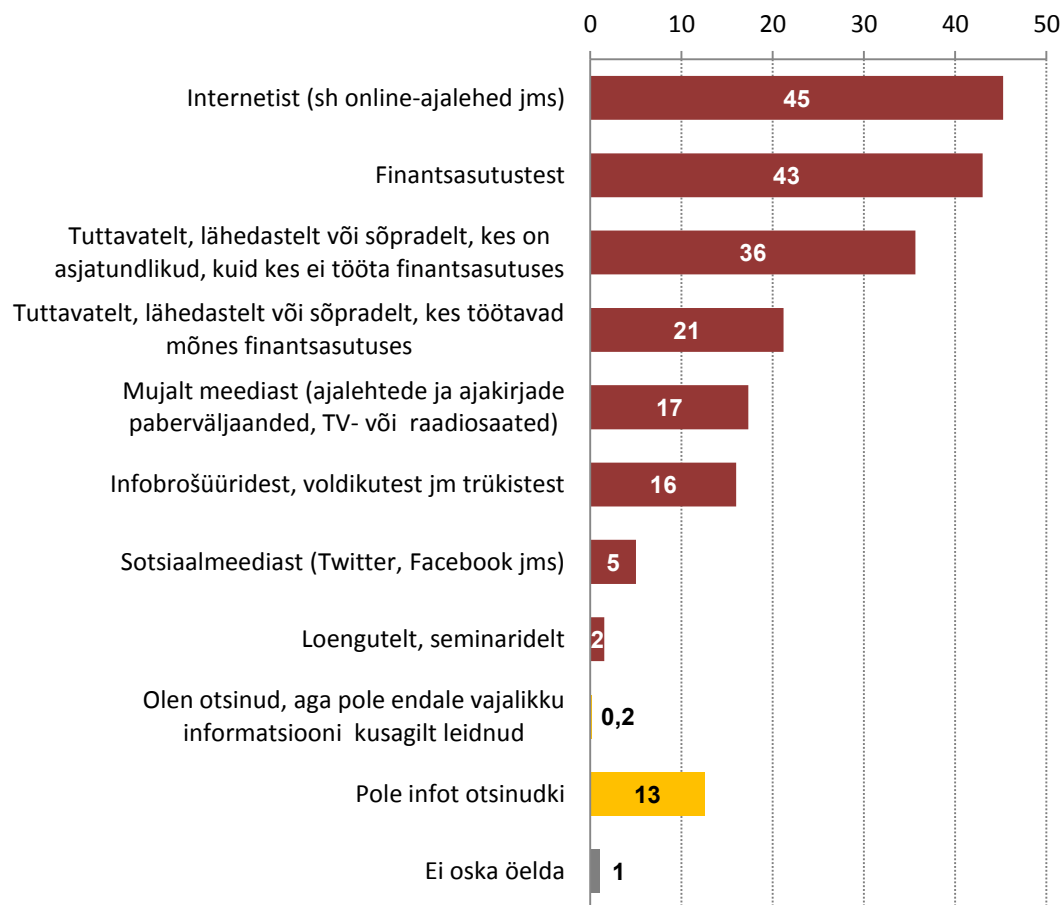
Tabel 3. Olulised tegurid finantsteenuse pakkuja valikul (%) ; N = kõik vastajad)

	Teenuse hind	Teenusepakkuja usaldusväarsus	Teenuse kvaliteet	Teenuse saamise mugavus	Klienditeenindaja pädevus	Sõbralik teenindus	Teenusepakkuja (firma) suurus
Kokku	81	69	45	32	20	11	8
Mees	80	67	48	33	18	10	9
Naine	81	71	41	31	22	11	7
18-29 a	84	73	53	32	15	11	9
30-39 a	85	74	48	40	16	7	7
40-49 a	84	69	44	34	24	10	9
50-59 a	77	69	42	28	24	8	11
60-69 a	76	64	37	28	27	12	6
70-80 a	73	56	36	23	16	22	5
Eestlane	85	70	50	27	19	12	6
Muu rahvus	72	66	33	41	23	9	12
Kuni põhiharidus	78	54	42	26	15	19	7
Kesk(eri)haridus	81	70	46	31	21	11	8
Kõrgharidus	82	77	44	36	22	6	9
Kuni 300 €	82	63	44	29	18	14	8
301-500 €	81	70	42	32	20	11	10
Üle 500 €	82	76	49	33	23	7	8
Keeldus/RÕ	78	70	44	34	21	10	6
Tallinn	78	71	43	33	21	9	9
Muu linnaline asula	79	69	42	31	22	12	9
Maa-asula	86	67	50	31	17	11	6

1.3. Finantsteenuste kohta info hankimine

Finantsteenuste kohta hangitakse selgitavat ja abistavat informatsiooni valdavalt kolmest allikast: **internet** (45% nimetab seda ühe olulisema kanalina), **finantsasutused** (43%) ja **sõbrad-sugulased** (36% nimetab lihtsalt asjatundlikke lähedasi ja 21% finantsasutuses töötavaid lähedasi) (Joonis 7). Nii traditsioonilisi meediakanaleid nagu ajalehed, ajakirjad, televisioon ja raadio kui ka finantsteemalisi trükiseid peab oluliseks infokanaliks umbes kuuendik vastajaist (16-17%). Muid kanaleid kasutatakse väga harva. Iga kaheksas 18-80-aastane inimene (13%) ei ole enda sõnul finantsteenuste kohta üldse infot otsinud.

Joonis 7. Kust või kellelt Te peamiselt hangite finantsteenuste kohta selgitavat ja abistavat informatsiooni? Nimetage olulisemad kanalid. (%; N = kõik vastajad)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Tabel 4 annab infokanalitest ülevaate peamiste sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes. Ülevaate lihtsustamiseks on värviliselt ära tähistatud need vastajagrupid, kelle jaoks antud kanal on olulisem kui võrdlusalustele gruppidele. Alla 40-aastastele inimestele on internet vaieldamatult kõige olulisem infokanal finantsteenuste kohta informatsiooni hankimisel. Vanuse suurenedes aga interneti osatähtsus järjest väheneb: 40-49-aastased vastajad nimetavad internetti ja finantsasutusi enam-vähem sama sageli, 50-59-aastaste seas on internet finantsasutuste järel 2.-3. positsioonil ning pärast 60. eluaastat

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

nihkub pingereas järjest tahapoole. Lisaks noortele on internet kõige olulisemaks infokanaliks eestlastele, kõrge sissetulekuga ja maapiirkonnas elavatele inimestele. Mitte-eestlastel seevastu on finantsasutuste kõrval teiseks oluliseks infokanaliks asjatundlikud tuttavad, kes küll ei tööta finantsasutuses aga kellelt saab nõu küsida.

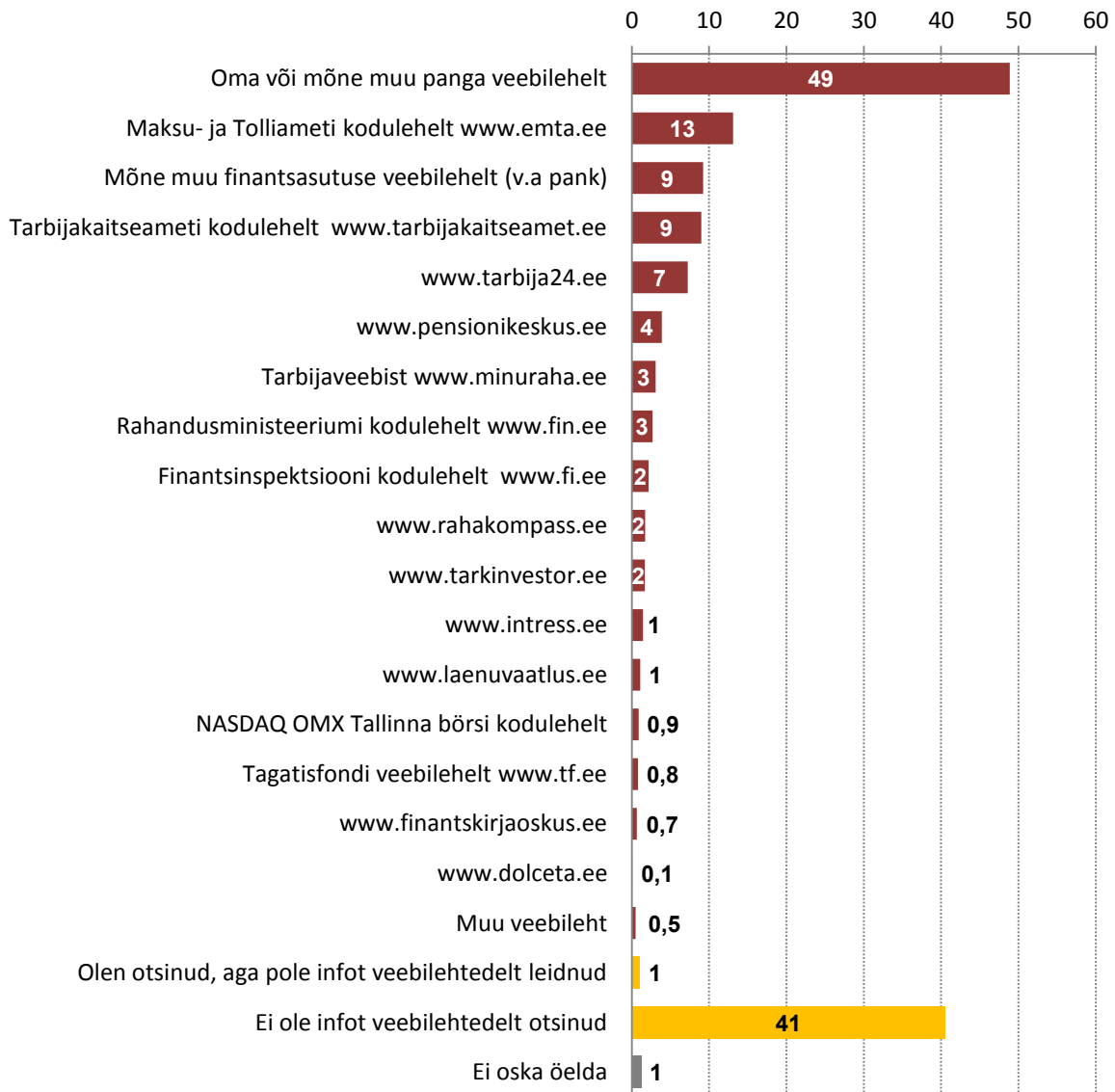
Tabel 4. Olulised kanalid finantsteenuste kohta informatsiooni hankimisel (%; N = kõik vastajad)

	Internet	Finants- asutused	Tuttavad, kes ei tööta finants- asutuses	Tuttavad, kes töötavad finants- asutuses	Muu meedia	Trükised	POLE INFOT OTSINUD
Kokku	45	43	36	21	17	16	13
Mees	44	41	35	21	17	13	14
Naine	46	45	37	22	18	19	12
18-29 a	62	41	44	23	13	14	8
30-39 a	61	48	34	28	17	18	7
40-49 a	56	51	32	27	20	17	7
50-59 a	36	48	36	14	17	15	13
60-69 a	22	38	33	15	19	18	21
70-80 a	10	25	29	17	21	14	28
Eestlane	51	44	33	23	17	15	12
Muu rahvus	34	40	42	18	18	18	14
Kuni põhiharidus	33	25	34	14	15	9	22
Kesk(eri)haridus	43	43	35	21	19	15	13
Kõrgharidus	58	54	37	25	15	22	6
Kuni 300 €	39	40	35	17	18	14	17
301-500 €	38	38	34	24	20	17	15
Üle 500 €	62	53	41	25	15	19	2
Keeldus/RÕ	47	43	34	19	16	15	13
Tallinn	41	43	35	23	15	14	13
Muu linnaline asula	42	44	35	18	20	19	14
Maa-asula	53	41	37	22	16	15	9

Lisaks üldisele infoallika eelistusele küsiti vastajailt ka konkreetsete veebilehtede kasutamise kohta, paludes etteantud nimekirjast loetleda need, kust ta on saanud finantsteenuste kohta selgitavat ja abistavat informatsiooni. Finantsteenuste kohta on veebist informatsiooni otsinud umbes 3/5 elanikest. Kõige enam on saanud teenuste kohta selgitavat ja abistavat infot **pankade veebilehtedelt** – iga teine 18-80-aastane inimene (49%) nimetas ühe internetiallikana oma või mõne muu panga veebilehte (Joonis 8). Teisteks sagedamini kasutatavateks veebilehtedeks on Maksu- ja Tolliameti (13%), muude finantsasutuste (v.a pank; 9%) ja Tarbijakaitseameti koduleht (9%) ning internetiportaal www.tarbija24.ee (7%). Kõiki ülejäänud veebilehti kasutab vähem kui 5 protsenti elanikkonnast. Enamiku siin mainitud veebilehtede kasutajaskond on suurim vanusegrupis 30-49, aga erandiks on Tarbija24, mida on enim nimetanud noorimad vastajad.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

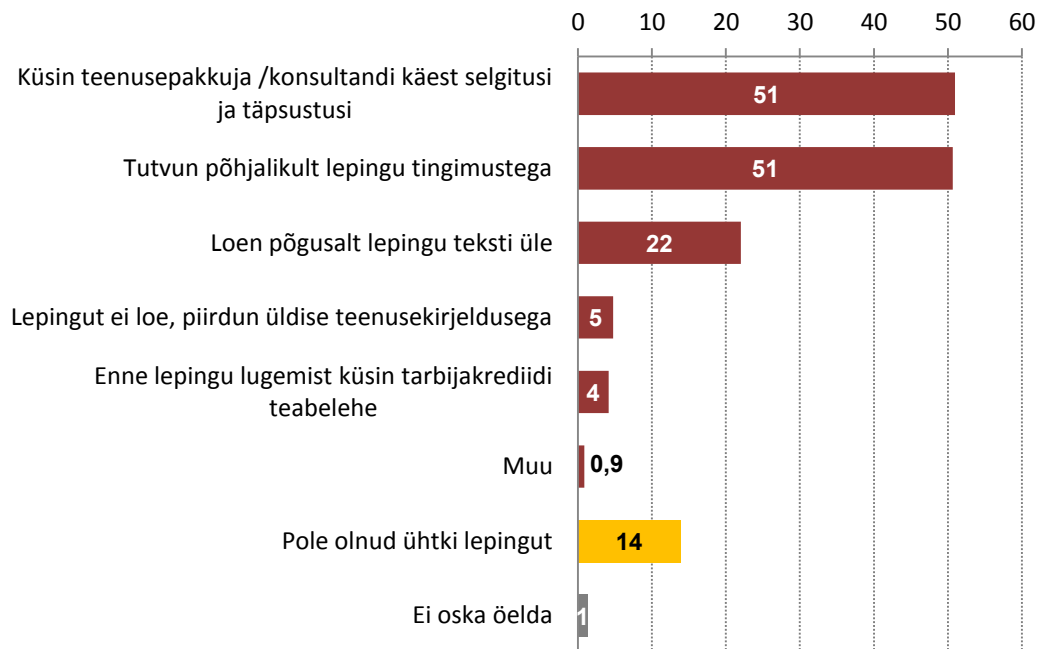
Joonis 8. Millistelt veebilehtedelt olete finantsteenuste kohta selgitavat ja abistavat informatsiooni saanud? (%; N = kõik vastajad)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Üldinfo saamise viiside kõrval käsitleti uuringus ka lepingute temaatikat, küsides vastajailt, kuidas nad tavaliselt finantsteenuste kasutamiseks sõlmitavate lepingute tingimustega tutvuvad. Enamik inimestest eelistab tavaliselt **põhjalikult lepingu tingimustega tutvuda ja/või teenusepakkuja käest selgitusi ja täpsustusi küsida** (Joonis 9). Iga viies vastaja (22%) on samas öelnud, et ta loeb lepingu teksti põgusalt, ning 5% ei loe üldse lepingut. Kuna inimene võis anda mitu vastust, siis tuleb siinkohal lisada, et neid, kes piirduvad ainult üldise teenusekirjelduse või lepingu põgusa üle lugemisega, on elanike hulgas 11% (sh alla 3 protsendi, kes piirduvad ainult üldise teenusekirjeldusega). Tarbijakrediidi teabelehe küsimist on maininud vaid 4% vastajaist. Igal seitsmendal inimesel (14%) pole olnud ühtki finantsteenusega seonduvat lepingut ja seega nad ei saa oma tavalise käitumisviisi kohta vastata. Viimast esineb keskmisest rohkem eakate (60-aastased ja vanemad), madala haridusega ja madala või keskmise sissetulekuga (kuni 500 eurot leibkonnaliikme kohta) inimeste hulgas.

Joonis 9. Finantsteenuste (laenu, liisingud, kindlustus, säästmine, investeerimine jms) kasutamiseks sõlmitakse reeglina lepingud. Palun öelge, millised järgmistest käitumisviisidest kirjeldavad kõige täpsemalt seda, kuidas Teie tavaliselt nende lepingute tingimustega tutvute. (%; N = kõik vastajad)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem. Kohati ilmnes ka seda, et inimene andis vastandlikku infot (nt ütles, et ei loe lepingut ja tutvub põhjalikult lepingu tingimustega). Kuna küsimus hõlmas erinevat laadi lepinguid ja sõltuvalt lepingust võivad käitumisviisid olla erinevad, siis on kõik vastaja poolt antud vastused jäetud muutmata kujule.

Muutmaks tulemused taustatunnuste lõikes paremini võrreldavaks, on järgnevalt jäetud välja need vastajad, kes ütlesid, et neil pole kunagi ühtki lepingut olnud. Tabelis 5 on rohelisega märgitud vastajagrupid, kus antud käitumisviisi esineb keskmisest rohkem, ning punasega need, kus seda on vähem. Põhi- või madalama haridusega inimesed eristuvad oma käitumisviisilt kõrgema haridusega vastajaist: nende seas esineb vähem lepinguga põhjalikult tutvumist ja teenusepakkujalt selgituste küsimist ning selle võrra rohkem pealiskaudset tutvumist (st lepingut loetakse pögusalt või ei loeta üldse). Ainult pögusalt lepingu teksti lugevaid vastajaid on keskmisest enam ka maal elavate, eesti rahvusest ja noorte inimeste seas. Vanuse osas ilmneb veel, et eakad inimesed küsivad noorematest vähem teenusepakkujalt selgitusi. Soolised erinevused ei ole eriti tugevad, aga naised tunduvad lepingu tingimustega tutvumisel olevat meestest veidi põhjalikumad.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Tabel 5. Käitumisviisid finantsteenuste kasutamiseks sõlmitavate lepingute tingimustega tutvudes (%)
 N = vastajad, kes andsid oma käitumisviisi kohta vastuse, st ei öelnud, et neil pole olnud ühtki lepingut)

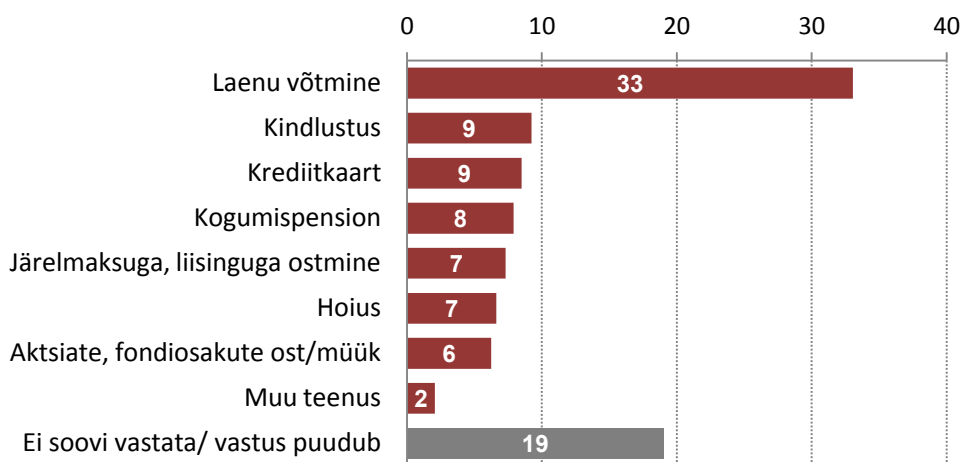
	Küsin teenusepakkuja käest selgitusi ja täpsustusi	Tutvun põhjalikult lepingu tingimustega	Loen põgusalt lepingu teksti üle	Lepingut ei loe, piirdun üldise teenusekirjeldusega	Enne lepingu lugemist küsin tarbijakrediidi teabelehe
Kokku (N=1303)	59	59	26	6	5
Mees (N=599)	55	57	28	8	5
Naine (N=704)	62	60	24	3	5
18-29 a (N=295)	59	54	30	7	5
30-39 a (N=254)	62	62	30	5	5
40-49 a (N=244)	67	58	28	3	2
50-59 a (N=235)	58	63	20	5	6
60-69 a (N=175)	48	57	21	6	5
70-80 a (N=101)	54	60	15	8	6
Eestlane (N=896)	59	59	30	5	2
Muu rahvus (N=408)	59	59	16	7	10
Kuni põhiharidus (N=183)	46	45	33	14	3
Kesk(eri)haridus (N=744)	61	60	25	4	5
Kõrgharidus (N=376)	62	63	23	4	5
Kuni 300 € (N=390)	59	57	29	5	5
301-500 € (N=334)	58	60	20	8	6
Üle 500 € (N=289)	63	56	31	5	4
Keeldus/RÖ (N=290)	56	62	21	4	4
Tallinn (N=381)	60	65	19	4	9
Muu linnaline asula (N=526)	59	55	25	6	4
Maa-asula (N=396)	59	58	32	6	2
Kõrgharidusega keskmisest madalama või keskmise sissetulekuga töötav inimene (N=145)	65	58	25	5	5
30-45 a kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimene (N=40)	70	65	25	9	8
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning leibkond maksab tagasi võetud eluasemelaenu (N=169)	68	60	29	5	2
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning pole tagasimaksmisel eluasemelaenu (N=304)	62	54	29	6	5
Põhi- või keskhariidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötav inimene (N=79)	68	46	41	8	6
Põhi- või keskhariidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötav inimene (N=334)	60	57	26	6	5
18-26 a noor (N=208)	58	51	32	9	5
55 a ja vanem töötav inimene (N=154)	54	57	19	9	6
Mittetöötav pensionär (N=262)	52	60	21	4	5
Inimene, kes teeb rahaasjades pikaajalisi (üle 2 a kestvaid) plaane ja investeerib (N=356)	65	61	30	5	4
Inimene, kellel on finantskohustus (N=529)	65	58	31	5	4

1.4. Kasutatud finantsteenuse kahetsemine

Igal kümnendal 18-80-aastaselt elanikul (10%) on olnud kokkupuudet finantsteenusega, mille kasutamist ta on hiljem kahetsenud või veaks pidanud. Kõige enam (16%) on seda esinenud 30-49-aastastel inimestel, kes on ühtlasi ka aktiivseimad finantsteenuste kasutajad. Uuringu tulemustest ilmneb seegi, et halvemal majanduslikult järjel olevatel inimestel (st madalam sissetulek ja väiksem kindlustatus sissetuleku kaotuse korral) kaldub kahetsemisväärseid finantstehinguid esinema keskmisest mõnevõrra enam. Kui vaadata segmentide lõikes, siis on finantsteenuste kahetsemist kõige rohkem ette tulnud lastega leibkondade esindajail, kes maksavad tagasi eluasemelaenu (18% sinna kuuluvaist vastajaist), finantskohustusi omavatel inimestel (16%) ning põhi- või keskhariidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötavatel inimestel (15%).

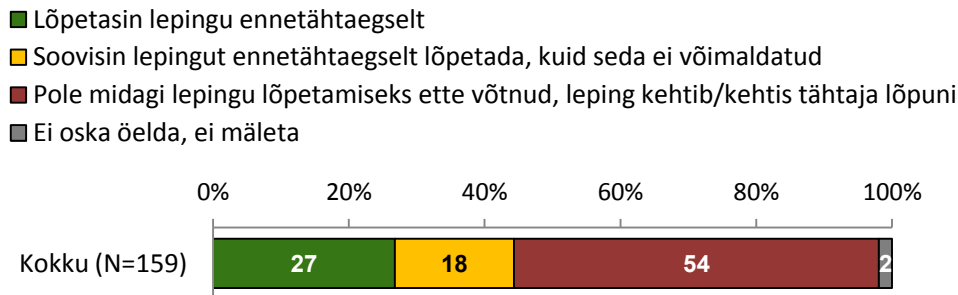
Kõige enam on kahetsatud laenu võtmist – igal kolmandal taoliselt juhtumil on veaks peetud justnimelt laenulepingut, sh erinevad variandid eluasemelaenust SMS-laenuni (Joonis 10). Laenu võtmist on ennekõike kahetsenud muust rahvusest, nooremad, madalama haridusega, madalama sissetulekuga ja maal elavad inimesed. Lisaks on kahetsatud ka kindlustuslepingu sõlmimist, krediitkaardi kasutamist, pensionifondiga liitumist, järelmaksu või liisinguga ostmist, hoiustamis- ja investeerimistehinguid jne. Vastuste täieliku loeteluga on võimalik tutvuda aruande lisades (Lisa 2).

Joonis 10. Millise finantsteenuse kasutamist Te olete hiljem kahetsenud või veaks pidanud? (%; N=159; vastajad, kes on mõne finantsteenuse kasutamist hiljem kahetsenud või veaks pidanud)

Mõned finantsteenust veaks pidades või kahetsedes on vähem kui pooled vastajaist püüdnud midagi lepingu lõpetamiseks ette võtta: 27% on lepingu ennetähtaegselt lõpetanud ja 18% on avaldanud soovi lepingut ennetähtaegselt lõpetada, aga seda pole võimaldatud (Joonis 11). Laenu kahetsevatest inimestest (N=52) veidi üle kolmandiku on soovinud lepingut enne tähtaega lõpetada, aga kahel juhul kolmest pole seda võimaldatud. Ülejäänud teenuseid on mainitud liialt vähe, et neid saaks eraldi vaadelda. Sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes ei ole praegusel juhul samuti otstarbekas käitumisviise analüüsida, sest vastajate koguarv on väike ja ei võimalda arvesse võtta eripärasid, mis kahetsetavate teenuseliikide osas esinevad.

Joonis 11. Kuidas Te siis käituite? (N = vastajad, kes on mõne finantsteenuse kasutamist hiljem kahetsenud või veaks pidanud)

2. Finantsolukord ja rahaasjade planeerimine

Teine peatükk keskendub elanike rahalisele olukorrale ja rahaasjade planeerimisele: milliseks oma finantsseisu hinnatakse, kuidas ja millest lähtuvalt rahaasju planeeritakse ning millised on hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega. Hoiakutest lähtuvalt on koostatud ka elanikkonna tüpologia.

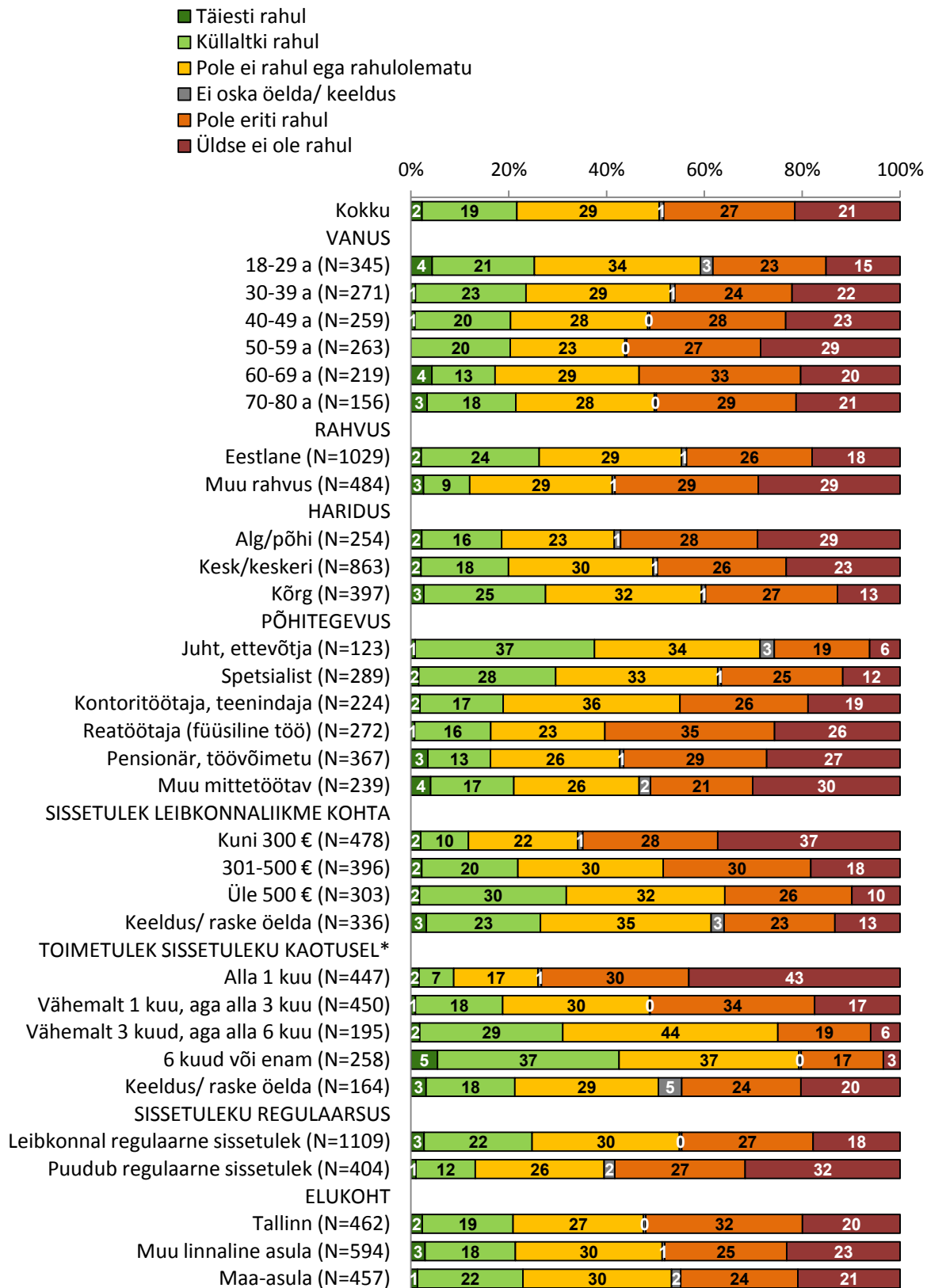
2.1. Praegune toimetulek

Ainult 22% Eesti elanikest vanuses 18-80 on oma praeguse isikliku rahalise seisuga rahul, rahulolematuid aga on 48% (Joonis 12). Seega ligikaudu pooled elanikest ei ole oma varadele, kohustustele ja säästudele mõeldes praeguse olukorraga rahul, sealhulgas 21% pole rahalise seisuga üldse rahul ja 27% pole sellega eriti rahul.

Rahuloluhinnangud on tugevalt seotud reaalse olukorraga: mida kõrgem on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta ja mida suurem on rahaline kindlustatus, seda enam leidub rahulolevaid ja neutraalse hinnangu andnud vastajaid. Kõige drastilisem erinevus ilmneb nende inimeste osakaalus, kes pole oma rahalise seisuga üldse rahul – kui kogu elanikkonnast on seda meelt iga viies inimene (21%), siis halvemal majanduslikul järjel olevatest inimestest poole rohkemad (43% neist, kes tuleksid peamise sissetulekuallika kaotuse korral toime alla kuu, ning 37% neist, kelle leibkonnas on sissetulek ühe liikme kohta alla 300 euro kuus). Kuna sissetulek tuleneb peamiselt töökohast, siis on ootuspärane, et kõrgemal ametipositsioonil olevad inimesed on oma rahalise seisuga rohkem rahul kui madalamal positsioonil töötavad või üldse mitte töötavad vastajad. Vanusegruppide lõikes on kõige rahulolematumad 50-59-aastased vastajad. Keskmisest enam rahulolematust esineb ka mitte-eestlaste ja madalama haridusega inimeste hulgas. Meeste ja naiste hinnangud oma rahalisele olukorrale on väga sarnased. Segmentide lõikes analüüsimine kinnitab sissetuleku suuruse tugevat mõju antavatele hinnangutele: kõige kõrgem on rahulolu neis kahes segmendis, kuhu kuuluvad keskmisest kõrgema isikliku sissetulekuga vastajad.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 12. Mõeldes üldisemalt oma varadele, kohustustele ja säästudele, kuivõrd olete oma praeguse isikliku rahalise seisuga rahul? (N = kõik vastajad)

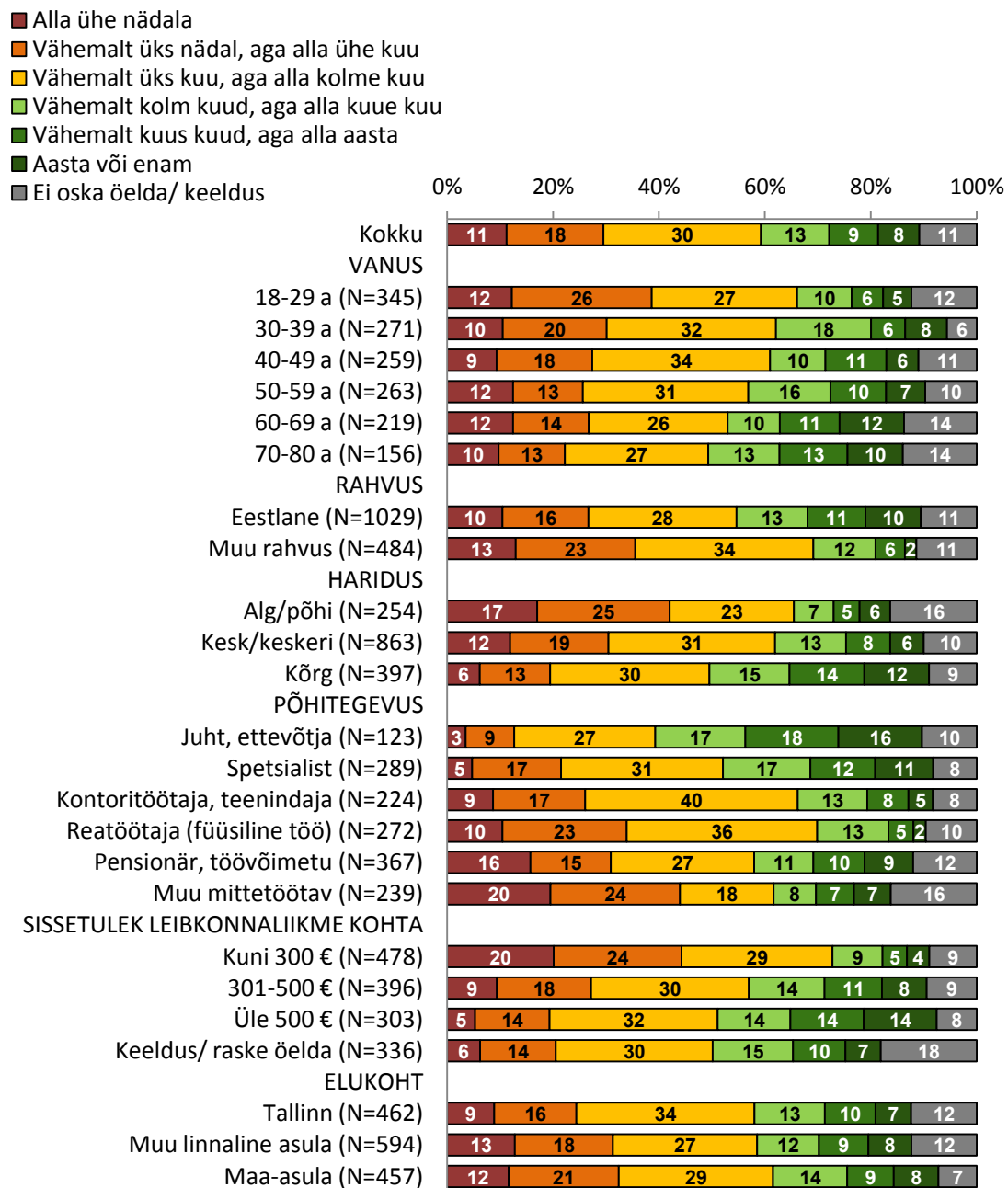

* Tegemist on küsimuse „Kui Te kaotaksite oma peamise sissetulekuallika, siis kui pika aja vältel Te suudaksite oma elamiskulusid veel katta, ilma et peaksite laenama raha?“ alusel koostatud liigitusega. Antud küsimuse tulemustega on võimalik tutvuda järgmisel joonisel.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Subjektiiivse hinnangu kõrval sisaldas uuring ka mitmeid küsimusi reaalselt toimetulekut näitavate tegurite kohta. Joonis 13 annab ülevaate, kui pika aja vältel Eesti elanikud suudaksid peamise sissetulekuallika kaotuse korral oma elamiskulusid veel katta, ilma et peaks raha laenama. Elanike rahalise kindlustatuse tase on küllaltki madal: iga kolmas inimene (30%) tuleks peamise sissetulekuallika kaotuse korral toime vähem kui ühe kuu, sh 11% isegi vähem kui nädala. Küsimuses kasutatud ajalisest jaotusest lähtudes on suurim nende vastajate osakaal (30%), kes tuleksid toime vähemalt ühe, aga vähem kui kolme kuu vältel. Rahaliselt kindlustatumaid inimesi, kes saaksid taolises situatsioonis ilma laenu võtmata hakkama vähemalt kolm kuud, on samuti 30 protsenti (sh 17% vastajaist saaks hakkama vähemalt 6 kuud, 8% vähemalt aasta).

Joonis 13. Kui Te kaotaksite oma peamise sissetulekuallika, siis kui pika aja vältel Te suudaksite oma elamiskulusid veel katta, ilma et peaksite laenama raha? (N = kõik vastajad)

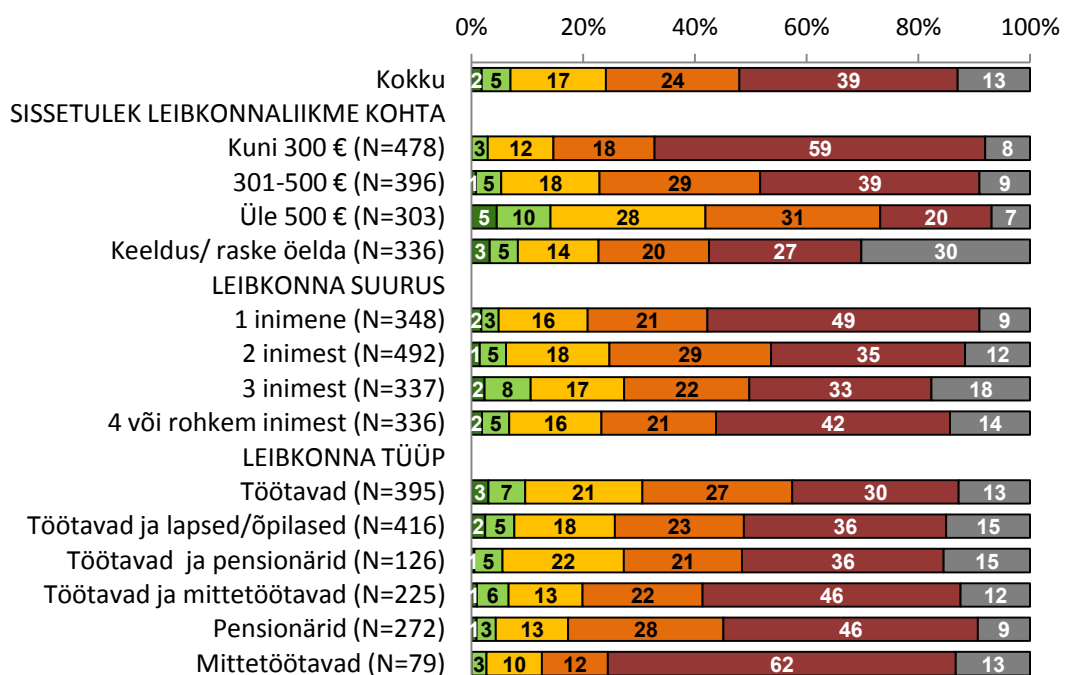
Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Rahaline kindlustatus on väga tugevalt seotud sissetuleku suurusega. Kui madalaimasse sissetulekugruppi (kuni 300 eurot leibkonnaliikme kohta) kuuluvatest inimestest 44% tuleks peamise sissetulekuallika kaotuse korral toime alla ühe kuu, siis kõrge ehk üle 500-eurose sissetulekuga inimeste seas on antud osakaal üle kahe korra väiksem (19%). Põhitegevuse alusel vaadeldes on vähekindlustatute osakaal kõige suurem mittetöötavate inimeste grupis, kuhu kuuluvad töötud, kodused ja õppivad vastajad. Lisaks ilmneb, et ka noored, madalama haridusega inimesed ja mitte-eestlased on rahalise kindlustatuse seisukohast vaadelduna keskmisest halvemas olukorras.

Ligikaudu pooltel leibkondadel jääb pärast kulutuste tegemist igakuiselt mingi osa sissetulekust üle võimalikuks kogumiseks: 24 protsendil leibkondadest jääb enda hinnangul kogumiseks alla kümnendiku sissetulekust, 17 protsendil 10-24% sissetulekust ning 7 protsendil rohkem (Joonis 14). 2/5 leibkondadest (39%) aga on sellised, kus sissetulek ei ületa kulutusi ning võimalikuks kogumiseks ei jää midagi alles. Ülejäänud 13% vastajaist ei osanud hinnata, kas või kui suurt osa oma sissetulekust nende leibkonnal oleks võimalik säästa. Ootuspäraselt ilmneb tulemustest tugev seos alles jääva raha hulga ja leibkonna sissetulekutaseme vahel: mida kõrgem on sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta, seda suurem osa sissetulekust jääb pärast kulutuste tegemist igakuiselt üle. Leibkonna tüüpi lõikes eristuvad kõige enam nn muud tüüpi mittetöötavad leibkonnad (st pole ühtki töötavat liiget ning pole pensionäri-leibkond), sest peaaegu 2/3 neist ei jää midagi pärast kulutusi alles. Ainult töötavatest inimestest koosnevatel leibkondadel seevastu jääb võimalikuks säästmiseks kõige enam raha alles. Leibkonna suuruse alusel on erinevused väiksemad, aga siiski ilmneb, et 2-3-liikmelistel leibkondadel on ülejäänutest mõnevõrra paremad eeldused säästmiseks.

Joonis 14. Kui suur osa Teie leibkonna sissetulekust jääb igakuiselt üle võimalikuks kogumiseks? Arvestage kommunaalkulude, toidu, riietuse, transpordi, laenu tagasimaksete, ravimite, hobikulutuste jms maksmise järgset protsenti sissetulekust. (N = kõik vastajad)

■ 50% või rohkem* ■ 25-49% ■ 10-24% ■ Alla 10% ■ Midagi ei jää ■ Ei oska öelda/ keeldus

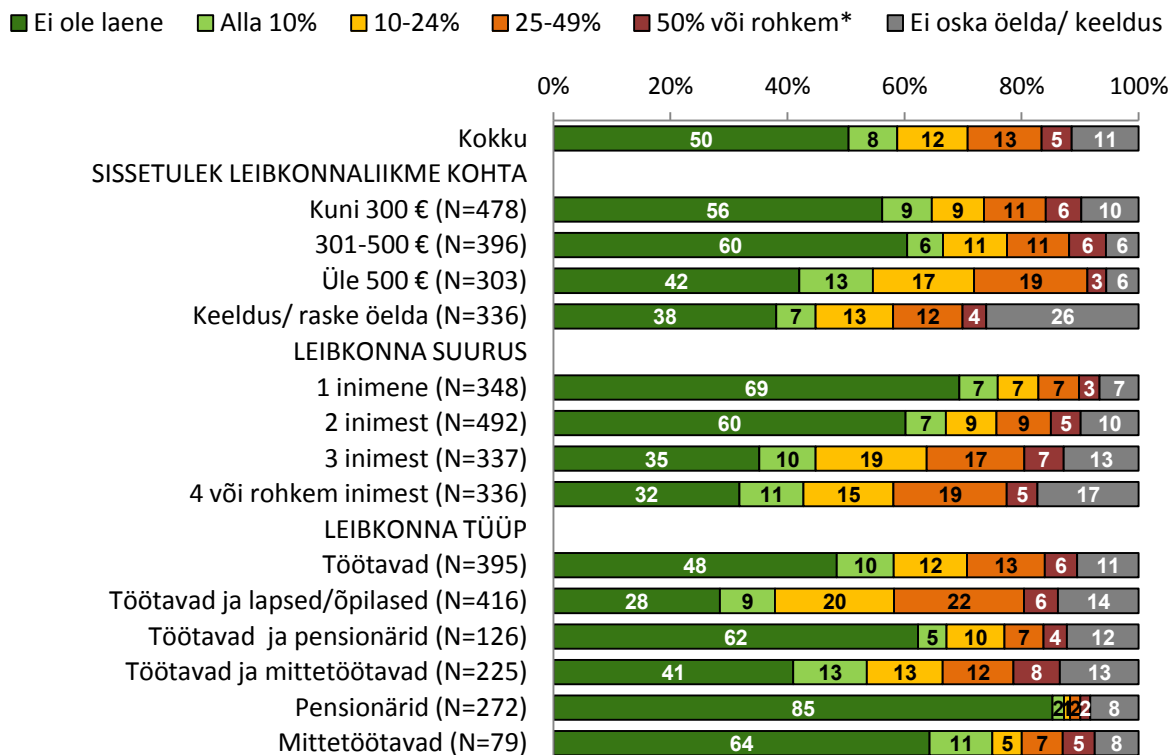

*Joonisel olev kategooria „50% või rohkem“ hõlmab endas kahte ankeedis olnud vastusevarianti: 50-75% ja üle 75% (vastavalt 1,6 ja 0,3 protsenti kogu valimist).

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Pooltel leibkondadel ei ole laene, liisinguid ega järelmaksu ja seega nad ei pea oma sissetulekust mingit osa nende tagasimakseteks arvestama (Joonis 15). **Laene tagasi maksvatel leibkondadel jäävad selleks tehtavad kulutused üldjuhul poole sissetuleku piirsesse:** 8% kulub selleks alla kümnenndiku leibkonna sissetulekust, 12 protsendil kulub 10-24% ja 13 protsendil kulub 25-49%. Pool või isegi rohkem kogu sissetulekust tuleb laenumaksetena ära anda igal kahekümnenndal leibkonnal (5%). Lisaks leidub kümnenndik vastajaist, kes ei oska või ei taha sellele küsimusele vastust anda. Kõige vähem laenukohustusi esineb pensionäri Leibkondadel, kõige rohkem aga töötavatest inimestest ja lastest/õpilastest koosnevatel leibkondadel. Keskmisest rohkem tagasimakstavaid laene on suurematel ehk vähemalt 3-liikmelistel ja paremal majanduslikult järjel olevatel leibkondadel (st netosissetulek ühe liikme kohta üle 500 euro kuus). Kuna küsimuses ei ole täpsustatud, siis võisid osad vastajad lähtuvalt ankeedi varasematest küsimustest mõelda ainult finantsasutusest võetud laenudele, teised aga lisaks ka muudele laenudele (nt erasikult võetud laen). Tagamaks olukorda, kus kõik vastajad saavad küsimusest üheselt aru, oleks tulevastel uuringutes soovitatav küsimust täpsustada.

Joonis 15. Kui suur osa Teie leibkonna sissetulekust kulub kõigi laenude (sh liising, järelmaks) tagasimakseteks? (N = kõik vastajad)

*Joonisel olev kategooria „50% või rohkem“ hõlmab endas kahte ankeedis olnud vastusevarianti: 50-75% ja üle 75% (vastavalt 4,2 ja 0,9 protsenti kogu valimist).

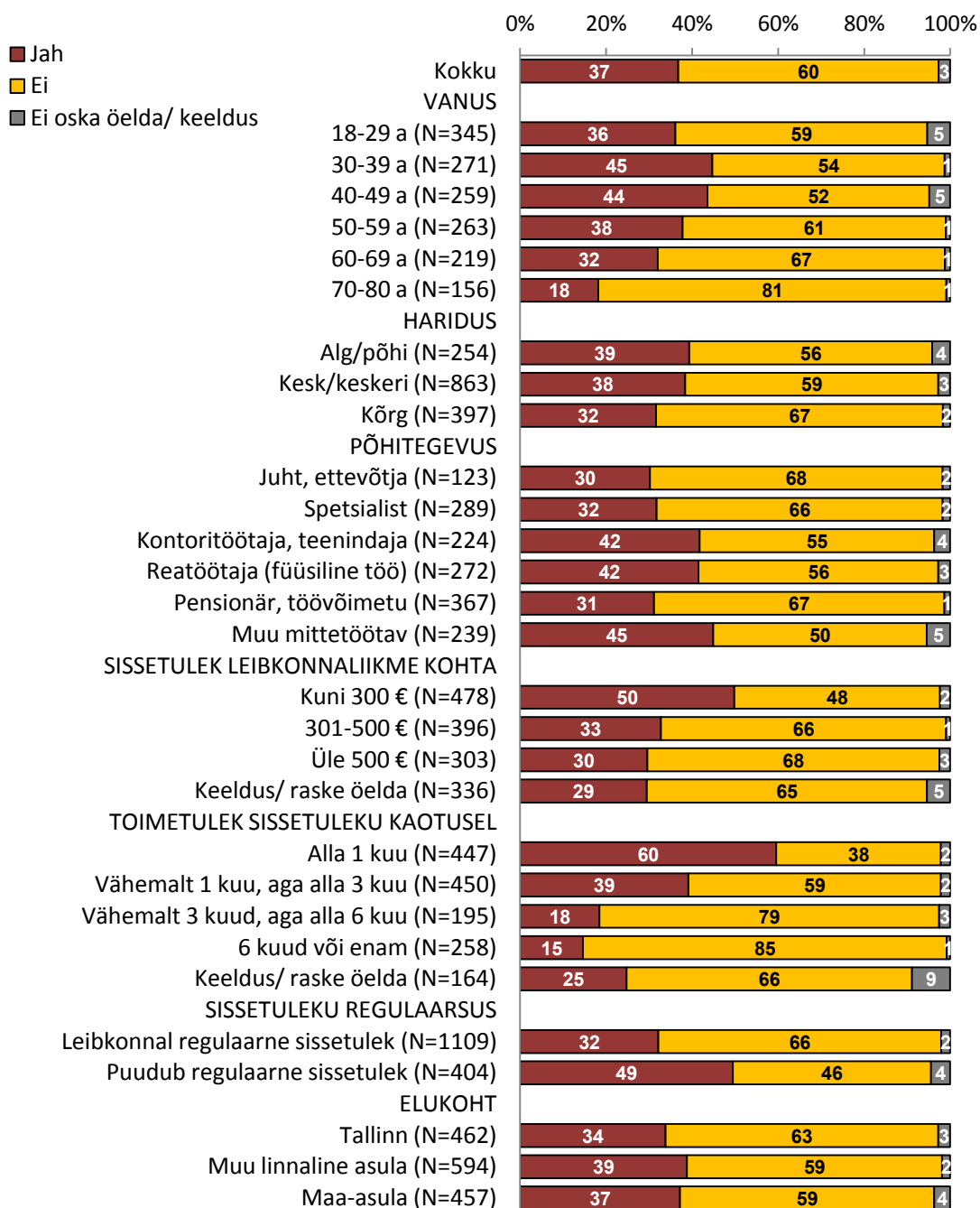
Kuna paremal majanduslikul järjel olevatel leibkondadel on rohkem laene ja muid finantskohustusi, siis ei ilmne laenukohustuste olemasolu ja säästmisvõimaluste vahel ühest seost. Teisisõnu, laene mitteomavatel leibkondadel ei jää pärast kulutuste tegemist ülejäänutest rohkem raha võimalikuks säästmiseks. Uuringu tulemuste põhjal on kõige rohkem võimalik koguda neil leibkondadel, kus kulub laenude tagasi maksmiseks kuni neljandik sissetulekust (neist 62 protsendil jääb mingi osa sissetulekust

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

võimalikuks säästmiseks). Neile järgnevad teisenä laene mitteomavad leibkonnad ja 25-49% sissetulekust laenumakseteks tasuvad leibkonnad. Kõige halvemas olukorras on aga need leibkonnad, kus laenude peale kulub üle poole sissetulekust.

Rohkem kui kolmandikul elanikest (37%) on viimase 12 kuu jooksul juhtunud, et sissetulek ei kata täielikult kulutusi (Joonis 16). Taoliste olukordade esinemine on seotud nii sissetuleku suurusega kui ka laiemalt toimetulekuga. Keskmisest märksa rohkem on seda esinenud neil, kes suudaksid sissetuleku kaotuse korral katta oma elamiskulusid vähem kui kuu aega (60%), ning leibkondades, kus netosissetulek ühe liikme kohta on kuni 300 eurot kuus (50%) ja pole regulaarset sissetulekut (49%).

Joonis 16. Mõnikord ei kata inimeste sissetulek täielikult nende kulutusi. Kas viimase 12 kuu jooksul on Teiega seda juhtunud? (N = kõik vastajad)

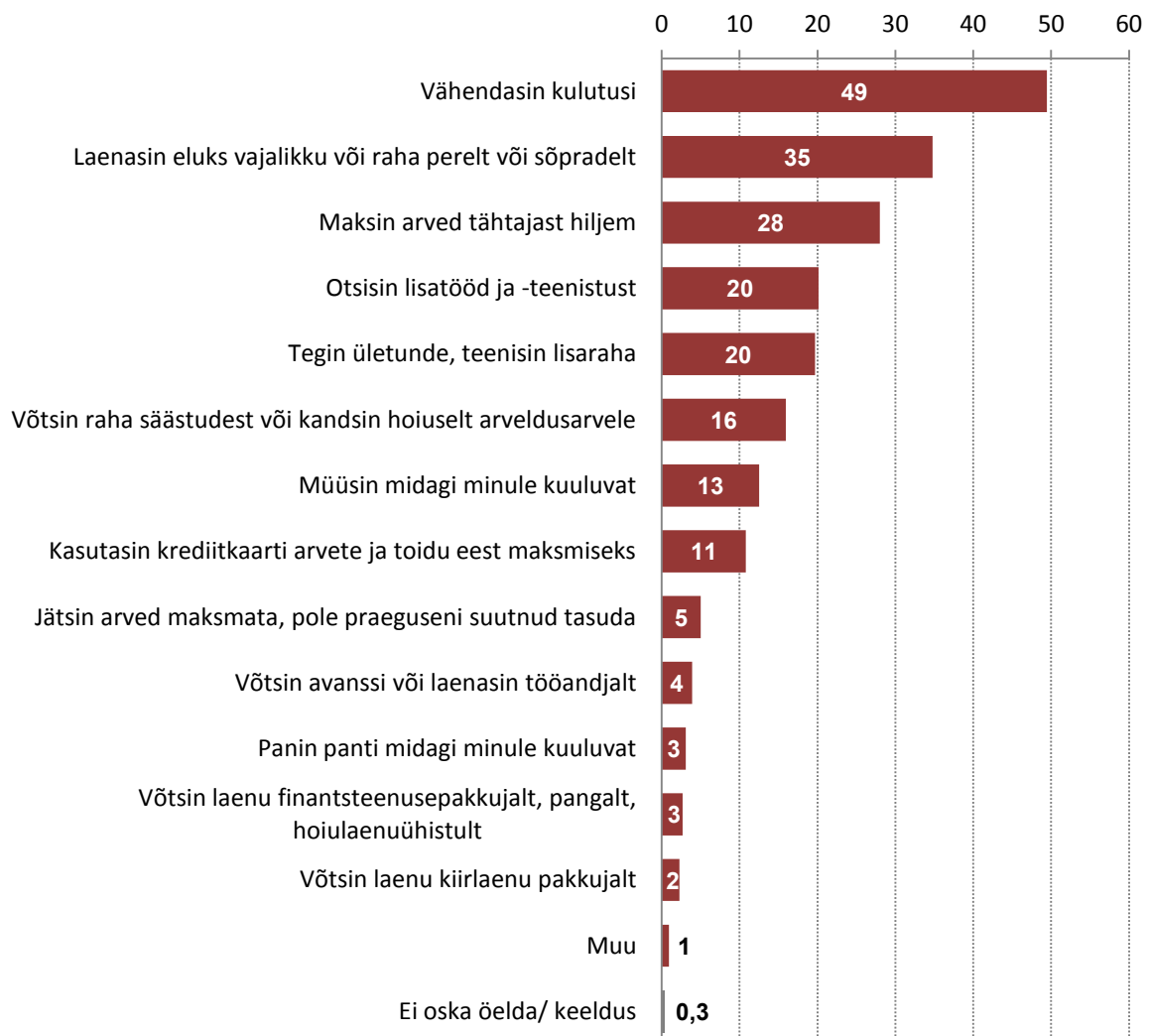

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Kuigi pensionärid on rahulolematud oma rahalise seisuga, siis tegelikke olukordi, kus sissetulekud ei kata kulutusi, esineb neil keskmisest vähem. Viimane võib olla vähemalt osaliselt seotud asjaoluga, et neil on noorematest inimestest vähem finantskohustusi. Nimelt selgub tulemustest, et finantskohustusi omavate inimeste seas on toimetulekuraskuste esinemine keskmisest sagedasem (46%; sama kõrge on antud näitaja ka lastega leibkondades, kes maksavad tagasi eluasemelaenu). Vastaja rahvuse ja soo lõikes siinkohal erinevusi ei esine ning ka elukoha ja haridustaseme lõikes on erinevused väikesed.

Toimetulekuraskusi kogunud vastajail paluti etteantud loetelust nimetada, mida nad viimati tegid, et rahaliselt toime tulla, kui sissetulek ei katnud täielikult kulutusi. Võimalikud toimimisviisid saab laias laastus jagada kolmeks: erinevad võimalused sissetuleku suurendamiseks või lisaraha leidmiseks, kulutuste vähendamine ja kulutuste edasi lükkamine.

Joonis 17. Mis Te viimasel korral tegite, et rahaliselt toime tulla, kui Teie sissetulek ei katnud täielikult kulutusi? (%; N=556; vastajad, kellega on viimase 12 kuu jooksul juhtunud, et sissetulek ei katnud täielikult kulutusi)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Pooled vastanuist on taolises olukorras olles **vähendanud kulutusi** (49% nimetas seda ühena toimumisviisidest) (Joonis 17). Peamised lississetuleku saamise võimalused on **perelt või sõpradelt eluks vajaliku või raha laenamine** (35%), lisatöö- ja teenistuse otsimine või ületundide tegemine (kumbagi 20%), säästudest või hoiuselt raha võtmine (16%), millegi endale kuuluva maha müümine (13%) ning krediitkaardi kasutamine (11%). Tööandjalt avansi küsimist, millegi panti panemist ja laenu võtmist kas finantsteenuse- või kiirlaenu pakujalt on tulnud ette ainult üksikutel juhtudel. Mis puudutab vajalike kulutuste edasi lükkamist, siis 28% vastajaist on **arveid tähtjast hiljem maksnud** ning 5% on jätnud need praeguseni maksmata.

Tabelis 6 on märgitud punasega need vastajagrupid, kus antud toimumisviis kaldub olema levinum kui võrdlusalustes gruppides. Meeste ja naiste suurimateks erinevusteks on, et naised eelistavad rohkem arvete maksmist edasi lükata, mehed aga lisaraha teenida. Vanuselised eripärad ilmnevad kõige tugevamalt seoses lähedastelt laenamisega – üle 50-aastased inimesed teevad seda märksa harvemini kui nooremad. Muust rahvusest inimesed paistavad antud küsimuses silma ennekõike sellega, et hilinevad rahaliste raskuste korral arvete tasumisega märksa sagedamini kui eestlased. Eestlased seevastu on mitte-eestlastest sagedamini otsinud abi säästude kasutamisest. Sääste on keskmisest märksa rohkem kasutanud ka kõrgharidusega ja kõrge sissetulekuga vastajad.

Tabel 6. Peamised käitumisviisid, et rahaliselt toime tulla (%; N = vastajad, kellega on viimase 12 kuu jooksul juhtunud, et sissetulek ei katnud täielikult kulutusi)

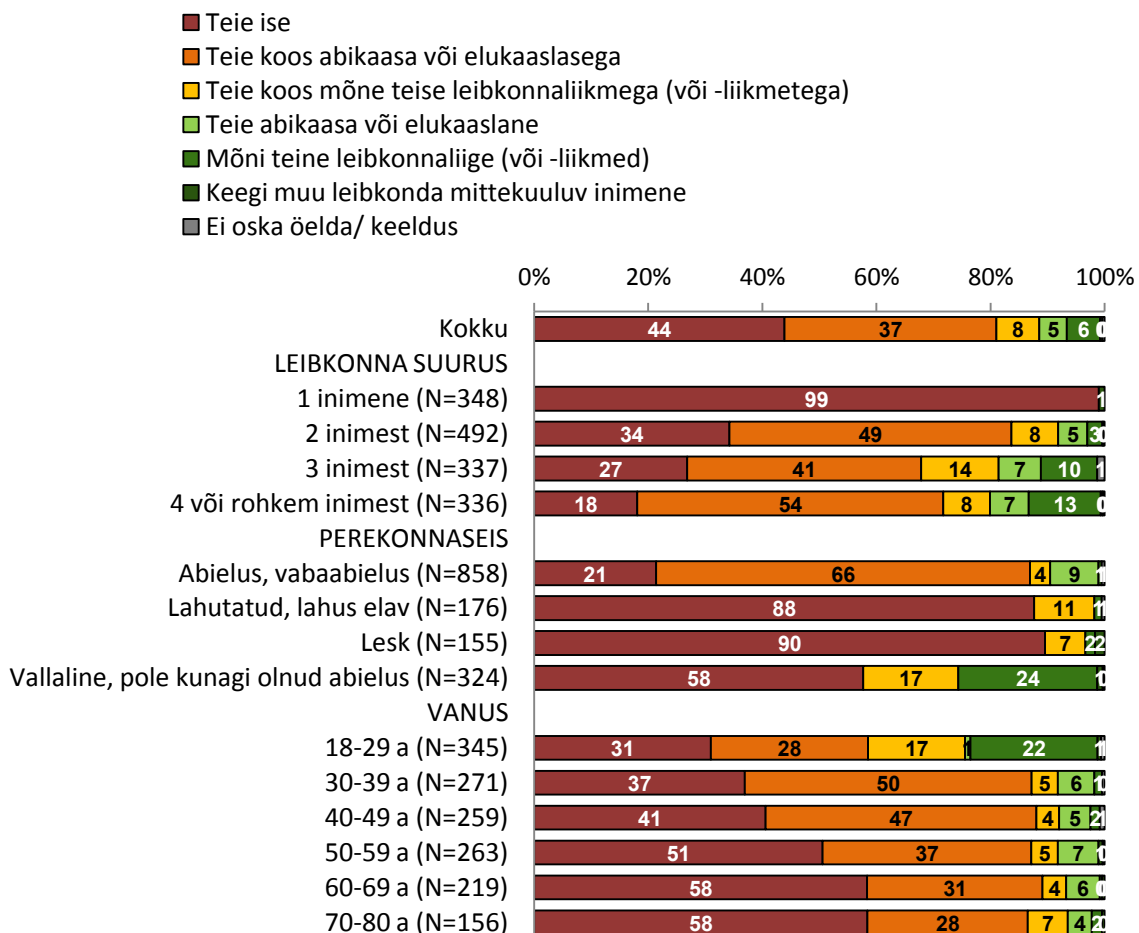
	Kulutuste vähendamine	Laenamine perelt või sõpradelt	Arvete hiljem maksmine	Lisatöö otsimine	Ületundide tegemine	Säästudest või hoiuselt raha võtmine	Millegi müümine	Krediitkaardiga maksmine
Kokku (N=556)	49	35	28	20	20	16	13	11
Mees (N=248)	46	33	20	23	24	13	14	10
Naine (N=309)	52	36	35	18	16	18	12	11
18-29 a (N=125)	46	44	24	19	26	14	15	5
30-39 a (N=121)	47	40	35	24	19	19	16	15
40-49 a (N=113)	52	37	23	17	24	15	9	16
50-59 a (N=100)	50	24	33	25	23	15	13	14
60-80 a (N=98)	52	24	25	16	4	17	8	4
Eestlane (N=379)	47	36	22	20	17	19	14	12
Muu rahvus (N=178)	54	33	42	20	25	9	9	9
Kuni põhiharidus (N=100)	49	35	18	22	21	7	16	3
Kesk(eri)haridus (N=331)	48	34	29	19	20	15	11	11
Kõrgharidus (N=125)	53	37	35	21	18	26	12	16
Kuni 300 € (N=238)	51	35	30	22	15	10	13	9
301-500 € (N=130)	52	38	28	16	21	19	15	13
Üle 500 € (N=90)	41	29	21	22	23	28	14	18
Keeldus/RÕ (N=99)	51	37	30	21	27	16	6	6

2.2. Rahaasjade korraldamine ja planeerimine

Ühine eelarve, kus on arvestatud kõikide leibkonnaliikmete sissetulekuid ja kavandatud kulutused, mida leibkond peab tegema, **on olemas 38 protsendil leibkondadest**. Väike osa vastajaist (4%) ei oska anda hinnangut, kas neil on ühine eelarve olemas või mitte, ning ülejäänute sõnul see puudub. Eelarve olemasolu ei sõltu leibkonna suurusest (eelarvet omavate leibkondade osakaal jääb kõikjal vahemikku 36-40%). Leibkonna tüübi lõikes vaadeldes esineb ühist eelarvet kõige enam (43%) neis leibkondades, mis koosnevad töötavatest inimestest ja lastest/õpilastest. Kõige vähem (26%) on eelarveid koostatud ainult mittetöötavaid liikmeid sisaldavates leibkondades; viimaste hulka ei kuulu pensionäri-leibkonnad. Kõrgema sissetulekuga leibkondadel (üle 500 euro liikme kohta) esineb eelarveid mõnemõrra enam kui madalama sissetuleku korral, aga erinevus ei ole suur (42% vs 37%). Kuigi võiks arvata, et finantskohustusi omavad inimesed peavad oma sissetulekuid ja väljaminekuid täpsemalt jälgima, siis uuringu tulemustest väga tugevat seost ei ilmne: laene vms kohustusi omavaist vastajaist 40% ütleb, et nende leibkonnal on ühine eelarve; lastega leibkondade hulgas, kes maksavad tagasi eluasemelaenu, on neid siiski 44%.

Valdav osa uuringus osalenuist on oma leibkonnas kaasatud igapäevaste rahaasjade korraldamisse: 44% vastutab ise rahaasjade korraldamise eest, 37% teeb seda koos abikaasa või elukaaslasega ning 8% koos mõne teise leibkonnaliikmega (Joonis 18).

Joonis 18. Kes Teie leibkonnas vastutab igapäevaste rahaasjade korraldamise eest? (N = kõik vastajad)

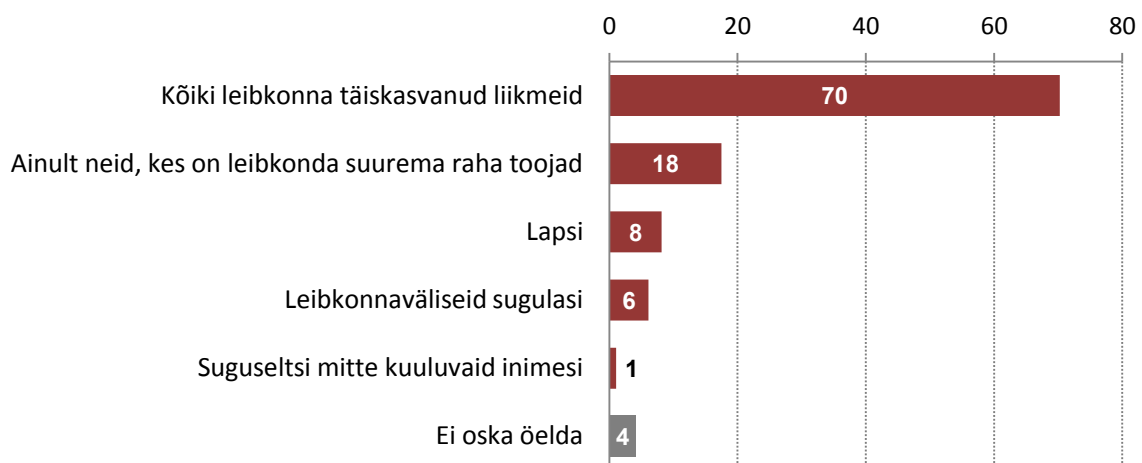
Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Ilmselt sõltub vastutuse jaotus suuresti sellest, millise leibkonnaga on tegemist. Kui üksi elavad inimesed reeglina vastutavad oma rahaasjade eest ise (v.a mõned üksikud erandid, kel seda teeb mõni leibkonda mittekuuluv inimene), siis mida suurem on leibkond, seda enam on võimalusi vastutuse jagamiseks või selle kellelegi teisele usaldamiseks. Abielus või vabaabielus olevatest inimestest 2/3 vastutab igapäevaste rahaasjade korraldamise eest koos oma abikaasa või elukaaslasega. Seda varianti, et ise ei osaleta rahaasjade korraldamises ja vastutajaks on mõni teine leibkonnaliige, esineb kõige enam noortel (22% vanusegrupist 18-29).

Lisaks igapäevastele rahaasjadele uuriti ka seda, kes on leibkondades tavaliselt suuremate rahaliste planeeringute, investeeringute vms puhul arutellu ja otsustusprotsessi kaasatud. Enamikes leibkondades kaasatakse suuremate rahaliste väljaminekute korral otsustusprotsessi kõik leibkonna täiskasvanud liikmed (70% nimetab seda ühena vastustest) (Joonis 19). Ainult suurema sissetulekuga liikmeid kaasatakse ligikaudu viiendikus leibkondades (18%). Teisi inimesi nagu lapsed, leibkonnavälised sugulased ja mittedugulased nimetatakse siinkohal oluliselt harvemini.

Paraku tundub tulemusi detailsemalt vaadates, et etteantud vastusevariantide loetelu ei olnud üheselt mõistetav ja vastajad on sellest erineval viisil aru saanud. Näiteks ilmneb, et laste kaasamist mainitakse neis leibkondades, kus ei ole ühtki kuni 18-aastast last, sama sageli kui lastega leibkondades. Seega vastajad on siin nimetanud ka oma täiskasvanud lapsi, kes peaksid küsimuse algselt kavandatud loogikast lähtuvalt tegelikult kuuluma kas täiskasvanud liikmete alla (kui elatakse endiselt koos) või leibkonnaväliste sugulaste alla (kui lapsed on juba eraldi kolinud, mida ilmnes päris palju üheliikmeliste leibkondade puhul). Lisaks on üheliikmeliste leibkondade esindajatel ilmselt üldse olnud keeruline sellele küsimusele vastata, sest praegune jaotus (kõik täiskasvanud liikmed vs ainult suurema sissetuleku toojad) ei ole nende puhul asjakohane. Seetõttu ei saa antud küsimuse tulemuste põhjal tegeliku otsustusprotsessi kohta paikapidavaid järeldusi teha ning tulevaste uuringute tarbeks oleks mõttekas välja töötada uus ja selgemini mõistetav vastuste skaala.

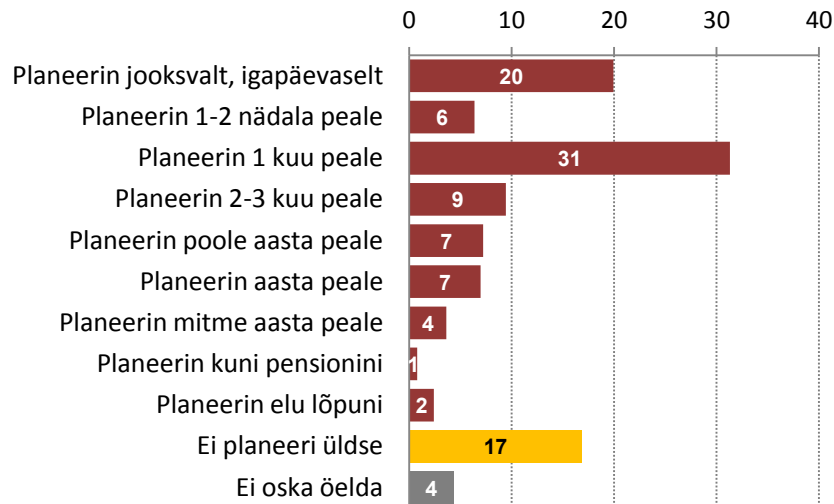
Joonis 19. Keda Teie leibkonnas tavaliselt suuremate rahaliste planeeringute, investeeringute vms puhul arutellu/otsustusprotsessi kaasatakse? (%; N = kõik vastajad)

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Oma rahaasju planeerides on kõige levinum variant, et planeeritakse kuu kaupa – iga kolmas inimene (31%) planeerib vähemalt mingit osa oma rahaasjadest ühe kuu peale (Joonis 20). Sageduselt teine variant on igapäevane ehk jooksev planeerimine (20%). Peaaegu sama palju (17%) on ka neid, kes enda sõnul ei planeeri rahaasju üldse. Pikaajalisi plaane tehakse märksa harvemini: nii poole aasta kui aasta peale planeerimist esineb 7% vastajaist, mitme aasta peale planeerimist 4%. Üksikud inimesed (2%) planeerivad rahaasju kogu eluks.

Joonis 20. Kui pika aja peale ette Te oma rahaasju planeerite (oodatavad tulud, vajalikud kulud ja prognoositav rahaline seis)? (%; kõik vastajad)

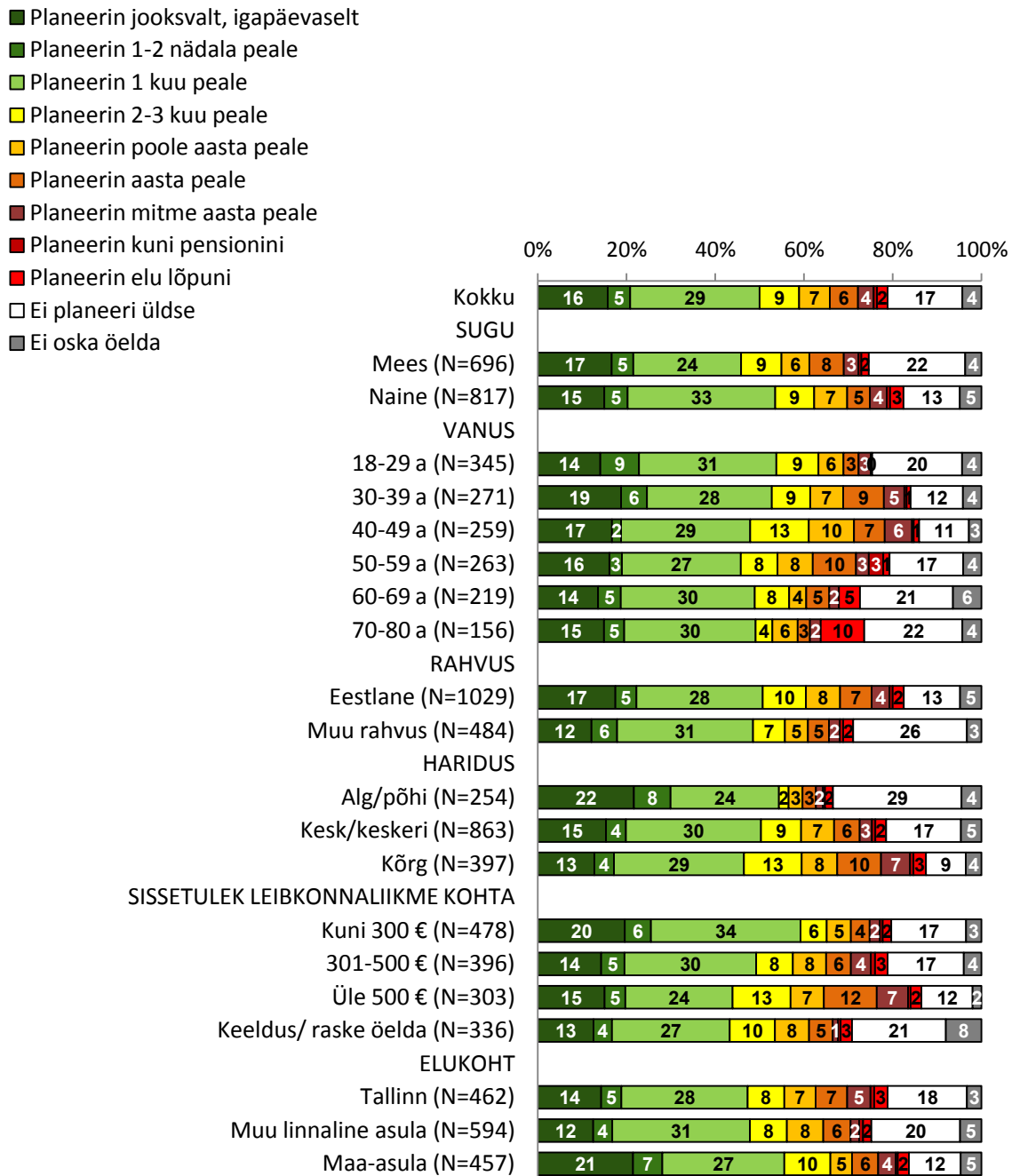
*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Vastaja võis siinses küsimuses anda mitu erinevat vastust, sest sõltuvalt väljaminekuliigist või muudest asjaoludest võivad planeeritavad perioodid olla erinevad. Selgema ülevaate saamiseks on järgnevalt esitatud tulemused ka sellisel kujul, kus igale vastajale on jäetud alles ainult üks vastus, st pikim periood, milleks ta vähemalt teatud osa oma rahaasjadest planeerib (Joonis 21). Kahe joonise võrdlemisel selgub, et ennekõike just jooksev planeerimine on see, mis esineb kohati koos pikemaajaliste plaanidega.

Kõrgharidusega, kõrge sissetulekuga, 30-49-aastased, naissoost, eesti rahvusest ja maapiirkonnas elavad vastajad on keskmisest aktiivsemad rahaasjade planeerijad. Oma rahaasju üldse mitte planeerivaid inimesi on eriti palju madalaima haridustaseme korral (kuni põhiharidusega vastajaist 29%) ja mitte-eestlaste seas (26%). Planeeritavaid perioode vaadeldes ilmneb, et kõrgema sissetuleku ja haridustasemega inimesed teevad teistest pikemaajalisemaid plaane. Kui kogu 18-80-aastase elanikkonna hulgas on aastaks või pikemaks ajaks planeerivaid inimesi 13%, siis vähemalt 500-eurose sissetulekuga vastajagrupis on neid 22% ja kõrgharidusega inimeste seas 20%. Vanusegruppide lõikes hakkab silma, et väga lühikeseks ehk vähem kui kuu aega kestvaks perioodiks planeerivad kõige enam noored inimesed (vanuses 18-39). Vanusegrupp 40-49 eristub selle poolest, et seal planeeritakse oma rahaasju keskmisest sagedamini poolpikaks perioodiks (st rohkem kui kuuks ajaks, aga vähem kui aastaks). Ootuspäraselt on just eakad inimesed need, kes teevad elu lõpuni kestvaid rahalisi plaane.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

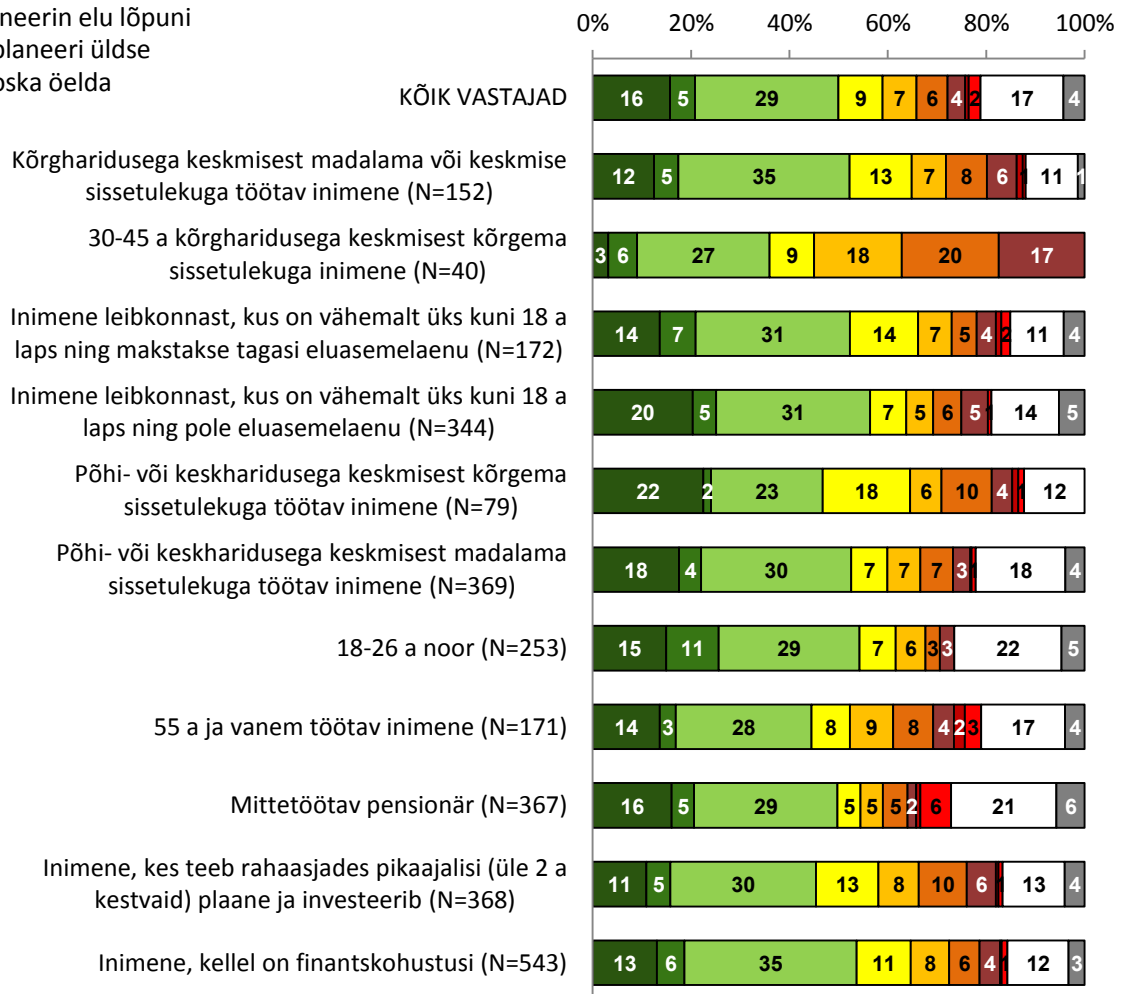
Joonis 21. Pikim periood, mille peale mingeid rahaasju ette planeeritakse (N = kõik vastajad)

Joonisel 22 esitatud segmentide vaheline võrdlus lisab juba eelnevalt kirjeldatud rahaliste võimaluste, haridustaseme ja vanusega seotud eripäradele veel mõned nüansid. Lastega leibkondi võrreldes selgub, et eluasemelaenu tagasi maksvates leibkondades planeeritakse oma rahaasju pikemalt ette kui neis leibkondades, kus pole eluasemelaenu võetud. Erinevuseks on ennekõike see, et laenumakseid tegevad leibkonnad planeerivad vähem ainult jooksvalt ehk igapäevaselt ning teevad sagedamini oma plaane poolpikaks perioodiks (st paar kuud kuni pool aastat). Pikaajalisi plaane tegeva ja investeeriva segmenti finantsplaanid on küll tehtud mõnevõrra pikemaks ajaperioodiks kui elanikel keskmiselt, aga erinevus ei ole nii suur, kui segmenti nimetuse põhjal oleks võinud eeldada.

Joonis 22. Pikim rahaasjade planeerimise periood segmentide lõikes

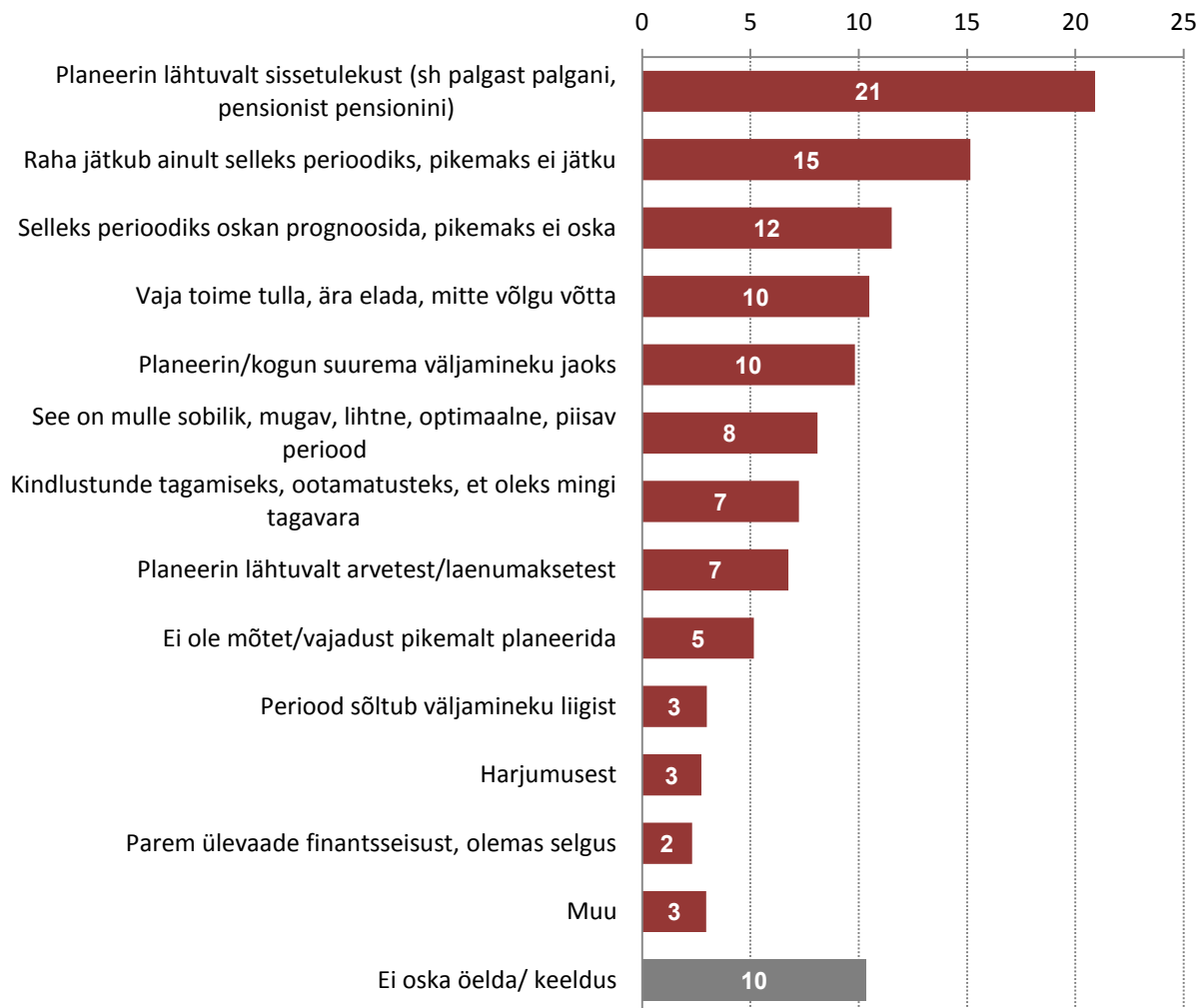
- Planeerin jooksvalt, igapäevaselt
- Planeerin 1-2 nädala peale
- Planeerin 1 kuu peale
- Planeerin 2-3 kuu peale
- Planeerin poole aasta peale
- Planeerin aasta peale
- Planeerin mitme aasta peale
- Planeerin kuni pensionini
- Planeerin elu lõpuni
- Ei planeeri üldse
- Ei oska öelda

Kui arvestada, et kolmandik inimestest planeerib ühe kuu kaupa, siis ei ole üllatav, et **peamiseks planeerimisperioodi pikkust mõjutavaks teguriks on sissetulek**. Viiendik (21%) inimestest ütleb ühe põhjendusena, et nad planeerivad oma rahaasju selliseks perioodiks just sissetulekust lähtuvalt, palgast palgani või pensionist pensionini (Joonis 23). Sageli lähtutakse planeerides ka sellest, kui pikaks ajaks raha jätkub (15%) või kui pikaks ajaks osatakse ette prognoosida (12%). Lisaks võib planeerimisperiood tuleneda vajadusest mingi perioodi jooksul oma rahadega välja tulla, vajadusest mõne suurema väljamineku jaoks ette planeerida ja raha koguda ning mitmetest teistest teguritest (nt tegemist on vastaja hinnangul sobiliku perioodiga, selline periood annab kindlustunde, periood tuleneb kommunaal- või laenumaksetest, tegemist on harjumusega, pikemalt planeerimist ei peeta mõttekaks või vajalikuks).

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 23. Palun öelge, miks Te oma rahaasju just sellis(t)eks perioodi(de)ks planeerite. (%) ; N=1258; vastajad, kes planeerivad oma rahaasju)

*Kuna iga vastus võis sisaldada mitut siin toodud määratlust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

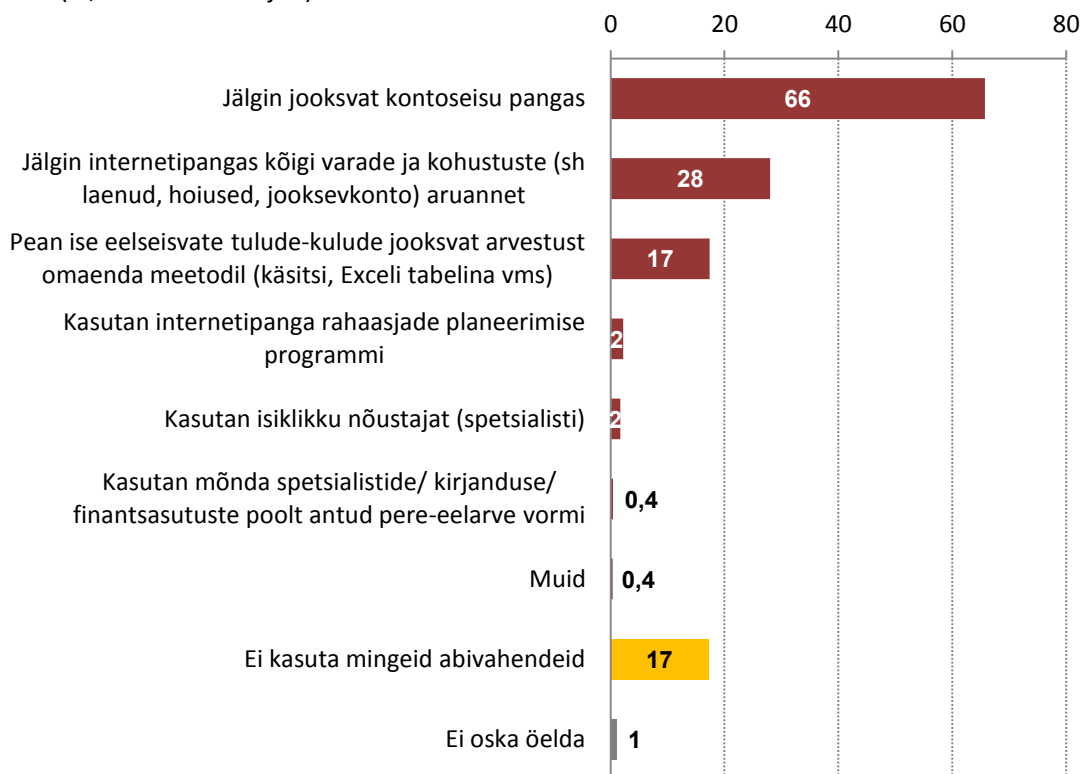
Sõltuvalt planeeritava perioodi pikkusest on põhjendused erinevad. Nagu juba mainitud, siis ühe kuu kaupa planeerivad inimesed lähtuvad ennekõike sissetulekust ja selle laekumissagedusest. Asjaolu, et raha ei jätku pikemaks perioodiks, on üldjuhul põhjenduseks jooksvale ja väga lühiajalisele planeerimisele (valdavalt kuni 1 kuu). Prognoositavast perioodist kalduvad kõige enam rääkima need vastajad, kes planeerivad paariks kuuks kuni aastaks. Raha kogumist mingi suurema väljamineku tarbeks toovad kõige sagedamini põhjuseks inimesed, kes planeerivad 6 kuuks kuni mitmeks aastaks.

Eelnev joonis ei kajastanud neid inimesi, kes ei planeeri üldse oma rahaasju ette, sest küsimus oli suunatud planeerimisperioodi pikkuse põhjendamisele. Ankeedi üleehitusest lähtuvalt oli tegelikult kõigil võimalik sellele küsimusele vastata ja osad mitteplaneerijad ka kasutasid võimalust põhjendada, miks nad oma rahaasju ei planeeri. Mingeid üldistusi antud juhul teha ei saa, aga mõned mitteplaneerimise põhjendused võib siiski välja tuua: rahaasju planeerib mõni teine leibkonnaliige, pole sissetulekut ja seetõttu ei saa planeerida, sissetulek on liiga väike, pole vajadust planeerida, ei oska millegi jaoks planeerida, ei oska ette prognoosida (nt muutuvaid hindu), pole kindlust tuleviku suhtes, kõrge vanuse tõttu jne.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Erilisi abivahendeid ega instrumente oma rahaasjade jälgimiseks ja planeerimiseks ei kasutata: **valdavalt lihtsalt jälgitakse oma jooksvat kontoseisu pangas** (66% vastanuist nimetab seda ühena abivahenditest) (Joonis 24). Internetipangas jälgib kõigi varade ja kohustuste aruannet 28% ning oma enda meetodil (nt käsitsi või Exceli tabelina) peab eelseisvate tulude ja kulude arvestust 17% elanikest. Internetipanga rahaasjade planeerimise programmi, isikliku nõustaja abi, mõnd spetsialistide või finantsasutuse poolt antud pere-eelarve vormi ja muid abivahendeid kasutatakse väga harva. Iga kuues inimene (17%) ei kasuta enda sõnul rahaasjade jälgimiseks ega planeerimiseks mingeid abivahendeid.

Joonis 24. Milliseid isiklike rahaasjade jälgimise ja planeerimise abivahendeid / instrumente Te kasutate? (%; N = kõik vastajad)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Järgnevast tabelist (Tabel 7) selgub, et isiklike rahaasjade jälgimisel ja planeerimisel on aktiivsemad abivahendite kasutajad need samad elanikkonnagrupid, kelle hulgas on kõige enam rahaasjus plaane tegevaid inimesi, st kõrgharidusega, kõrge sissetulekuga, 30-49-aastased, naissoost, eesti rahvusest ja maapiirkonnas elavad vastajad. Muust rahvusest inimesed jälgivad eestlastest vähem oma jooksvat kontoseisu ja peavad omaenda meetodil eelseisvate tulude-kulude jooksvat arvestust, aga samas on nad internetipangas agaramad kõigi varade ja kohustuste aruande jälgijad.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Tabel 7. Peamised abivahendid isiklike rahaasjade jälgimisel ja planeerimisel (%; N = kõik vastajad)

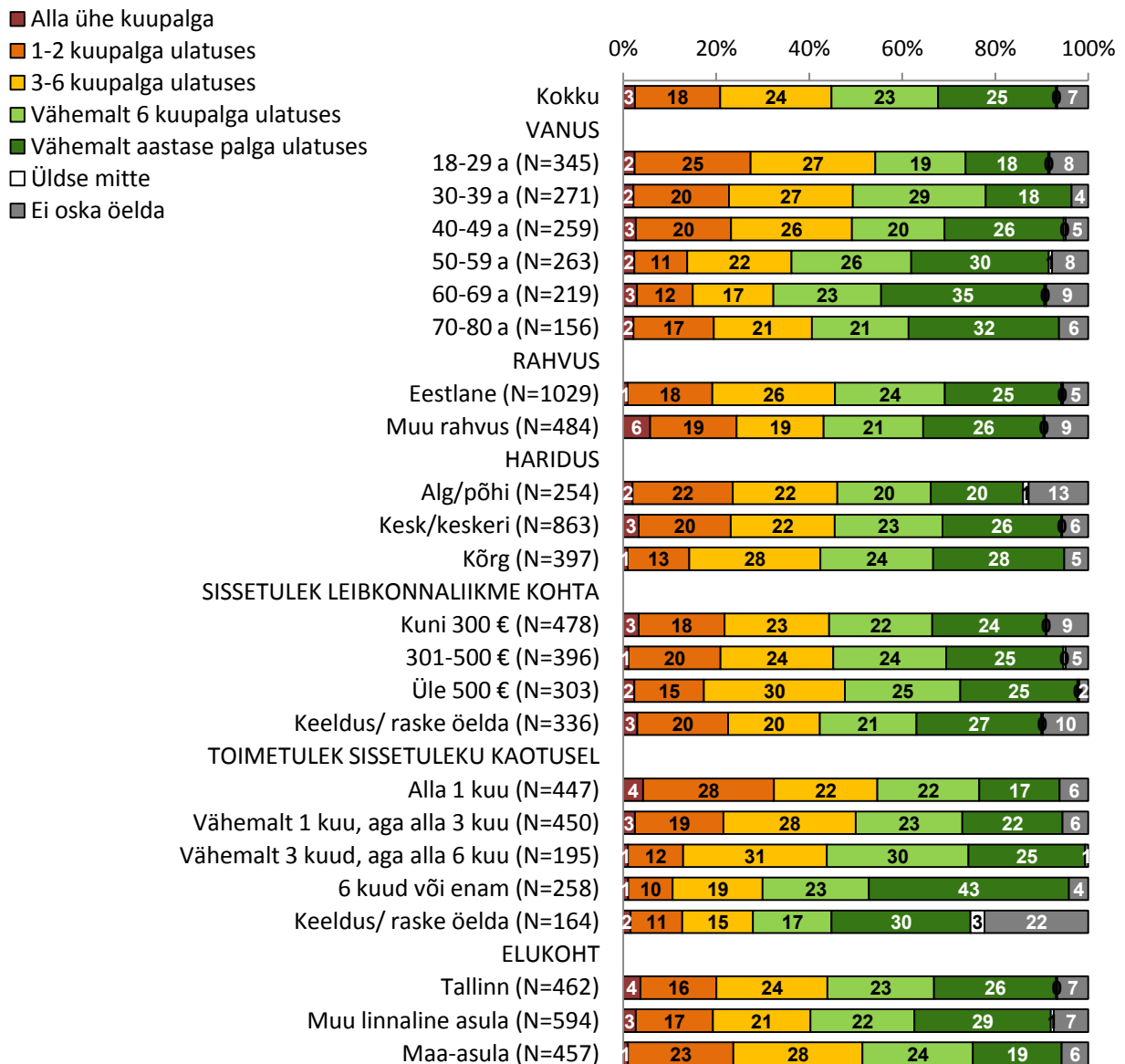
	Jälgin jooksvat kontoseisu pangas	Jälgin internetipangas kõigi varade ja kohustuste aruannet	Pean ise eelseisvate tulude-kulude jooksvat arvestust omaenda meetodil	EI KASUTA MINGEID ABIVAHENDEID
Kokku	66	28	17	17
Mees	61	28	14	22
Naine	69	28	20	13
18-29 a	65	29	17	18
30-39 a	72	42	17	11
40-49 a	68	35	16	12
50-59 a	64	30	19	17
60-69 a	65	13	20	21
70-80 a	59	6	16	28
Eestlane	70	24	20	14
Muu rahvus	56	37	12	25
Kuni põhiharidus	57	13	13	28
Kesk(eri)haridus	66	26	18	18
Kõrgharidus	71	43	19	8
Kuni 300 €	65	20	20	21
301-500 €	65	26	18	18
Üle 500 €	72	44	14	8
Keeldus/RÕ	63	28	16	19
Tallinn	59	28	13	22
Muu linnaline asula	67	30	19	17
Maa-asula	71	25	19	12
Kõrgharidusega keskmisest madalama või keskmise sissetulekuga töötav inimene	69	51	17	8
30-45 a kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimene	71	61	18	0
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning leibkond maksab tagasi võetud eluasemelaenu	74	42	21	11
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning pole tagasimaksimisel eluasemelaenu	67	33	18	15
Põhi- või keskhariidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötav inimene	76	35	17	10
Põhi- või keskhariidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötav inimene	69	29	16	16
18-26 a noor	63	26	17	21
55 a ja vanem töötav inimene	66	25	18	13
Mittetöötav pensionär	60	9	19	27
Inimene, kes teeb rahaasjades pikaajalisi (üle 2 a kestvaid) plaane ja investeerib	72	39	19	7
Inimene, kellel on finantskohustusi	72	39	18	9

2.3. Säastud

Käesolev peatükk hõlmab nii säästmisega seotud hoiakuid kui ka elanike praeguseid säästmisvõimalusi ja -praktikat. Alustuseks paluti vastajail avaldada arvamust, kui suures ulatuses peaks inimesel võimaluse korral sääste olema.

Ligikaudu 3/4 Eesti elanikest vanuses 18-80 on seda meelt, et inimesel peaks sääste olema mitmeteks kuudeks või isegi rohkem (Joonis 25). Sel arvamusel olevate inimeste vastused jagunevad enam-vähem võrdselt (23-25%) kolme gruppi: sääste peaks võimaluse korral olema kas 3-6 kuupalga, vähemalt 6 kuupalga või koguni vähemalt aastase palga ulatuses. Ainult 1-2 kuupalga ulatuses säästmist peab piisavaks 18% ja veelgi väiksemaid sääste 3% vastajaist.

Joonis 25. Mis Te arvate, kui suures ulatuses peaks inimesel võimaluse korral olema sääste? (N = kõik vastajad)

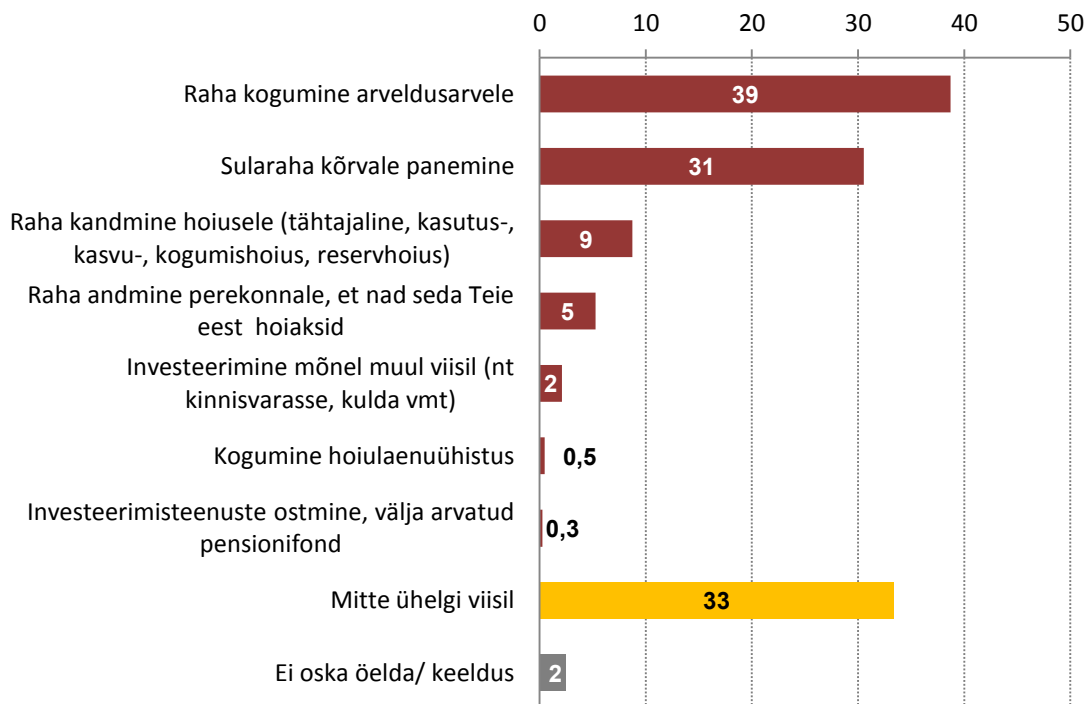

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Mida kõrgem on inimese tegelik rahalise kindlustatuse tase, seda suuremaid sääste ta peab vajalikuks. Iga kolmas (32%) neist vastajaist, kes tuleksid peamise sissetulekuliika kaotuse korral toime vähem kui ühe kuu, peab piisavaks kuni kahe kuupalga ulatuses säästmist. Hästi kindlustatud ehk vähemalt 6 kuud toime tulevatest inimestest aga on sama meelt ainult umbes kümnendik (11%); lisaks eristuvad nad ülejäänutest väga tugevalt selle poolest, et koguni 43% neist leiab, et võimaluse korral peaks inimesel olema sääste vähemalt aastase palga ulatuses. Üle 50-aastased (eriti vanusegrupp 50-69) eelistavad noortest sagedamini suuremaid sääste. Ülejäänud taustatunnuste lõikes on gruppidevahelised erinevused väiksemad. Linnades elavad vastajad peavad maainimestest mõnevõrra sagedamini vajalikuks suuri sääste. Sama kehtib ka kõrgema haridusega vastajate kohta. Kõrge sissetulekuga vastajad soosivad ülejäänutest mõnevõrra sagedamini 3-6 kuupalga ulatuses säästmist.

Umbes **2/3** elanikest on viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud (Joonis 26). Valdavalt on raha kogutud arveldusarvele (39% nimetab seda ühena kogumisviisidest) või pandud sularahana kõrvale (31%). Peaaegu kümnendik inimestest (9%) on kandnud raha kas tähtajalisele, kasutus-, kasvu-, kogumis- või reservhoiusele. Pereliikmete kätte on raha hoiule andud 5% vastajaist. Muid kogumisviise (nt erinevatel viisidel investeerimine, hoiulaenuühistus kogumine) on viimase 12 kuu jooksul väga harva esinenud.

Joonis 26. Kas olete viimase 12 kuu jooksul raha kogunud mõnel järgmistest viisidest? (%; N = kõik vastajad)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Mida kõrgem on inimese sissetulek ja haridustase, seda suurema tõenäosusega on ta viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud (Tabel 8). Kõrge sissetuleku ja haridustasemega inimesed on ennekõike kasutanud teistest rohkem formaalseid raha kogumise viise, st kogunud raha arveldusarvele või kandnud hoiusele. Hoiusele raha kandnuid on keskmisest rohkem ka tallinlaste ja eesti rahvusest

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

inimeste hulgas; vanusegruppide lõikes vaadatuna 40-49 ja 70-80-aastaste seas. Sularaha on keskmisest enam kogunud alla 30-aastased ja maa-asulates elavad inimesed.

Tabel 8. Peamised raha kogumise viisid viimase 12 kuu jooksul (%; N = kõik vastajad)

	Raha kogumine arveldusarvele	Sularaha kõrvale panemine	Raha kandmine hoiusele	Raha andmine perekonnale, et nad seda hoiaksid	POLE ÜHELGI VIISIL KOGUNUD
Kokku	39	31	9	5	33
Mees	38	29	7	8	36
Naine	39	31	10	3	31
18-29 a	33	38	8	8	33
30-39 a	41	32	9	9	32
40-49 a	36	29	12	2	33
50-59 a	41	24	7	3	37
60-69 a	40	27	7	3	35
70-80 a	43	28	11	4	29
Eestlane	42	31	11	4	32
Muu rahvus	33	31	4	8	37
Kuni põhiharidus	25	27	7	7	46
Kesk(eri)haridus	37	31	7	5	35
Kõrgharidus	51	32	13	4	22
Kuni 300 €	25	30	7	4	45
301-500 €	46	32	9	3	29
Üle 500 €	52	34	15	7	20
Keeldus/RÕ	37	26	6	7	34
Tallinn	39	24	12	7	33
Muu linnaline asula	39	31	7	5	35
Maa-asula	38	37	8	3	31

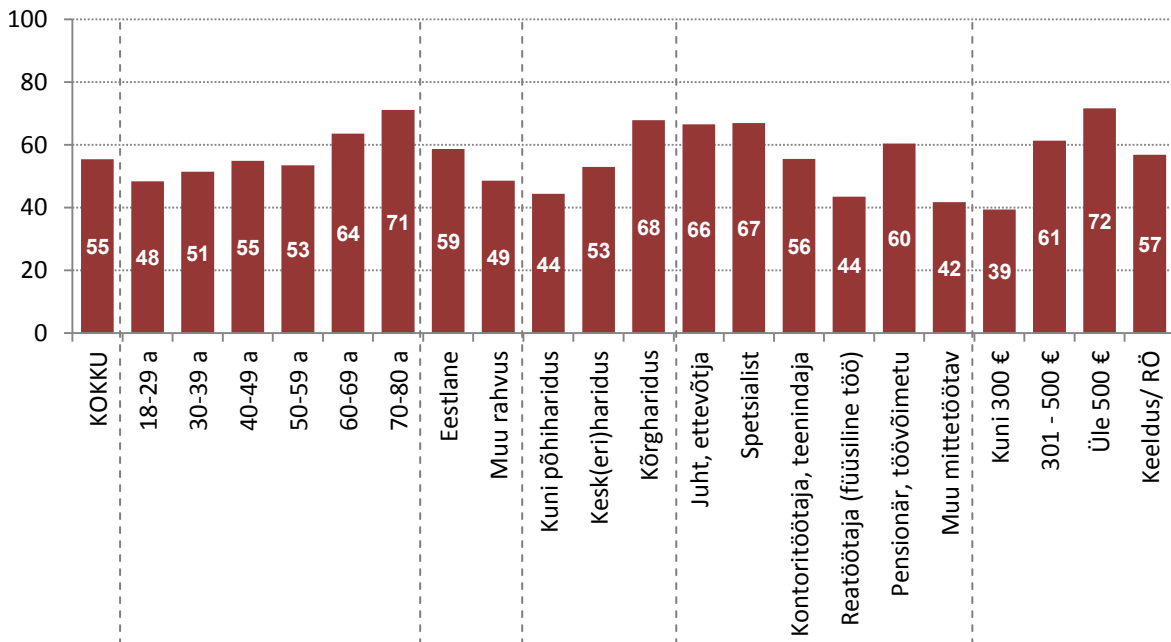
Veidi üle poole (55%) elanikkonnast omab praegu sääste (Joonis 27). Keskmisest suurem on sääste omavate inimeste osakaal üle 60-aastaste, kõrgharidusega, kõrgemal ametipositsioonil olevate (ettevõtjad, juhid, spetsialistid), kõrgema sissetulekuga ja eesti rahvusest inimeste hulgas. Meeste ja naiste vahel ega elukoha lõikes olulisi erinevusi uuringust ei ilmnenud. Arvamus vajalike säästude ulatusest ja tegelik säästude olemasolu on omavahel küllaltki nõrgalt seotud (Pearsoni korrelatsioonikordaja $p=-0,094$): vastajad, kelle arvates piisab ainult kuni 2 kuupalga ulatuses säästmisest, omavad sääste keskmisest mõnevõrra harvemini.

Uuringu tulemusi võib mõjutada asjaolu, et inimeste arusaam säästudest on erinev. Üldjuhul kehtib siiski reegel, et mida kauem inimene suudab peamise sissetulekuallika kaotuse korral ilma laenamata oma elamiskulusid katta, seda suurema tõenäosusega ta ka ütleb, et tal on praegu sääste (Joonis 28). Vähemalt 6 kuud toime tulevatest inimestest omab enda hinnangul sääste 92% ja 3-6 kuud toime tulevatest inimestest 84%. Samas ütleb ka neljandik rahaliselt vähekindlustatutest (st neist, kes tuleksid laenamata toime vähem kui kuu), et neil on hetkel sääste. Seos säästude olemasolu ja toimetulekuperioodi vahel on kõige nõrgem noorimatel ehk 18-29-aastastel vastajatel, sest nende seast

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

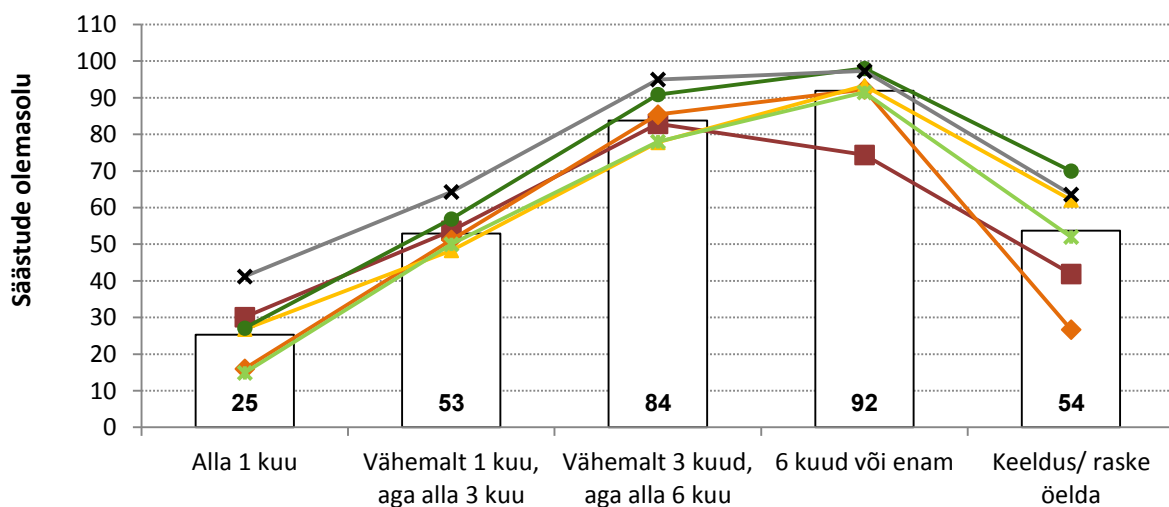
ütleb 1/4 üle poole aasta toime tulevatest vastajatest, et neil puuduvad säästud. Siinkohal mängib arvatavasti rolli asjaolu, et tegemist on vanuserühmaga, millest neljandiku moodustavad õppivad inimesed, kelle toimetulek ja elamiskulude katmine ei sõltu eelkõige nende isiklikust sissetulekust, vaid teistest leibkonnaliikmetest. Teisisõnu, sel viisil vastanuil küll puuduvad isiklikud säästud, aga kuna nad on ülalpeetavad, siis ei teki neil probleeme elamiskulude katmisega. Näilisi vastuolusid säästude omamise ja rahalise kindlustatuse vahel võivad seega mõjutada mitmed tegurid.

Joonis 27. Kas Teil on praegu sääste? (N = kõik vastajad; sääste omavate inimeste %)

Joonis 28. Rahalise kindlustatuse ja säästude seos erinevas vanuses inimestel (%); vastajate osakaal, kellel on praegu sääste)

□ Kokku ■ 18-29 a ◆ 30-39 a ▲ 40-49 a * 50-59 a ● 60-69 a ✕ 70-80 a

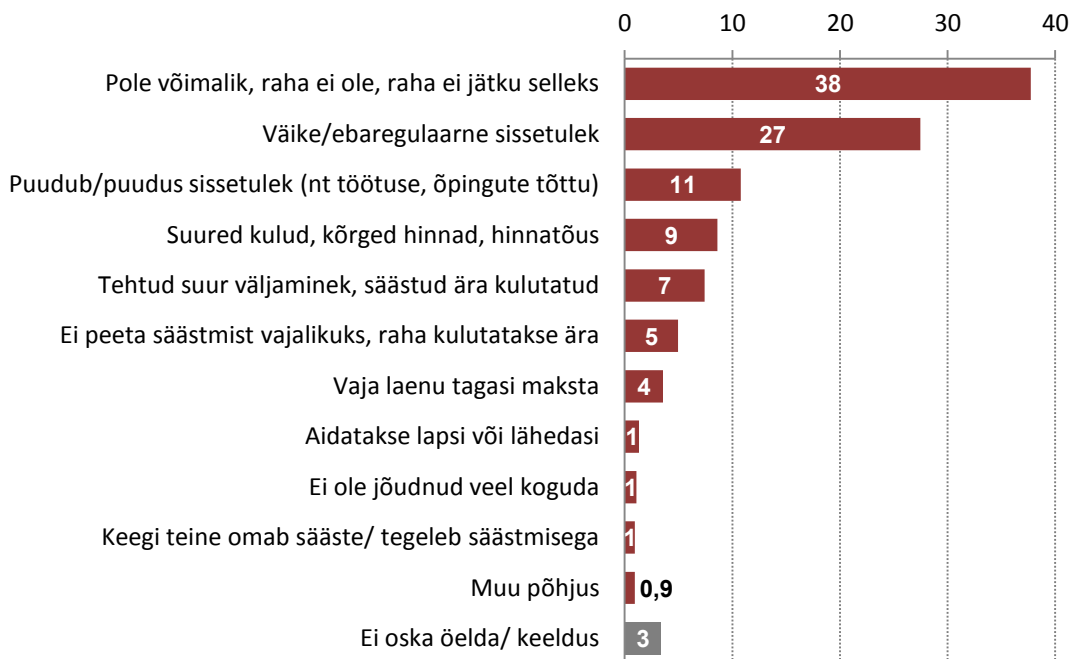

Toimetulek peamise sissetulekuallika kaotuse korral

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Säästude puudumine on valdavalt tingitud rahalisest olukorrast: sääste mitte omavatest inimestest üle kolmandiku (38%) nimetab ühe põhjusena raha puudumist või vähesust, mistõttu ei ole võimalik säästa (Joonis 29). Ka ülejäänud põhjused on väga tihedalt seotud rahaga, puudutades kas sissetulekute vähesust (nt väike palk/pension, ebaregulaarne sissetulek, puudub üldse sissetulek) või suuri väljaminekuid (nt suured maksud, kõrged hinnad, mingi suurema väljamineku tegemine, laenu tagasi maksmine jne). Lisaks olude sunnil mittedäästvatele inimestele leidub vähesel hulgal ka neid, kelle hinnangul säästmine pole vajalik, kes loodavad kellegi teise säästude peale või alles kavatsevad säästma hakata.

Joonis 29. Miks Teil ei ole sääste? (%) (N=674; vastajad, kellel ei ole sääste)

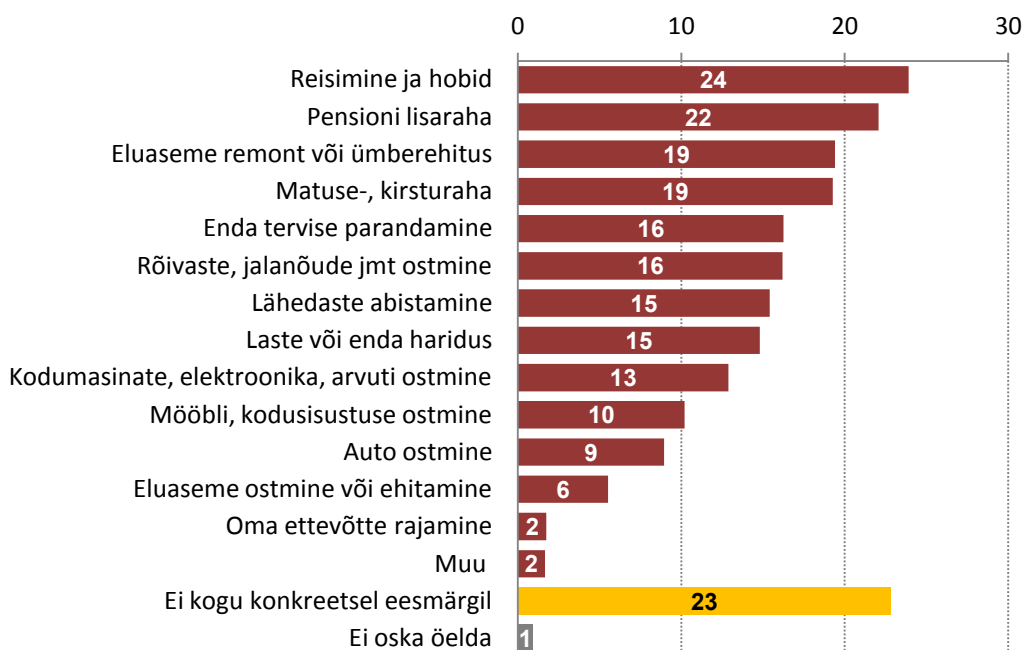
*Kuna iga vastaja poolt antud spontaanne vastus võis sisaldada mitut siin toodud määratlust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Raha kogutakse peamiselt **reisimise ja hobide** tarbeks (24% säästuomanikest nimetab seda ühe eesmärgina), **pensionile lisaks** (22%), **eluaseme remondiks või ümberehituseks** (19%) ning **matusteks** (19%) (Joonis 30). Teisteks raha kogumise eesmärkideks on enda tervise parandamine (16%), rõivaste, jalanõude jmt ostmine (16%), lähedaste abistamine (15%), laste või enda haridus (15%), kodumasinat või elektroonika ostmine (13%), mööbli või muu kodusisustuse ostmine (10%), autoost (9%) ning eluaseme ostmine või ehitamine (6%). Oma ettevõtte rajamiseks või muudel eesmärkidel kogutakse raha oluliselt harvemini. Peaaegu neljandik vastajaist ei kogu raha konkreetset eesmärgil.

Raha kogumise eesmärgid on väga personaalsed ja sõltuvad tugevasti inimese vanusest (Tabel 9). Kui nooremad inimesed koguvad ennekõike reisimise, eluasemega seotud kulude (soetamine, remont, sisustamine), rõivaste, tehnika, hariduse ja auto tarbeks, siis mida vanemaks inimene saab, seda enam on säästmine keskendunud matuste, pensioni lisaraha ja oma tervise tarbeks. Ülejäänud taustatunnuste alusel esinevad erinevused on eeldatavasti suurel määral seotud erineva vanuselise jaotusega neis vastajarühmades.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 30. Mis eesmärgil Te raha kogute? (%; N=839; vastajad, kellel on praegu sääste)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

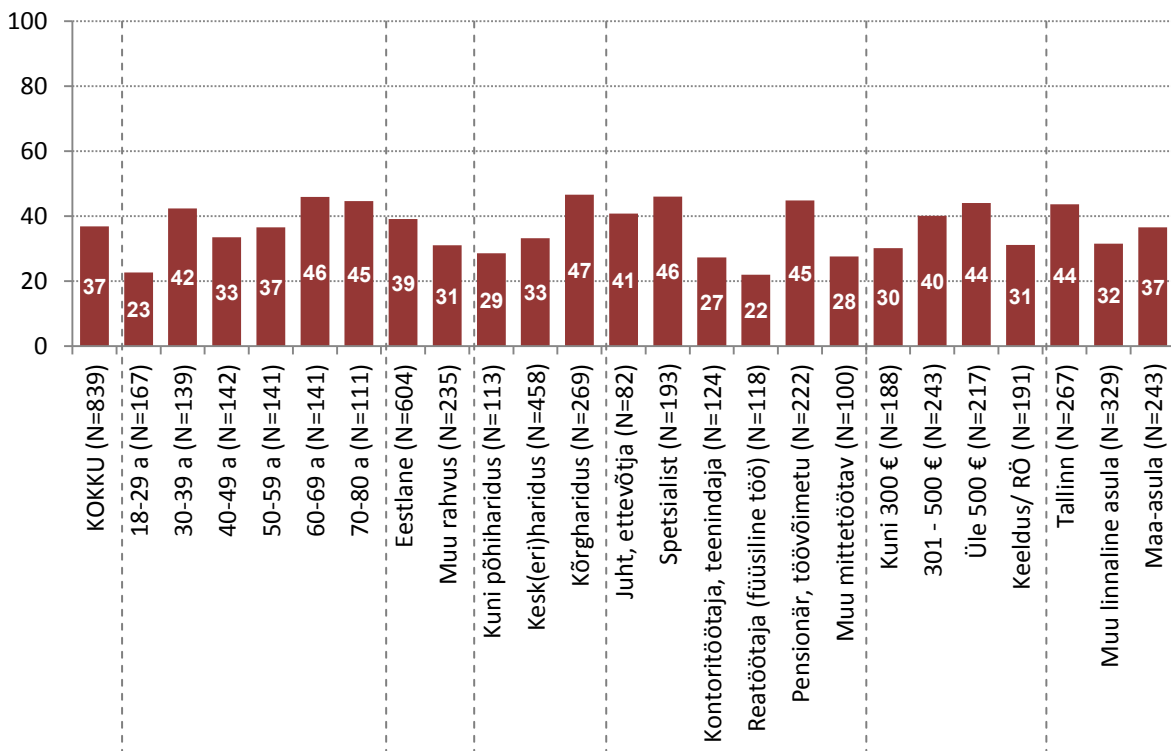
Tabel 9. Raha kogumise eesmärgid (%; N = vastajad, kellel on praegu sääste)

	Reisimine, hobid	Pensioni lisaraha	Eluaseme remont	Matuseraha	Enda tervis	Rõivad, jalanõud	Abi lähedastele	Haridus	Kodumasinad, elektroonika	Mööbel, kodusisustus	Autoost	Eluaseme soetamine	EI KOGU KONKREETSEL EESMÄRGIL
Kokku	24	22	19	19	16	16	15	15	13	10	9	6	23
Mees	28	22	21	15	14	17	16	14	19	11	13	7	22
Naine	21	23	18	23	18	15	15	15	8	9	6	5	23
18-29 a	32	3	19	1	9	28	9	17	18	13	20	16	23
30-39 a	36	12	28	4	5	18	14	20	20	23	10	10	26
40-49 a	28	15	27	2	16	16	16	31	17	9	14	2	24
50-59 a	24	28	19	11	17	15	18	12	10	8	5	1	31
60-69 a	11	45	14	47	25	9	15	2	7	4	1	1	15
70-80 a	6	36	5	64	30	9	24	4	3	2	0	1	16
Eestlane	23	23	20	17	16	14	12	15	12	8	9	6	25
Muu rahvus	25	19	19	25	17	23	23	15	15	15	10	4	17
Kuni põhiharidus	8	22	14	33	19	11	9	8	9	3	5	4	27
Kesk(eri)haridus	23	20	21	20	16	19	16	14	14	12	9	4	21
Kõrgharidus	33	25	20	13	16	14	18	19	12	10	10	8	24
Kuni 300 €	13	20	16	28	18	15	13	18	10	10	9	2	22
301-500 €	18	27	18	29	21	15	14	9	11	7	8	4	19
Üle 500 €	36	24	29	8	13	18	24	19	20	16	11	11	22
Keeldus/RÕ	28	16	13	12	12	16	10	13	11	8	8	5	31

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Sääste omavatest inimestest üle kolmandiku (37%) teenib oma säästudelt intressi (Joonis 31). Kõigis neis samades vastajarühmades, kus on kõrge sääste omavate inimeste osakaal, esineb ka säästudelt intressi teenimist keskmisest rohkem. Meeldetuletuseks olgu öeldud, et tegemist on üle 60-aastaste, kõrgharidusega, kõrgemal ametipositsioonil olevate, kõrgema sissetulekuga ja eesti rahvusest inimestega. Vanusegruppide lõikes lisanduvad eakatele inimestele ka 30-39-aastased säästuomanikud. Elukoha alusel vaadeldes on intressi teenivaid inimesi kõrge enam Tallinnas ja kõige vähem teistes linnades. Sarnaselt säästude omamisele ei esine ka siin soolisi erinevusi.

Joonis 31. Kas Te teenite praegu oma säästudelt intressi? (N = vastajad, kellel on praegu sääste; intressi teenivate säästuomanike %)

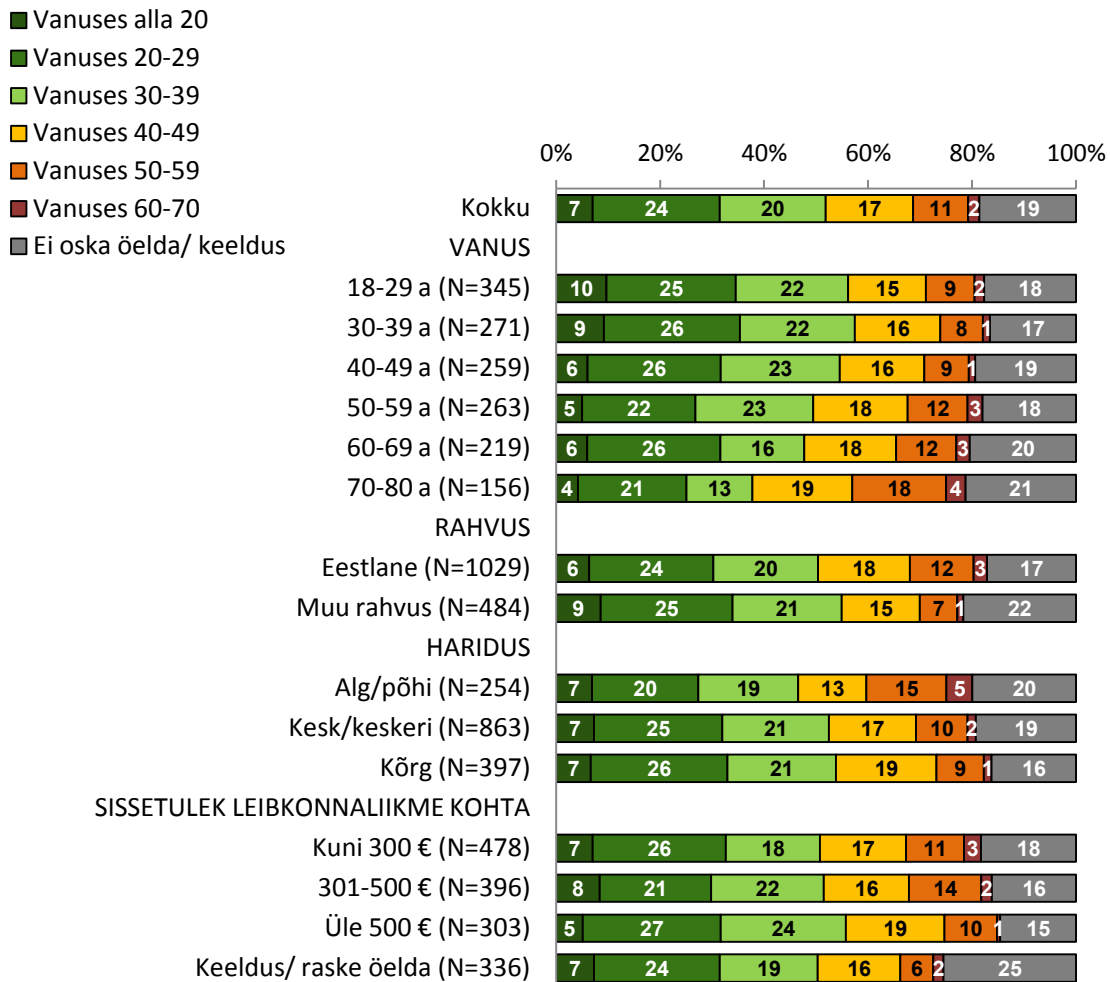
2.4. Pensionipõlve rahaline kindlustamine

Elanike hulgas esineb erinevaid arvamusi selle kohta, millises vanuses tuleks hakata oma pensionipõlve rahaliselt planeerima. **Valdav osa inimestest leiab, et pensionipõlve rahalist planeerimist tuleks alustada vanusevahemikus 20-49 (Joonis 32).** 24% vastanute arvates tuleks hakata seda tegema juba 20-ndatel eluaastatel, 20% arvates 30-ndatel eluaastatel ning 17% arvates 40-ndatel eluaastatel. Veelgi varasemat planeerimise alustamist peab vajalikuks 7 protsenti. Alles üle 50-aastasena tuleks seda alustada 13% vastajate hinnangul. Iga viies inimene ei oska hinnangut anda, mis eas peaks pensionipõlveks rahalisi plaane tegema hakkama. Nooremad inimesed kalduvad mõnevõrra enam eelistama varajasemat ehk enne 40. eluaastat alustatavat pensionipõlve planeerimist kui üle 50-aastased vastajad (eriti vanusegrupp 70-80). Ülejäänud taustatunnuste lõikes on erinevused väga väikesed. Mitte-eestlased, kõrgema haridustasemega ja kõrgema sissetulekuga inimesed eelistavad

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

varajast planeerimist teistest veidi sagedamini. Meeste ja naiste arvamustes käesoleva uuringu põhjal olulisi erinevusi ei esine.

Joonis 32. Millises vanuses peaksid Teie arvates inimesed hakkama oma pensionipõlve rahaliselt planeerima? (N = kõik vastajad)

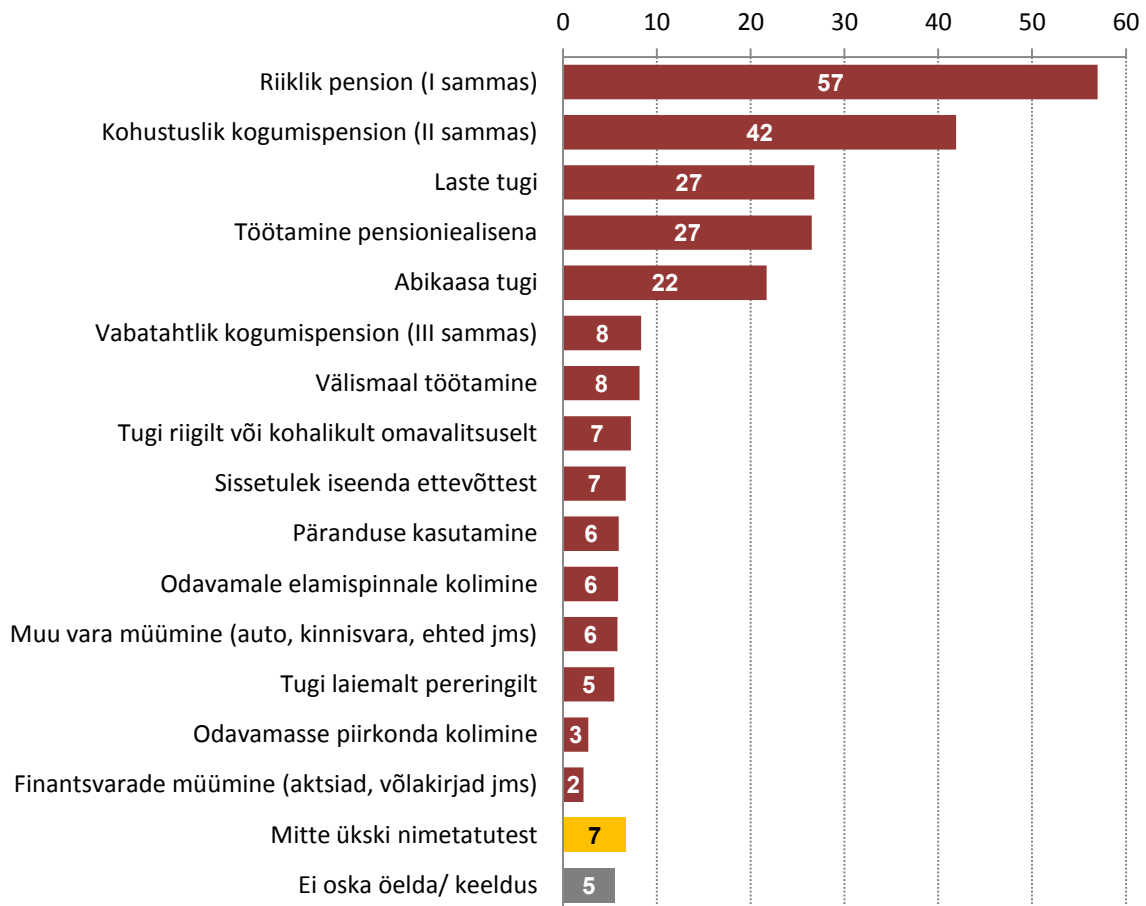

Lisaks eelnevale üldisele hoiakuküsimusele uuriti vastajatelt ka nende enda pensionipõlve plaanide kohta. Kuna küsitud on justnimelt plaane, siis tuleb meeles pidada, et vastajad võisid siin nimetada ka selliseid finantsteenuseid, mida nad hetkel tegelikult veel ei kasuta. **Pensionipõlve rahastamise plaanidesse on kõige sagedamini kaasatud riiklik pension ehk pensioni I sammu** (57% vastajaist nimetab seda ühe allikana) ja **kohustuslik kogumispension ehk pensioni II sammu** (42%) (Joonis 33). Lisaks loodetakse sageli ka laste ja abikaasa toele (mainitud vastavalt 27% ja 22% juhtudest) ning soovitakse pensionieas töötades lisaraha teenida (27%). Kõiki ülejäänud võimalikke vahendeid, kuidas on pensionipõlve rahastada, on plaanidesse kaasatud oluliselt harvemini. Enam-vähem võrdsel hulgal (5-8%) mainitakse nii vabatahtlikku kogumispensionit, välismaal töötamist, riigi või kohaliku omavalitsuse tuge, enda ettevõttest saadavat sissetulekut, päranduse kasutamist, odavamale elamispiinale kolimist, oma kinnisvara, auto vm vara müümist ning laiema pereringi tuge. Üksikutel juhtudel plaanitakse pensionipõlve rahastamiseks ka odavamasse piirkonda kolida või oma finantsvara

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

müüa. Selliseid inimesi, kes ei ole ühtegi nimetatutest oma pensionipõlve finantsplaanidesse kaasanud või ei oska neist ühtki välja tuua, on kokku 12 protsenti.

Joonis 33. Mis järgmisest loetelust on Teil vanaduspõlve rahastamise plaanidesse kaasatud? (%;
N = kõik vastajad)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Tabel 10 annab ülevaate peamistest rahastamismeetmetest, mis on erinevatel vastajagrupidel pensionipõlve plaanidesse kaasatud. Mida vanemate inimestega on tegemist, seda sagedamini on vanaduspõlve plaanidesse kaasatud riiklik pension. Alla 50-aastaste seas samas on kohustuslik kogumispension riiklikuga võrdselt esindatud, noorimas vanusegrupis isegi riiklikust sagedamini. Noorimate vastajate seas on enim ka neid, kes loodavad välismaal töötamisest ja ettevõtlusest saadavale tulule. Vabatahtlikku pensionisammast mainivad kõige enam 30-49-aastased inimesed. Kõrgharidusega ja kõrge sissetulekuga inimesed on kaasanud oma plaanidesse rohkem erinevaid rahastamismeetmeid ja seetõttu on nende seas enamik vaadeldavatest näitajatest sagedamini esindatud kui ülejäänutel. Eestlased nimetavad kõiki kolme pensionisammast mitte-eestlastest enam. Naised loodavad lähedaste toele mõnevõrra sagedamini kui mehed.

Tabel 10. Peamised vanaduspõlve rahastamise plaanidesse kaasatud meetmed (%; N = kõik vastajad)

	Riiklik pension (I sammas)	Kohustuslik kogumispension (II sammas)	Laste tugi	Töötamine pensioniealisena	Abikaasa tugi	Vabatahtlik kogumispension (III sammas)	Välismaal töötamine	Riigi või kohaliku omavalitsuse tugi	Sissetulek iseenda ettevõttest
Kokku	57	42	27	27	22	8	8	7	7
Mees	56	40	21	28	20	9	10	6	9
Naine	58	44	32	25	23	7	7	8	4
18-29 a	43	59	18	18	20	9	16	6	13
30-39 a	58	60	23	31	23	14	11	7	8
40-49 a	58	59	31	30	25	16	9	4	6
50-59 a	60	41	33	35	21	7	6	9	5
60-69 a	66	4	28	30	21	0	1	10	1
70-80 a	65	0	34	11	20	0	0	8	1
Eestlane	61	47	29	27	22	10	7	6	8
Muu rahvus	48	32	23	25	21	5	10	10	3
Kuni põhiharidus	46	28	19	17	15	6	6	10	5
Kesk(eri)haridus	55	40	29	24	22	7	9	7	5
Kõrgharidus	68	55	28	38	25	13	7	7	11
Kuni 300 €	52	35	26	19	19	6	7	10	3
301-500 €	63	35	31	26	24	8	7	8	4
Üle 500 €	63	58	25	37	23	14	13	7	14
Keeldus/RÖ	52	46	24	27	22	7	8	3	8

Isegi kui võtta arvesse kõik võimalikud sissetulekuallikad, mida on planeeritud oma vanaduspõlve rahastamisse kaasata, ei ole 70% inimestest kindlad, et nimetatud allikad võimaldavad neil kindlustada kogu pensionipõlveks soovitud elustandardi (Joonis 34). Selles ei ole üldse kindel 29% vastajaist ning eriti ei ole kindel 41%. Ainult iga viies inimene (21%) kaldub olema kindel, et soovitud elustandard on pensionipõlves tagatud. Iga kümnes vastaja ei oska hinnangut anda.

Noorimad ja vanimad vastajad usuvad oma pensionipõlve kindlustatusse teistest enam, aga ka nendest on soovitud elustandardi tagamises kindel ainult iga neljas inimene. Kõige ebakindlamalt tunnevad end pensionipõlvele mõeldes 40-49-aastased vastajad (37% neist pole üldse kindel). Mida parem on inimese praegune rahaline kindlustatus, seda kindlam ollakse ka pensionipõlve suhtes. Neist vastajaist, kes tuleksid peamise sissetulekuallika kaotuse korral vähemalt 3 kuud ilma laenamata toime, usub umbes kolmandik soovitud elustandardi tagatusse pensionipõlves. Sissetulekuga on seos nõrgem, aga siiski ilmneb selgelt, et kõrgema sissetulekuga inimesed on kindlamad, et suudavad oma pensionipõlve kindlustada. Kõrgharidusega inimesed ja eestlased on samuti pensionipõlve väljavaadete suhtes keskmisest mõnevõrra positiivsemalt meelestatud.

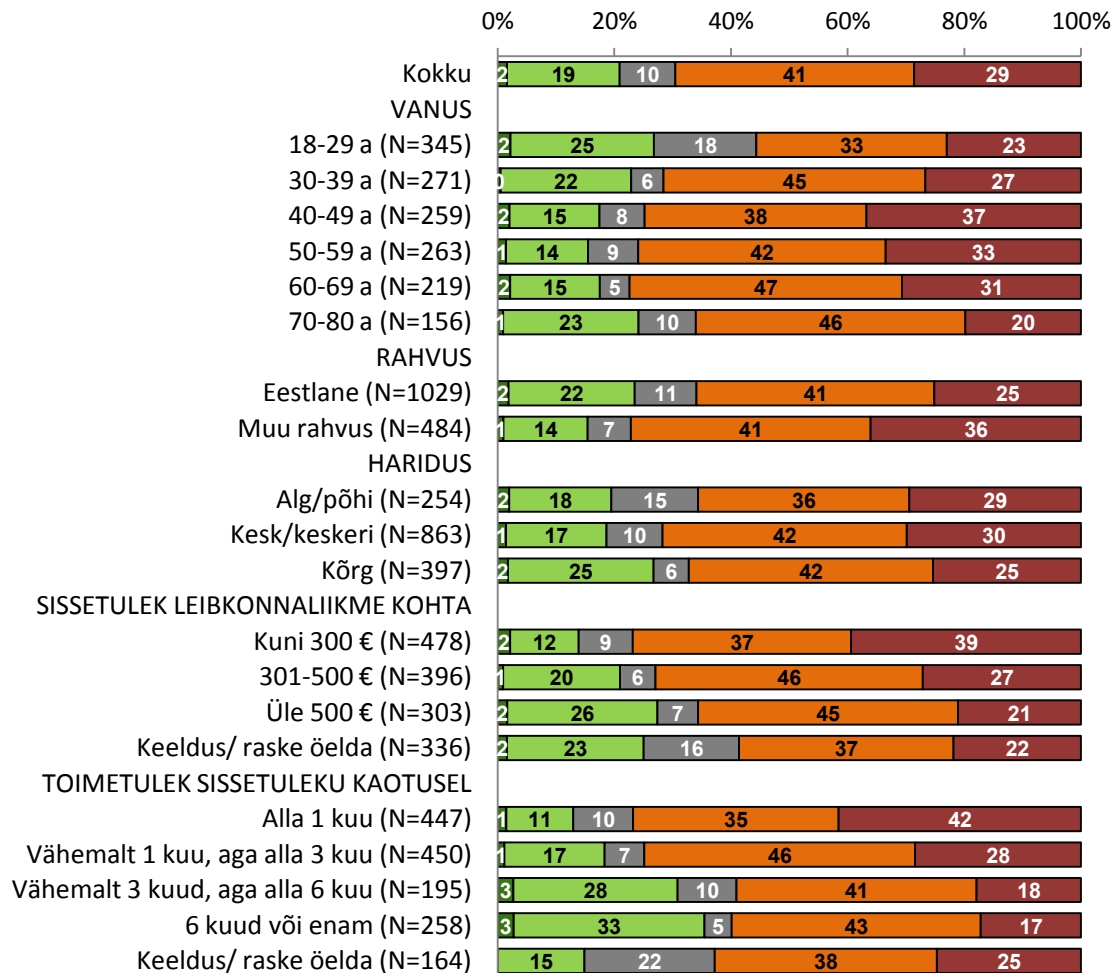
Kui vaadelda kindlustunnet lähtuvalt sellest, milliseid sissetulekuallikaid inimene plaanib pensionipõlve tarbeks kasutada, siis ülejäänutest märksa kindlamana tunnevad end pensionipõlvele mõeldes need vastajad, kelle rahastamisplaanidesse on kaasatud sissetulek iseenda ettevõttest, päranduse kasutamine

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

ja/või oma finantsvarade müümine. Inimesed, kes ei ole ühtki sissetulekuallikat pensionipõlve plaanidesse kaasanud, valdavalt kas tunnevad end ebakindlalt või ei oska hinnangut anda.

Joonis 34. Võttes arvesse kõik võimalikud sissetulekuallikad, mida olete vanaduspõlve rahastamiseks planeerinud teha, kuivõrd Te olete kindel, et nimetatud allikad võimaldavad Teil kindlustada kogu pensionipõlveks soovitud elustandardi? (N = kõik vastajad)

■ Väga kindel ■ Küllaltki kindel ■ Ei oska öelda/ keeldus ■ Mitte eriti kindel ■ Üldse mitte kindel

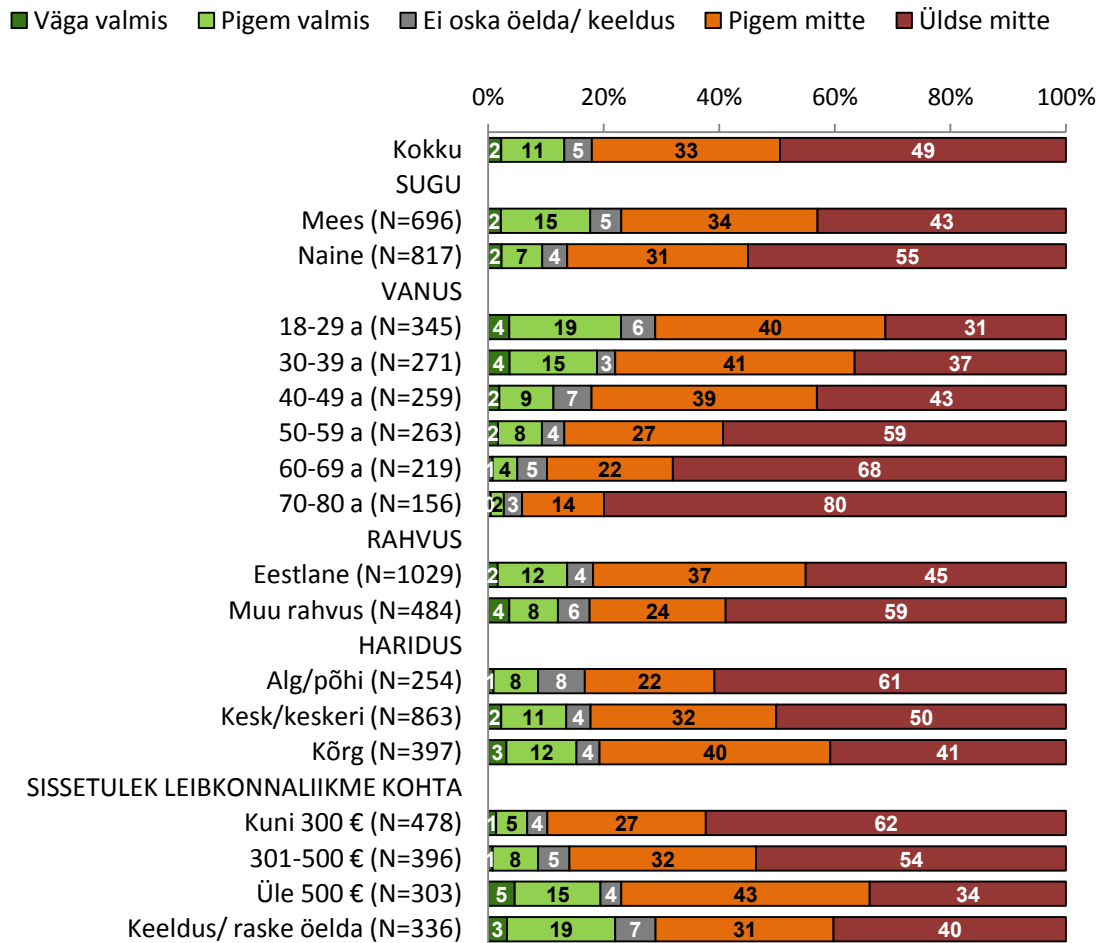

2.5. Hoiakud seoses rahaasjade korraldamisega

Eesti elanike riskivalmidus raha investeerimisel on väga madal. **82% inimestest vanuses 18-80 ei ole valmis oma raha investeerimisel riske võtma**, sh 49% ei ole üldse valmis seda tegema (Joonis 35). Riskide võtmiseks on valmis ainult 13% elanikest, sh väga valmis vaid 2%. Siinkohal ilmneb uuringu tulemustest väga ühene seos vastaja vanusega – mida vanemate inimestega on tegemist, seda väiksem on riskivalmidus. Keskmisest mõnevõrra enam on riske valmis võtma mehed ja kõrgema sissetulekuga inimesed. Hariduse ja rahvuse lõikes ilmneb hoiakute erinevus ennekõike nende inimeste osakaalus, kes ei ole oma raha investeerimisel üldse valmis riske võtma; neid on rohkem mitte-eestlaste ja madalama haridusega inimeste hulgas.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 35. Kuivõrd olete oma raha investeerimisel valmis riske võtma? (N = kõik vastajad)

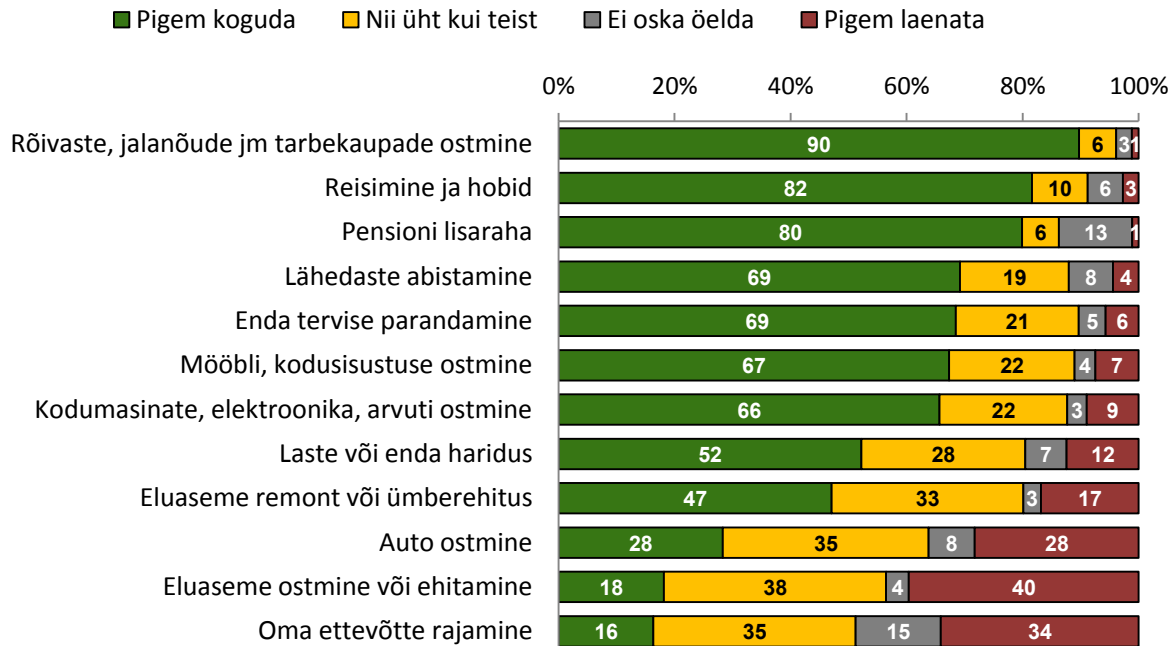

Riskialtimate inimeste seas on keskmisest rohkem neid, kes on realselt investeerimisrisiki võtnud. Riski võtmiseks väga või pigem valmis olevatest vastajatest 8% omab aktsiaid ja 5% investeerimisriskiga hoiust (keskmiselt vastavalt 3 ja 1 protsenti); ka vabatahtliku pensionifondiga on nad sagedamini liitunud (19%; keskmiselt 10%). Kuna nimetatud teenuste kasutajaid on väga vähe, siis ei ole siin paraku võimalik vaadelda põlvkondlikke erinevusi.

Eraldi teemana käsitles uuring elanike hoiakuid seoses raha hankimise viisidega. Nimelt uuriti, milliste kulutuste tegemiseks oleks vastajate arvates mõistlikum raha koguda ja milliste jaoks laenata. **Eluaseme ostmine või ehitamine ning oma ettevõtte rajamine on tegevused, mille puhul kaldutakse pidama raha laenamist mõistlikumaks kui kogumist:** 34-40% pooldab pigem laenamist, 16-18% pigem kogumist ja ülejäänutel puudub selgelt ühte käitumisviisi pooldav hoiak (Joonis 36). Autoostuga seoses esineb mõlemaid hoiakuid võrdselt (28%). Kõikide teiste uuringus kajastatud valdkondade puhul on ülekaalus arvamus, et nende kulutuste tegemiseks tuleks pigem raha koguda: eluaseme remondiks või ümberehituseks ja hariduse omandamiseks vajaliku rahaga seoses on seda meelt umbes pooled vastajad (47-52%); lähedaste abistamise, enda tervise parandamise ning mööbli, kodusisustuse, kodumasinade ja elektroonika ostuga seoses umbes 2/3 vastajaist (66-69%); rõivaste, jalanõude ja muude tarbekaupade ostmise, reisimise ja hobide ning pensioni lisaraha tarbeks kasutatavast rahast rääkides juba valdav osa elanikkonnast (80-90%).

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 36. Milliste kulutuste tegemiseks oleks Teie arvates mõistlik raha koguda, milliste puhul aga raha laenata? (N = kõik vastajad)

Tabelis 11 on esitatud eelistused erinevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes. Tabel kajastab ainult neid valdkondi, kus esineb arvestataval hulgal poolehoidu nii kogumisele kui ka laenamisele. Vanemad inimesed peavad kogumist sagedamini mõistlikuks kui nooremad; laenamise puhul aga on olukord vastupidine. Vanuselised erinevused tulevad eriti tugevalt ilmsiks suuremate ostude puhul. Muust rahvusest inimesed soosivad eestlastest sagedamini laenamist; kogumise puhul esineb olulisi erinevusi ainult teatud väljaminekute puhul. Hariduse osas ilmneb, et eelistuste jaotus on seotud väljamineku suurusega: kui suuremate väljaminekute puhul soosivad kogumist kõige enam madala haridusega vastajad, siis väiksemate väljaminekute korral on pigem vastupidi. Sarnane tendents ilmneb ka sissetulekutaseme alusel.

Kuigi käesolev uuring kajastab ka valdkondi, milleks inimesed hetkel raha koguvad, siis puudub otsene võimalus hoiakute ja käitumise kooskõla uurimiseks. Põhjuseid selleks on vähemalt kaks: 1) Inimestelt küsiti, milliste kulutuste tegemiseks oleks mõistlik raha koguda ja milliste puhul laenata. Sõltumata eelistusest ei pruugi inimesel aga tegelikult olla soovi ega vajadust antud väljamineku tegemiseks (nt ei plaani eluaset ega autot soetama hakata). Viimase kohta käesolevas uuringus aga ei küsitud. Seega ei anna tulemused alust otsustamiseks, kas inimese käitumine langeb hoiakutega kokku või mitte. 2) Kogumisvaldkondade kohta küsiti ainult neilt vastajatelt, kellel on praegu sääste (55% vastajaist). Neist kahest asjaolust tulenevalt ei ole üllatav, et teatud kulutuse puhul pigem kogumist mõistlikuks pidavatest inimestest koguvad hetkel antud väljamineku jaoks ainult vähesed (enamike valdkondade puhul 9-15%; erandiks on oma ettevõtte rajamine, eluaseme ostmine/ehitamine, autoost ja kodusisustuse ostmine, milleks kogutaksegi raha kõige harvemini; vt Joonis 30).

Tabel 11. Poolehoid kogumisele või laenamisele (%; K – pigem koguda, L – pigem laenata)

	Oma ettevõtte rajamine		Eluaseme ostmise või ehitamine		Auto ostmise		Eluaseme remont või ümberehitus		Laste või enda haridus		Kodumasinade, elektroonika, arvuti ostmise	
	K	L	K	L	K	L	K	L	K	L	K	L
Kokku	16	34	18	40	28	28	47	17	52	12	66	9
18-29 a	11	44	12	49	25	31	41	20	54	16	63	11
30-39 a	13	40	12	50	21	36	41	23	50	15	62	10
40-49 a	14	34	15	45	24	33	44	18	48	12	65	8
50-59 a	19	28	21	32	30	26	48	14	50	12	64	9
60-69 a	20	27	22	31	32	23	56	11	55	10	71	7
70-80 a	29	23	39	16	48	13	65	9	61	5	76	6
Eestlane	17	30	22	36	32	24	53	13	56	8	67	7
Muu rahvus	15	42	11	47	20	37	34	25	44	21	63	13
Kuni põhiharidus	22	33	28	32	35	27	53	15	63	7	62	14
Kesk(eri)haridus	17	33	18	38	29	27	47	16	50	13	64	9
Kõrgharidus	13	36	12	48	22	31	43	19	51	14	71	6
Kuni 300 €	20	35	24	34	34	25	53	17	53	14	64	11
301-500 €	16	30	19	39	28	25	48	16	54	10	64	9
Üle 500 €	13	36	14	48	23	34	42	17	49	14	69	7
Keeldus/RÖ	15	35	13	41	26	31	43	16	52	11	68	9

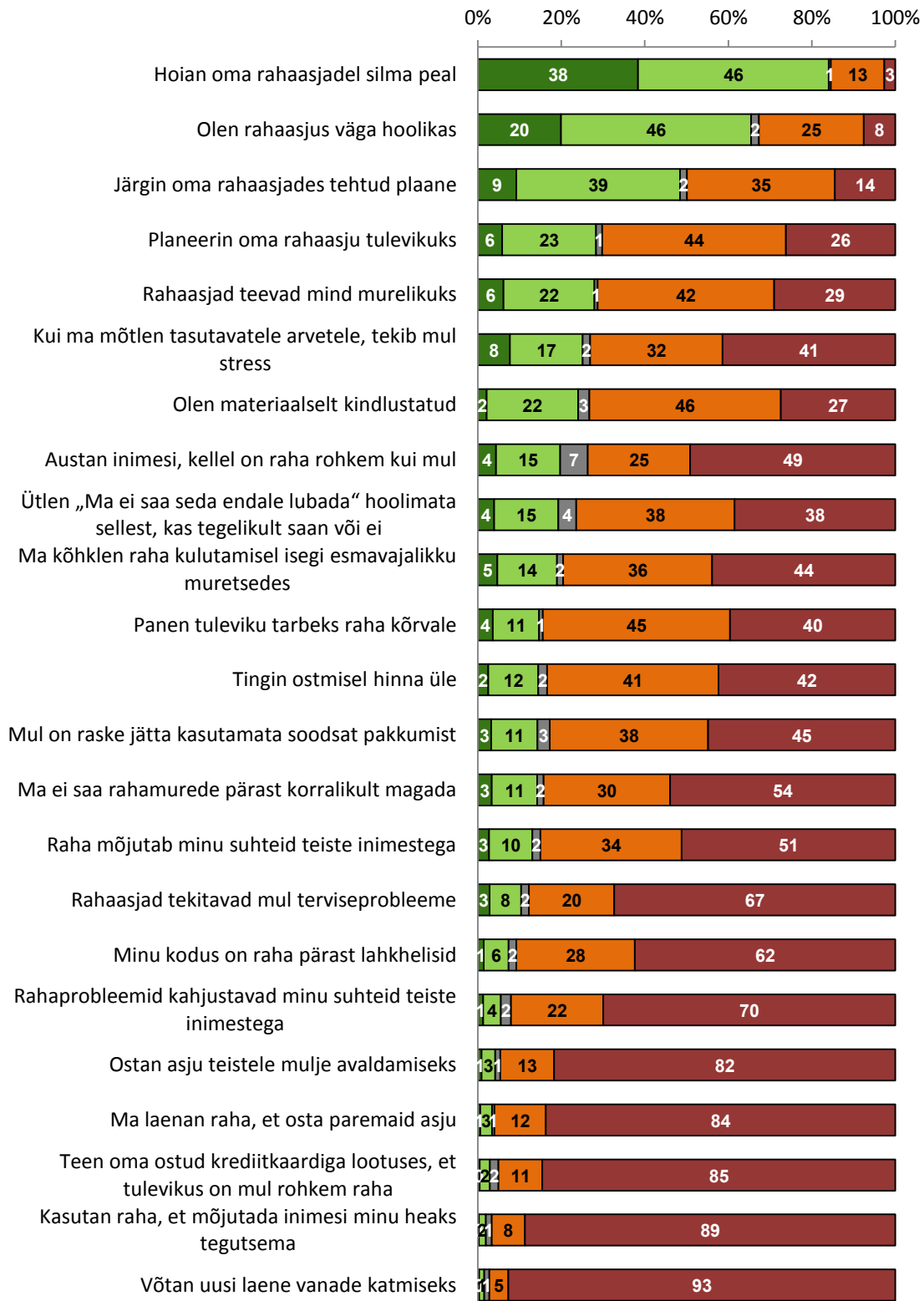
Kõige mahukamas hoiakuid kaardistavas küsimuses esitati vastajale 23 rahaasjade korraldamisega seotud väidet ning paluti hinnata, kuivõrd suurel määral väidetes kajastatud tegevused ja hoiakud langevad kokku vastaja omadega. Ainsad väited, millega enamik vastajaist väga suurel või suurel määral nõustus, puudutavad oma rahaasjade jälgimist: **oma rahaasjadel hoitakse silma peal ja rahaasjus ollakse hoolikad** (Joonis 37). Umbes pooled vastajatest on seda meelt, et nad järgivad oma rahaasjades tehtud plaane. Muuhulgas selgub siit, et umbes neljandikku elanikest teevad rahaasjad murelikuks ning sama paljudel inimestel tekib tasutavatele arvetele mõeldes stress. Peaaegu sama palju leidub ka neid, kes on enda hinnangul materiaalselt kindlustatud. Eesti inimesed ei pea endale üldse omaseks järgnevaid käitumisviise: uute laenude võtmine vanade katmiseks; raha kasutamine, et mõjutada inimesi enda heaks tegutsema; krediitkaardiga ostmise lootuses, et tulevikus on rohkem raha; raha laenamine, et osta paremaid asju; asjade ostmise teistele mulje avaldamiseks.

Vanusegruppide lõikes ilmneb, et noorimad vastajad (vanuses 18-29) on rahaasjus kõige muretumad: ülejäänutega võrreldes teevad rahaasjad neid vähem murelikuks ja tekitavad vähem terviseprobleeme, rahamured takistavad harvemini korralikult magamist ning tasutavatele arvetele mõtlemine tekitab vähem stressi (Tabel 12). Lisaks on nooremad inimesed rahaasjus ka mõnevõrra vähem hoolsad, kõhklevad raha kulutamisel harvemini ja tunnistavad enam, et neil on raske jätta kasutamata soodsat pakkumist. Huvitav on siinkohal asjaolu, et kõige sagedamini peavad end materiaalselt kindlustatuks just 18-29-aastased, kõige harvemini aga 50-69-aastased.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 37. Inimesed korraldavad oma rahaasju erinevalt. Kuivõrd suurel määral langevad järgnevad tegevused ja hoiakud kokku Teie omadega? (N = kõik vastajad)

■ Väga suurel määral ■ Suurel määral ■ Ei oska öelda ■ Vähesel määral ■ Üldse mitte

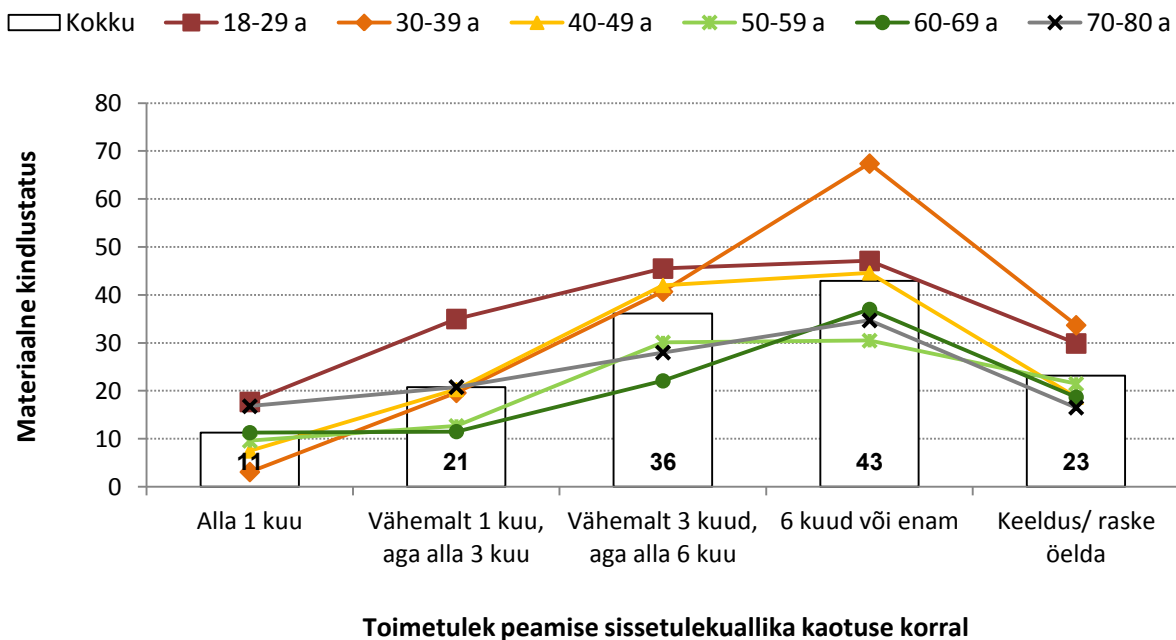

Tabel 12. Rahaasjade korraldamisega seotud tegevuste ja hoiakute kokkulangevus vastaja omadega (%; vastajate osakaal, kelle arvates hoiak/tegevus langeb väga suurel või suurel määral kokku tema omaga)

	Kokku	Vanus 18-29	Vanus 30-39	Vanus 40-49	Vanus 50-59	Vanus 60-69	Vanus 70-80
Hoian oma rahaasjadel silma peal	84	81	85	85	85	85	84
Olen rahaasjus väga hoolikas	65	55	61	69	68	71	79
Järgin oma rahaasjades tehtud plaane	48	46	49	51	48	48	51
Planeerin oma rahaasju tulevikuks	28	28	32	29	27	27	26
Rahaasjad teevad mind murelikuks	28	19	30	33	28	34	27
Kui ma mõtlen tasutavatele arvetele, tekib mul stress	25	19	26	31	25	27	26
Olen materiaalselt kindlustatud	24	30	26	23	19	19	24
Austan inimesi, kellel on raha rohkem kui mul	20	24	24	17	16	19	15
Ütlen „Ma ei saa seda endale lubada“ hoolimata sellest, kas tegelikult saan või ei	19	15	18	20	19	25	22
Ma kõhklen raha kulutamisel isegi esmavajalikku muretsedes	19	10	15	18	22	30	28
Panen tuleviku tarbeks raha kõrvale	15	15	13	15	14	16	16
Tingin ostmisel hinna üle	14	11	17	16	13	16	15
Mul on raske jätta kasutamata soodsat pakkumist	14	20	16	14	11	11	10
Ma ei saa rahamurede pärast korralikult magada	14	8	17	16	18	16	13
Raha mõjutab minu suhteid teiste inimestega	13	13	17	12	12	13	11
Rahaasjad tekitavad mul terviseprobleeme	10	3	10	14	10	16	13
Minu kodus on raha pärast lahkkelisid	7	10	11	10	6	3	2
Rahaprobleemid kahjustavad minu suhteid teiste inimestega	6	5	8	6	4	6	3
Ostan asju teistele mulje avaldamiseks	4	9	5	1	3	3	1
Ma laenan raha, et osta paremaid asju	3	6	3	3	4	1	1
Teen oma ostud krediitkaardiga lootuses, et tulevikus on mul rohkem raha	3	3	5	3	3	2	1
Kasutan raha, et mõjutada inimesi minu heaks tegutsema	2	3	1	3	1	0	1
Võtan uusi laene vanade katmiseks	2	2	2	2	1	1	0

Andmaks ülevaadet siinse hoiaku ja tegeliku olukorra seostest on järgnevalt kajastatud materiaalselt kindlustatust kõrvuti reaalse toimetulekuperioodiga, mille jooksul inimene suudaks oma peamise sissetulekuallika kaotuse korral veel elamiskulusid katta (Joonis 38). Hoiaku ja tegeliku situatsiooni vahel esineb küllaltki tugev positiivne seos (Pearsoni korrelatsioonikordaja $p=0,389$): mida pikem on toimetulekuperiood, seda rohkem peetakse end materiaalselt kindlustatuks. Hinnang oma materiaalsele kindlustatusele ja tegelik kindlustatus on kõige tugevamalt korreleeritud 30-39-aastastel vastajatel ($p=0,549$), kõige vähem aga noorimatel ($p=0,302$). Siingi väljendub noorte muretum suhtumine – keskmisest märksa sagedamini suudetakse tunda end materiaalselt kindlustatuna ka siis, kui tegelik rahaline pagas võimaldab toime tulla vähem kui 3 kuud.

Joonis 38. Erinevas vanuses inimeste nägemus materiaalsest kindlustatusest (%); vastajate osakaal, kelle arvates langeb väide „olen materiaalselt kindlustatud“ väga suures või suures määral kokku nende hoiakutega)

Teiseks võimaluseks hoiakute ja reaalse praktika kõrvutamisel on väide „panen tuleviku tarbeks raha kõrvale“ ning tegelik säästude omamine. Sääste omavatest vastajatest samastub väitega suurel või väga suurel määral 23% ja säästudeta vastajaist ainult 4%. Ka siin on 30-39-aastased inimesed need, kellel on väitega samastumine ja säästude olemasolu ülejäänutest mõnevõrra paremini kooskõlas, aga antud juhul on vanusegruppide vahelised erinevused märksa väiksemad kui materiaalse kindlustatuse osas.

Väitega „planeerin oma rahaasju tulevikuks“ samastumise osas suuri vanuselisi erinevusi uuringust ei ilmne (suurel või väga suurel määral nõustujaid 26-32%). Küll aga oleks siinkohal huvitav teada, mida inimesed tuleviku all silmas peavad. Keskmisest rohkem on tulevikuks planeerivaid inimesi nende vastajate seas, kes planeerivad oma rahaasju ette vähemalt 2-3 kuuks. Nimelt selgub uuringust, et ainult jooksvaid plaane tegevate inimeste seas on väitega suurel või väga suurel määral nõustujaid 20%, 1-2 nädala peale planeerijate hulgas 24%, ühe kuu peale planeerijate hulgas 27%, 2-6 kuu peale planeerijate hulgas 40%, aasta peale planeerijate hulgas 57% ja mitme aasta peale planeerijate hulgas 45%.

2.5.1. Rahaasjade korraldamise tüpologia

Küsimuse „Inimesed korraldavad oma rahaasju erinevalt. Kuivõrd suurel määral langevad järgnevad tegevused ja hoiakud kokku Teie omadega?“ alusel on loodud tüpologia, mis grupeerib elanikud lähtuvalt nende rahaasjadega seotud hoiakutest. Ankeedis oli antud küsimuses 4-palliline skaala koos vastusevariandiga „ei oska öelda“. Vastusevariandi puhul, mis ei ole skaala lahutamatu osa võib toimida erinevatel viisidel. Käesoleval juhul otsustasime skaala kodeerida 5-palliliseks skaalaks, kus keskmiseks väärtuseks 3 sai vastusevariant „ei oska öelda“. 23 väite tüpologiseerimisel on kasutatud klasteranalüüsi meetodit, mis võtab klasterite formeerimisel aluseks skaalade keskmised väärtused. Erinevaid variante analüüsides osutus otstarbekaks moodustada seitse hoiakute tüüpi. Sedavõrd suurt arvu tüüpe pidasime

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

vajalikuks seetõttu, et selguksid ka väiksed erinevate hoiakute ja käitumisviisidega elanikkonnagrupid, mitte ainult suured domineerivad arvamusrühmad.

Tabelis 13 on esitatud keskmised hoiakunäitajad kõigi 7 tüübi kohta. Punasega on tähistatud tüübid, kus antud väitega samastutakse kõige tugevamalt, oranži tähistuse korral on näitaja keskmisest samuti mõnevõrra kõrgem ning rohelise korral keskmisest oluliselt madalam.

Tabel 13. Rahaasjadesse suhtumise tüübid (keskmine väärtus 5-pallisel skaalal)

	Tüübid							KOKKU
	1	2	3	4	5	6	7	
Hoian oma rahaasjadel silma peal	4,55	4,35	4,34	3,68	2,99	4,67	3,47	4,04
Ma ei saa rahamurede pärast korralikult magada	1,25	3,84	1,94	3,24	1,90	2,56	1,22	1,79
Raha mõjutab minu suhteid teiste inimestega	1,40	3,31	1,65	3,19	2,46	2,18	1,29	1,80
Ütlen „Ma ei saa seda endale lubada“ hoolimata sellest, kas tegelikult saan või ei	1,80	3,44	2,18	3,03	2,08	2,94	1,51	2,08
Ma laenan raha, et osta paremaid asju	1,09	1,33	1,16	2,28	1,57	1,23	1,13	1,24
Panen tuleviku tarbeks raha kõrvale	2,62	1,33	1,42	1,63	1,52	2,80	1,60	1,94
Kasutan raha, et mõjutada inimesi minu heaks tegutsema	1,10	1,23	1,09	1,78	1,39	1,22	1,06	1,17
Planeerin oma rahaasju tulevikuks	3,23	1,92	1,76	1,96	1,80	4,02	1,65	2,38
Ma kõhklen raha kulutamisel isegi esmavajalikku muretsedes	1,59	3,78	2,42	2,57	1,67	3,01	1,41	2,00
Kui ma mõtlen tasutavatele arvetele, tekib mul stress	1,37	4,37	2,97	3,79	2,16	3,27	1,35	2,18
Ostan asju teistele mulje avaldamiseks	1,16	1,20	1,11	2,31	1,85	1,41	1,12	1,29
Tingin ostmisel hinna üle	1,88	2,31	1,85	2,20	1,84	2,65	1,60	1,91
Olen materiaalselt kindlustatud	3,01	1,45	1,68	1,73	2,09	2,34	2,11	2,25
Minu kodus on raha pärast lahkkelisid	1,27	2,30	1,54	2,72	2,05	1,65	1,26	1,56
Olen rahaasjus väga hoolikas	4,18	4,06	3,75	2,36	2,30	4,24	2,65	3,45
Rahaprobleemid kahjustavad minu suhteid teiste inimestega	1,17	2,40	1,40	2,79	1,68	1,66	1,14	1,45
Rahaasjad tekitavad mul terviseprobleeme	1,10	3,80	1,70	2,98	1,44	2,04	1,13	1,58
Austan inimesi, kellel on raha rohkem kui mul	1,89	2,38	1,60	3,66	3,16	2,34	1,44	2,01
Võtan uusi laene vanade katmiseks	1,03	1,10	1,06	1,98	1,33	1,10	1,03	1,12
Järgin oma rahaasjades tehtud plaane	3,86	3,07	2,96	2,11	2,07	4,03	1,93	2,93
Teen oma ostud krediitkaardiga lootuses, et tulevikus on mul rohkem raha	1,09	1,23	1,23	1,89	1,57	1,36	1,11	1,24
Mul on raske jätta kasutamata soodsat pakkumist	1,74	1,88	1,77	2,87	2,57	2,54	1,49	1,90
Rahaasjad teevad mind murelikuks	1,62	4,36	3,25	4,11	2,11	3,13	1,52	2,34

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

I tüüp: Sellesse tüüpi kuulub 28,5% küsitletuist ja tegemist on suurima tüübiga. Neid inimesi võiks iseloomustada järgmiselt: “Materiaalselt kindlustatud, kuid sellele vaatamata peavad rahaasjade üle korralikult arvet ning planeerivad tulevikku”.

See tüüp nõustub keskmisest tugevamini järgmiste väidetega:

- Hoian oma rahaasjadel silma peal
- Panen tuleviku tarbeks raha kõrvale
- Olen materiaalselt kindlustatud
- Olen rahaasjus väga hoolikas
- Järgin oma rahaasjades tehtud plaane
- Planeerin oma rahaasju tulevikuks

Selle tüübi esindajad ei nõustu järgmiste väidetega:

- Rahaasjad teevad mind murelikuks
- Kui ma mõtlen tasutavatele arvetele, tekib mul stress
- Ma ei saa rahamurde pärast korralikult magada
- Raha mõjutab minu suhteid teiste inimestega
- Ma laenan raha, et osta paremaid asju
- Ma kõhklen raha kulutamisel isegi esmavajalikku muretsedes
- Minu kodus on raha pärast lahkkelisid
- Rahaprobleemid kahjustavad minu suhteid teiste inimestega
- Rahaasjad tekitavad mul terviseprobleeme

Portree: Selles tüübis ei ole ei mehi ega naisi keskmisest rohkem. Ka vanuselisel on tüüp nõ keskmine, ükski vanusegrupp ei ole tugevalt üle- ega alaesindatud. Küll on aga tegu tüübiga, kelle hulgas on keskmisega võrreldes enim kõrgharitud inimesi. 43% leibkondades on vähemalt üks kuni 18-aastane laps. Teiste tüüpidega võrreldes on rohkem abielus olevaid inimesi. Leibkonnaliikmete arvult on tüüp nõ keskmine. Üheski teises tüübis ei ela nõnda palju inimesi maa-asulates kui antud tüübis. Tüüp koosneb 80% ulatuses eestlastest, mis on teiste tüüpidega võrreldes kõrgeim näitaja. Üheski teises tüübis ei ole sedavõrd palju juhte ja spetsialiste kui esimeses (kokku 40%). Töötavate inimeste osakaal on siin kõrgeim, töötuid aga on kõige vähem. Leibkonnaliikme kohta tuleb neil ka suurim sissetulek. Üle 500 euro inimese kohta saab 27% tüüpi kuuluvatest inimestest. Samas on selles tüübis kõige väiksem alla 300 euro saavate inimeste arv. Antud tüüpi kuuluvate inimeste sissetulek on teistega võrreldes kõige regulaarsem.

Sellesse tüüpi kuuluvad inimesed on kõige rohkem rahul oma rahalise seisuga. Siin on teiste tüüpidega võrreldes kõige rohkem neid (83%), kellel pole viimase 12 kuu jooksul juhtunud kordagi, et sissetulek ei kataks kulutusi. Nad suudaksid leibkonna suurima sissetuleku kaotuse korral kõige pikema aja vastu pidada. Esimese tüübi koosseisus leidub teiste tüüpidega võrreldes enim inimesi, kes planeerivad oma rahaasju kõige pikema aja peale. Nad on enim kindlad ka selles, et pensionipõlveks tehtud rahalised planeeringud võimaldavad neil kindlustada soovitud elustandardi.

II tüüp: Sellesse tüüpi kuulub 6,5% küsitletuist. Tegemist on rahaküsimustes väga murelike inimestega, mis mõjustab nii nende suhteid ümbritsevate inimestega kui ka tervislikku seisundit. Nad ei suuda oma finantstulevikku planeerida. Kõige selle põhjuseks on ebakindel majanduslik olukord, sest nad on kõige vaesemad.

Nad nõustuvad enim järgmiste seisukohtadega:

- Kui ma mõtlen tasutavatele arvetele, tekib mul stress
- Rahaasjad teevad mind murelikuks
- Hoian oma rahaasjadel silma peal
- Olen rahaasjus väga hoolikas
- Ma ei saa rahamurede pärast korralikult magada
- Rahaasjad tekitavad mul terviseprobleeme
- Ütlen „Ma ei saa seda endale lubada“ hoolimata sellest, kas tegelikult saan või ei
- Ma kõhklen raha kulutamisel isegi esmavajalikku muretsedes
- Raha mõjutab minu suhteid teiste inimestega

Küllaltki tugevalt nõustutakse ka nende seisukohtadega:

- Rahaprobleemid kahjustavad minu suhteid teiste inimestega
- Minu kodus on raha pärast lahkehelisid
- Tingin ostmisel hinna üle

Nad ei nõustu järgmiste väidetega:

- Panen tuleviku tarbeks raha kõrvale
- Olen materiaalselt kindlustatud

Portree: Sellesse tüüpi kuulub keskmisega võrreldes tunduvalt rohkem naisi. Ülejäänutega võrreldes leidub enim üle 60-aastaseid inimesi (37%) ning kõige vähem kuni 29-aastaseid noori. Keskmisega võrreldes on teiste tüüpidega võrreldes kõrgeim. Mitte-eestlaste osakaal on tunduvalt üle keskmise (52%). Üheski teises tüübis ei ole sedavõrd palju Tallinna elanikke. Nende leibkondade hulgas on teiste tüüpidega võrreldes enim üheliikmelisi leibkondi ja kõige vähem arvuka liikmeskonnaga kooslusi. Kui peres on laps (44%), siis on tegu reeglina ühelapselise perega. Keskmisest tunduvalt rohkem on selles tüübis lahutatuid ja leski. Üheski teises tüübis ei moodusta pensionärid sedavõrd kõrget osakaalu (45%). Seetõttu on ka loogiline, et perekonnatüüpidest prevaleerib selline leibkond, kus elavad ainult pensionärid. Üheski teises tüübis ei ole ka töötuid sedavõrd rohkesti kui antud tüübis (12%).

Sellesse tüüpi kuuluvate inimeste sissetulek leibkonnaliikme kohta on kõige väiksem. 62% küsitletute puhul on see alla 300 euro kuus. See on ka põhjus, miks nad suudaksid peamise sissetulekuallika kaotamise korral tulla toime vähem kui kuu aega. Sama faktori tõttu antakse oma varalisele seisule kõige hävitavam hinnang: 68% vastajaist ei ole sellega üldse rahul. 75% siinsetest inimestest on viimase 12 kuu jooksul juhtunud olukorda, kus nende sissetulekud pole katnud väljaminekuid.

III tüüp: Sellesse tüüpi kuulub 16,7% küsitletuist. Tegemine on kehvast majandusliku taustaga inimestega, kelle võimalused ots-otsaga välja tulla ei ole soodsad, kuid nad püüavad toime tulla ning ei tekita enda jaoks ülevõitu suurt stressi. Nad on murelikud, kuid see ei riku oluliselt nende suhteid ega tervist.

Nad nõustuvad ennekõike väitega:

- Hoian oma rahaasjadel silma peal

Keskmisest tugevamini nõustutakse ka väidetega:

- Rahaasjad teevad mind murelikuks
- Kui ma mõtlen tasutavatele arvetele, tekib mul stress

Teiste tüüpidega võrreldes soostuvad nad vähem järgmiste väidetega:

- Panen tuleviku tarbeks raha kõrvale
- Austan inimesi, kellel on raha rohkem kui mul
- Olen materiaalselt kindlustatud
- Planeerin oma rahaasju tulevikuks

Portree: Tegu on valdavalt naiste tüübiga, kelle keskmine vanus on väiksem kui I-II tüübil, kuid siiski on üle 50-aastaste inimeste osakaal keskmisest suurem. Sellesse tüüpi kuuluvate inimeste keskmine haridustase on madalam kui ülejäänud tüüpidel. Tegu on selgelt eestlaste tüübiga. Vastajate seas on keskmisest rohkem pensionäre ning enam on ka neid leibkondi, mis koosnevad ainult pensionäri(de)st. Leibkonna suurus ei erine elanikkonna keskmisest. Tüüpi kuulub keskmisest rohkem lahutatuid ja leski.

Siin on keskmisest mõnevõrra rohkem madala sissetulekuga inimesi (43% küsitletuist saab kuus kuni 300 eurot leibkonnaliikme kohta). Kui nad kaotaksid suurima sissetulekuallika, siis nad peaksid kauem vastu kui II tüüp, kuid mitte eriti üle ühe kuu. Inimesed, kes pole majandusliku seisuga kas üldse või eriti rahul, moodustavad 75%. Nende seas on ka keskmisest rohkem vastajaid, kellel on viimase 12 kuu vältel juhtunud olukordi, mil väljaminekud ületasid sissetuleku.

IV tüüp: Sellesse tüüpi kuulub 4,3% vastajaist. Tegu on tüübiga, kes mõnevõrra hooletu rahaga ümberkäimise tulemusel tekitab endale mitmesuguseid rohkem või vähem tõsiseid probleeme. Probleemide lahendamisel ei kasutata alati kõige otstarbekamaid mooduseid. Sissetulekud ei paista olevat kooskõlas väljaminekutega. Soovid ületavad võimalusi ning see tekitabki stressi.

Nad nõustuvad teiste tüüpidega võrreldes rohkem järgmiste väidetega:

- Rahaasjad teevad minu murelikuks
- Kui ma mõtlen tasutavatele arvetele, tekib mul stress
- Austan inimesi, kellel on raha rohkem kui mul
- Ma ei saa rahamurede pärast korralikult magada
- Raha mõjutab minu suhteid teiste inimestega
- Ütlen „Ma ei saa seda endale lubada“ hoolimata sellest, kas tegelikult saan või ei
- Laenan raha, et osta paremaid asju
- Ostan asju teistele mulje avaldamiseks
- Minu kodus on raha pärast lahkkelisid
- Rahaprobleemid kahjustavad minu suhteid teiste inimestega
- Võtan uusi laene vanade katmiseks
- Teen oma ostud krediitkaardiga lootuses, et tulevikus on mul rohkem raha
- Mul on raske jätta kasutamata soodsat pakkumist
- Kasutan raha, et mõjutada inimesi minu heaks tegutsema
- Keskmisest veidi enam ka: Rahaasjad tekitavad mul terviseprobleeme

Nad ei taha hästi nõustuda järgmiste seisukohtadega:

- Olen materiaalselt kindlustatud
- Olen rahaasjus väga hoolikas
- Järgin oma rahaasjades tehtud plaane
- Panen tuleviku tarbeks raha kõrvale
- Planeerin oma rahaasju tulevikuks

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Portree: Antud tüüpi kuulub mehi keskmisega võrreldes pisut rohkem. Siia kuulub keskmisest enam 30-39-aastaseid ja kõige vähem leidub tüüpi koosseisus üle 60-aastaseid inimesi. Rahvuslikult koosseisult on tegu pigem mitte-eestlaste tüübiga. Neljandasse tüüpi koondunud inimestest 83% elab linnalistes asulates, mis on kõrgeim näitaja. Tervelt 60% küsitletutest elab teistes linnades peale Tallinna (kõrgeim näitaja, 20 protsendipunkti keskmisest rohkem). Tegum on tüübiga, kus on põhiharidusega inimeste arv kõige suurem. Selles tüübis on keskmisest rohkem füüsilise töö tegijaid ning muid mittetöötavaid inimesi (pensionärid välja arvatud). Leibkonna suurus vastab küsitletute üldstruktuurile. Nende osakaal, kelle leibkonnas kasvab vähemalt üks laps, on suurim (55%). Proportsionaalselt teistega võrrelduna leiab siit tüübist sagedamini lahutatud inimesi.

Sellesse tüüpi kuuluvate inimeste sissetulek leibkonnaliikme kohta jääb põhiosas kuni 300 euro piirisse, teisalt on ülejäänud tüüpidega võrreldes kõige vähem neid, kel on sissetulek üle 500 euro liikme kohta. 60% selle tüübi koosseisust moodustavad inimesed, kes suudaksid peamise sissetulekuallika kaotuse korral vastu panna alla ühe kuu (kõrgeim näitaja). Oma rahalise seisuga ei ole inimesed üldse rahul (63%), rahulolijate osakaal on samas teiste tüüpidega võrreldes kõige madalam. 71 protsendil vastajatest on viimase 12 kuu jooksul juhtunud, et sissetulek ei kata väljaminekuid. 54% vastanutest on üpris kindlad, et nende pensioniajaks planeeritud tegevused ei taga soovitud elulaadi (kõrgeim näitaja).

V tüüp: Sellesse tüüpi kuulub 10,6% vastajaist. Tegum on inimestega, keda juhivad elus spontaansed finantsotsused, vähem on aga planeerimist ning rahaasjade kontrolli. Selle tüübi keskmeks on austus inimeste suhtes, kellel on rohkem raha kui vastajal.

Tegum on tüübiga, mis nõ keskmisest väga palju ei erine. Siiski, mõne seisukoha puhul võib täheldada keskmisest suuremat esindatust:

- Austan inimesi, kellel on raha rohkem kui mul
- Mul on raske jätta kasutamata soodsat pakkumist
- Raha mõjutab minu suhteid teiste inimestega
- Minu kodus on raha pärast lahkehelisid
- Ostan asju teistele mulje avaldamiseks
- Ma laenan raha, et osta paremaid asju

Keskmisest vähem soostuvad nad aga järgmiste seisukohtadega:

- Hoian oma rahaasjadel silma peal [keskmisest tunduvalt vähem]
- Olen rahaasjades väga hoolikas
- Järgin oma rahaasjades tehtud plaane

Portree: Tegum on kõige maskuliinsema tüübiga (70% mehi), kellest põhiosa elab Tallinnas (kõrgeim näitaja). Tegemist on noorima tüübiga ning üle 60-aastaseid on siin kõige vähem. Vanuselisest koosseisust tulenevalt leidub siin põhiharidusega noori keskmisest rohkem ning kõrgharitud teiste tüüpidega võrreldes kõige vähem. 56% koosseisust moodustavad mitte-eestlased (teiste tüüpidega võrreldes on see kõrgeim osakaal). Üheliikmelisi leibkondi on nende seas kõige vähem; tegum on tüübiga, mida iseloomustab leibkonnaliikmete suur arv. Teiste tüüpidega võrreldes on rohkem nii kolme- kui ka nelja- või enamaliikmelisi leibkondi. Selles tüübis on enim füüsilist tööd tegevaid inimesi (29%) ning ka muude mittetöötavate inimeste hulk on keskmisest kõrgem (21%). Selle tüübi koosseisu kuulub palju lastetuid leibkondi. Eks see ole ka ilmselt põhjuseks, et küsitletute seas on üsna kõrge osakaal leibkondadel, mis koosnevad ainult töötavatest inimestest. Üheski teises tüübis ei ole õppurite osakaal

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

vastanute hulgas sedavõrd suur ning töötavaid inimesi on samuti palju. Mitte üheski tüübis ei ole sedavõrd palju vallalisi (36% küsitletuist); lahutatute ja leskede jaoks peaaegu kohta ei ole.

Sellesse tüüpi kuuluvate leibkondade sissetulek ühe inimese kohta kuus on keskmisest mõnevõrra kõrgem, kuid see ei tähenda, et puuduksid need, kelle sissetulek inimese kohta jääb alla 300 euro kuus (31%). Vastupidamine ilma peamise sissetulekuallikata jääb nõrkes tasemele, põhiosa vastajate jaoks on selleks maksimaalselt kuni 3 kuud. Oma rahalise seisundiga on rahul 17% vastajatest, mis jääb nõrkes tasemele. Keskmisest pisut kõrgem on nende inimeste arv, kellel on sissetulekud kulutustele alla jäänud, kuid see näitaja on siiski väiksem kui II, III ja IV tüübil. Nad on nõrkes tasemest mõnevõrra vähem kindlad, et vanaduspõlve rahastamise meetmed võimaldavad neil elada soovitud elu.

VI tüüp: Sellesse tüüpi kuulub 8,9% vastajaist. Nad on väga ratsionaalsed oma rahaasjade korraldamisel, planeerimisel ja säästmisel, kuid võimaluste puudumine ning pidev kontrollimine mõjutavad nende argielu teatud määral negatiivselt.

Selle tüübi esindajad eristuvad tugevalt järgmiste seisukohtade poolest:

- Hoian oma rahaasjadel silma peal [nad järgivad seda põhimõtet kõige tugevamalt]
- Olen rahaasjus väga hoolikas
- Järgin oma rahaasjades tehtud plaane
- Planeerin oma rahaasju tulevikuks
- Ütlen „Ma ei saa seda endale lubada“ hoolimata sellest, kas tegelikult saan või ei
- Panen tuleviku tarbeks raha kõrvale
- Tingin ostmisel hinna üle

Keskmisest rohkem toetatakse ka järgmisi seisukohti:

- Rahaasjad teevad mind murelikuks
- Kui ma mõtlen tasutavatele arvetele, tekib mul stress
- Ma kõhklen raha kulutamisel isegi esmavajalikku muretsedes
- Ma ei saa rahamurede pärast korralikult magada
- Mul on raske jätta kasutamata soodsat pakkumist
- Rahaasjad tekitavad mul terviseprobleeme

Portree: Tegu on tüübiga, kus selgelt domineerivad naised (64%). Nende elukohas ega vanuselises jaotuses ei eksisteeri keskmisega võrreldes erisusi. Küll on aga tegu ühe harituma seltskonnaga, kelle hulgas on muulaste osatähtsus keskmisest mõnevõrra suurem. Leibkonna struktuur vastab nõrkes Eestimaa keskmisele. Põhitegevuse struktuuris ei ole samuti suuri erinevuse täheldada, vaid kontoritöötajaid ja pensionäre on keskmisest pisut rohkem. 62%-l leibkondadest puuduvad laps(ed). Keskmisest enam leiame sellest tüübist leibkondi, kus on nii töötavad inimesed, noored kui mittetöötavad inimesed. Muud leibkonnatüübid esinevad nõrkes taseme piires. Antud tüüpi kuulub ülejäänutega võrreldes kõige vähem vallalisi, seevastu neid, kes on abielus või käinud selle institutsiooni läbi, on kõige rohkem.

Nende sissetulek on keskmisega võrreldes veidi parem. Nad suudaksid peamise sissetulekuallika kaotamise korral pisut kauem vastu pidada kui mitmed teised grupid. Nende hinnang oma rahalisele seisukorrale ei ole üheselt määratletud, kaldub olema umbmäärane või siis pigem rahuolematu. Keskmisega võrreldes on nende seas suhteliselt vähe inimesi, kellel on viimase 12 kuu jooksul kulutused ületanud sissetulekuid. Enamike tüüpidega võrreldes leidub nende seas rohkem inimesi, kes leiavad, et

nende pensionipõlve rahastamise plaan võimaldab neil elada soovitud viisil. Taustana olgu siiski märgitud, et 75% vastanutest sellesse ei usu.

VII tüüp: Sellesse tüüpi kuulub 24,6% vastajaist. Tegu on küllaltki muretu suhtumisega tüübiga, kes raha pärast eriti ei põe, kuid nad ei tee reeglina ka rumalaid finantsotsuseid ega emotsionaalseid tehinguid. Rahaliselt hea seis võimaldab neil muretumalt, kuid siiski kaalutletult rahaasju ajada.

Selle tüübi esindajad ei ole nõus eelkõige järgmiste seisukohtadega:

- Rahaasjad tekitavad mul terviseprobleeme
- Rahaprobleemid kahjustavad minu suhteid teiste inimestega
- Ma ei saa rahamurede pärast korralikult magada
- Minu kodus on raha pärast lahkkelisid
- Raha mõjutab minu suhteid teiste inimestega
- Kui ma mõtlen tasutavatele arvetele, siis tekib mul stress
- Ma kõhklen raha kulutamisel isegi esmavajalikku muretsedes
- Austan inimesi, kellel on raha rohkem kui minul
- Mul on raske jätta kasutamata soodsat pakkumist
- Ütlen „Ma ei saa seda endale lubada“ hoolimata sellest, kas tegelikult saan või ei
- Rahaasjad teevad mind murelikuks
- Planeerin oma rahaasju tulevikuks
- Järgin oma rahaasjades tehtud plaane
- Olen rahaasjus väga hoolikas

Portree: Antud suurde tüüpi kuulub mehi keskmisest enam (55%). Vanuseline jaotus vastab Eesti täiskasvanud elanikkonna jaotusele. Sama võib öelda ka hariduse, rahvusliku jaotuse ning leibkonna suuruse kohta. Maa-asulates elab antud tüübi esindajaid keskmisest õige pisut rohkem. Seitsmenda tüübi esindajatel on kõige vähem kuni 18-aastaseid lapsi (ainult 29% leibkondades). Vallaliste osakaal on teiste tüüpidega võrreldes üsna palju kõrgem. Leibkonnatüüpide osas ei saa täheldada suuri kõrvalekaldeid keskmisest. Kuigi leibkondades on vähe lapsi, on õppurite osakaal vastaja seas teiste tüüpidega võrreldes suurem. Teiste tüüpidega võrreldes kuulub siia üksjagu rohkem juhte. Muude ametialade jaotus vastab nõ vabariigi keskmisele.

Selle tüübi igakuine sissetulek leibkonnaliikme kohta on kõrge, jäädes alla vaid esimese tüübi omale. Seetõttu on ka nende inimeste osakaal, kes suudavad peamise sissetulekuallika kaotuse korral pikaajaliselt toime tulla, keskmisest märgatavalt suurem. Kui jätta kõrvale esimene tüüp, kes on oma rahalise seisuga kõige rohkem rahul, siis VII tüübi esindajad hõivavad selles pingereas järgmise koha. Enamiku teiste tüüpidega võrreldes on neist üsna vähesed viimase 12 kuu jooksul rahapuudust tunnetanud. Siin leidub keskmisest rohkem inimesi, kes leiavad, et nende vanaduspõlve rahastamisvahendid võimaldavad neil järgida soovitud elulaadi.

3. Teadlikkus finantsküsimustes

Kolmas peatükk käsitleb elanike teadlikkust finantsvaldkonnas: kui heaks oma teadmisi hinnatakse, milliseks osutuvad teadmised reaalsele küsimustele vastates ning kuivõrd hästi need kaks näitajat on omavahel kooskõlas.

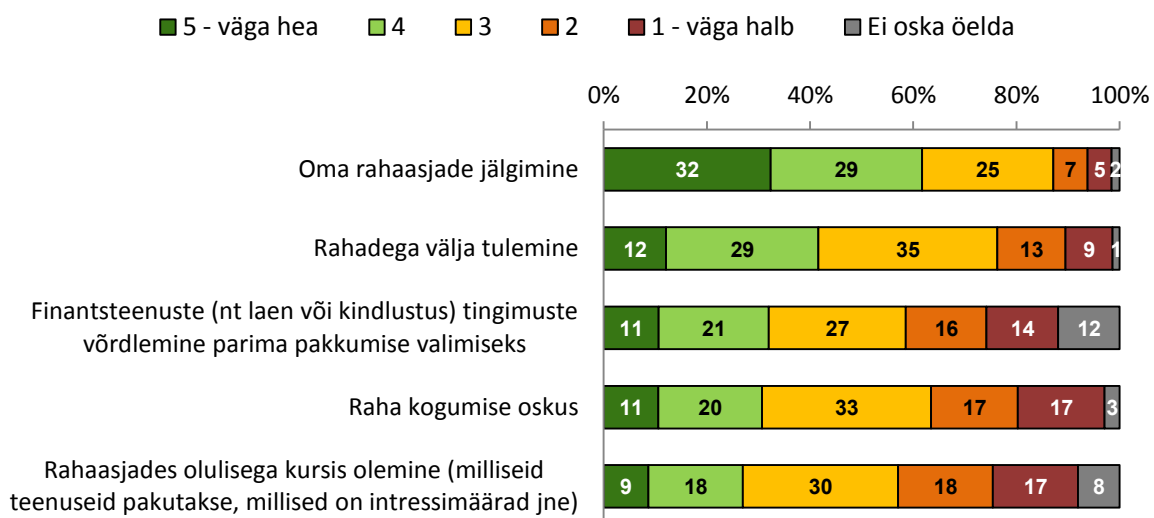
3.1. Hinnangud oma teadlikkusele ja käitumisele rahaasjus

Vastajail paluti hinnata iseennast järgnevais rahaasjus: oma rahaasjade jälgimine, rahadega välja tulemine, raha kogumise oskus, finantsteenuste (nt laen või kindlustus) tingimuste võrdlemine parima pakkumise valimiseks ning rahaasjades olulise kursis olemine (milliseid teenuseid pakutakse, millised on intressimäärad jne). Hindamisel kasutati 5-pallilist skaalat: 1 – väga halb, 5 – väga hea.

Uuritud viiest valdkonnast **peavad elanikud ülekaalukalt kõige paremaks oma rahaasjade jälgimise oskust**, millele annab maksimaalse hinde iga 3. vastaja (keskmine hinne 3,8 palli) (Joonis 39; Tabel 14). Kõige madalamalt aga hinnatakse rahaasjades olulise kursis olemist, raha kogumise oskust ning finantsteenuste tingimuste võrdlemisioskust parima pakkumise valimiseks (keskmised hinnangud 2,8-3,0 palli).

Nii vastajate hariduse, rahvuse kui leibkonnaliikme sissetuleku lõikes vaadeldes ilmneb väga ühene tendents: kõrgharidusega, eesti rahvusest ja paremal majanduslikul järjel olevad vastajad annavad kõigis valdkondades iseenda teadmiste ja oskustele keskmisest kõrgemaid hindeid. Vanuselised eripärad aga sõltuvad konkreetsest valdkonnast: eakaimad ehk 60-80-aastased vastajad hindavad oma raha kogumise oskust mõnevõrra kõrgemalt kui nooremad inimesed, aga finantsteenuste tingimuste võrdlemise ning rahaasjades olulise kursis olemise puhul on olukord sootuks vastupidine (kõrgeimad hinnangud vanusegrupis 30-49). Maapiirkonnas elavad vastajad kalduvad enamikes valdkondades (v.a rahadega välja tulemine) andma endale kõrgemaid hindeid kui linnainimesed.

Joonis 39. Kuidas Te hindate iseennast järgnevalt nimetatud rahaasjus? (N = kõik vastajad)

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

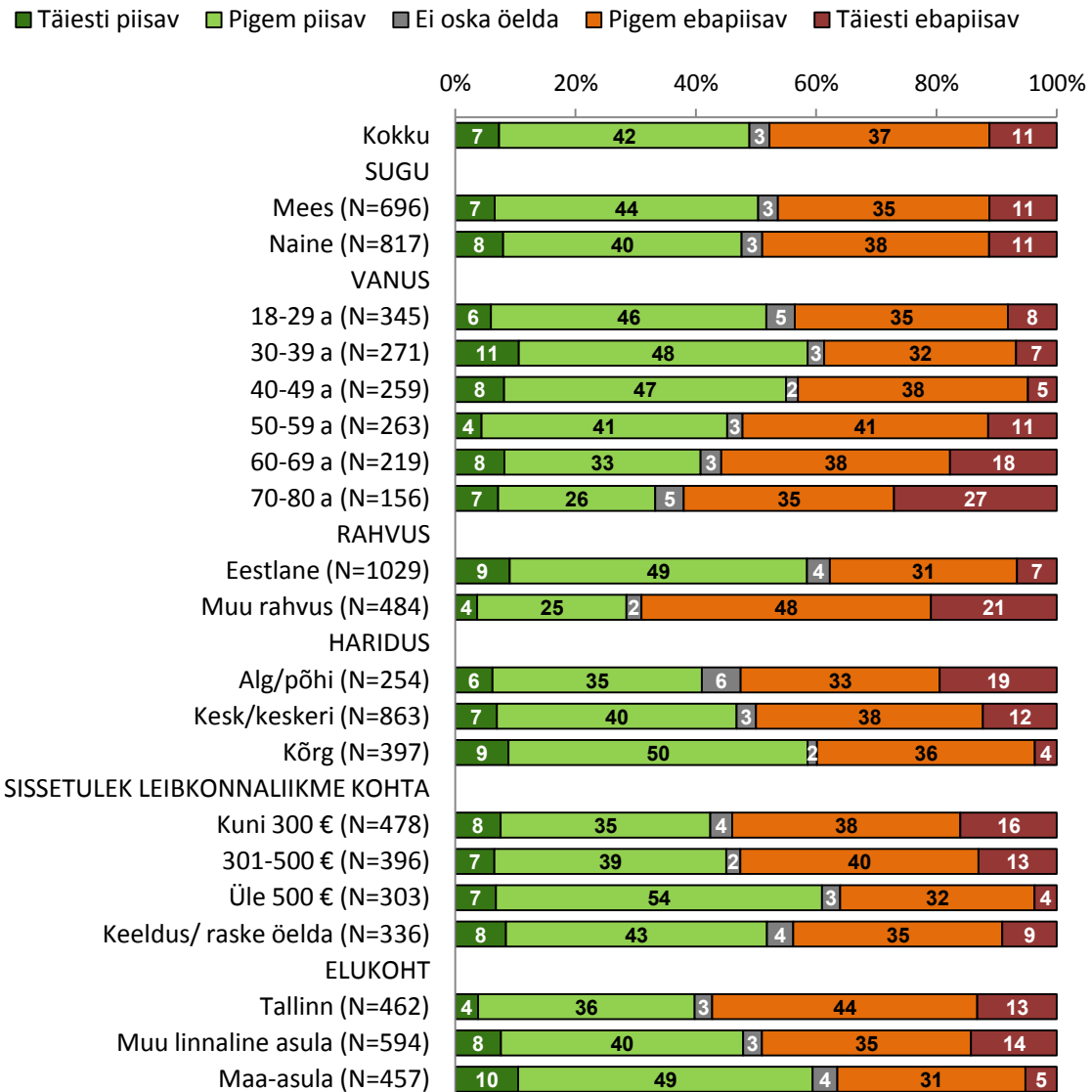
Tabel 14. Keskmise hinnang iseendale nimetatud rahaasjus (skaala: 5 – väga hea; 1 – väga halb)

	Oma rahaasjade jälgimine	Rahadega välja tulemine	Finantsteenuste tingimuste võrdlemine parima pakkumise valimiseks	Raha kogumise oskus	Rahaasjades olulisega kursis olemine
Kokku	3,8	3,2	3,0	2,9	2,8
Mees	3,6	3,2	2,9	2,8	2,8
Naine	3,9	3,3	3,0	3,0	2,8
18-29 a	3,7	3,3	3,1	2,8	2,8
30-39 a	3,9	3,2	3,4	2,8	3,2
40-49 a	3,9	3,3	3,2	2,9	2,9
50-59 a	3,8	3,2	2,9	2,9	2,8
60-69 a	3,8	3,2	2,6	3,0	2,6
70-80 a	3,7	3,2	2,3	3,1	2,4
Eestlane	3,9	3,3	3,2	3,0	3,0
Muu rahvus	3,5	3,0	2,6	2,7	2,5
Kuni põhiharidus	3,5	3,0	2,4	2,6	2,4
Kesk(eri)haridus	3,7	3,1	3,0	2,8	2,8
Kõrgharidus	4,1	3,6	3,3	3,3	3,1
Kuni 300 €	3,6	2,9	2,8	2,7	2,7
301-500 €	3,7	3,2	3,0	2,9	2,8
Üle 500 €	4,0	3,6	3,3	3,2	3,2
Keeldus/RÖ	4,0	3,4	3,0	3,0	2,8
Tallinn	3,7	3,2	3,0	2,8	2,7
Muu linnaline asula	3,7	3,3	2,8	2,9	2,8
Maa-asula	4,0	3,2	3,3	3,0	3,0

Hinnates oma teadmiste piisavust finantsteenustega hakkama saamisel ning rahaasjus mõistlike ja arukate otsuste langetamisel jagunevad elanike arvamused pooleks: **49% inimestest hindab oma finantsalaseid teadmisi piisavaks ning 48% ebapiisavaks (Joonis 40)**. Sarnaselt eelmises küsimuses ilmnenule selgub siingi, et oma teadlikkust peavad keskmisest paremaks eestlased, nooremapoolded (eriti vanuses 30-49), kõrgharidusega, kõrge sissetulekuga (üle 500 euro leibkonnaliikme kohta) ja maal elavad inimesed.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 40. Milliseks hindate oma teadmisi finantsteenustega hakkama saamisel ning rahaasjus mõistlike ja arukate otsuste langetamisel? (N = kõik vastajad)

Tabel 15 annab uuritavate segmentide lõikes ülevaate, kui kõrgelt vastajad on oma finantsalaseid teadmisi hinnanud. Kaks segmenti eristuvad ülejäänutest selgelt kõrgemate teadlikkushinnangute poolest: 30-45-aastased kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimesed ning põhi- või keskharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötavad inimesed.

Tabel 15. Hinnangud teadlikkusele segmentide lõikes

	Keskmine hinnang iseendale nimetatud rahaasjus (skaala: 5 – väga hea; 1 – väga halb)					Teadmised finantsteenustega hakkama saamisel ning rahaasjus mõistlike ja arukate otsuste langetamisel (täiesti või pigem piisavaks hinnanute osakaal)
	Oma rahaasjade jälgimine	Rahadega välja tulemine	Finantsteenuste tingimuste võrdlemine parima pakumise valimiseks	Raha kogumise oskus	Rahaasjades olulise kursis olemine	
KÕIK VASTAJAD	3,8	3,2	3,0	2,9	2,8	49%
Kõrgharidusega keskmisest madalama või keskmise sissetulekuga töötav inimene	3,9	3,3	3,1	3,1	3,0	48%
30-45 a kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimene	4,3	3,8	3,8	3,5	3,6	77%
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning leibkond maksab tagasi võetud eluasemelaenu	3,9	3,2	3,5	2,9	3,1	59%
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning pole tagasimaksimisel eluasemelaenu	3,8	3,2	3,1	2,9	2,9	53%
Põhi- või keskharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötav inimene	4,0	3,7	3,5	3,1	3,3	70%
Põhi- või keskharidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötav inimene	3,6	3,1	3,1	2,7	2,9	49%
18-26 a noor	3,6	3,3	3,0	2,8	2,8	50%
55 a ja vanem töötav inimene	3,9	3,3	2,9	3,1	2,8	49%
Mittetöötav pensionär	3,7	3,1	2,4	2,9	2,5	36%
Inimene, kes teeb rahaasjades pikaajalisi (üle 2 a kestvaid) plaane ja investeerib	3,9	3,4	3,4	3,1	3,2	63%
Inimene, kellel on finantskohustusi	3,9	3,2	3,3	2,8	3,1	61%

3.2. Tegelik finantsteenuste alane teadlikkus

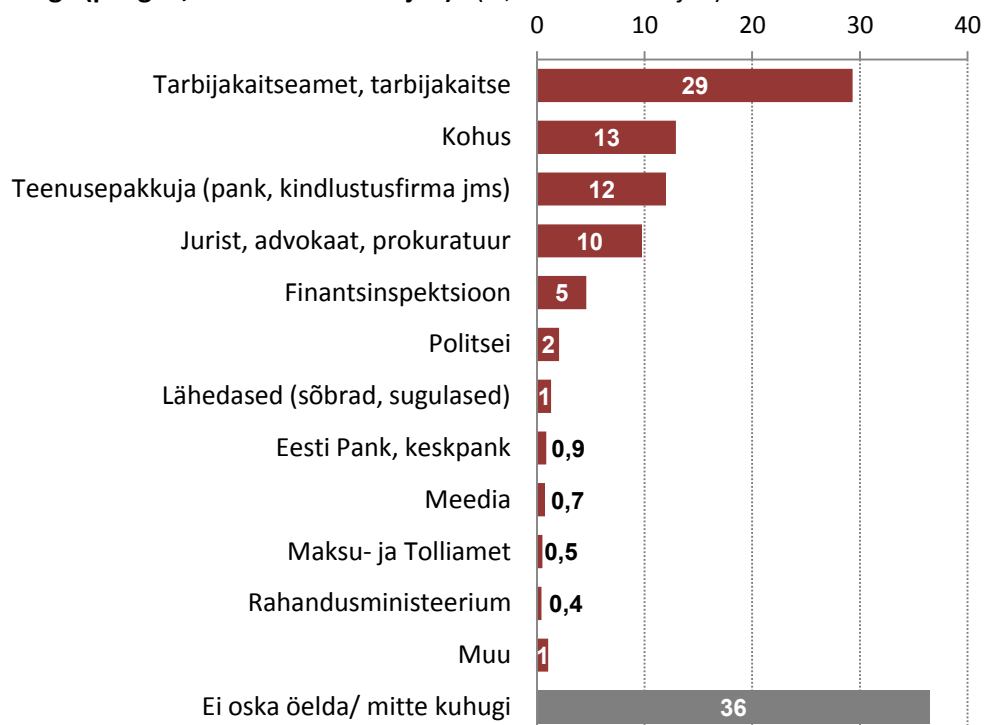
Lisaks elanike subjektiivsetele hinnangutele uuriti finantsteenuste alast teadlikkust ka läbi konkreetsete faktiküsimuste, et välja selgitada, kui suur osa inimestest oskab neile õige vastuse anda. Küsimused puudutasid kliendi õiguste kaitset ning hoiustamise, investeerimise ja kindlustusteenustega seotud üksikasju.

3.2.1. Kliendi õiguste kaitse finantsasutusega tekkivate arusaamatuste korral

Kõigil vastajail paluti öelda, kuhu ta saaks oma õiguste kaitseks pöörduda, kui tal tekib lahkeli või arusaamatus mõne panga, kindlustusseltsi või muu finantsasutusega. Siinkohal ei ole olemas ühte õiget vastust, vaid kliendil on tegelikult mitmeid võimalusi. Esmalt tuleks pöörduda vastava **finantsteenuse osutaja** poole. Kui teenusepakkujaga suheldes ei leita lahendust, on tarbijal õigus pöörduda sõltumatu nõu ja selgituste saamiseks **Finantsinspektsiooni**. Finantsinspektsioon edastab tarbijale omapoolsed selgitused ning ühtlasi annab teada võimalustest, kuhu vaidluse lahendamiseks pöörduda. Sõltuvalt teenuse liigist on võimalik kaebusi esitada mitmetele erinevatele asutustele (kohus, kindlustuslepitaja, politsei, Tagatisfond, Tarbijakaitseamet jne)⁵.

Uuringu tulemustest selgub, et **elanike hinnangul tuleks finantsasutusega tekkiva lahkeli või arusaamatuse korral oma õiguste kaitseks pöörduda ennekõike Tarbijakaitseametisse** (29% mainib seda ühena vastustest) (Joonis 41). Tarbijakaitse kõrval on teisteks sagedamini mainitud lahendusteks veel kohtusse (13%), teenusepakkuja (12%) ning juristi, advokaadi või prokuratuuri poole pöördumine (10%). Finantsinspektsiooni samas teab nimetada ainult 5% inimestest. Harvematel juhtudel peavad vastajad sobilikuks ka politsei, oma lähedaste, Eesti Panga, meedia, Maksu- ja Tolliameti, Rahandusministeeriumi või mõne muu asutuse või isiku pool pöördumist. Elanike teadlikkuse taset hinnates tundub siinkohal kõige kriitilisemana asjaolu, et **iga kolmas inimene (36%) ei oskaks oma õiguste kaitseks kuhugi pöörduda**. Viimast esineb kõige rohkem madala haridusega ja eakate elanike hulgas (Tabel 16).

Joonis 41. Kuhu Te saaksite oma õiguste kaitseks pöörduda, kui Teil tekib lahkeli või arusaamatus mõne finantsasutusega (pangad, kindlustusseltsid jne)? (%; N = kõik vastajad)

*Kuna iga vastus võis sisaldada mitut siin toodud määratlust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

⁵ Allikas: Tarbijaveeb www.minuraha.ee

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Tabel 16. Sagedamini mainitud võimalused, kuhu saaks oma õiguste kaitseks pöörduda (%)

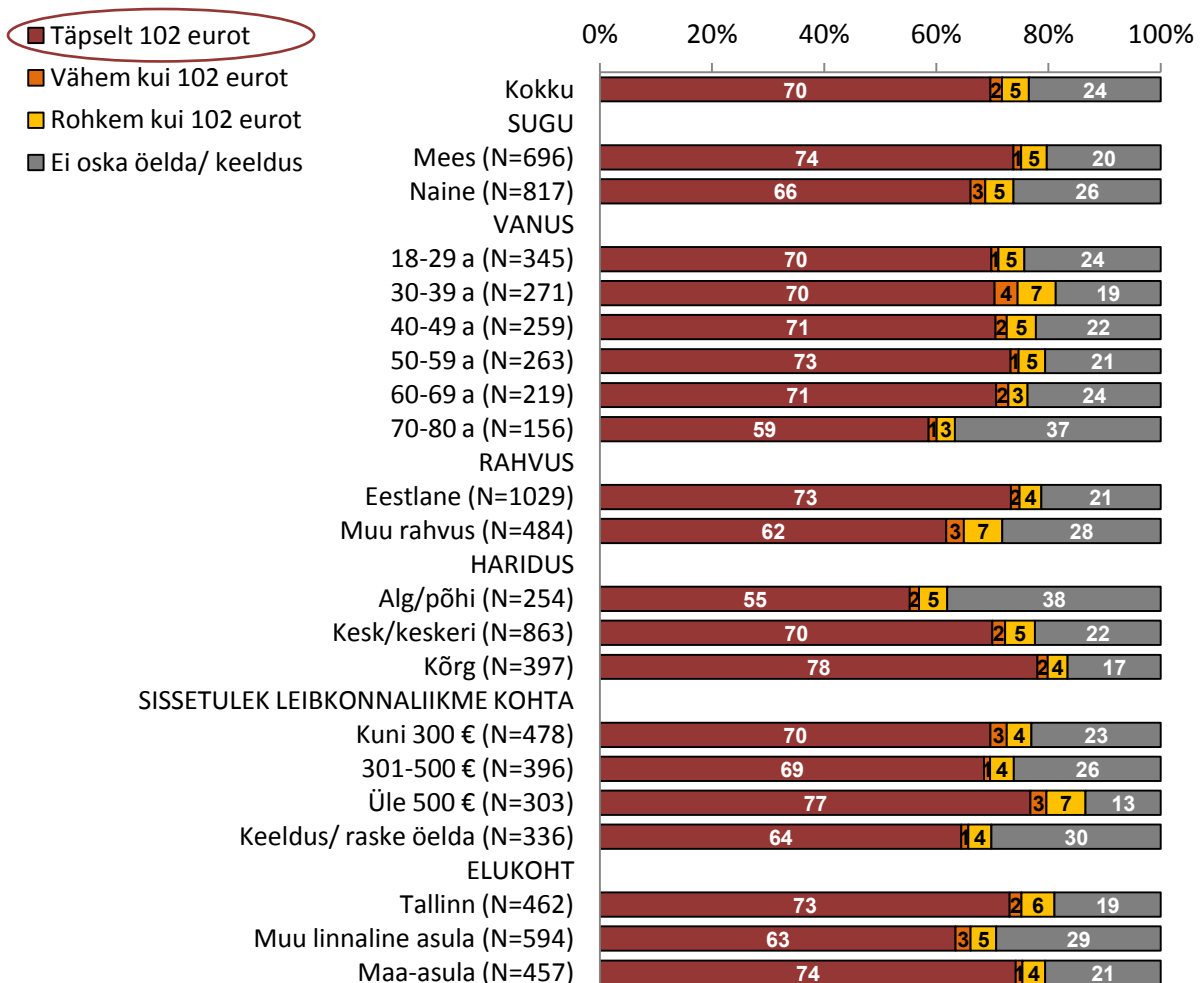
	Tarbija- kaitseamet	Kohus	Teenuse- pakkuja	Juriidiline abi	Finants- inspeksioon	Ei oska öelda
Kokku	29	13	12	10	5	36
Mees	30	15	11	10	4	36
Naine	29	11	13	10	5	37
18-29 a	29	12	10	9	2	40
30-39 a	41	14	15	13	8	23
40-49 a	35	13	12	7	8	36
50-59 a	28	15	15	11	4	33
60-69 a	21	14	9	11	3	43
70-80 a	16	9	10	9	2	50
Eestlane	35	12	12	9	5	36
Muu rahvus	18	15	12	11	3	37
Kuni põhiharidus	19	7	10	8	2	53
Kesk(eri)haridus	28	14	12	11	3	36
Kõrgharidus	39	13	13	8	10	26
Kuni 300 €	25	14	14	11	3	38
301-500 €	33	13	10	8	3	38
Üle 500 €	36	13	11	9	10	27
Keeldus/RÖ	25	12	12	11	4	40
Tallinn	29	12	12	7	9	36
Muu linnaline asula	22	12	10	14	3	41
Maa-asula	39	15	15	7	2	31
Kõrgharidusega keskmisest madalama või keskmise sissetulekuga töötav inimene	38	15	15	9	9	22
30-45 a kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimene	52	5	5	12	24	12
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning leibkond maksab tagasi võetud eluasemelaenu	42	12	14	10	7	26
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning pole tagasimaksmisel eluasemelaenu	32	13	14	12	5	33
Põhi- või keskhariidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötav inimene	31	14	12	20	7	22
Põhi- või keskhariidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötav inimene	30	13	15	9	2	35
18-26 a noor	30	12	9	9	2	41
55 a ja vanem töötav inimene	25	17	13	7	5	34
Mittetöötav pensionär	18	12	10	10	2	48
Inimene, kes teeb rahaasjades pikaajalisi (üle 2 a kestvaid) plaane ja investeerib	42	12	15	11	8	26
Inimene, kellel on finantskohustusi	35	14	14	11	7	31

3.2.2. Intressi arvutamine

Uuringu käigus paluti vastajal kujutada ette olukorda, et ta paigutab 100 eurot hoiusele, mille garanteeritud intressimäär ühes aastas on 2%. Rohkem makseid sellele hoiusele ei tehta, sealt ei võeta ka midagi välja ning hoiustamisega ei kaasne mingeid kulutusi. Nendest tingimustest lähtuvalt paluti vastajal öelda, kui palju raha on sellel arvel koos intressidega esimese aasta lõpuks ning viienda aasta lõpuks. Esimesel juhul küsiti konkreetset summat (102 eurot), teisel juhul aga paluti etteantud variantide seast nimetada õige vastus (üle 110 euro).

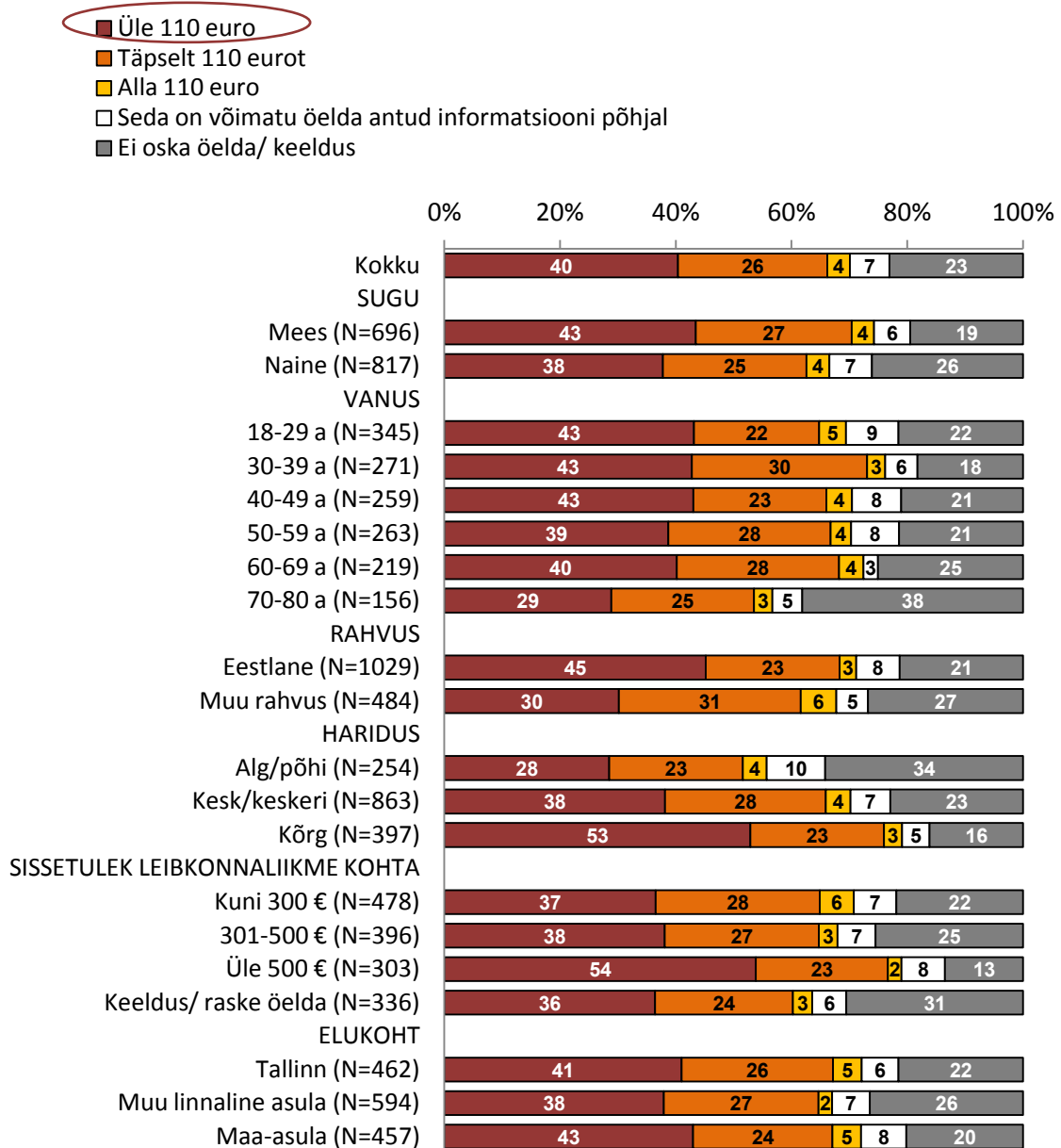
Esimese aasta lõpuks hoiusel oleva summa oskas õigesti välja arvutada 70% (Joonis 42) ning **viienda aasta lõpuks hoiusel oleva summa 40% vastajaist** (Joonis 43). Kahe küsimuse tulemused on selle poolest sarnased, et mõlemal juhul ei osanud ligikaudu neljandik (23-24%) inimestest mingit vastust anda. Erinevus õigete vastuste määras tuleneb aga asjaolust, et viienda aasta lõpuks hoiusel olevat summat nimetades pidas neljandik vastanuist õigeks varianti „täpselt 110 euro“, mis jätab arvestamata vahepealsetel aastatel intressidena lisandunud täiendava summa.

Joonis 42. Oletame, et paigutate 100 eurot hoiusele, mille garanteeritud intressimäär ühes aastas on 2%. Te ei tee rohkem makseid sellele hoiusele ega võta sealt ka midagi välja ning Teil ei kaasne selle hoiustamisega mingeid kulutusi. Kui palju raha on sellel arvel esimese aasta lõpuks, pärast seda, kui intressimakse on tehtud? (N = kõik vastajad)

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 43. Kui palju raha on sellel hoiusel koos intressidega viienda aasta lõpuks? (N = kõik vastajad)

Kahe küsimuse vastuseid sotsiaal-demograafiliste taustatunnuste lõikes analüüsid ilmneb, et intressi arvutamise põhimõtetest saavad kõige paremini aru kõrge sissetulekuga ja kõrgharidusega inimesed. Vanusegruppide lõikes eristuvad ülejäänutest 70-80-aastased vastajad, kellest üle kolmandiku (37-38%) ei osanud intressiga seotud küsimustele üldse vastust anda. Eestlased on mõlemale küsimusele andnud rohkem õigeid vastuseid kui muude rahvuste esindajad, eriti tugevalt ilmneb see viieaastast perioodi hõlmava küsimuse korral. Meeste ja naiste vaheline erinevus on väiksem, kuid meeste seas on õige vastuse andnud siiski mõnevõrra rohkem kui naiste hulgas.

Tabelis 17 on toodud ära õigete vastuste osakaalud uuritavates segmentides. Nagu vanuselise võrdluse põhjal eeldada võis, siis on mittetöötavad pensionärid andnud kõige vähem õigeid vastuseid. Õigete vastuste rohkusega paistavad silma keskmisest kõrgema sissetulekuga segmentid, aga siin tuleb meeles pidada, et neis on vastajate arv teistest segmentidest väiksem ja seega iga inimese vastus on väga suure osatähtsusega. Viie aasta pärast hoiusel olevat summat arvutades on pikaajalisi rahalisi plaane tegevad inimesed andnud keskmisest enam õigeid vastuseid; üheaastase perioodi puhul sellist erinevust ei esine.

Tabel 17. Intressi arvutamise oskus segmentide lõikes (õige vastuse andnute osakaal)

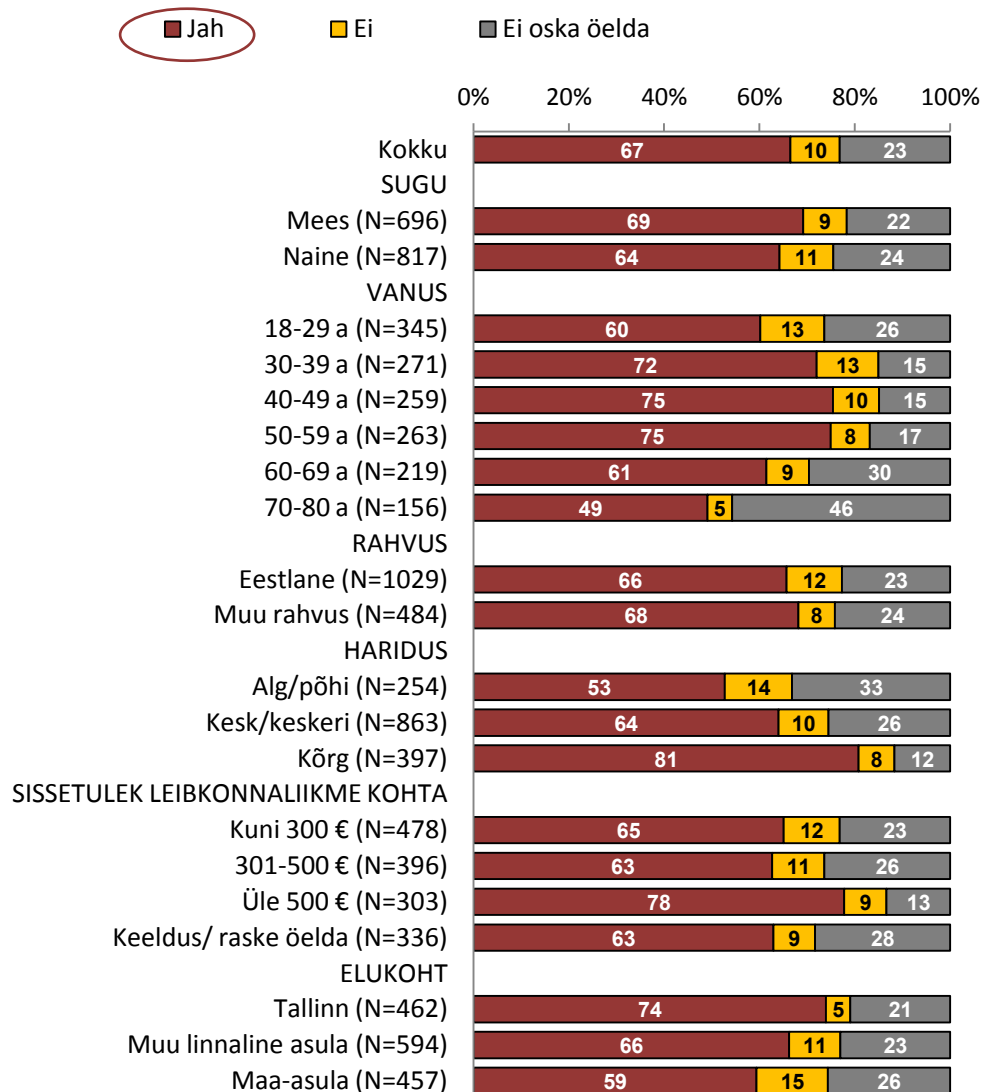
	Esimese aasta lõpuks on arvel 102 eurot	Viienda aasta lõpuks on arvel üle 110 euro
KÕIK VASTAJAD	70%	40%
Kõrgharidusega keskmisest madalama või keskmise sissetulekuga töötav inimene	74%	49%
30-45 a kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimene	85%	59%
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning leibkond maksab tagasi võetud eluasemelaenu	68%	46%
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning pole tagasimaksmisel eluasemelaenu	69%	45%
Põhi- või keskhariidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötav inimene	83%	58%
Põhi- või keskhariidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötav inimene	69%	37%
18-26 a noor	70%	42%
55 a ja vanem töötav inimene	77%	43%
Mittetöötav pensionär	65%	33%
Inimene, kes teeb rahaasjades pikaajalisi (üle 2 a kestvaid) plaane ja investeerib	73%	50%
Inimene, kellel on finantskohustusi	70%	47%

3.2.3. Riiklik tagatis säästmisel ja investeerimisel

2/3 elanikest on kursis, et pensionifondi II ja III sambasse tehtud sisse maksete väärtus võib väheneda ning seega inimene võib saada lõpuks kätte vähem raha, kui ta on pensionifondi paigutanud (Joonis 44). Kümnendik vastanuist aga on arvamusel, et pensionifondi tehtud sisse maksete väärtuse vähenemine ei ole võimalik. Ülejäänud 23% ei oska küsimusele vastust anda. Keskmisest kõrgem on teadlike vastajate osakaal kõrgharidusega, heal majanduslikul järjel olevate (st sissetulek üle 500 euro leibkonnaliikme kohta), 30-59-aastaste ja Tallinnas elavate inimeste seas. Ise pensionifondi osakuid omavad inimesed on keskmisest mõnevõrra teadlikumad: sisse maksete väärtuse vähenemise võimalusega on kursis 77% III sambaga liitunutest ja 73% II sambaga liitunutest. Teisalt aga tähendab see ikkagi, et iga neljas pensionifondi sisse makseid tegev inimene ei ole endale teadvustanud, et ta võib saada lõpuks vähem raha kätte, kui ta on pensionifondi paigutanud.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 44. Kas Teie teada on võimalik see, et pensionifondi (II ja III sambasse) tehtud sissemaksete väärtus väheneb? Ehk lõpuks saate vähem raha kätte, kui olete sinna paigutanud? (N = kõik vastajad)

Eesti elanikud on väheteadlikud sellest, et Eestis eksisteerib säästmis- ja investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud⁶. Ainult iga kolmas inimene (35%) vanuses 18-80 arvab, et taoline riiklik kaitse rahale on olemas (Joonis 45). Ligikaudu sama palju leidub ka neid, kelle arvates taolisi säästmis- ja investeerimisviise pole (32%), ning neid, kes ei oska antud küsimusele vastata (33%). Kõrgema haridusega, paremal majanduslikul järjel olevad ja linnades (eriti

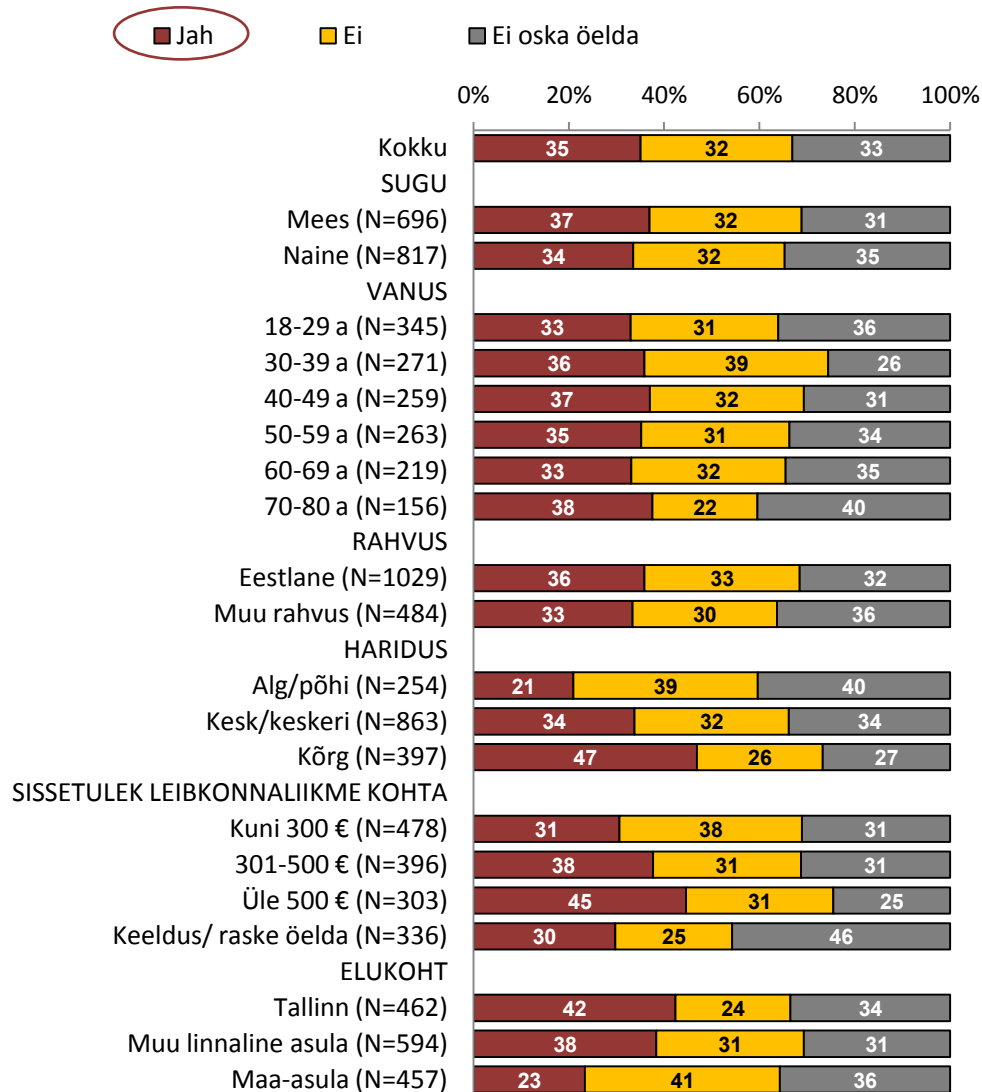
⁶ Eestis tegevusloa alusel tegutsevates pankades olevad hoiused, sealhulgas arvelduskontodel olev raha, on tagatud Eesti hoiuste tagamise skeemiga, mille tegevusalused tulevad Tagatisfondi seadusest. Pankades olevad hoiused hüvitatakse koos hoiuste peatamise päevaks kogunenud intressiga 100 protsendi ulatuses, kuid mitte rohkem kui 100 000 euro suuruses summas iga hoiustaja kohta ühes krediidasutuses.

Pensionikaitse osafondi arvel hüvitatakse kohustusliku pensionifondi osakuomanikele tekitatud kahju, mida pensionifondivalitseja ei ole Finantsinspektsiooni ettekirjutuses määratud tähtajaks osakuomanikule hüvitanud. Kahjuna Tagatisfondi seaduse tähenduses käsitatakse kogumispensionide seaduse §32 lõikes 1 ja 2 sätestatud, mille puhul Finantsinspektsioon on tuvastanud õigusaktides ja pensionifondi tingimustes sätestatud nõuete rikkumise ja see rikkumine on põhjustanud kahju pensionifondi osakuomanikele. (Allikad: Tarbijaveeb www.minuraha.ee ja Tagatisfondi veebileht www.tf.ee)

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Tallinnas) elavad inimesed on riikliku kaitse olemasoluga keskmisest paremini kursis. Soo, vanuse ega rahvuse lõikes siinkohal olulisi erinevusi ei esine (teadlike vastajate osakaal jääb kõigis vaadeldud sihtrühmades vahemikku 33-38%).

Joonis 45. Kas Teie arvates on Eestis olemas selliseid säästmis- ja investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud? Näiteks, et enamik sääste säilib ka juhul, kui finantsasutus pankrotistub. (N = kõik vastajad)

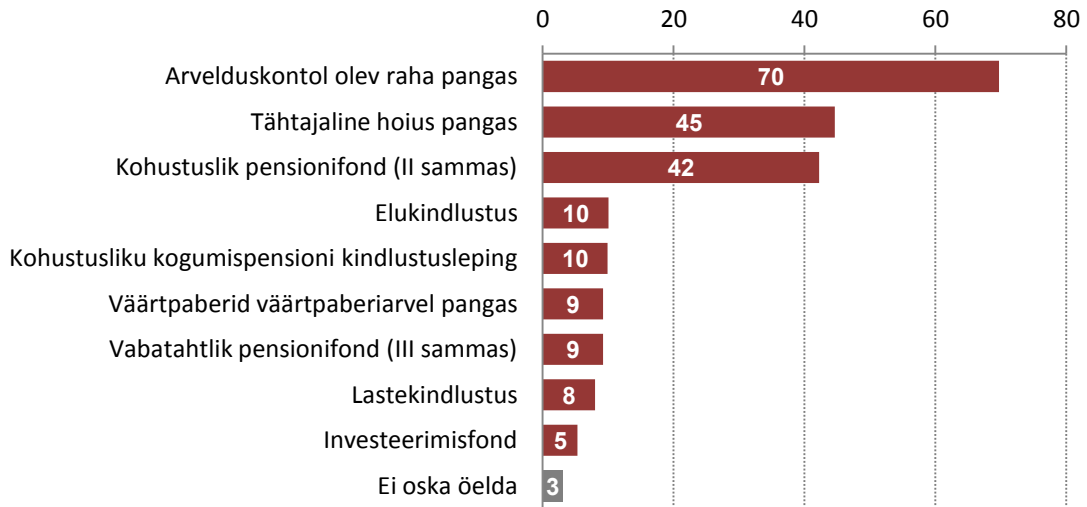

Järgnevad detailsemad küsimused esitati ainult neile vastajaile, kes on teadlikult selliste säästmis- ja investeerimisviiside olemasolust, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud.

Esmalt paluti vastajail etteantud loetelust nimetada need finantsteenused, kuhu paigutatud raha on Eestis teatud summa ulatuses riiklikult tagatud. **Kõige enam ollakse teadlik sellest, et teatud summa ulatuses on riiklikult tagatud pangas arvelduskontol olev raha** – 70% vastajaist mainib seda ühe finantsteenusena (Joonis 46). Arvelduskontol olevale rahale järgnevad tähtajaline hoius pangas (45%) ja kohustuslik pensionifond (42%). Need kolm enimmainitud teenust saab ühtlasi lugeda ka õigeteks vastusteks.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Joonis 46. Millistesse finantsteenustesse paigutatud raha on Eestis teatud summa ulatuses riiklikult tagatud? (%; N=531; vastajad, kes teavad, et Eestis on olemas selliseid säästmis- ja investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud)

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Tabel 18. Finantsteenused, millesse paigutatud raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud (%; N = vastajad, kes teavad, et Eestis on olemas selliseid säästmis- ja investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud)

	Arvelduskontol olev raha pangas	Tähtajaline hoius pangas	Kohustuslik pensionifond	Elukindlustus	Kogumispensioni kindlustusleping	Väärtpaberid väärtpaperiarvel	Vabatahtlik pensionifond	Lastekindlustus	Investeerimisfond
Kokku	70	45	42	10	10	9	9	8	5
Mees	70	42	44	12	10	12	10	7	5
Naine	69	47	41	9	9	6	8	9	6
18-29 a	58	44	56	12	13	13	11	15	6
30-39 a	69	44	50	12	13	8	10	8	3
40-49 a	70	43	43	12	12	9	11	9	5
50-59 a	74	47	48	7	10	9	11	2	4
60-69 a	77	41	25	5	3	8	4	5	8
70-80 a	78	51	14	11	4	6	5	6	6
Eestlane	67	44	46	10	10	9	7	6	5
Muu rahvus	75	46	33	11	9	9	14	11	7
Kuni põhiharidus	58	32	32	17	7	6	7	11	3
Kesk(eri)haridus	68	44	43	12	12	10	12	9	5
Kõrgharidus	76	49	44	6	8	8	6	6	7
Kuni 300 €	70	44	35	14	8	9	12	12	5
301-500 €	72	47	37	9	9	8	7	9	8
Üle 500 €	74	47	50	8	11	5	7	5	2
Keeldus/RÕ	59	39	49	8	12	17	10	5	6
Tallinn	77	55	37	7	9	12	6	6	6
Muu linnaline asula	68	43	44	13	12	9	12	10	6
Maa-asula	61	30	48	10	9	4	10	7	2

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Noorimad vastajad teavad kõige harvemini nimetada arvelduskontol olevat raha, aga samas on kohustuslikku pensionifondi vanematest inimestest rohkem maininud (Tabel 18). Üle 60-aastaste vastajate seas on olukord vastupidine. Kuni põhiharidusega inimeste teadlikkus on kõigi kolme finantsteenuse osas madalam kui kõrgema haridusega vastajail.

Ainult viiendik (20%) sellele küsimusele vastanuist oskab õigesti öelda, et eelnimetatud teenustesse paigutatud rahale tagab Eestis teatud summas riikliku kaitse **Tagatisfond** (Joonis 47). Kogu 18-80-aastasest Eesti elanikkonnast (sh need, kes pole raha riikliku tagamisega üldse kursis) moodustab see **ainult 7 protsenti**. Keskmisest enam on õiget vastust andnud kõrgharidusega, muust rahvusest ja alla 40-aastased inimesed. Ligikaudu pooled sellele küsimusele vastanuist (46%) aga on arvamusel, et riikliku kaitse tagajaks on Eesti Pank. Mida vanemate inimestega on tegemist, seda enam kaldutakse arvama, et Eesti Pank tagab finantsteenustesse paigutatud rahale riikliku kaitse.

Joonis 47. Milline asutus tagab eelnimetatud teenustesse paigutatud rahale teatud summas Eestis riikliku kaitse? (N = vastajad, kes teavad, et Eestis on olemas selliseid säästmis- ja investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud)

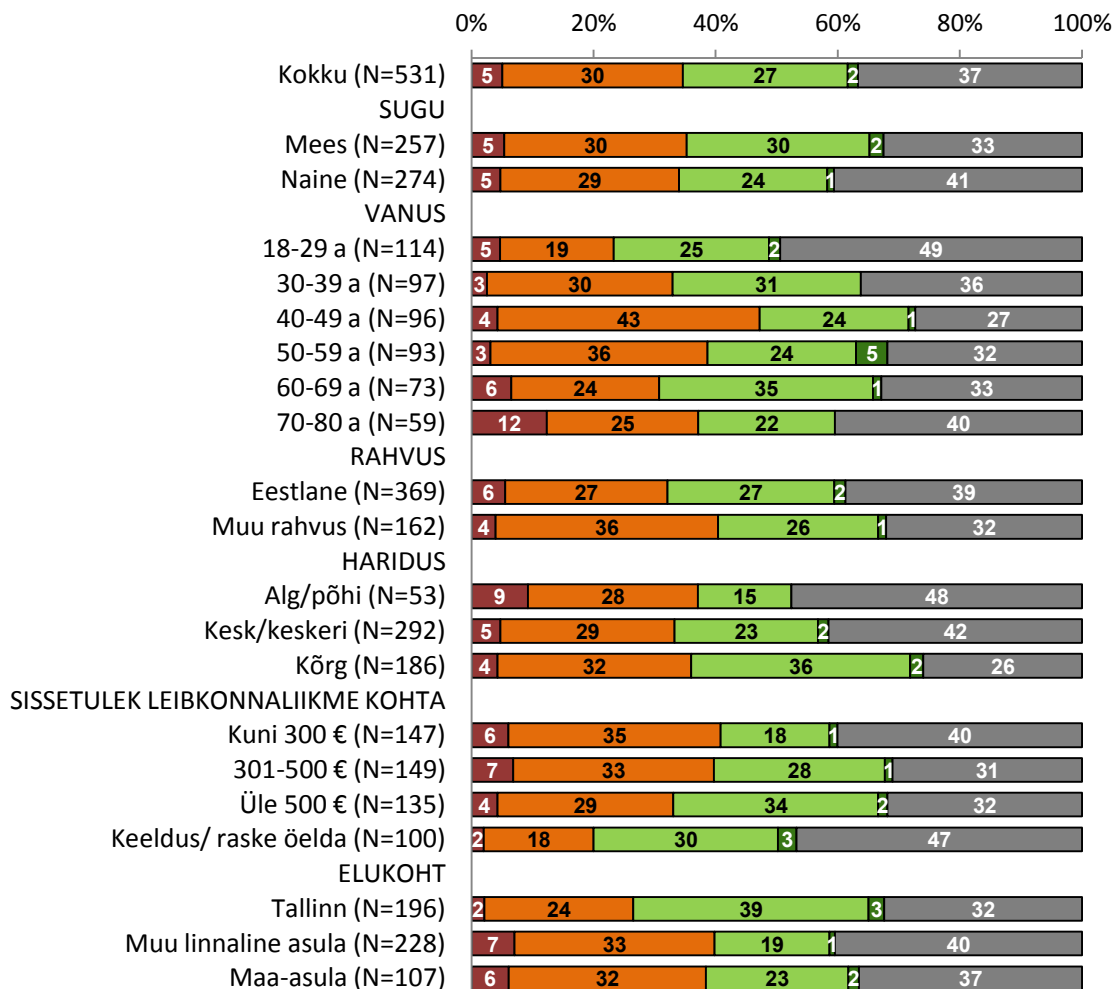
Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Ainult neljandik (27%) nendest vastajatest, kes on kursis riiklikult tagatud säästmis- ja investeerimisvõimaluste olemasoluga, teab, et hoiusele või arveldusarvele paigutatud **raha on tagatud kuni 100 000 euro ulatuses** (Joonis 48). Kui vaadelda kogu uuritud elanikkonnagruppi, siis moodustavad õigesti vastanud **vähem kui kümnendiku** (9%). Kõige levinum eksiarvamus on, et kliendi raha on tagatud kuni 10 000 euro ulatuses – sel viisil arvab 30% vastanuist. Samas üle kolmandiku inimestest tunnistavad ise, et nad ei tea küsitava summa suurust. Keskmisest teadlikumad on Tallinnas elavad, kõrgharidusega, 60-69-aastased ning kõrgema sissetulekuga vastajad.

Joonis 48. Millise summa ulatuses on hoiusele või arveldusarvele paigutatud raha tagatud?

(N = vastajad, kes teavad, et Eestis on olemas selliseid säästmis- ja investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud)

■ Kuni 1000 € ■ Kuni 10 000 € ■ Kuni 100 000 € ■ Üle 100 000 € ■ Ei oska öelda/ keeldus

Tabelisse 19 on koondatud kõigi selles alapeatükis kajastatud küsimuste resultaadid segmentide lõikes.

Tabel 19. Säästmis- ja investeerimisalane teadlikkus segmentide lõikes (õige vastuse andnute osakaal)*

	Pensionifondi tehtud sissemaksete väärtus võib väheneda	Olemas teenused, kus kliendi raha on teatud ulatuses riiklikult tagatud	Finantsteenused, kuhu paigutatud raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud			Rahale tagab riikliku kaitse Tagatisfond	Hoius on tagatud kuni 100 000 euro ulatuses
			Arvelduskontol olev raha	Tähtajaline hoius	Kohustuslik pensionifond		
KÕIK VASTAJAD	67%	35%	70%	45%	42%	20%	27%
Kõrgharidusega keskmisest madalama või keskmise sissetulekuga töötav inimene	79%	42%	75%	38%	49%	30%	24%
30-45 a kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimene**	97%	59%	75%	64%	46%	31%	36%
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning leibkond maksab tagasi võetud eluasemelaenu	79%	40%	69%	30%	48%	24%	23%
Inimene leibkonnast, kus on vähemalt üks kuni 18 a laps ning pole tagasimaksmisel eluasemelaenu	63%	34%	65%	46%	47%	23%	26%
Põhi- või keskhariidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötav inimene	75%	43%	80%	49%	61%	23%	37%
Põhi- või keskhariidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötav inimene	69%	33%	71%	45%	49%	19%	22%
18-26 a noor	55%	30%	51%	40%	56%	27%	21%
55 a ja vanem töötav inimene	74%	40%	79%	49%	50%	20%	32%
Mittetöötav pensionär	55%	32%	76%	48%	16%	16%	25%
Inimene, kes teeb rahaasjades pikaajalisi (üle 2 a kestvaid) plaane ja investeerib	75%	47%	71%	45%	49%	20%	34%
Inimene, kellel on finantskohustusi	72%	38%	70%	40%	52%	23%	32%

* Kahes esimeses küsimuses on tegemist osakaaluga kogu uuritavast sihtrühmast (N=1513), ülejäänutes aga osakaaluga neile küsimustele vastanutest (st vastajad, kes teavad, et Eestis on olemas selliseid säästmis- ja investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud; N=531).

** Sellesse segmenti kuuluvate vastajate väikse arvu tõttu (N=24) tuleb viimases kolmes küsimuses arvestada suure statistilise vea võimalusega.

3.2.4. Kindlustusmaakleri ja -seltsi erinevused

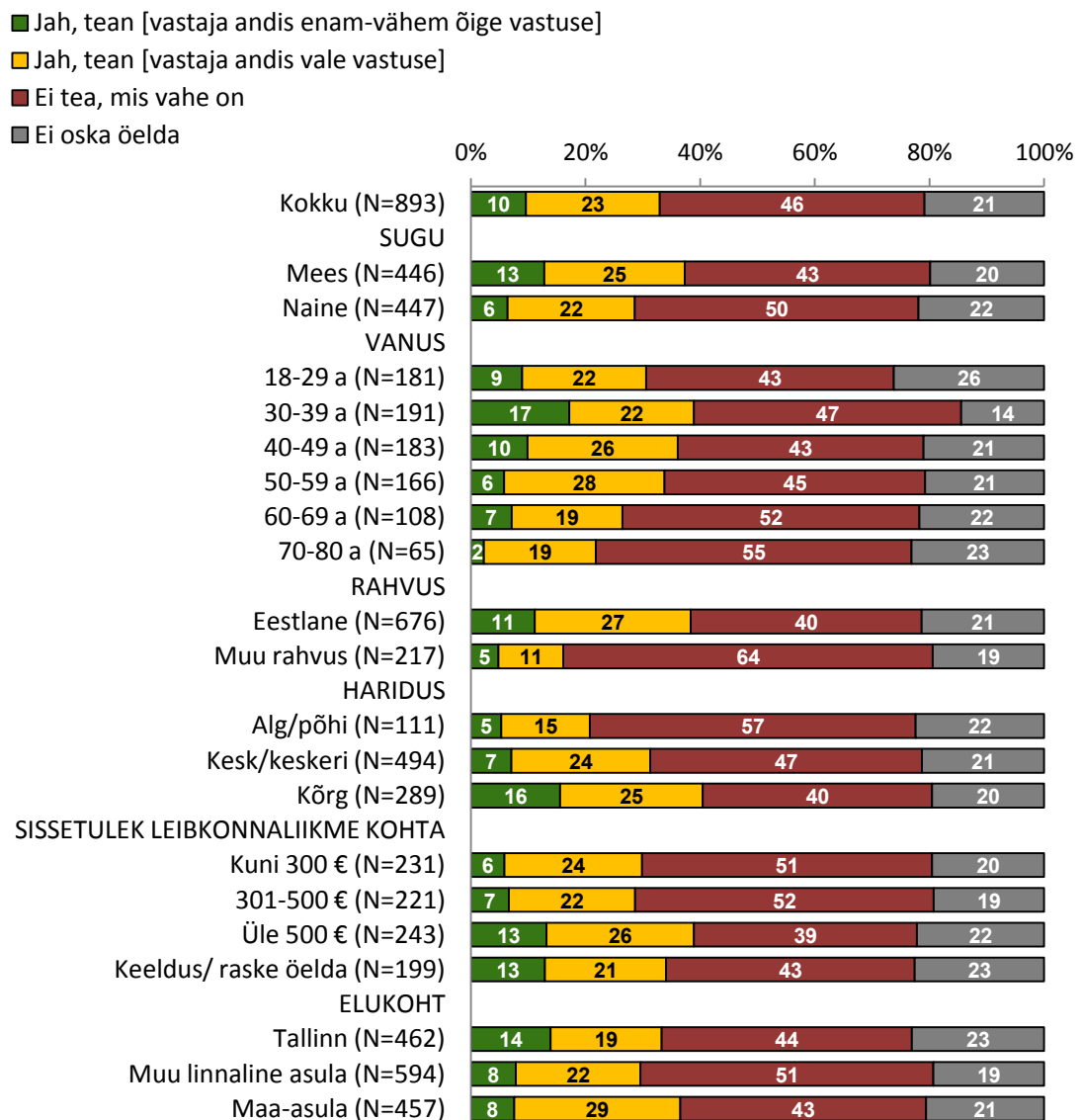
Eraldi teemana käsitleti uuringus elanike teadlikkust kindlustusseltsi, kindlustusmaakleri ja kindlustusagendi erinevustest. Kindlustusselts on kindlustusteenuse pakkuja ja esindab seltsi huvisid ehk müüb ainult iseenda teenuseid. Kindlustusmaakler on kindlustusteenuste vahendaja, kes on kohustatud lähtuma kliendi huvidest, esitama kliendile piisava hulga erinevate seltside pakkumusi ja pakkuma sõltumatu nõustajana nende seast välja enda meelest kindlustusvõtja huvidele kõige paremini vastava. Kindlustusagent seevastu esindab ainult ühte konkreetset kindlustusseltsi⁷.

⁷ Allikas: Tarbijaveeb www.minuraha.ee

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Järgnevad küsimused esitati ainult neile vastajatele, kes kasutavad praegu või on varem kasutanud mõnd kindlustusteenust. Kolmandik kindlustusteenuste kasutajatest on arvamusel, et nad teavad, mis vahe on kindlustusmaakleril ja kindlustusseltsil (Joonis 49). Antud vastuseid kontrollides aga ilmnes, et suurem osa neist ei olnud tegelikult korrektsed ning **ainult 10% kindlustusteenuste tarbijatest teab, milles seisneb seltsi ja maakleri erinevus**. Teadlikke vastajaid on kõige enam 30-39-aastaste ja kõrgharidusega vastajate seas. Võrdlusalustest gruppidest enam on õigeid vastuseid andnud ka mehed, eestlased, kõrge sissetulekuga inimesed ja tallinlased. Kõige levinumad valearusaamad on järgmised: selts on firma ja maakler inimene, maaklerit ja seltsi eristab inimeste arv (st maakler on üks inimene, aga seltsis on neid palju), maakler on seltsi töötaja. Vastuste täpse loeteluga on võimalik tutvuda aruande lisaosas (Lisa 2).

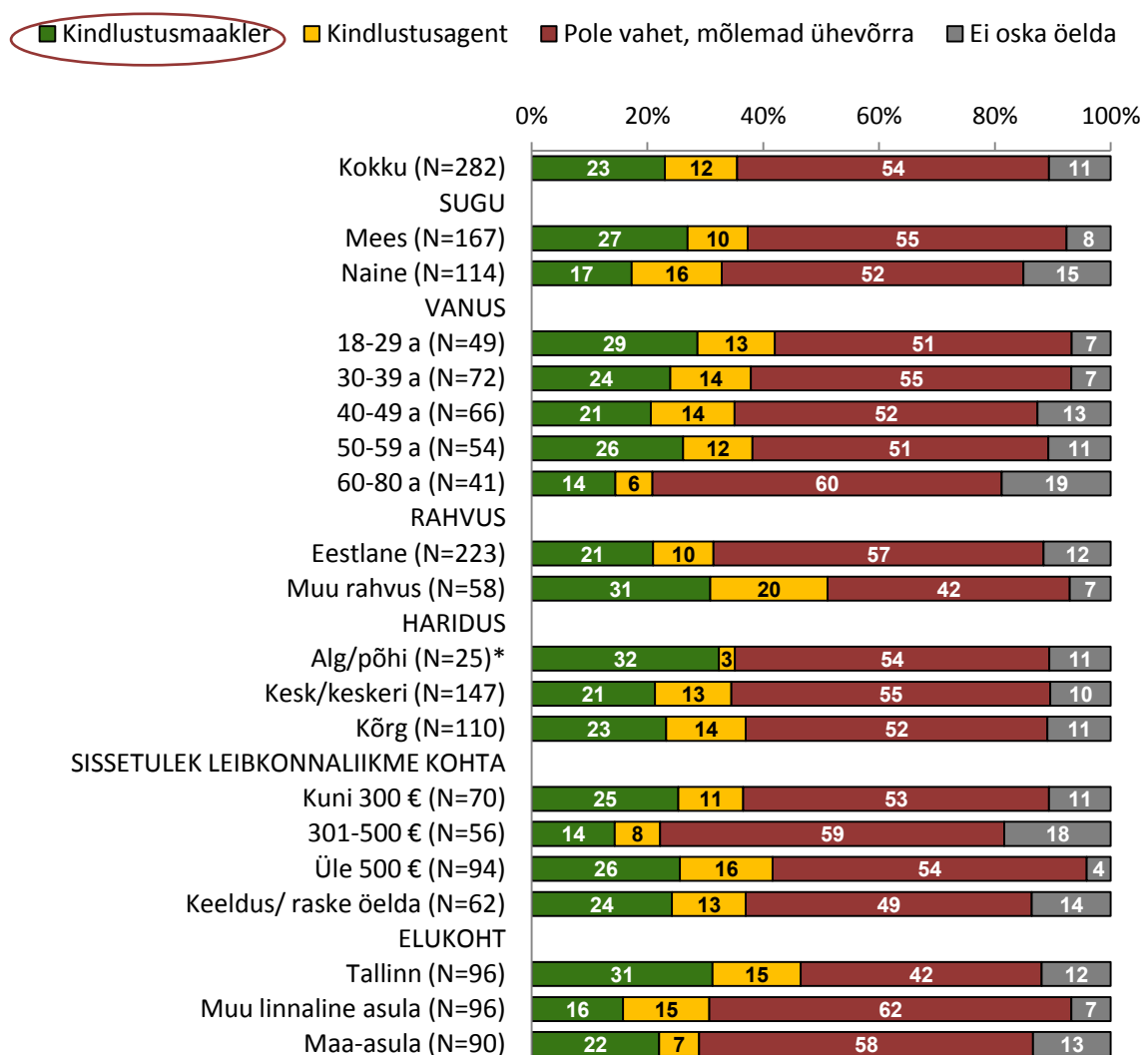
Joonis 49. Kas Te teate, mis vahe on kindlustusmaakleril ja kindlustusseltsil? Kui jah, siis milles see vahe seisneb? (N = vastajad, kes kasutavad või on varem kasutanud mõnd kindlustusteenust)

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Mõnd kindlustusteenust kasutavatest või varem kasutanud inimestest kolmandik (32%) on puutunud kokku kindlustusmaakleri teenusega. Neilt vastajatelt küsiti, kumb nende arvates peab oma pakkumistes võtma rohkem arvesse kliendi huve, kas kindlustusmaakler või kindlustusagent. **Kindlustusmaakleriga kokku puutunutest ainult 23% teab, et maakler peab pakkumisi tehes rohkem kliendi huvidega arvestama kui kindlustusagent (Joonis 50).** Üle poole inimestest (54%) seevastu arvab, et mõlemad peavad kliendi huve ühevõrra arvesse võtma. Kuna vastajate koguarv oli siin küsimuses küllaltki väike, siis tuleb gruppidevahelise võrdluse puhul jälgida, et ei teeks väheste inimeste vastuste põhjal liiga laialiulatuvaid üldistusi.

Joonis 50. Kumb peab Teie arvates oma pakkumistes võtma rohkem arvesse kliendi huve, kas kindlustusmaakler või kindlustusagent? (N = vastajad, kes on kokku puutunud kindlustusmaakleri teenusega)

* Vastajate väikse arvu tõttu tuleb arvestada suure statistilise vea võimalusega.

3.3. Hinnangute ja tegeliku teadlikkuse seotus

Tabelis 20 on kõrvutatud elanike hinnangud oma teadlikkusele ja peamiste teadlikkust mõõtvate küsimuste vastused. **Oma teadmisi täiesti ebapiisavaks või väga halvaks hindavad vastajad tõepoolest on ülejäänutest vähem teadlikud:** nad ei tea keskmisest sagedamini, kuhu saaks finantsasutusega tekkiva lahkeli korral oma õiguste kaitseks pöörduda, nende teadmised intressimäära arvutamisest on keskmisest madalamad ja nad on vähem kursis ka pensionifondi väärtuse vähenemise võimalusega ning riikliku tagatisega säästmis- ja investeerimisviiside olemasoluga. Kõige vähemteadlikuks vastajagrupiks aga osutuvad hoopis need inimesed, kes ei oska oma teadmiste ja oskuste taset hinnata. Kui vaadelda oma teadmisi piisavaks/heaks pidavaid vastajaid, siis ilmneb mitme näitaja puhul, et maksimaalse hinnangu andnute tegelikud teadmised võivad olla kohati madalamad kui neutraalsema hinnangu andjail (st neil, kes on hinnanud teadmisi pigem piisavaks või hindegas 4).

Tabel 20. Finantsteadlikkusele antud hinnangute ja tegeliku teadlikkuse seos (%)

		KOKKU (N=1513)	Milliseks hindate oma teadmisi finantsteenustega hakkama saamisel ning rahaasjus mõistlike ja arukate otsuste langetamisel?					Rahaasjades olulisega kursis olemine (milliseid teenuseid pakutakse, millised on intressimäärad jne)					
			Täiesti piisav (N=111)	Pigem piisav (N=629)	Pigem ebapiisav (N=553)	Täiesti ebapiisav (N=170)	Ei oska öelda (N=51)	5 – väga hea (N=131)	Hinne 4 (N=277)	Hinne 3 (N=455)	Hinne 2 (N=278)	1 – väga halb (N=250)	Ei oska öelda (N=122)
Kuhu saaks oma õiguste kaitseks pöörduda	Tarbijakaitseamet	29	26	39	26	13	8	25	40	33	33	20	9
	Kohus	13	17	13	13	12	10	18	15	13	14	12	5
	Teenusepakkuja	12	12	12	13	6	13	10	12	13	13	10	10
	Juriidiline abi	10	12	11	9	7	4	19	9	10	9	7	9
	Finantsinspeksioon	5	4	7	3	2	2	6	8	5	4	2	1
	Ei oska öelda	36	36	27	38	58	63	28	29	33	34	45	67
Oskus intressi arvutada	Õige vastus 1-aastase perioodi kohta	70	72	76	69	57	45	73	76	72	75	59	53
	Õige vastus 5-aastase perioodi kohta	40	42	49	36	29	21	48	50	42	39	32	24
Pensionifondid ja riiklik tagatis (õige vastuse %)	Pensionifondi tehtud maksete väärtus võib väheneda	67	63	70	69	54	45	72	73	68	69	59	50
	Olemas teenused, kus kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud	35	40	44	29	22	20	40	49	39	32	21	21

4. Põlvkondade kokkuvõtlik võrdlus

Käesolevas aruandes ei ole põlvkondlike eripärade uurimiseks koostatud kindlapiirilist põlvkonna tunnust, vaid on vaadeldud nii teadmisi, hoiakuid kui ka käitumist kitsamate (10-aastaste) vanusegruppide lõikes. Taoline lähenemine on paindlikum ja võimaldab erinevate valdkondade puhul paremini välja tuua, kas ja mille poolest teatud vanuses elanikud eristuvad ülejäänutest. Uuringu tulemuste põhjal saab kinnitada, et sellise lähenemise valimine on igati õigustatud, sest sõltuvalt valdkonnast ilmnevad vanuselised erisusjooned erinevas eas. Uuring ei anna otsest alust otsustamiseks, kas hoiakutes ja käitumises esinevad eripärad on seotud ajalise olustikuga, milles inimeste finantsharjumused on välja kujunenud, või mingite muude teguritega.

Kõige aktiivsemad finantsteenuste kasutajad on 30-49-aastased elanikud, kõige vähem aga kasutavad erinevaid teenuseid eakad inimesed (vanusegrupp 60-80). **Kokkupuudete olemasolu kajastub ka inimeste teadlikkuses ja oma teadmistele antavates hinnangutes.**

Hinnates oma teadmiste piisavust finantsteenustega hakkama saamisel ning rahaasjus mõistlike ja arukate otsuste langetamisel peavad nooremapoolsed inimesed (eriti vanuses 30-49) oma teadlikkust eakatest märksa paremaks. Sama üldpilt ilmneb ka siis, kui vastajail palutakse hinnata oma oskust võrrelda finantsteenuste tingimusi parima pakkumise valimiseks ning rahaasjades olulisega kursis olemist. Eakaimad ehk 60-80-aastased vastajad samas hindavad oma raha kogumise oskust mõnevõrra kõrgemalt kui nooremad inimesed.

Tegeliku teadlikkuse uurimisel eristuvad vanemad inimesed mitmete valdkondade puhul ülejäänutest sellega, et nad ei oska küsimusele vastust anda. Eakad ehk üle 60-aastased elanikud on kõige halvemini kursis, kuhu saaks finantsasutusega tekkiva lahkeli või arusaamatuse korral oma õiguste kaitseks pöörduda (vanusegrupist 70-80 eluaastat ei oska koguni 50% nimetada ühtki varianti; 30-39-aastastest aga poole vähem – 23%). Intressi arvutamise oskus on alla 70-aastaste seas kõigis vanusegruppides enam-vähem samal tasemel, aga 70-80-aastased vastajad eristuvad selle poolest, et üle kolmandiku (37-38%) neist ei osanud intressiga seotud küsimustele üldse vastust anda. Asjaoluga, et pensionifondi II ja III sambasse tehtud sissemaksete väärtus võib väheneda, on kõige paremini (72-75% juhtudest) kursis 30-59-aastased inimesed. Teadlikkus säästmis- ja investeerimisviisidest, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses riiklikult tagatud, on kõigis vanusegruppides madal (33-38%). Ainult iga kümnes kindlustusteenuste tarbija teab, milles seisneb seltsi ja maakleri erinevus: teadlikke vastajaid on kõige enam 30-39-aastaste seas (17%).

Sõltuvalt vanusest hangitakse finantsteenuste kohta selgitavat ja abistavat informatsiooni erinevatest allikatest. Alla 40-aastastele inimestele on ülekaalukalt kõige olulisemaks infokanaliks internet, aga vanuse suurenedes interneti osatähtsus järjest väheneb. 40-49-aastased vastajad nimetavad internetti ja finantsasutusi peamise infoallikana enam-vähem sama sageli, 50-69-aastaste seas on finantsasutused juba kerkinud esikohale. Eakaimad ehk 70-80-aastased inimesed, kellest viiendik pole finantsteenuste kohta üldse infot otsinud, saavad endale vajaliku teabe valdavalt tuttavatelt või finantsasutusest.

Finantsteenuste vahel valikut langetades eelistavad alla 50-aastased (eriti vanusegrupp 30-39) vanematest märksa sagedamini erinevatelt teenusepakkujatelt pakkumisi küsida ja tooteid võrrelda. Eakamates vanusegruppides leidub selle võrra rohkem nii kodupanga ja lähedaste peale lootvaid inimesi kui ka neid, kes finantsteenuste valimisega üldse ei tegele. Sarnaselt eakatele eelistavad lähedastelt nõu küsida ka paljud noored ehk 18-29-aastased vastajad.

Mida nooremate inimestega on tegemist, seda madalam on nende rahaline kindlustatus ja seda väiksem on sääste omavate inimeste osakaal. Alla 30-aastaste inimeste hulgas on koguni 39% neid, kes suudaksid peamise sissetulekuallika kaotuse korral ilma raha laenamata oma elamiskulusid katta vähem kui ühe kuu. 18-80-aastase elanikkonna seas tervikuna on see näitaja 30 protsenti. Sääste omavate inimeste osakaal on kõige suurem üle 60-aastaste seas (säastud on olemas 64 protsendil 60-69-aastastest ja 71 protsendil 70-80-aastastest), kõige madalam aga noorte hulgas (48% vanusegrupis 18-29 ja 51% vanusegrupis 30-39 eluaastat). Olukordi, kus sissetulek ei kata täielikult kulutusi, on viimase 12 kuu jooksul esinenud kõige enam 30-49-aastastel (44 protsendil sellesse vanusegruppi kuuluvatest inimestest). Viimane on eeldatavasti vähemalt osaliselt seotud asjaoluga, et sellel vanusegrupil on kõige suurem laenukoormus.

Üldjuhul kehtib seos, et mida kõrgem on inimese tegelik rahalise kindlustatuse tase, seda suuremaid sääste ta peab vajalikuks. Üle 50-aastased (eriti vanusegrupp 50-69) eelistavad noortest sagedamini suuremaid sääste. Vanemad inimesed arvavadki enamike väljaminekute puhul, et mõistlikum oleks vajalik raha koguda, mitte aga laenata. Nooremad inimesed suhtuvad laenamisele tolerantsemalt, eriti suurte väljaminekute korral nagu eluaseme või auto soetamine ning oma ettevõtte rajamine. Raha kogumise eesmärgid sõltuvad tugevasti inimese vanusest. Kui nooremad inimesed koguvad ennekõike reisimise ja hobide, eluasemega seotud kulude (soetamine, remont, sisustamine), rõivaste, tehnika, hariduse ja auto tarbeks, siis mida vanemaks inimene saab, seda enam on säästmine keskendunud matuste, pensioni lisaraha ja oma tervise tarbeks.

Oma praeguse isikliku rahalise seisuga ollakse kõikides vanusegruppides pigem rahulolematud kui rahulolevad. Kõige enam rahulolematust esineb 50-59-aastaste seas (56% pole üldse või pole eriti rahul), kõige vähem (38%) aga noorimate ehk 18-29-aastaste inimeste hulgas. Seega noorimad vastajad on küll rahaliselt vähem kindlustatud, aga samas suhtuvad nad on rahalisse seisu ülejäänutest paremini. Antud asjaolu võib tuleneda **hoiakutes ilmnevatest eripäradest ja asjaolust, et erinevas vanuses inimeste nägemus materiaalsest kindlustatusest on erinev.**

Vanusegrupp 18-29 on rahaasjus kõige muretum: ülejäänutega võrreldes teevad rahaasjad neid vähem murelikuks ja tekitavad vähem terviseprobleeme, rahamured takistavad harvemini korralikult magamist ning tasutavatele arvetele mõtlemine tekitab vähem stressi. Lisaks on nooremad inimesed rahaasjus ka mõnevõrra vähem hoolsad, kõhklevad raha kulutamisel harvemini ja tunnistavad enam, et neil on raske jätta kasutamata soodsat pakkumist. Mida vanemate inimestega on tegemist, seda väiksem on valmidus võtta oma raha investeerimisel riske. Vaatamata tegelikule kindlustatusele peavad just 18-29-aastased end kõige sagedamini materiaalselt kindlustatuks, mistõttu neil on hoiakud ja reaalne olukord kõige nõrgemalt omavahel seotud. Viimane võib osaliselt olla tingitud asjaolust, et noored (22% vanusegrupist 18-29) ei osale alati veel ise rahaasjade korraldamises, vaid selle eest vastutab mõni teine leibkonnaliige.

Oma rahaasjade planeerimisel on kõige aktiivsemad 30-49-aastased inimesed, st nende seas on kõige vähem vastajaid, kes rahaasju üldse ei planeeri. Sõltuvalt vanusest on planeeritavate perioodide kestus erinev. Väga lühikeseks ehk vähem kui kuu aega kestvaks perioodiks planeerivad kõige enam noored inimesed (vanuses 18-39). Vanusegrupp 40-49 eristub selle poolest, et seal planeeritakse oma rahaasju keskmisest sagedamini poolpikaks perioodiks (st rohkem kui kuuks ajaks, aga vähem kui aastaks). Ootuspäraselt on just eakad inimesed need, kes teevad elu lõpuni kestvaid rahalisi plaane.

Kui rääkida pensionipõlve planeerimisest, siis ilmneb vanuselisi erinevusi nii hoiakutes kui ka käitumises. Nooremad inimesed kalduvad mõnevõrra enam eelistama varajasemat ehk enne 40. eluaastat alustatavat planeerimist kui üle 50-aastased vastajad (eriti vanusegrupp 70-80). Mida

vanemate inimestega on tegemist, seda sagedamini on vanaduspõlve plaanidesse kaasatud riiklik pension. Alla 50-aastaste seas samas on kohustuslik kogumispension riiklikuga võrdselt esindatud, noorimas vanusegrupis isegi riiklikust sagedamini. Noorimate vastajate seas on enim ka neid, kes loodavad pensionipõlve rahastamisel välismaal töötamisest ja ettevõtlusest saadavale tulule. Vabatahtlikku pensionisammast mainivad kõige enam 30-49-aastased inimesed. Kõige ebakindlamalt tunnevad end pensionipõlvele mõeldes 40-49-aastased vastajad (37% neist pole üldse kindel). Noorimad ja vanimad vastajad usuvad oma pensionipõlve kindlustatusse teistest enam, aga ka nendest on soovitud elustandardi tagamises kindel ainult iga neljas inimene.

5. Elanikkonna segmentide kirjeldus

Viimane peatükk annab ülevaate finantskirjaoskuse edendamise strateegia planeerimise seisukohast huvipakkuvatest elanikkonna segmentidest. Iga segmenti puhul on esmalt esitatud üldistav kokkuvõte ning seejärel detailsem kirjeldus erinevate teemade kohta. Tulemusi vaadeldes peab jälgima, kas tegemist on konkreetseid isikuid hõlmava segmentiga või leibkondi hõlmava segmentiga, kus antud vastaja on juhuvaliku alusel lihtsalt sattunud oma leibkonda esindama. Lähtuvalt sellest on konkreetse isiku seos kajastatavate valdkondadega otsesem või kaudsem.

Segmentide käsitluses kasutatakse terminit „keskmine“ mitte üldkogumi mõistes, vaid võrreldes viidatakse sellele, kuidas antud segmenti tunnuste jaotus paigutub teiste segmentide üldisesse jaotusesse. Tegu ei ole nn aritmeetilise keskmisega, vaid milline on vaadeldava küsimuse domineeriv jaotus kõigi segmentide kontekstis.

I segment – Kõrgharidusega keskmisest madalama või keskmise sissetulekuga töötav inimene

Nad on ennast suhteliselt tugevalt laenudega koormanud ning nende maksmiseks kulub leibkonna eelarvest keskmisest suurem osa. Finantskohustused ning madalad sissetulekud ei võimalda eriti säästa. Nende hinnang oma materiaalsele seisule on kõige rahulolematum ja rahaasjad tekitavad neil erinevaid probleeme. Nad planeerivad rahaasju lühiajaliselt, sest rahaline olukord ei võimalda rohkemat. Nad ei pea end rahaasjades eriti pädevaks, aga on nn tublid keskmikud. Nad küll otsivad internetist infot, kuid lähikond on neile samuti tähtis infoallikas.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 83 protsendil esindatavatest leibkondadest on regulaarne sissetulek. Netosissetulek ühe leibkonnaliikme kohta kuus on üle 500 euro 40%-l. 51 protsendil on madalam sissetulek. Antud segmentis on võrdselt esindatud inimesed vanusegruppides 20-59. 59% segmenti koosseisust töötab spetsialisti ametikohal, 21% aga on kontori- või teenindussektori töötajad. Leibkonnas on tüüpiliselt 2 inimest (38%), kuid on ka suuremaid leibkondi (kokku 43%). Keskmisest pisut suurem osa elab Tallinnas.

Finantsteenused: Kõrgharidusega madalamapoolse sissetulekuga inimesed on keskmisest sagedasemad mitmesuguste finantsteenuste kasutajad. Keskmisega võrreldes on nende omanduses mõnevõrra rohkem deebetkaarte ning neil sageli on kas praegu või on olnud varem krediitkaart. Laenude võtmisel jäädakse mitmete teiste segmentidega võrreldes küllaltki tagasihoidlikeks. Keskmisega võrreldes on neil

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

rohkem tagatiseta pangalaene ja esineb ka palju kokkupuuteid õppelaenuga. SMS-laenuga on osadel neist küll olnud kokkupuude, kuid praegu kehtivad kiiralaenud praktiliselt puuduvad. Isikliku autoliisingu esinemissagedus on keskmisel tasemel. Sama võib väita ka elukindluse, kaskokindlustuse ja liikluskindluste kohta. Nende hulgas on keskmisest pisut enam oma kodu kindlustajaid.

Paljude teiste segmentidega võrreldes on neil vähem mitut laadi hoivuseid (nt tähtajaline või kogumishoius). Osadel segmenti kuuluvatest inimestest on kaudseid kokkupuuteid aktsiatega. Teised investeerimismeetodid on kõrgharidusega madala sissetulekuga inimeste poolt praktiliselt kasutamata. Kohustusliku pensionifondi osakuid omavate inimeste osakaal on 65%, III sambaga on praegu ühinenud 14%, kogumispensioni kindlustuslepinguga ainult 4%.

Valiku langetamine ja infoallikad: Finantsteenuse valimisel käituvad antud segmenti kuuluvad inimesed küllaltki sarnaselt teistega ja mitme teenusepakkuja vahel valikut langetes ei ilmne samuti suuri erinevusi. Mõningate teistega võrreldes hindavad nad veidi rohkem teenindaja pädevust ning teenusepakkuja suurust.

Finantsteenuste kohta hangivad nad täiendavat või selgitavat informatsiooni eelkõige internetist, kuigi antud näitaja ei ole nii kõrge kui mitmetel teistel segmentidel. Nad tähtsustavad infoallikana keskmisest enam tuttavaid/lähedasi, kes kas töötavad või ei tööta finantsasutuses. Teiste segmentidega võrreldes pööravad nad enim tähelepanu infobrošüüridele. Üldiselt on nad keskmisest veidi sagedasemad erinevate veebisaitide külastajad. 69% inimestest on otsinud täiendavat infot oma või mõne muu panga veebileheküljelt. Viies segmenti kuuluvatest inimestest ei ole seda kuskilt veebist otsinud (segmentide keskmine näitaja).

Finantsteenuste kasutuslepingute tingimustega tutvumine käib selle segmendi inimestel sarnaselt nõ üldisele keskmisele, mingeid suuremaid erisusi ei saa täheldada. Nende seas 13% on pidanud mõne finantsteenuse kasutamist hiljem kahetsema (keskmine näitaja). Kõige enam on sel puhul tegemist olnud kindlustuslepingute ja laenudega.

Teadlikkus: Teiste segmentidega võrreldes nad üldjuhul ei eristu oma teadmiste ja oskuste antud hinnangute poolest. See väide kehtib nii oma rahaasjade jälgimise, rahadega välja tulemise, finantsteenuste tingimuste võrdlemise kui ka rahaasjades olulisega kursis olemise puhul. Raha lugemise oskus on neil keskmisega võrreldes mõnevõrra parem. Oma teadmisi rahaasjades arukate otsuste vastuvõtmisel peavad nad madalaks; vaid pensionärid on oskusi veelgi madalamalt hinnanud.

Oma õiguste kaitseks pöörduksid nad eelkõige tarbijakaitse organisatsioonidesse, seejärel kohtusse või teenusepakkuja poole. Intressi arvutamise oskus ei ole neil just kõrgeimal tasemel, aga on suhteliselt keskpärane. Nad on küllaltki keskmisel tasemel informeeritud ka sellest, et Eestis eksisteerib investeerimis- ja säästmisviise, mille puhul kliendi raha teatud summas garanteeritakse. Teiste segmentidega võrreldes on nad oluliselt paremini teadlikud sellest, et garandiks on Tagatisfond (see nõ kõrge suhtarv piirdub siiski vaid 30 protsendiga tagatise olemasolust teadlikest vastajatest).

Finantsolukord: Ülejäänutega võrreldes on selle segmendi esindajad kõige vähem rahul oma materiaalse olukorraga. Nende seas on keskmisega võrreldes rohkem neid, kelle sissetulekud ei kata alati väljaminekuid. Viimasel korral, kui taoline situatsioon tekkis, vähendasid nad eelkõige oma kulutusi, maksid arved hiljem, otsisid lisatööd, tegid ületunde või siis võtsid raha säästudest või müüsid midagi. Need on tegevused, mida selles segmendis esineb mitmete teiste segmentidega võrreldes mõnevõrra sagedamini. Kui jäädaks ilma peamisest sissetulekuallikast, siis selle segmendi ajaline toimetulek ei eristu oluliselt nõ keskmisest. Keskmisest pisut rohkem on neid, kes peaksid vastu vähemalt kuus kuud.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: 53% vastajatest vastutab igapäevaste rahaasjade korraldamise eest. See suhtarv on keskmisest suurem. Suuremate rahaliste planeeringute puhul kaasatakse otsuste tegemise protsessi kõige sagedamini kõiki täiskasvanud inimesi (76%) või siis ainult neid, kes on leibkonnas suurimad rahatoojad (18%). Mõlemad näitajad on keskmisest suuremad. Antud segmenti kuuluvate inimeste hulgas on 49% neid, kelle leibkonnas on olemas ühine eelarve. See on teiste segmentide võrreldes kõrgeim näitaja.

Sellesse segmenti kuulub keskmisest veidi rohkem neid inimesi, kelle leibkonnal ei jää igakuiselt säästmiseks raha üle. Need, kes suudavad säästa, saavad panustada üldjuhul kas alla 10% (29%) või 10-24% leibkonna sissetulekust. Pooltel siin esindatud leibkondadel on laene. 28% juhtudest kulub laenu teenindamiseks 25-75% sissetulekust.

Säästmine: Teiste segmentidega võrreldes leidub selles segmendis keskmisest enam neid, kes leiavad, et inimestel peaks olema vähemalt aastane varu vahendeid, et vastu pidada. Sääste omavate inimeste hulk jääb suhteliselt keskmisele tasemele. Põhjenduseks, miks osadel inimestel puuduvad säästud, tuuakse eelkõige asjaolu, et pole võimalik säästa, ei ole raha (52% - kõrgeim näitaja). Peamisteks kogumise eesmärkideks on saada raha reisimiseks ja hobideks, pensionilisaks, eluaseme remondiks, laste või enda hariduseks, lähedaste abistamiseks. Suuremad väljaminekud ei kuulu nende esmasesse nimekirja. Neljandik inimestest ei kogu raha konkreetset eesmärgil. Nende seas on suhteliselt väike hulk inimesi, kes teenivad oma säästudele intressi.

Nende hulgas on 24% neid, kes pole viimase 12 jooksul mingil viisil raha kogunud (küllaltki keskmise lähedane näitaja, pigem veidi madalam). Keskmisest enam on nad sularaha kõrvale pannud ja raha arveldusarvele kogunud. Ülejäänud säästmisviiside esinemissageduse alusel sellesse segmenti kuuluvad inimesed ei eristu.

Planeerimine: Sellesse segmenti kuuluvad inimesed teevad eelkõige lühiajalisi plaane, valdavalt ühe kuu pikkuseks perioodiks. Jooksvalt planeerijate hulk on tunduvalt väiksem. Leidub ka pikemaajalisi planeerijaid, kuid nende arvukus jätab soovida. Nad kavandavad rahaasju lühidalt eelkõige seetõttu, et sissetulek reeglina ei võimalda pikemaajalist planeerimist kui kuust kuusse või siis seetõttu, et pikemat planeerimise perspektiivi ei osata näha. Rahaasjade kulgu jälgitakse eelkõige arveldusarvel silma peal hoides või siis internetipangas oma rahaasjade aruannet jälgides. 17% vastajatest peab ise käsitsi oma arvepidamist.

Segmendi esindajatel puudub ühtne arusaam, mis vanuses peaksid inimesed hakkama pensionipõlve rahaliselt planeerima. Nad ise panustavad teiste segmentidega võrreldes keskmisest rohkem riiklikule pensionile, ka kohustuslikule sambale, töötamisele pensionärina ja abikaasa toetusele. Nende valikud on küllaltki ahtad. Nende hulgas on peaaegu kõige vähem neid, kes usuvad, et pensionipõlveks planeeritud vahendid võimaldavad neil kindlustada soovitud elatustaseme.

Hoiakud: Keskmisega võrreldes ei ole nad eriti alid raha investeerimisel riske võtma. Nad on üsna hoolikad oma rahaasjade jälgijad ning üsna murelikud ja ei võta naljalt lisariske (ei laena raha asjade ostmiseks). Teatud hetkedel mõni neist siiski ostab asju teistele mulje avaldamiseks. Nad kalduvad oma rahaasju üldiselt hoolikalt planeerima. Vaatamata hoolsale suhtumisele tekitavad arved neile keskmisest enam stressi ning teatud juhtudel põhjustavad rahaasjad nende kodudes ikkagi tülisid ja tervisemuresid. Nende seas on keskmisest pisut rohkem neid, kes peavad ennast materiaalselt kindlustatuks, ehkki 69% neist seda ei väida. Nad on väga hoolikad oma tehtud plaanide järgijad, kuigi neil on teistega võrreldes pisut keerukam sooduspakkumistest ära öelda.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Eluaseme ostmise või ehitamise puhul eelistavad nad teiste segmentidega võrreldes veidi rohkem kogumist, eluaseme remondiks aga laenamist. Laenamise pooldamist esineb keskmisest rohkem ka laste või enda hariduse, oma ettevõtte rajamise ning auto ostmise puhul. Raha kogumist peetakse teiste segmentidega võrreldes mõnevõrra olulisemaks järgmiste tegevuste puhul: pensionile lisaraha saamiseks, oma tervise parandamiseks, reisimiseks, hobideks, kodumasinade, elektroonika ostmiseks. Sama kehtib ka mööbli, riiete ja jalatsite ostmise kohta.

II segment – 30-45 aastane kõrgharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga inimene

Tegu on enesekindla segmendiga, kes hindab oma oskusi erinevate rahaasjade korraldamisel kõrgelt. Nad on pakutavate finantsteenuste aktiivsed kasutajad. Neil on rohkelt mitmeid suuri laene (eluasemelaen, muu kinnisvaratagatisega laen, autoliising), kuid väikelaenu praktiliselt puuduvad. Nad on end väga paljude kindlustuslepingutega kindlustanud (sh pensionipõlve). Nad kasutavad aktiivselt mitmeid investeerimisinstrumente vara suurendamise eesmärgil. Ühegi teise segmendi puhul ei leidu sedavõrd palju inimesi, kes otsiksid finantsteenuste kohta infot nii paljudest erinevatest internetiallikatest. Nad väldivad mõttetuid rahakulutusi ning nende planeerimistsükkel on kõige pikem. Kuigi vaid neljandik esindatavatest leibkondadest ei oma laene ning laenude tagasimaksmine võtab ära üsna kopsaka osa sissetulekust, on nad oma materiaalse seisuga siiski keskmisest rohkem rahul. Nad on oma pensionipõlve päris mitmekülgset ära planeerinud.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 89% esindatavatest leibkondadest omab regulaarset sissetulekut. 80% protsendil on igakuine netosissetulek üle 500 euro leibkonnaliikme kohta. Põhiosa neist töötab spetsialistina (70%) või juhina (22%). 75% elab Tallinnas.

Finantsteenused: Finantsteenuste kasutamise mitmekülguse poolest ei ole ühtki teist segmenti nendele vastu panna. Kõigil on olemas arveldusarve. Nende seas on kõige rohkem inimesi, kellel on deebet- ja krediitkaart. Neil on ka keskmisest rohkem eluasemelaenu (46%), vaid 37 protsenti leibkondadest ei oma eluasemelaenu. Nende seas leidub keskmisest rohkem inimesi, kellel on ka mingi muu kinnisvaratagatisega pangalaen. SMS- ja kiiralaenu puuduvad erinevalt ülejäänutest. Pooltel inimestel on otsene või kaudne kokkupuude autoliisinguga.

Selle segmendi inimesi iseloomustab tugev tendents oma elu erinevate aspektide kindlustamisele. Rohkem kui pooltel segmendi kuulujatest on kas endal või mõnel leibkonnaliikmel tehtud elukindlustus. See puudutab ka kaskokindlustust (seos auto liisimisega) ja liikluskindlustust. Reisikindlustusega mingi hetkel kokkupuutunud on 3/5. Teiste segmentidega võrreldes on nad enim kindlustanud ka oma kodu.

Tegemist on ülejäänutega võrreldes väga aktiivsete hoiustajatega (esindatud nii tähtajalised, kogumis- või kasvu- ja investeerimisriskiga hoiused kui ka investeerimisriskiga elukindlustus). Nende seas on keskmisega võrreldes rohkem neidki, kes kasutavad investeerimist aktsiatesse ja investeerimisfondi osakutesse. Antud segmendi leibkondadest leiame kõige vähem neid, kellel puuduvad kokkupuuted kohustusliku pensionifondiga. Vastajate seas on keskmisest tunduvalt enam inimesi, kellel on vabatahtliku pensionifondi osakuid ning ka kogumispensioni kindlustuslepinguid.

Valiku langetamine ja infoallikad: Kui päevakorras on otsuse tegemine finantsteenuse kasutamise kohta, siis selle segmendi inimesed küsivad teistega võrreldes rohkem pakkumisi valikuliselt või saavad teavet finantsasutuses töötava tuttava kaudu. Nende seas on kõige vähem inimesi, kes pöördusid nõuande saamiseks lihtsalt tuttava või pereliikme poole. Tehes otsust, milline pakkumine valida,

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

käituvad antud segmenti kuuluvad inimesed teistega üsna sarnaselt, siiski on nende jaoks tunduvalt olulisemaks kriteeriumiks teenuse saamise mugavus.

Teenuse kohta selgitava informatsiooni saamiseks pöörduvad nad teiste segmentidega võrreldes kõige sagedamini interneti poole või siis otse finantsasutustesse. Keskmisest mõnevõrra sagedamini kasutatakse ka finantsasutustes töötavaid tuttavaid. Muud lähedased inimesed ei ole nende jaoks sedavõrd hinnatud infoallikateks kui teistel segmentidel. Infobrošüüridest, meediast, ka sotsiaalmeediast hangivad nad infot võrreldes teistega suhteliselt harva. Nende seas on kõige vähem inimesi, kes pole infot veebist üldse otsinud. Praktiliselt kõiki uuringus käsitletud veebisaitide on nad teistega võrreldes enam kasutanud (eriti ilmneb see www.tarkinvestor.ee puhul).

Finantsteenuste lepingute sõlmimisel käituvad nad reeglina hoolikalt. Kõige sagedamini küsivad nad teenusepakkuvalt lisaselgitusi, aga ei piirdu sellega, vaid tutvuvad lepinguga põhjalikult. Samas on nende hulgas ligikaudu kümnekond protsenti neid, kes lepingut ei loe, vaid piirduvad üldise teenusekirjeldusega. Näib, et tegu on finantsmaailmas kogenud inimestega, kes usaldavad saadud infot ning ei pea vajalikuks detailidesse minekut. Küsitlus näitas, et nende seas on keskmisega enam-vähem võrdsel hulgal (12%) inimesi, kes on mõne finantsteenuse kasutamist kahetsenud või veaks pidanud. Arvestades asjaolu, et nad on aktiivsed paljude finantsteenuste kasutajad, võib pettunute osakaalu pidada suhteliselt väikseks.

Teadlikkus: Sellesse segmenti kuuluvad inimesed peavad end ülejäänud segmentidega võrreldes eranditult kõigis rahaasjadega seotud valdkondades kõige paremini kursis olevaks ning toime tulevaks. Ükski teine segment ei tule ligilähedalegi selle segmendi enesekohastele hinnangutele. 77% vastajaist peab oma teadmisi arukate finantsotsuste tegemisel kas täiesti või pigem piisavateks.

Kui oleks vaja tekkiva lahkeli korral oma õigused maksma panna, siis suurem osa neist pöörduks Tarbijakaitseametisse. Finantsinspektsiooni poole pöörduvaks teistega võrreldes märksa sagedamini. Siia segmenti kuuluvad inimesed eristuvad eelkõige sellega, et kõige vähem on neid, kes ei tea, kelle poole hädas pöörduda.

Et nad on tõepoolest finantsasjades teistest kompetentsemad, näitab seegi, et nad vastavad kõige paremini intressimäära arvutamise küsimustele. Nad on kõige paremini ka kursis, et Eestis eksisteerib selliseid säästmis- või investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud summa ulatuses tagatud. Praktiliselt kõik teavad, et pensionifondidesse tehtud sisse maksete väärtus võib väheneda.

Finantsolukord: Oma rahalise seisuga on nad keskmisega võrreldes tunduvalt rohkem rahul. Segmendi liikmeskonnast leiame praktiliselt kõige vähem inimesi, kelle sissetulek on mõnikord jäänud alla väljaminekutele. Et selliseid inimesi on vähe, siis on väga raske välja joonistada ka usaldusväärset mustrit, kuidas taolisest olukorrast välja tulla. Siiski, mitte üheski teises tüübis ei ole sedavõrd palju inimesi, kes kasutaksid probleemide lahendamiseks krediitkaarti (48%). Küllap nad võivad seda endale lubada, sest nende sissetulekud on teistest kõrgemad.

Suurima sissetulekuallika kaotuse korral on selle segmendi liikmeskonna seas ülejäänutega võrreldes kõige vähem neid, kelle toimetuleku ajaliseks piiriks on kuni üks kuu. Nende seast leiame keskmisest sagedamini inimesi, kes peaksid vastu vähemalt 6 kuud ja kauem.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Sellesse segmenti kuuluvad vastajad on eelkõige ise oma leibkonnas rahaasjade eest vastutajad. Suuremate investeeringute puhul kaasatakse kõik täiskasvanud leibkonnaliikmed, mitte ainult peamised rahatoojad. Pooled esindatavatest leibkondadest omavad ühist eelarvet, pooled mitte.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Siinsete leibkondade puhul võib tõdeda, et nende seas on teiste segmentidega võrreldes kõige vähem neid, kellel ei jää igakuiselt võimalikuks säästmiseks raha üle. Samas ka laenukoormus on suhteliselt suur. Vaid 23 protsendil leibkondadest puuduvad laenud. Valdaval osal laenajatel kulub kohustuste täitmiseks kas 25-49% või siis 10-24% sissetulekust.

Säästmine: Neljandik leiab, et inimesel peaks võimaluse korral olema vähemalt aastane varu sääste. Üldiselt pooldavad nad sellist säästude mahtu, mis võimaldaksid pigem pikema kui lühema aja vastu pidada. Küllap see on sissetuleku kõrval üheks põhjuseks, et sellest segmendist leiame enim säästuomanikke ja ka kõige rohkem inimesi, kes on viimase 12 kuu jooksul raha kogunud. Antud segmendi inimesed koguvad raha peamiselt järgmistel eesmärkidel: reisimiseks ja hobideks, laste või enda hariduse rahastamiseks, lähedaste abistamiseks ja auto ostmiseks. Sääste mitteomavaid inimesi on vähe; valdavalt on põhjuseks suur väljaminek, säästude ära kulutamine, laenumaksed või vahendite puudumine.

Keskmisest sagedamini on nad raha kogunud arveldusarvele, kandnud tähtjalisele hoiusele, andnud perekonnaliikmete kätte hoiule või investeerinud mõnel muul moel (kinnisvara, kuld jms). Teiste segmentidega võrreldes on nad kõige vähem sularaha kõrvale pannud. Selle segmendi inimeste seast leiame enim oma säästudele intressi teenijaid.

Planeerimine: Oma rahaasju mitte planeerivad inimesi sellest segmendist ei leia (ainus segment). Üldiselt planeeritakse pigem pikemaajaliselt kui lühiajaliselt. Et tegu on internetikasutajate tüübiga, siis oma rahaasjade planeerimisel kasutavad nad kõige sagedamini oma seisu jälgimiseks internetipanka ning sealset rahaasjade planeerimise programmi. Loomulikult jälgivad nad keskmisest sagedamini oma jooksvat kontoseisu.

Küsimuses, millal peaksid inimesed hakkama pensionipõlve rahaliselt planeerima, neil domineeriv seisukoht puudub, kuid keskmisest rohkem arvatakse, et seda peaks tegema juba 20-29 aastasel. Oma pensionipõlve majanduslikuks garanteerimiseks on 85%-l olemas kohustuslik pensionisammas (suurim osakaal teiste segmentidega võrreldes) ja riiklik pension. Teiste segmentidega võrreldes panustavad nad tunduvalt rohkem pensionieas töötamisele, vabatahtlikule pensionisambale, sissetulekule oma firmast, pärandusele, välismaal töötamisele, vara müügile ning kolimisele odavamale elamispiinle. Ülejäänutest vähem panustavad nad abikaasa vahenditele. Tegu on inimestega, kes on kõige mitmekesisemalt oma pensionipõlve planeerinud. Küllap see on ka põhjuseks, et nende hulgas on keskmisest märksa rohkem inimesi, kes on kindlad, et suudavad tagada pensionipõlveks planeeritud elatustaseme.

Hoiakud: Nad on investeringute tegemisel peaaegu kõige riskialtimad. Suhtumises oma rahaasjadesse on nad kõige hoolikamad, hoiavad rahaasjadel silma peal, ei laena raha uute asjade ostmiseks ega võta uusi laene vanade kustutamise eesmärgil. Samas nende hulgas on enim inimesi, kes ei soostu väitega, et nad loobuvad asjadest sõltumata sellest, kas nad saavad seda endale lubada või mitte. Nad ei kõhkle esmatarvilikku ostes. Kui on vaja osta, siis seda ka tehakse. Nende seas on keskmisest rohkem tuleviku tarbeks raha kõrvale panijaid. Nad on väga tugevad rahaasjade planeerijad. Siin leidub keskmisest rohkem neid, kes ütlevad, et nad on materiaalselt kindlustatud (28%), kuid sellele vaatamata enam ei esinda taolist seisukohta. Väga vähe esineb neid, kellele rahaasjad tekitavad terviseprobleeme ning ka murelike inimeste arv on teistega võrreldes tunduvalt väiksem.

Üsna suuri väljaminekuid nõudvate asjade muretsemisel pooldavad nad laenamist, mõnevõrra väikesemate puhul nii raha kogumist kui ka laenamist, isiklike väiksemate vajaduste rahuldamisel aga kogumist.

III segment – Inimene perest, kus on vähemalt üks kuni 18-aastane laps ning pere maksab tagasi võetud eluasemelaenu

Lisaks eluasemelaenule on neil ka keskmisel hulgal kinnisvaratagatisega laene, keskmisest enam järelmaksu ning rohkesti ka autoliisinguid jms. Samas neil praktiliselt puuduvad finantsteenused, mis võimaldaksid raha kasvatada. Laenukoormus on väga suur, sest paljudel kulub laenude tagasimaksmiseks rohkem kui pool leibkonna sissetulekust. Nad ei tunne ennast rahaasjades eriti kindlalt, materiaalne olukord on üsna kehv ning sääste on selles segmendis kõige vähem. Rahaasjad mõjustavad päris tugevalt nende igapäevaelu mitmeid aspekte. Nad on teinud kõige enam valesid finantsotsuseid ning keskmisest rohkem kogunud olukordi, kus nende kulud on ületanud tulud. Nende seas on impulssostude tegijaid.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 49% vastajaist on vanuses 30-39 aastat, nooremaid on 21% ning vanemaid 29%. 80% töötab, 9% on kodused/lapsehoolduspuhkusel. Töötajatest 35% on spetsialistid, 13% juhid/ettevõtjad ja 18% füüsilist tööd tegevad reatöötajad. 60% juhtumitest on leibkonnas 4 või rohkem liiget (suurim näitaja). Segmenti kuulub keskmisest vähem põhiharidusega inimesi. 31 protsendil on igakuine netosissetulek leibkonnaliikme kohta kuni 300 eurot, 23% aga üle 500 euro.

Finantsteenused: Praktiliselt kõigil inimestel on arveldusarve ja deebetkaart. Krediitkaardi kogemust on selles segmendis keskmisega võrreldes rohkem, samuti järelmaksu. Lähtuvalt segmendi olemusest on 76% inimestest hetkel isiklik eluasemelaen ja nende seas on ka suhteliselt rohkesti inimesi, kellel saagiks on muud kinnisvara tagatisega pangalaenud. Nendes leibkondades on keskmisest rohkem kokkupuuteid õppelaenuga. Autoliisinguga on olnud kokkupuudet 1/3 leibkondadest, mis on samuti keskmisest mõnevõrra kõrgem näitaja. Keskmisega võrreldes esineb neil tunduvalt rohkem eluasemekindlustust. Ka teised kindlustusliigid on keskmisest sagedamini esindatud (elu-, kasko-, liiklus-, laste- ja reisikindlustus).

Neil on mitmesuguseid hoiuseid keskmisega võrreldes tunduvalt vähem: tähtajaline hoius, kogumis- või kasvuhoius, investeerimisriskiga hoius, investeerimisriskiga elukindlustus. Selles segmendis praktiliselt puuduvad aktsiate, võlakirjade, investeerimisfondi osakute ning tuletisinstrumentide omanikud. Nende seas on nõ keskmisel tasemel kohustusliku pensionifondi omanikke, kuid vabatahtlikke fonde on keskmisest vähem.

Valiku langetamine ja infoallikad: Oma otsuse tegemisel finantsküsimustes käituvad nad reeglina sarnaselt teiste inimestega, kuid keskmisest sagedamini küsitakse teenuspakkujatelt pakkumisi selektiivselt ning pöördatakse info saamise eesmärgil oma sõbra või pereliikme poole. Teenusepakkujate vahel valiku tegemisel nad nõ keskmisest suurt ei erine.

Finantsteenuste kohta täiendava info saamiseks pöörduvad nad keskmisest sagedamini sotsiaalmeedia poole. Muus osas nad keskmisest suurt ei erine. Internetikeskkonnas on nad väga aktiivsed pankade veebilehekülgede kasutajad. Keskmisega võrreldes on nende jaoks olulisem ka Tarbijakaitseametiga veebilehe külastamine. Nende veebivalikute menüü on mitmekesine ja üldiselt kasutavad nad erinevaid veebilehekülgi keskmisega võrdsel hulgal või pisut sagedamini.

Lepingutingimustega tutvumisel ei erine nad enamiku inimeste käitumismudelidest. Eelkõige küsitakse lisainfot teenusepakkujalt või siis samaaegselt tutvutakse ise põhjalikult lepingutingimustega. Siin segmendis on suurim osa neid, kes on kahetsenud mõne finantsteenuse kasutamist (18% segmendi liikmeskonnast). Suurima pettumuse osaliseks on saanud eelkõige laenude, aga ka kindlustuse ja

krediitkaardi kasutamise kogemusest. Umbes neljandikul pettumuse osaliseks langenutest õnnestus leping ennetähtaegselt lõpetada.

Teadlikkus: Antud segmenti kuuluvad inimesed ei pea ennast teiste segmentidega võrreldes enamikes rahaasjades ei eriti paremaks ega halvemaks. Nad hindavad ennast keskmisest paremaks vaid ühes valdkonnas: finantsteenuste tingimuste analüüsimisel. Suurem osa neist peab oma teadmisi finantsteenustega hakkama saamisel ja rahaasjus mõistlike otsuste langetamisel piisavaks (keskmisest rohkem – 59%).

Neljandik segmenti kuuluvatest inimestest ei oskaks finantsasutusega tekkiva arusaamatuse korral oma õiguste kaitseks kuskile pöörduda. Ülejäänud nimetavad valdavalt Tarbijakaitseametit, aga samuti kohtu ning teenusepakkuja enda poole pöördumist. Intressi arvutamisel ei ole nad just kõige teravamad. Nende informeeritus riikliku tagatisega säästmis- ja investeerimisvõimalustest jääb keskmisele tasemele. Nad on keskmisest paremini informeeritud sellest, et pensionifondi tehtud sissemaksete väärtus võib väheneda.

Finantsolukord: Sellesse segmenti kuuluvatest inimestest 24% on oma rahalise seisuga rahul. Selle näitajaga ollakse nõ keskmisel tasemel. Teisalt leiab siit praktiliselt kõige rohkem neid inimesi, kelle kulud on viimase 12 kuu jooksul ületanud tulusid (46%). Nende probleemide lahendamiseks vähendasid inimesed kõigepealt oma kulusid, laenasid raha sõpradelt elutarvilike vajaduste rahuldamiseks ning maksid arved hilinemisega. Nad otsisid ka lisatöid, tegid ületunde, kulutasid sääste, keskmisest mõnevõrra rohkem kasutati krediitkaarti. Selles tüübis on keskmisega võrreldes rohkem neid, kes lihtsalt jätavad arved maksmata.

Kui leibkond kaotaks peamise sissetulekuallika, siis sellesse segmenti kuulub praktiliselt suurim on neid inimesi, kes suudavad kõige lühiajalisemalt vastu pidada, maksimaalselt kuni 1 kuu.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Kuna sageli on tegemist suurte leibkondadega, siis selles segmendis leiame vastajate seast kõige vähem neid, kes vastutavad ise üksi igapäevaste rahaasjade eest. Domineerib koos abikaasaga vastutamine. Suuremate väljaminekute puhul võetakse otsuseid vastu koos kõigi leibkonna täiskasvanud liikmetega. Muud variandid esinevad suhteliselt harva. Ühist eelarvet on nendel peredel keskmisest veidi sagedamini.

Selles segmendis on teiste segmentidega võrreldes kõige enam neid leibkondi (46%), kellel ei jää igakuiselt võimalikuks kogumiseks üldse raha järele. Tegu on segmendiga, kus kulub kõige suurem osa sissetulekust laenude, liisingute ja järelmaksete tasumiseks. Pooltel juhtudel kulub 25-75% sissetulekust laenude maksmiseks.

Säästmine: Selle segmendi vastajate seas on kõige vähem neid, kellel on sääste (46%). Põhjused, miks ülejäänutel sääste pole, on üldlevinud: pole vahendeid, mida säästa, sissetulek on ebaregulaarne või puudub üldse ning on tehtud suur väljaminek. Raha kogutakse suhteliselt traditsiooniliste vajaduste rahuldamiseks, kuid samas võib täheldada teatud erisusi. Näiteks keskmisest rohkem kogutakse raha rõivaste ja jalanõude ning kodumasinade muretsemiseks, aga ka mööbli ja kodusisustuse ostmiseks.

Pisut rohkem kui neljandik inimestest ei ole viimase aasta jooksul raha kogunud. Need, kes sellega tegelevad, teevad seda tavapärasel viisidel: kantakse raha arveldusarvele või kogutakse sularaha. Muud võimalused on märksa harvemini esindatud. 1/3 säästu omanikest teenib neilt intressi.

Planeerimine: 11% inimestest ei planeeri üldse oma rahalisi vahendeid, 22% teeb seda jooksvalt ja iga kolmas planeerib vähemalt mingi osa oma tuludest-kuludest ühe kuu lõikes. Ülejäänud teevad plaane pikemate ajaperioodide peale. Rahaasjade jälgimisel vaatavad nad regulaarselt oma kontoseisu

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

(keskmisest märksa rohkem), kuid ei ole väga aktiivsed varade ja kohustuste aruande jälgijad internetipangas. Üheski teises segmendis ei ole sedavõrd palju iseseisva tulude/kulude arvestuse pidajaid kui selles segmendis.

Neil puudub ühine vaatenurk, millal inimesed peaksid hakkama pensionipõlve rahaliselt planeerima. Oma pensionipõlve plaanidesse on nad kaasanud traditsioonilised viisid. Keskmisest veidi rohkem esineb laste ja abikaasa toele lootmist, välismaal töötamist, odavamale pinnale kolimist, päranduse kasutamist ning vara müüki. Nende seas on keskmisest mõnevõrra rohkem inimesi, kes usuvad, et pensionipõlveks tehtud plaanid võimaldavad neil kindlustada soovitud eluviisi.

Hoiakud: Nad hoiavad oma hinnangul rahaasjadel silma peal keskmisest pisut rohkem ning peavad end rahaasjus teiste segmentidega võrreldes üksjagu hoolikamaks. Tegu on segmendiga, kus on peaaegu kõige rohkem inimesi, kes on oma rahaasjade pärast murelikud. Tasutavad arved tekitavad neil keskmisest sagedamini stressi. Rahaasjad kipuvad aegajalt segama nende und ning suhteid teiste inimestega, sealhulgas tekitavad lahkkelisid kodus. Nad planeerivad oma tuleviku rahaasju keskmisest veidi enam ja paljude tüüpidega võrreldes järgivad nad hoolikamalt oma rahaasjus tehtud plaane. Samas on nad küllaltki vastuvõtlikud sooduspakkumistele. Nad kipuvad keskmisest pisut sagedamini raha laenama, et osta paremaid asju. Nad on ostmisel kõige sagedasemad tingijad. Kuigi sellesse segmenti kuuluvatel inimestel on laenuid ning neil kulub suur osa sissetulekust tagasimakseteks, peavad nad ennast materiaalselt keskmisest enam kindlustatuks. Nad austavad teiste segmentidega võrreldes kõige enam inimesi, kellel on raha.

Kui kõnelda dilemmast, kas teatud vajaduste rahuldamiseks koguda või laenata raha, siis nad üldiselt pigem koguksid. Ettevõtte loomisel aga nad kindlasti laenaksid raha. Auto ostmise puhul kasutaksid nad üheaegselt nii raha kogumist kui ka laenamist. Investeerimisriskide võtmise valmidus on sellesse segmenti kuuluvatel inimestel keskmisest veidi kõrgem.

IV segment – Inimene perest, kus on vähemalt üks kuni 18-aastane laps ning pole tagasimaksmisel eluasemelaenu

Antud segmenti kuuluvad inimesed ei pea eriti lugu laenudest ning kindlustustest, nad on ettevaatlikud finantsriske võtma. Säästvate inimeste osakaal on väike ning säästa saavad nad reeglina maksimaalselt vaid kuni 10% sissetulekust. Ehkki nad hindavad oma materiaalsel seisul keskmisega võrreldaval tasemel, on rahaasjadel omegi päris suur mõju nende psühholoogilisele seisundile. Küllap on põhjuseks asjaolu, et suurima sissetulekuallika kaotamise korral on nende toimetulek väga lühiajaline.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: Vaid 61% neist leibkondadest omab regulaarset sissetulekut. 43%-l juhtudest on igakuine keskmine netosissetulek kuni 300 eurot leibkonnaliikme kohta. Seda segmenti esindavad valdavalt nooremad inimesed. 12% neist on kodused/lapsehoolduspuhkusel, 5% töötud ja 10% õpib. Reatöötajad moodustavad suurima osakaalu (27%), kontori-/teenindussektori töötajaid ja spetsialiste on kokku 35%, juhte 12%. 41% elab maa-asulates. Kõrg- või madalama haridusega inimesi on võrdselt.

Finantsteenused: Finantsteenuste kasutamises on see segment nõrka keskmik. Siiski, näiteks krediitkaardi omamise kogemust on keskmisest väiksemal osal leibkondadest. Lisaks eluasemelaenu puudumisele on ka muude kinnisvara tagatisega laenude osakaal väike. Tagatiseta pangalaenu saajate osakaal on keskmine, järeelmaksude osakaal aga keskmisest kõrgem. Öppelaene ja autoliisinguid esineb keskmisest

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

tunduvalt vähem. Selle segmendi vastajate seas on enim neid, kel on varasemaid või muid kaudseid kokkupuuteid SMS-laenuga, isiklikult neid aga hetkel ei omata.

Üldiselt võib öelda, et selle segmendi esindajatel on tava vähe kindlustusteenust kasutada. Nende seas on peaaegu kõige vähem neid, kellel on elu- või kaskokindlustus. Kodu- ja lastekindlustust on samuti keskmisest tunduvalt vähem. Liikluskindluse osakaal jääb keskmisele tasemele. Kokkupuuteid erinevate hoiuseliikide ja investeerimisviisidega on vähe. Pensionifondide kasutamismäär on selles segmendis keskmine.

Valiku langetamine ja infoallikad: Kui tehakse otsust ühe või teise finantsteenuse kasuks, siis selles segmendis leidub ülejäänutega võrreldes enim neid, kes uurivad alati infot ja küsivad pakkumisi erinevatelt teenusepakkujatelt. Muud tegutsemisvariandid jäävad neil kordades vähem esindatuks. Kui on tegu mitme teenusepakkujaga, siis erinevate valikukriteeriumite osatähtsus vastab üldiselt nn keskmisele.

Finantsteenuste kohta selgitava informatsiooni saamiseks kasutatakse eelkõige internetti (keskmisel tasemel), keskmisest vähem pöörduakse finantsasutuste poole. Ülejäänud infoallikate osas erisusi ei ilmne. Internetist ei ole informatsiooni otsinud neljandik (27%) segmenti kuuluvatest inimestest. Konkreetsete veebilehtede osas mingeid suuremaid eripärasid ei esine. Kasutatumaks on siingi pankade veebilehed, teisena järgneb Maksu- ja Tolliameti koduleht.

12 protsendil segmenti kuuluvatest inimestest pole kunagi olnud laenude, liisingute ja teiste finantsteenuste kasutamise lepinguid. Need aga, kes on lepingutega kokku puutunud, ei erine nõ keskmisest käitumismallist, kuidas inimesed teevad lepingutega tutvust. Siinsetest vastajatest 13% on pidanud mingi finantsteenuse kasutamist veaks. Nad on alt läinud laenude, krediitkaardi, kogumispensioni, hoiuse või järelmaksuga. Neist kolmandik (34%) lõpetas lepingu ennetähtaegselt ja 16% tegi lepingu lõpetamise katse, kuid see ei õnnestunud.

Teadlikkus: Hinnangud, mida sellesse segmenti kuuluvad inimesed üldjuhul enda rahaasjadega seotud oskustele annavad, jäävad nõ keskmise raamidesse. Finantsteenustega hakkama saamisel ja rahaasjus mõistlike otsuste langetamisel peavad nad oma teadmisi keskmisest veidi paremaks.

1/3 segmenti kuuluvatest inimestest ei tea, kuhu oma õiguste kaitseks tuleks pöörduda, kui finantsteenust kasutades tekib lahkeli või arusaamatus. Allikate struktuur vastab üldisele keskmisele. Intressi arvutamise ja riikliku tagatisega seotud küsimustes on nende teadlikkus nõ keskmiku tasemel. Pensionifondi väärtuse vähenemise võimalusega kursis olemine jätab võrreldes enamike teiste segmentidega pigem soovida (teadlikke 63%).

Finantsolukord: Üldine hinnang oma rahalisele olukorrale kipub olema keskmisele lähedane. 44% segmenti kuuluvatest inimestest on viimase 12 kuu jooksul kokku puutunud seigaga, et kulud ületasid tulusid. Olukorrast välja tulemise käitumisstrateegia ei erine üldisest keskmisest. Leibkonna peamise sissetulekuallika kaotusel leidub antud segmendis keskmisest tunduvalt rohkem neid, kes peaksid vastu väga lühikest aega, alla ühe kuu.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Sarnaselt eelmisele segmendile on ka siinsete vastajate seas vähe neid, kes oleksid üksi vastutavad igapäevaste rahaasjade eest. Kuigi kõige sagedamini esinevaks variandiks on ühine vastutamine koos abikaasaga, siis eksisteerib palju ka igasuguseid muid situatioone. Leibkonna suuremate investeeringute otsustamisel vastab jaotus nõ küsitletute keskmisele mudelile.

56%-s leibkondades puudub ühine eelarve. 2/5 leibkondadest ei jää igakuiselt säästmiseks midagi üle. Ja kui peaks jääma, siis säästetav rahahulk on väike, eelkõige kas kuni 10% või siis 10-24% sissetulekust.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Erinevalt eelmisest lastega segmendist puuduvad siin koguni 44% leibkondadest laenud, liisingud ja järelmaksud. Ülejäänutel moodustavad laenumaksud üldjuhul kuni neljandiku sissetulekust.

Säästmine: 51 protsendil segmenti kuuluvatest inimestest on olemas säästud. Säästude puudumise põhjuseks on üldjuhul kas rahapuudus, mis ei võimalda säästa, või väike/ebaregulaarne sissetulek. Sellesse segmenti kuuluvate inimeste raha kogumise prioriteedid on järgmised: laste või enda haridus, eluaseme remont, reisimine ja hobid, rõivad ja jalanõud, kodumasinad ning auto. Neljandik vastanuist ei kogu raha konkreetset eesmärgil.

1/3 inimestest pole viimase 12 kuu jooksul mingil viisil raha kogunud, mis on keskmisest suurem näitaja. Eks see ole ka põhjus, miks paljud säästmisviisid jäävad nõrgalt esindatuks. Võrdselt kogutakse raha arveldusarvele või sularahana. Olemasolevatelt säästudest teenivad sellesse segmenti kuuluvad inimesed keskmisest harvemini intressi.

Planeerimine: Üle poole segmenti kuuluvatest inimestest planeerib oma rahaasju kas ühe kuu peale või siis igapäevaselt. Muud planeerimisperioodid esinevad kordades harvemini. Domineerivateks põhjusteks, miks valitakse just sellised lühiajalised planeerimisperioodid, on lähtumine sissetuleku suurusest (palgast palgani) või siis lihtsalt ei osata pikemaks perioodiks planeerida. Planeerimisel kasutavad nad eelkõige pangakonto jooksvat jälgimist. Internetipangas aruannetel silma peal hoidmist esineb võrreldes esimese kolme segmendiga märksa harvemini. Rohkem (15%) on ka neid, kes ei kasuta planeerimiseks mingeid abivahendeid. 18% segmenti kuuluvatest inimestest peab tulude ja kulude arvestust mingil omaenda meetodil.

Teiste segmentidega võrreldes leidub siin rohkem inimesi, kes arvavad, et pensionipõlve peaks hakkama rahaliselt planeerima juba alla 20-aastaselt. Suurim osa peab õigeks planeerimise alustamist vanusevahemikus 20-29 eluaastat. Seega üldiselt nad kalduvad soovitama suhteliselt varajast alustamist. Isikliku pensionipõlve planeerimisel panustavad nad suhteliselt vähem riiklikule, kohustuslikule ning vabatahtlikule pensionifondile. Perspektiivis näevad nad abi tulevat pensionieas töötamisest või lähedastelt (abikaasa ja lapsed). Välismaal töötamine, pärandus, kolimine odavamale pinnale ja vara müük ei ole nende seas eriti sageli kaasatud rahastamisvahendid. Nende hulgas on keskmisest vähem neid, kes on kindlad, et planeeritavad vahendid tagavad pensionieas soovitud elatustaseme.

Hoiakud: Keskmisega võrreldes ei hoia nad oma rahaasjadel üleliia aktiivselt silma peal. Siiski rahamured ei lase 16% segmenti kuuluvatel inimestel magada. See on umbes keskmisel tasemel näitaja, samasse suurusjärku jääb ka raha mõjuulatus inimeste suhetele antud segmendis. Keskmisest pisut suurem on reaktsioon tasutavatele arvetele, mis tekitavad stressi, ning keskmisest enam tekitavad rahaasjad koduseid lahkelsid ja terviseprobleeme. 1/3 segmenti kuuluvatest inimestest sedastab, et rahaasjad tekitavad suurel või väga suurel määral murelikkust. Seda on kokkuvõtvalt keskmisest enam. Tervikuna võib öelda, et rahaasjadel on keskmisest suurem mõju antud segmenti kuuluvate inimeste psühholoogilisele sfäärile. Oma materiaalsel kindlustatust hindavad nad keskmiseks, ei paremaks ega halvemaks kui üldnäitaja (valdavalt kehavõitu). Keskmiselt hindavad nad ka oma hoolikust rahaasjade korraldamisel.

Nendes valikutes, kas oma materiaalsete või vaimsete huvide rahuldamiseks eelistada raha kogumist või laenamist või mõlemat üheaegselt, ei erine sellesse segmenti kuuluvad inimesed nõ keskmisest arvamuselt. Kõrvalekalded keskmisest on väikesed. Sellesse segmenti kuuluvad inimesed on väga ettevaatlikud võtma investeerimisel finantsriske.

V segment – Põhi- või keskharidusega keskmisest kõrgema sissetulekuga töötav inimene

Tegu on jõukate inimestega, kellel jätkub raha ka säästmiseks. Neil on rohkesti tarbimislaene, järelmakse, autoliisinguid ning nad on päris aktiivsed kindlustusteenuste kasutajad. Nad on ka keskmisest sagedasemad investeerimisinstrumentide kasutajad. Finantsotsuste tegemisel või lisainfo hankimisel eelistavad nad keskmisest sagedamini isiklikke tutvusi. Nende hinnang oma materiaalsele olukorrale on keskmisest oluliselt kõrgem. Nende teadmised rahaasjadest on keskmisest paremad ning nad on väga tugevad rahaasjade planeerijad. Nad on üsna kindlad, et suudavad oma pensionipõlve meelepärasel viisil rahaliselt kindlustada.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 71 protsendil esindatavatest leibkondadest on regulaarne sissetulek. 54% leibkondades on leibkonnaliikme keskmiseks netosissetulekuks üle 500 euro kuus. Tegu on alla 50-aastaste inimestega. See on kõige linnalisem segment. 39% leibkondades elab vähemalt 4 inimest, üksikuid inimesi on 9%. Põhiosa neist töötab spetsialistina (46%), reatöötajana (27%) või juhina/ettevõtjana (19%).

Finantsteenused: Antud segmenti kuuluvatel inimestel on keskmisega võrreldes praktiliselt kõige rohkem igasuguseid pangakaarte ning kõigil on arveldusarve. Eluasemelaene on neil keskmisest mõnevõrra rohkem. SMS-laenudega on nad tagasihoidlikud, kuid igal viiendal inimesel on tarbimislaen (kaudseid kokkupuuteid arvesse võttes kokku 33%-l leibkondadest). Nad on ka päris aktiivsed järelmaksu kasutajad. Autoliisingut omab 17% vastajatest (keskmisest üsna palju kõrgem näitaja). Nad on väga aktiivsed kindlustuste sõlmijad: elukindluse osakaalult on nad 11 segmenti hulgas kolmandal kohal, kasko- ja liikluskindlustuse osas teisel, kodukindlustuse osas neljandal positsioonil. Lastekindlustust esineb samuti keskmisest rohkem.

Tähtajalist hoiust nad ei kasuta väga palju, kuid kogumis- või kasvuhoiust esineb keskmisega võrreldes tunduvalt sagedamini. Nad on keskmisega võrreldes ka tunduvalt aktiivsemad investeerijad, ostes aktsiaid, võlakirju ja investeerimisfondi osakuid. Neil on keskmisest rohkem II ja III pensionifondi osakuid, kaasa arvatud kogumispensioni kindlustuslepinguid.

Valiku langetamine ja infoallikad: Finantsteenuse pakkujate vahel valikut tehes nad mõtlevad reeglina „nagu teised inimesed“. Siiski teiste segmentidega võrreldes peavad nad kõige enam oluliseks klienditeenindaja pädevust ja teenust pakkuva firma suurust.

Lisa- või selgitavat infot meeldib neile teiste segmentidega võrreldes enim saada finantsasutustes töötavatelt tuttavatelt ja lähedastelt ning meediast. Esikohal on nende jaoks loomulikult internet ja väga olulisel kohal finantsasutused. Sellesse segmenti kuuluvad inimesed kalduvad eelistama isiklikke kontakte. Internetist ei ole infot otsinud 1/5 vastajaist. Need, kes seda on teinud, pöörduvad kõige sagedamini mõne panga kodulehele, teiseks populaarsemaks leheküljeks on Maksu- ja Tolliameti oma. Muude infoallikate esinemissagedus on tunduvalt väiksem.

Finantsteenuse kasutuslepingute sõlmimisel küsivad nad selgitusi eelkõige teenusepakkujalt. Teistega võrreldes leidub selles segmentis kõige rohkem neid, kes loevad lepingut põgusalt või ei loe seda üldse. Nende inimeste hulk, kes on pidanud kahetsema mõnd finantsteenust, ei ületa üldist keskmist.

Teadlikkus: Kuigi tegemist on põhi- või keskharidusega inimeste segmentiga, siis nad hindavad oma erinevaid oskusi rahaasjadega toime tulemisel peaaegu kõige kõrgemalt. See kehtib nii rahaasjade jälgimise, rahadega toime tulemise, parimate pakumiste valimise, rahaasjades olulisega kursis olemise kui ka finantsteenustega hakkama saamise kohta.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Kui arvestada, et ainult viiendik (22%) inimestest ei tea ühtki võimalust, kuhu saaks finantsasutusega tekkiva lahkeli korral oma õiguste kaitseks pöörduda, siis võib teadlikkust tõepoolest pidada keskmisest mõnevõrra paremaks. Institutsioonide tähtsujärjestus, kelle poole pöörduda oma õiguste kaitseks, järgib üldist trendi. Eristatakse vaid sellega, et rohkem pöörduakse juristide poole. Nad on väga teadlikud intresside arvutajad, praktiliselt parimad. Aga nende teadlikkus sellest, et teatud osa hoiustest on riiklikult garanteeritud, ei ületa keskmist. Pensionifondi väärtuse vähenemise võimalusega on kursis 75% segmenti kuulujaist.

Finantsolukord: Tegu on segmendiga, kus leiame teiste segmentidega võrreldes kõige rohkem neid inimesi, kes on oma rahalise seisundiga rahul (48%). Siin on ka kõige vähem neid, kellel viimase 12 kuu jooksul oleksid kulud ületanud tulusid. Taolises situatsioonis ilmnevate käitumismustrite välja toomiseks on vastajaid liialt vähe.

Üheski teises segmendis ei ole sedavõrd palju neid inimesi, kes suudaksid suurima sissetulekuallika ära langemisel nõnda pikka aega vastu panna. 15% neist tuleks ilma laenamata toime aasta või isegi rohkem ning ligikaudu sama paljud pool aastat kuni aasta. Seega nende materiaalne kindlustatus on keskmisest oluliselt parem.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: 29% vastajatest vastutab isiklikult igapäevaste rahaasjade korraldamise eest. 55% teeb seda koos abikaasaga. Muude variantide esinemissagedus on väga väike. Suuremate planeeringute otsustusprotsessi inimeste kaasamisel käituvad sellesse segmenti kuuluvad vastajad reeglina nagu ülejäänudki.

Suhteliselt väike osa leibkondadest omab ühist eelarvet (34%). Teiste segmentidega võrrelduna on neid leibkondi, kellel ei jää säästudeks mitte midagi järele, väga vähe. Põhiosa küsitletute säästmisvõimalused jäävad vahemikku 10-49% leibkonna igakuisest sissetulekust. Laene omavate leibkondade arv on keskmisel tasemel (25%).

Säästmine: Nende arvates peaks inimestel olema sääste vähemalt 6 kuu või aasta jagu. 64% vastajatest omab praegu sääste. 39% juhtumistest nende säästud teenivad intressi (keskmisest mõnevõrra rohkem). Nad koguvad raha kõige rohkem eluaseme remondi tegemiseks, reisimiseks ja hobideks, kodumasinade ja mööbli ostmiseks ning auto on nende jaoks oluline prioriteet (keskmisega võrreldes rohkem). Põhjuste struktuur, miks ei säästeta, on enamjaolt traditsiooniline. Siiski on selles segmendis teistega võrreldes kõige rohkem neid inimesi, kes ei peagi säästmist vajalikuks.

Sellesse segmenti kuulub suhteliselt vähe inimesi (25%), kes ei ole viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud. Tavapäraselt kantakse säästetud raha arveldusarvele või siis hoitakse sularahas. Keskmisest enam leidub neid, kes annavad raha teise perekonnaliikme kätte hoiule.

Planeerimine: Sellesse segmenti kuuluvate inimeste hulgas on peaaegu kõige vähem neid, kes ei planeeri üldse oma rahaasju. Kõige sagedamini tehakse plaane ühe kuupalga piires või siis jooksvalt. Vägagi palju on ka neid, kelle planeerimistsükkel on 2-3 kuud. Vastuseks küsimusele, miks nad on sellise planeerimisperiodi valinud, öelda kõige sagedamini, et selline periood neile sobib. Palga saamise tsüklilist lähtuv planeerimine ei ole nende seas sedavõrd populaarne.

Rahaasjade planeerimise abivahenditest kasutavad nad teistega võrreldes rohkem arvelduskonto jooksvat jälgimist. Kõik teised populaarsemad abivahendid on nende puhul esindatud kas keskmisel või keskmisest madalamal tasandil. Seega on tegu segmendiga, kus kasutatavate abivahendite hulk ei ole eriti laiahaardeline.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Nad on üldiselt üsna tugevalt veendunud, et mida varem alustatakse pensionipõlve rahalist planeerimist, seda parem. Nende oma pensionipõlve investeerimisplaanidesse kuuluvad kõige sagedamini nii riiklik pension kui ka II pensionisammas. Kolmandale kohale asetub töötamine pensionieas, ka laste ning abikaasa tugi. Selle segmendi esindajad on keskmisest palju sagedamini maininud iseenda firmast saadavat sissetulekut kui moodust pensionipõlves toime tulla. Huvitav on asjaolu, et selles segmendis on teiste segmentidega võrreldes mainitud kõige sagedamini järgmisi variante: tugi riigilt või omavalitsuselt ning oma varade müük. Sellesse segmenti kuuluvad inimesed on kõige kindlamad, et nende vanaduspõlve rahastamiseks planeeritud meetmed võimaldavad neil tagada soovitud elatustaseme.

Hoiakud: Enda väitel hoiavad nad rahaasjadel korralikult silma peal. Rahaasjad teevad neid teiste segmentidega võrreldes palju vähem murelikuks ja tasutavatele arvetele mõtlemine tekitab vähem stressi. Nende hulgas on kõige enam inimesi, kes ei kõhkle kulutamast raha igapäevaste ostude jaoks. Nende seas on praktiliselt kõige rohkem neid, kes peavad end materiaalselt kindlustatuks. Seetõttu rahaasjad nende elu suurt ei mõjasta: ei sega und, ei mõjuta suhteid teiste inimestega, ei tekita kodus tülisid. Nende seas on keskmisel määral neid, kes panevad raha tuleviku tarbeks kõrvale ning planeerivad tulevikku. Keskmisest rohkem leiame inimesi, kes kasutavad raha inimeste mõjutamise eesmärgil. Nad ei osta asju teistele mulje avaldamiseks.

Raha laenamise või kogumise küsimuses ei saa selle segmendi esindajate arvamustest teha selgepiirilisi järeldusi. Teatud teenuste puhul kalduvad nad üldise fooni taustal pooldama raha kogumist. Oma investeringutes on nad keskmiselt riskialtid.

VI segment – Põhi- või keskharidusega keskmisest madalama sissetulekuga töötav inimene

Nad on suuremate laenude, liisingute ning ka igasuguste kindlustuste suhtes ettevaatlikud, kuid sissetulekuga võrrelduna nende finantskohustused ei olegi nii väiksed. Nad ei ole suuremat sorti rahaasjade planeerijad ja teatud juhul isegi laenavad raha igapäevaeluliste asjade tarbeks. Nende hinnangud oma võimele rahaasjus orienteeruda on madalad ning seda tõestasid ka kontrollküsimused. Nad tunnevad end rahaasjade keskel väga murelikena ning see mõjustab nende elukvaliteeti. Sellesse segmenti kuuluvad inimesed hindavad oma materiaalsel seisundil kõige kehvemaks ning, kuna objektiivselt on neil ka sääste keskmisest vähem, siis see suurendab ebakindlust.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 69 protsendil esindatavatest leibkondadest on regulaarne sissetulek. 39% juhtudest jääb leibkonnaliikme keskmine ühe kuu netosissetulek 300 euro piiresse. Kõrgeimat ehk üle 500-eurost sissetulekut leibkonnaliikme kohta omab 19% leibkondadest. Domineeriv vanusegrupp on 40-49 eluaastat, aga palju leidub ka kümme aastat nooremaid või vanemaid inimesi. 42% neist töötab reatöötajana, 37% kontori- või teenindussektori töötajana. Leibkonnaliikmete arvu alusel jagunevad nad küllaltki võrdselt. 84 protsendil küsitletutest on keskharidus ning 15% põhiharidus.

Finantsteenused: Nende seas on keskmisest vähem nii deebet- kui ka krediitkaardiomanikke. Selles segmendis on vaid 13 protsendil vastajatest eluasemelaen. Ka muid kinnisvaratagatisega laene on neil teistega võrreldes vähem. Kiiralaenuga kokku puutunute osa on üsna suur. Tarbimislaine ja järelmaksu on neil samuti keskmisest pisut rohkem. Õppelaenude ja autoliisingu osakaal on aga väga väike. Kindlustuslepinguid on neil kõikides teenuseliikides keskmisest märksa vähem.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Tähtjalisi hoiustajaid on selles segmendis teistega võrreldes nõ keskmisel tasemel, aga kogumishoiust omakorda vähem. Investeerimisriskiga hoius ja investeerimisriskiga elukindlustus selles segmendis puudub. Sama võib öelda muude investeerimisvahendite kohta. Erinevate pensionifondide osakute osakaal on selles segmendis keskmisel tasemel.

Valiku langetamine ja infoallikad: Kui küsimuse all on finantsteenuse valimise protseduur, siis pooled vastajatest uurivad alati infot ja küsivad pakkumisi erinevatelt teenusepakkujatelt. Relatiivset suhtumist, kus ühtede teenuste puhul küsitakse pakkumisi ning teiste puhul mitte, on antud segmendis suhteliselt vähe. Nad usaldavad valikut tehes ka oma kodupanka või siis oma lähedasi. Kui nad satuvad olukorda, et tuleb valik teha mitme teenusepakkuja vahel, siis käituvad sellesse segmenti kuuluvad inimesed traditsioonilisel viisil: tähtis on teenuse hind ja pakkuja usaldusväärsus ning teenuse kvaliteet. Muud tegurid omavad väiksemat tähendust.

Finantsteenuste kohta hangivad antud segmenti kuuluvad inimesed paljude teistega võrreldes küllaltki vähe teavet internetist. Suhteliselt sagedamini pöörduvad nad meedia ja infobrošüüride poole. Tervelt 1/3 inimestest ei kasuta internetti lisainfo saamise eesmärgil. Need, kes seda teevad, pöörduvad enamjaolt oma või mõne teise panga koduleheküljele. Teised enam külastatud koduleheküljed kuuluvad Maksu- ja Tolliametile, Tarbijakaitseametile, lisaks ka www.tarbija24.ee.

Lepingu sõlmimisel küsivad nad lisainfot eelkõige teenusepakkujalt või tutvuvad ise põhjalikult lepinguga. 24% loeb lepingut põgusalt (ühtib keskmise näitajaga). Muud variandid on samuti nõ keskmised. Nende seas on mõnevõrra rohkem neid, kes on mõne finantsteenuse kasutamist kahetsenud (15%). Põhiosa neist on kahetsenud eelkõige laene. Nad on veidi pügada saanud ka kindlustusega ja krediitkaardi kasutamisega. Vastajatest umbes pooled on püüdnud soovimatu olukorra lahendamiseks midagi teha, sh 32% ka edukalt.

Teadlikkus: Nad hindavad oma teadmisi rahaasjades toime tulemisel keskmisest reeglina madalamaks, eriti kehvaks rahadega välja tulemist ning teistega võrreldes kõige kehvemaks oskust raha koguda.

Sellesse segmenti kuulub kolmandik inimesi, kes ei tea, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda, kui finantsasutusega tekib mingi lahkeli. Ülejäänutest enamik valiks tee Tarbijakaitseametisse; kaks korda vähem leidub neid, kes pöörduksid kohtu või teenusepakkuja poole. Segmenti kuulujate praktilised teadmised intressi arvutamisest jäävad allapoole keskmist taset. Teadlikkus riiklikult tagatud säästmis- ja investeerimisvõimalustest kipub samuti jääma pigem kesiseks. Pensionifondi tehtud sissetulekute vähenemise võimaluse osas on teadlikkus keskmine.

Finantsolukord: Oma rahaasjade seisuga on nad enese hinnangu kohaselt kindlasti kõige rahulolematumad. Nende seas on keskmisest tunduvalt rohkem (45%) neid, kellel on viimase 12 kuu jooksul kulud ületanud tulusid. Taolise olukorra lahendamisel kasutasid nad üldjuhul tavalisi meetodeid, mitte midagi oluliselt teistmoodi kui teised inimesed. Et nende majanduslik seis on kehv, siis on nende seas rohkem inimesi, kes panid võlgade katteks asju panti. Kui nad kaotaksid peamise sissetulekuallika, siis nende vastupidamise aeg kipub olema lühike.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Igapäevaelu rahaasjade eest vastutajate osakaal on antud segmendis umbes keskmisel tasemel (46%), koos abikaasaga otsustamist esineb keskmisest mõnevõrra vähem. Leibkonna suuremate investeringute arutelu korral kaasatakse kõiki täiskasvanud leibkonnaliikmeid või siis ainult neid, kes toovad raha sisse (viimast kategooriat esineb teiste segmentidega võrreldes enim). Pisut rohkem kui 1/3 leibkondadest omab ühist eelarvet. Selle näitaja poolest ollakse keskmisest veidi madalamal tasemel.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Selles segmendis on väga suur osakaal inimesi (46%), kelle leibkonnal ei jää igakuiselt üldse raha võimalikuks säästmiseks. Kui on võimalik säästa, siis selleks tarbeks jääb leibkonna sissetulekust kuni neljandik. Laenud puuduvad 46% siin segmendis esindatud leibkondadel. Laenumaksed moodustavad leibkonna sissetulekutest erineva osakaalu, domineerivast kategooriast ei saa kõnelda.

Säästmine: Kuna siinsed inimesed mõtleavad oma igapäevaelus küllaltki lühikestele ajaperioodidele, siis ka nende arvamus sellest, kui pikaks ajaks peaksid inimestel olema varutud säästud, jääb teiste segmentidega võrreldes üldiselt lühiajalisemaks. Sellesse segmenti kuuluvatel inimestel on keskmisega võrreldes vähem sääste (49%). Keskmisest sagedamini mainitakse põhjusena ebaregulaarset tööd, mis tingib väiksemad sissetulekud ja need omakorda põhjustavad võlad. Peamiselt kogutakse raha eluaseme remondiks ja reisimiseks/hobideks.

1/3 inimesi ei ole viimase aasta jooksul raha kogunud. Kui nad seda teevad, siis raha kogumine arveldusarvele ja sularaha kõrvale panemine on nende jaoks võrdse tähtsusega tegevused. Nende seas leidub keskmisest vähem inimesi, kes teenivad olemasolevatelt säästudest intressi.

Planeerimine: Üldjuhul planeeritakse rahaasju kas ühe kuu piires või siis jooksvalt. Keskmisest rohkem (18%) leidub siin inimesi, kes ei planeeri üldse oma rahaasju ette. Sellise planeerimistsükli tingib eelkõige nende sissetuleku suurus. Rahaasjade planeerimisel jälgivad nad üldiselt jooksvat kontoseisu; internetipanga ulatuslikumat aruannet kasutavad nad suhteliselt vähe.

Pensionipõlve rahalist planeerimist soovivad nad alustada pisut hilisemas eas, kui on välja kujunenud nõrke keskmine arvamus. Oma pensionipõlve on nad planeerinud traditsiooniliselt. Plaanidesse on kaasatud riiklik pension ning kohustuslik pensionisammas. Vabatahtlik pensionfond ei ole nende seas populaarne. Pigem eelistatakse pensionieas töötamist ning abi lastelt ja abikaasalt. Ka välismaal töötamine tuleb kõne alla. Muud lisasissetulekuallikad jäävad paraku vähem esindatuks. Nende seas on kõige vähem inimesi, kes on kindlad, et pensionieaks planeeritud vahendid võimaldavad neil tagada soovitud elustiili.

Hoiakud: Sellesse segmenti kuuluvad inimesed on oma rahaasjade pärast sedavõrd murelikud, et see häirib üpris tugevalt nende und. Tuntav mõju on ka suhetele teiste inimestega ning ülejäänud segmentidega võrreldes kahjustavad rahaprobleemid kõige rohkem suhteid teistega. Tasutavatele arvetele mõtlemine tekitab kõige rohkem stressi. Nad hindavad oma materiaalsel kindlustatust teiste segmentidega võrreldes praktiliselt kõige madalamaks. Üheski teises segmendis ei leia sedavõrd palju inimesi, kes laenaksid raha, et osta uusi asju. Samas on selles segmendis kõige vähem neid, kes paneksid raha tuleviku tarvis kõrvale ning planeeriks tulevikku. Teiste segmentidega võrreldes leiame siit kõige vähem neid, kes järgivad oma rahaasjades tehtud plaane. See on ka loomulik, sest nad ei peagi eriti plaani.

Küsimuses, kas suuremate väljaminekute jaoks raha koguda või laenata või teha mõlemat üheaegselt, ei erine antud segmenti kuuluvad inimesed traditsioonilisest käitumismustrist. Investeerimisel on nad eriti tagasihoidlikud riske võtma. Nad pigem eelistavad loobuda riskidest.

VII segment – 18-26-aastased

Osa noortest ei oma iseseisvat leibkonda, vaid nad kuuluvad ühe liikmena vanemate leibkonda. See vähendab nende iseseisvust otsuste tegemisel. Kuigi nad seda sageli ise hoiakuliselt ei taju, on nad materiaalselt vähekindlustatud ja, kui suurim sissetulekuallikas kaoks, siis nad suudavad vastu panna

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

teiste segmentidega võrreldes lühemat aega. Nad on kõige sagedasemad kiirlaenu kasutajad ning impulssoste enese nähtavaks tegemiseks esineb keskmisest rohkem. Suuremaid laene seevastu on vähestel. Investeermismaailm on neile reeglina tundmatu. Nad ei ole rahaasjades eriti kodus ning faktiteadmised on nõrgad. Tulevikumõõde rahaasjade planeerimisel on üpris ahtake.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 60% esindatavatest leibkondadest omab regulaarset sissetulekut. 50% segmenti kuulujaist töötab, 36% õpib, 8% on töötud ja 6% kodused. Põhiosa neist töötab kas spetsialisti või reatöötajana; juhte/ettevõtjaid on 11%. Kõige sagedamini esineb 3-liikmelisi leibkondi. 40% sellest vanusegrupist elab maa-asulates. Tänu õppurite suurele osakaalule on põhiharidusega inimeste arv keskmisest suurem.

Finantsteenused: Neil on keskmisega võrreldes vähem nii arveldusarveid kui deebet- ja krediitkaarte. Neil endil on väga vähe eluasemelaene (6%), kuid teiste segmentidega võrreldes pea kõige rohkem leidub inimesi, kellel on kas praegu SMS- või kiirlaenu või on olemas varasem laenukogemus. Väikelaene ja järelmaks on neil keskmisega võrdsel hulgal. Õppelaene on neil pea kõige rohkem (22%). Isiklik autoliising aga on võetud vähestel. Mitmesuguseid kindlustusi on sellel segmendil keskmisega võrreldes tugevalt vähem: elukindlustus, kaskokindlustus, liikluskindlustus, kodukindlustus, lastekindlustus, reisikindlustus.

Noortel on teiste segmentidega võrrelduna kõige vähem tähtajalisi hoivuseid ja kasvuhoiuseid. Igasugused investeerimisinstrumendid neil sisuliselt puuduvad. Kohustuslik pensionifond on umbes pooltel noortel, vabatahtlikku pensionifondi osakuid aga on neil keskmisega võrreldes palju vähem. Sama kehtib ka kogumispensioni kindlustuslepingu kohta.

Valiku langetamine ja infoallikad: Finantsteenuse valiku puhul käituvad noored inimesed üldiselt tavapäraselt. Neid eristab vast asjaolu, et nad pöörduvad nõuande saamiseks keskmisest palju sagedamini oma lähedaste ja sõprade poole. Teenusepakkuja valikul osutuvad kaalukeeleks eelkõige teenuse hind, pakkuja usaldusväärsus ja teenuse kvaliteet. Tegu on teiste segmentidega sarnase käitumismustriga.

Nad otsivad finantsteenuste kohta selgitavat informatsiooni peamiselt internetist ja nende jaoks on üliolulised ka asjatundlikud lähedased, kes ei tööta finantsasutustes. Keskmisest vähem kasutatakse infoallikana finantsasutusi. Teiste segmentidega võrreldes on nende jaoks väga tähtis ka sotsiaalmeedia. 30% noortest ei otsi internetist infot. Peamiseks internetiallikaks on oma või mõne muu panga kodulehekülg. Üldiselt kasutatakse internetis erinevaid veebiallikaid vähe, kuid teistega võrreldes pöördatakse sagedamini leheküljele www.tarbija24.ee.

18% noortel pole finantslepinguga pistmist olnud. Üldmulje sellest, kuidas nad lepingusse suhtuvad, on veidi pinnapealne. Näiteks on noorte seas teiste segmentidega võrreldes kõige vähem neid, kes loevad lepingu põhjalikult läbi. Neil on olnud vähe (8%) negatiivseid kogemusi finantsteenuste kasutamisega, mis eeldatavasti suuresti tuleneb senisest vähesest praktikast. Peamiselt on kahetsetud kas mõnd laenu, järelmaksu või hoiust.

Teadlikkus: Nad hindavad oma toimetulekut rahaasjades keskmisest veidi madalamalt, kuid peavad oma teadmisi finantsteenustega hakkama saamisel siiski pigem piisavaks.

Noorte inimeste seas on päris palju (41%) neid, kes ei tea, kelle poole oma õiguste kaitseks pöörduda, kui peaks finantsasutusega tekkima mingi lahkeli. Tarbijakaitseamet on nende jaoks peamine allikas, järgnevad kohus, teenusepakkuja ja jurist. Intressi arvutamises on nad üsna kehakesed. Riiklikult

tagatud säästmis- ja investeerimisvõimaluste temaatika on nendele suhteliselt tundmatu maa. Nad on praktiliselt kõige vähem kursis sellega, et pensionifondidesse tehtud sissetulekud võivad oma väärtust kaotada.

Finantsolukord: Selle segmendi esindajate seas kohtame keskmisest veidi rohkem neid, kes on oma rahaasjade seisuga pigem rahul. Peamise sissetulekuallika kaotuse korral nad aga peaksid teiste segmentidega võrreldes kõige lühemat aega vastu: 40% noorte jaoks on vastupidamise aeg kuni üks kuu. Samas noorte seas ei leidu keskmisest rohkem inimesi, kellel oleksid kulud ületanud tulusid (36% vastajatest puutus sellise olukorraga aasta jooksul kokku). Mitte üheski teises segmendis ei leia me sedavõrd palju inimesi, kes olukorra lahendamiseks kasutavad võimalust eluks vajalikku lähedastelt laenata (45%). Loomulikeks probleemi lahendusviisideks olid ka kulutuste vähendamine ja lisatöö tegemine; keskmisest rohkem leidis inimesi, kes müüsid midagi maha.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Igapäevaste rahaasjade eest vastutab ise ainult 30% noortest. 28% juhtudest teeb seda aga mõni teine perekonnaliige ning 20% vastutab rahaasjade eest koos mõne teise perekonnaliikmega. See näitab, kui paljudel vastajatel ei ole oma leibkonda, vaid nad elavad näiteks koos vanematega. Suuremate väljaminekute planeerimisel võetakse neis leibkondades arvesse kõigi täiskasvanute arvamust.

Uuringu tulemuste põhjal elavad noored leibkondades, kus koostatakse kõige harvemini ühine eelarve (29%). Kuna osad neist on rahaasjade korraldamisest eemal, siis ei pruugi nad tegelikult ka ühisest eelarvest olla informeeritud (koguni 10% ei oska vastust anda). Teiste segmentidega võrreldes ollakse kõige halvemini kursis ka oma leibkonna laenukohustuste ja säästmisvõimalustega. Noorte hinnangul puuduvad 39% leibkondadest laenud ja liisingud. Laenumaksete osakaal sissetulekust jaguneb küllaltki ühtlaselt.

Säästmine: Ehkki noored säästavad keskmisest vähem, omab siiski 48% neist kogutud vahendeid. Põhipõhjus, miks sääste ei omata, on seotud asjaoluga, et paljudel noortel puudub või puudus töökoht. Neljandik noortest ei kogu raha konkreetse eesmärgi ajel, vaid üldise tagavara kindlustamiseks. Need, kellel on eesmärk olemas, teevad seda eelkõige reisimise ja hobide rahastamiseks ning jalanõude ja riiete ostmiseks. Vähem esindatud eesmärkideks on kodumasinade muretsemine ning auto ja mööbli soetamine.

35% noortest ei ole viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud. 1/3 on kandnud raha arveldusarvele, 1/3 aga kogunud sularaha. Kuna noorte leibkonna struktuur erineb teistest, siis küllaltki levinud viisiks on raha andmine mõnele teisele leibkonnaliikmele. Olemasolevatelt säästudest kogub intressi vaid 18% noortest, mis on väikseim näitaja kõigi segmentide lõikes.

Planeerimine: Noorte segmendis kohtame kõige sagedamini (22%) neid, kes ei planeeri üldse rahaasju. Pooled teevad seda kas jooksvalt või kuni ühe kuu piires; pikaajalisi plaane esineb märksa vähem. Domineerivat põhjendust, miks on valitud selline periood, peale sissetuleku suuruse selle segmendi puhul välja tuua ei saa. Kõneldes instrumentidest, mida rahaasjade planeerimisel kasutatakse, leidub selles segmendis ülejäänutega võrreldes peaaegu kõige rohkem neid, kes ei kasuta ühtki rahaasjade jälgimise abivahendit. Muus osas nad teistest segmentidest ei eristu.

Noored on seda meelt, et pensionipõlve tuleb hakata rahaliselt planeerima võimalikult varases nooruses. Nad loodavad teistega võrreldes kõige vähem riiklikule pensionile, mõnevõrra rohkem aga kohustuslikule pensionisambale. Keskmisest sagedamini loodetakse pensionipõlves abi saada välismaal töötamisest. Tavapäraselt loodetakse ka pensionipõlves töötamisele, lastele ning abikaasale. Nad on

keskmisest optimistlikumad, et nende vanaduspõlve rahastamiseks planeeritud vahendid võimaldavad neil pensionipõlves tagada soovitud elatusaseme.

Hoiakud: Rahaasjadel silma peal hoidmise küsimuses nad ei erine teistest segmentidest. Tuleviku rahaasjadele mõtlevad nad ka nii nagu nõ keskmine inimene, aga ega nad väga palju raha kõrvale ei pane ega tulevikku planeeri. Rahaasjus tehtud plaanide järgimises on nad enda hinnangute põhjal nõ keskmikud. Nende seas on keskmisest rohkem inimesi, kes peavad oma majanduslikku olukorda kindlustatuks. Rahaasjad teevad neid keskmisega võrreldes veidi vähem murelikuks. Rahamured ei sega suuremal määral nende und ega tekita terviseprobleeme. Selles segmentis leiame teiste segmentidega võrreldes rohkem inimesi, kes laenavad raha, et osta paremaid asju. Olles noored, ostavad nad loomulikult rohkem asju, et teistele silma paista. Nad austavad keskmisest rohkem inimesi, kellel on raha, ning rahaasjad mõjutavad keskmisest enam nende suhteid teiste inimestega. Nad on päris sagedased sooduspakkumiste kasutajad, aga väga väiksed hinna üle tingijad.

Investeeringuküsimustes kipuvad noored olema teiste segmentidega võrrelduna suhteliselt keskmisel tasemel riskialtid. Nende mõttemall küsimuses, millal on mõtet suuremate asjade/teenuste muretsemiseks kasutada raha kogumist ja millal laenamist, ühtib enamiku inimeste mõttemallidega.

VIII segment – 55-aastane ja vanem töötav inimene

Selles vanuses inimestel peaaegu puuduvad suuremad laenud või siis on neid õige vähe. Nad kasutavad finantsolude parandamiseks suhteliselt aktiivselt nii tähtjalist hoiust kui ka teisi sarnaseid investeerimisinstrumente. Kindlustuslepinguid on neil üldiselt keskmisest vähem, kuid eluaseme kindlustusega on asjaolud siiski paremad. Vähemalt 55-aastased inimesed kasutavad finantsteenuste kohta info saamisel sageli lähedaste abi või siis pöörduvad pank, internet aga pole neile väga jõukohane vahend. Nad on rahaasjade planeerimises üsna sihikindlad ning järgivad püstitatud eesmärgi. Nad on ettevaatlikud, mistõttu ebaõnnestunud finantstehingute arv on väike. Kuigi peaaegu 2/3 omab sääste ja nende materiaalsel kindlustatust võib hinnata suhteliselt heaks, juhtub siiski üsna paljudel, et kulud ja tulud ei ole tasakaalus.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 81% esindatavatest leibkondadest omab regulaarset sissetulekut. Sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta kaldub olema keskmisest suurem. 75% neist elab linnalistes asulates. Valdavalt on leibkonnas 2 inimest (45%) või üks inimene (32%). 52%-l vastajatest on keskharidus, 35%-l aga kõrgharidus. 33% on reatöötajad, 28% töötab kontoris või teenindussfääris ja 27% spetsialistina.

Finantsteenused: Arveldusarve, deebetkaardi ja krediitkaardi omanike osakaal on nende seas keskmisel tasemel. Eluasemelaen on vaid 5 protsendil segmenti kuuluvatest inimestest ja ka muid kinnisvara tagatisega pangalaene on sama paljudel. Tagatiseta pangalaene või järelmaks on selle segmenti liikmetel keskmisega võrreldes märksa vähem. Kiirlaenu puuduvad neil üleüldse, kuigi ei saa öelda, et seda kogemust poleks neil või leibkonnaliikmetel olnud. Öppelaenu puuduvad ja autoliising on väga vähestel. Viimane aga ei tähenda, et neil autot ei oleks, sest liikluskindlustust omab 34% segmenti kuuluvatest inimestest; kaskokindlustust siiski vaid 9%. Seega on nad võimalike õnnetuste puhul väga haavatavad. Aga sarnane tendents kehtib suurema osa segmentide puhul. Elukindlustust on nende seas keskmisest vähem. Eluaseme kindlustusega on olukord parem, 31% vastajatest omab seda.

Nende seas on keskmisest rohkem tähtajalise hoiuse omanikke, sama kehtib ka kogumishoiuse kohta. Investeermisriskiga hoiused või investeermisriskiga elukindlustus neil praktiliselt puuduvad. Aktsiate omanikke on keskmisega võrreldes rohkem, kuid muude investeermisinstrumentide osatähtsus läheneb nullile. Vaid 38 protsendil vastajatest on kohustusliku pensionisamba osakuid, vabatahtliku pensionifond esindatus on keskmisel tasemel (15%). Kogumispensioni kindlustuse saab ette näidata 5% segmenti kuuluvatest inimestest.

Valiku langetamine ja infoallikad: Kui küsimus on selles, millist finantsteenust kasutada, siis on antud segmenti kuuluvad inimesed küllaltki aktiivsed pakkumiste võtjad. Tähtsuset järgmisele kohale jäävad sõprade nõuanded. Muud võimalused on vähem esindatud. Valimaks, kellelt finantsteenust osta, peavad nad teiste segmentidega võrreldes olulisemaks selliseid omadusi nagu teenuse kättesaamise mugavus, klienditeenindaja pädevus ning teenusepakkuja suurus.

Lisainfot finantsteenuste kohta otsivad nad eelkõige finantsasutusest (49%), tuttavatelt/lähedastelt ning alles seejärel internetist. 52% vastajatest ei ole internetti sellel eesmärgil kasutanud. Lisaks pankade ja teiste finantsasutuste veebilehtedele kasutatakse siin segmendis aeg-ajalt ka järgmisi internetiallikaid: Maksu- ja Tolliameti ning Tarbijakaitseameti koduleht, www.pensionikeskus.ee ja www.tarbija24.ee.

Finantslepingute sõlmimisel esitavad nad üldjuhul küsimusi teenusepakkujale või loevad lepingut põhjalikult. Neid, kes lepinguid ei loe, on 9% (üks kõrgematest näitajatest). Siin segmendis on suhteliselt vähe inimesi, kes on mõne finantsteenuse kasutamist kahetsenud (7%), ja seetõttu ei saa nende käitumismustrist adekvaatset pilti.

Teadlikkus: Üle 55-aastased töötavad inimesed peavad oma oskust rahaasju jälgida, rahadega välja tulla ning raha koguda küllaltki headeks. Rahaasjades olulisega kursisolekut aga peetakse keskmisest kehvemaks. Pooled neist peavad oma teadmisi finantsteenustega hakkama saamisel piisavaks, pooled aga ebapiisavaks.

34% vastajatest ei oska finantsasutusega tekkiva arusaamatuse korral oma õiguste kaitseks kuskile pöörduda. Ülejäänud peavad õigeks pöördumispaigaks Tarbijakaitseametit, kohut ja teenusepakkujat. Ühe aasta hoiuseintressi arvutamisel on nad päris nutikad, kuid 5-aastase intressi arvutamine läheb kehvemini. Nende teadlikkus sellest, et Eestis eksisteerib säästmisel teatud riiklik tagatis, on keskmisel tasemel. 3/4 on kursis pensionifondi väärtuse vähenemise võimalusega.

Finantsolukord: Teiste segmentidega võrreldes annavad üle 55-aastased töötavad inimesed oma majanduslikule seisule keskmise hinnangu. 31% küsitletutest on juhtunud, et viimase 12 kuu jooksul pole sissetulek mõnikord katnud kulutusi. Probleemi lahendamiseks vähendati ennekõike väljaminekuid, lisaks maksti arveid tähtajast hiljem, võeti raha säästudest ning hakati lisatööd tegema. Teiste segmentidega võrreldes on nad pereliikmetelt või sõpradelt laenanud kordades harvemini. Sellesse segmenti kuuluvatel inimestel on sääste sedavõrd palju, et nad suudavad suurima sissetulekuallika kaotamise korral praktiliselt kõige pikema perioodi vastu pidada.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Vähemalt pooltel juhtudel on selle segmendi vastaja leibkonna igapäevaste rahaasjade korraldamise eest vastutav. 38% juhtumitest tehakse seda koos abikaasaga, muud variandid on praktiliselt olematud. Kui leibkonnas on vaja teha otsus suuremate rahaliste planeeringute asjus, siis selles küsimuses erineb antud segment teistest, sest lisaks kõigi täiskasvanute kaasamisele, kutsutakse aru pidama ka lapsi. Üle 55-aastastel on aga lapsed reeglina täiskasvanud ja neil on oma leibkond. Neid kaasatakse ilmselt nõ *know-how* pärast.

Esindatavatest leibkondadest 39 protsendil on ühine eelarve (keskmine näitaja). Kolmandikus leibkondades ei jää sissetulekust midagi järele, et seda saaks kõrvale panna. Kui midagi pärast kulutuste katmist järele jääb, siis moodustab see valdavalt alla 10% leibkonna sissetulekust. 2/3 vastajate leibkondades puuduvad laenud. Tagasimaksete osakaal moodustab leibkonna sissetulekutest suhteliselt väikese osa.

Säästmine: 64% vastajatest on olemas säästud. Siinsed inimesed pooldavadki enda rahalist kindlustamist väga tugevalt: tervelt 35% segmenti kuulujatest ütleb, et inimesel peaks sääste olema vähemalt aastase elamisperioodi katmiseks. Raha kogutakse eelkõige pensionile lisa saamiseks, aga ka reisimiseks ja hobideks, enda tervise tarbeks, lähedaste abistamiseks ning loomulikult matuste jaoks. Säästude puudumist põhjendatakse eelkõige väikse või ebaregulaarse sissetulekuga või asjaoluga, et raha lihtsalt ei jätku.

Nende peamiseks raha kogumise viisiks on raha arveldusarvele kandmine. 24% kogub sularaha ja 11% kannab raha tähtajalisele hoiuksle. 28% ei ole viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud.

Planeerimine: 17% vastajatest ei planeeri rahaasju üldse. Need, kes seda teevad, planeerivad kas jooksvalt või kuuajalises lõikes. Planeerimisperioodi kestuse tingib eelkõige vastajate sissetuleku suurus. Rahaasjade planeerimisel jälgivad nad jooksvat kontoseisu, aga internetipangas täpsemat aruannet vaatamas käiakse suhteliselt harva.

Nad leiavad, et pensionipõlve tuleb hakata planeerima 20ndates või 30ndates eluaastates. Nende pensionipõlve rahastamise plaanidesse kuulub eelkõige riiklik pension (69%, kõige kõrgem näitaja), lisaks töötamine pensionieas (51%) ja kohustuslik pensionifond (32%). Vägagi paljud loodavad ka lastele, tunduvalt vähesemad aga abikaasale. Teised rahastamisemeetmed on vähem esindatud. Viiendik neist arvab, et nende pensionipõlve rahastamise plaan võimaldab neil nautida soovitud elustiili.

Hoiakud: Vähemalt 55-aastased töötavad inimesed on oma raha investeerimisel väga ettevaatlikud ja riske naljalt ei võta. Nad hoiavad hoolsalt oma rahaasjadel silma peal ja hindavad end keskmisest sagedamini rahaasjus väga hoolikaks. Kuigi tegelikult on sääste paljudel, on siin segmendis keskmisest vähem neid, kes peavad end materiaalselt kindlustatuks. Rahaasju küll planeeritakse tulevikku silmas pidades, aga tuleviku tarvis raha kõrvale panemist üldjuhul enda käitumisega eriti tugevalt ei samastata. Kui nad on mingid rahaplaanid teinud, siis nad seda ka järgivad, kuid mitte paaniliselt. Selles segmendis on keskmisest vähem neid, keda panevad tasumist vajavad arved stressiseisundisse. Rahaasjade murelikuks tegevat või tervisele halvasti mõjuvat toimet esineb keskmisega võrdsel määral. Inimeste osakaal, keda rahaasjad ei lase korralikult magada, jääb pigem allapoole keskmist. Raha kipub sellesse segmenti kuuluvate vastajate elus inimeste vahelisi suhteid mõjutama, aga kodused lahkkelid praktiliselt puuduvad. Neil puudub suuremat sorti austus raha omavate inimeste suhtes. Sellesse segmenti kuuluvad inimesed kalduvad tugevalt mitte võtma laene ja kasutavad vähe krediitkaarti. Neid ei mõjuta väga sooduspakkumised.

Suuremate asjade muretsemisel eelistavad nad finantseerimismured lahendada nii raha kogudes kui ka samaaegselt laenates. Muudes valdkondades pooldavad nad väga tugevalt raha kogumist laenamisele.

IX segment – Mittetöötav pensionär

Neil praktiliselt puuduvad finantskohustused ning seega üldjuhul pole ka nende kasutamisega kaasnevaid negatiivseid kogemusi. Nad orienteeruvad rahaasjades üsna halvasti. Kui on vaja mingit

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

finantsteenusega seotud infot leida, pöörduvad nad eelkõige oma tuttavate poole, internet kui allikas on peaaegu välistatud. Nad on rahaasjadest väga häiritud ning need ei lase neil rahulikult elada. Nad ei tee pikki plaane. Oma rahaasjade korraldamisel on nad väga konservatiivsed. Sellele vaatamata on kolmandik neist viimase aasta jooksul avastanud, et tulud ja kulud ei ole tasakaalus. Oma materiaalse kindlustundega on pensionärid kõige vähem rahul.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 93% esindatavatest leibkondadest omab regulaarset sissetulekut. 44% leibkondades tuleb leibkonnaliikme keskmiseks kuiseks netosissetulekuks kuni 300 eurot. Kuni 500-eurost sissetulekut omab 40% leibkondadest. 77% elab linnalistes asulates. Valdavalt on tegu kas ühe- või kaheliikmeliste peredega. 37 protsendil neist on kõrgharidus, 53% keskharidus.

Finantsteenused: Pensionäridel on kõige vähem deebet- ja krediitkaarte (keskmisest 4 korda vähem). Laenud praktiliselt puuduvad: nii eluasemelaene, muid kinnisvara tagatisega laene, tarbimislaine kui autoliisingut esineb vaid üksikutel inimestel. Kiirlaenu pole kellelgi. Järelmaks on siiski 6 protsendil, kuid seda on keskmisest umbes 3 korda vähem. Elukindlustus on 4% mittetöötavatest pensionäridest (keskmisest 4 korda vähem), kaskokindlustus sama paljudel. Kõige rohkem on neil liikluskindlustusi (20%). Kodukindlustust on keskmisest palju vähem (18%). Ka reisikindlustuste osakaal on äärmiselt väike. Teistega võrreldes on neil tähtajalisi hoiuseid kõige enam (19%), aga kõigi muude investeerimisinstrumentide osatähtsus on väga väike või peaaegu olematu.

Valiku langetamine ja infoallikad: Finantsteenuste vahel valikut langetades on pensionäride hulgas kõige vähem neid, kes uurivad teenuste kohta erinevatelt teenusepakkujatelt ning lasevad teha pakkumisi (28%). Nende seas on võrdsel määral (19-20%) nii sõbra või pereliikme soovitusel otsustavaid kui otse kodupanka suunduvaid inimesi. Need mõlemad toimimisviisid on siin segmentis sagedamini esindatud kui üheski teises. Finantsteenuse pakkuja valikul on esmatähtis teenuse hind. Pensionäride jaoks omavad ülejäänud tingimused tunduvalt väiksemat tähendust.

Finantsteenuste kohta otsivad pensionärid selgitavat infot eelkõige finantsasutusest või siis oma sõpradelt/tuttavalt. Vaid 17% pöörduvad interneti poole. Iga neljas mittetöötav pensionär ei otsi üldse mingit infot. Internetist pole selgitavat informatsiooni otsinud 75% pensionäridest. Need, kes seda teevad, pöörduvad esmajärjekorras oma või mõne muu panga koduleheküljele. Kõiki teisi internetiallikaid on väga vähe kasutatud.

29 protsendil pensionäridest pole olnud mingeid finantslepinguid. Lepingut sõlmides nad enam-jaolt tutvuvad ise põhjalikult lepingu tingimustega ja/või pöörduvad oma küsimustega teenusepakkuja poole. Neid inimesi, kes lepinguid ei loe, on pensionäride hulgas ainult 3%. Sarnaselt teistele väheaktiivsetele teenusekasutajatele on ka pensionäride hulgas vähe neid, kes on pidanud mõne finantsteenuse kasutamist kahetsema. Nende negatiivne kogemus pärineb valdavalt laenude valdkonnast, aga mitmetel puhkudel on veaks peetud ka aktsiate või fondiosakutega seotud tehinguid ning hoiuseid.

Teadlikkus: Pensionärid hindavad oma teadmisi finantsteenustega hakkama saamisest ja rahaasjus mõistlike otsuste langetamisel ülejäänud segmentidest märksa harvamini täiesti või pigem piisavaks (ainult 36% juhtudest). Ka oskust finantsteenuste tingimusi võrrelda ja rahaasjades olulisega kursis olemist hinnatakse ülejäänutest oluliselt madalamalt. Üldiste oskuste nagu oma rahaasjade jälgimine, rahadega välja tulemine ja raha kogumise oskus puhul ei erine oluliselt keskmisest.

Pensionärid on kõige vähem informeeritud sellest, kuhu võiks finantsasutusega tekkiva arusaamatuse korral oma õiguste kaitseks pöörduda (48%). Ülejäänud valivad kas Tarbijakaitseametit, kohtu,

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

teenusepakkuja või juristi. Pensionäride oskus intresse arvutada jätab väga tugevalt soovida, nad on teiste segmentidega võrreldes halvimate tulemustega. Ka pensionifondi väärtuse ning riiklikult tagatud säästmisvõimalustega seotud küsimustes on teadlikkus väga madal.

Finantsolukord: Pensionärid on oma rahalisele seisundile hinnangut andes teiste segmentidega võrreldes kõige vähem rahul. Kolmandik pensionäridest on viimase 12 kuu jooksul olnud olukorras, et nende kulud on osutunud suuremateks kui tulud. Nende tegutsemisstrateegia on piiratud võimaluste ringiga, mis on nende kasutuses. Kõige tähtsamaks probleemi lahendamise viisiks on olnud kulutuste vähendamine. Pea kolmandik on laenanud perelt või sõpradelt, et katta esmavajadused. 25% on maksnud arved hilinemisega. Loomulikult püüti ka leida lisatööd ning võeti raha säästudest.

Kui sellesse segmenti kuuluvad inimesed peaksid kaotama suurima sissetulekuallika, siis 16% neist peaks vastu alla nädala (suurim suhtarv teiste segmentidega võrreldes). Kuni ühe kuu vältel vastupidavate inimeste osakaalu poolest aga pole pensionäride seis kõige hullem.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Pensionäride hulgas on kõige rohkem (56%) neid, kes vastutavad ise igapäevaste rahaasjade eest. 28% juhtumitest tehakse seda koos abikaasaga. Suuremate väljaminekute korral kaasavad nad lisaks leibkonna täiskasvanud liikmetele aeg-ajalt ka oma lapsi või mõnd muud leibkonnavälisest inimest. Taoline lahendus on tingitud eelkõige pensionäride leibkonna tüübist.

Esindatavates leibkondades on koostatud ühine eelarve 36% juhtudest. Peaaegu pooltel (46%) leibkondadel ei jää säästmiseks mingit raha üle. Ja kui see peaks juhtuma, siis moodustab võimalik sääst üldjuhul vaid kuni 10% leibkonna sissetulekust. Vähemalt 4/5 pensionäridest puuduvad laenud, seega on nende tagasimaksete koormus väga väike.

Säästmine: Pensionärid on enamiku segmentidega võrreldes rohkem veendunud, et sääste peaks olema vähemalt aasta jagu. Neist 60 protsendil on endal praegu sääste. Need, kellel säästud puuduvad, viitavad järgmistele põhjustele: väike/ebaregulaarne sissetulek, raha ei jätku või on tehtud suuri kulutusi ja säästud ära kasutatud. Raha kogutakse eelkõige matuste tarbeks (56%), pensionilisaks või enda tervise parandamiseks, aga ka lähedaste inimeste aitamiseks. Reisimise, hobide ja hariduse rahastamiseks kogumine on suhteliselt vähe esindatud. Sama kehtib ka eluasemega seotud väljaminekute puhul (remont, kodumasinade või mööbli ostmise). Auto tarvis ei kogu keegi raha.

38% pensionäridest ei ole viimase aasta jooksul mingil viisil raha kogunud (suurim näitaja kõigi segmentide võrdluses). Raha kogumine käib eelkõige arveldusarvele kandmise teel või siis sularaha kõrvale pannes. Pensionäride hulgas on keskmisest rohkem inimesi (45%), kelle säästud teenivad intresse.

Planeerimine: Enamik pensionäridest planeerib oma rahaasju ette lühikeseks perioodiks: 1/3 teeb seda ühe kuu kaupa ja 20% jooksvalt. Koguni iga viies inimene ei planeeri üldse. Elu lõpuni teatud plaane tegevaid inimesi on 6% (kõrgeim näitaja). Lühikese planeerimisperioodi põhjusteks on eelkõige sissetuleku suurus, rahanappus ning vajadus lihtsalt igapäevaselt toime tulla. Pensionäride hulgas on kõige rohkem neid, kes ei kasuta rahaasjade planeerimisel mingeid abivahendeid (27%). Jooksvat kontoseisu jälgib 60% ja omaenda meetodil peab rahaseisude üle arvet 19%. Internetipanga aruannet jälgib vaid 9% küsitletutest.

Nagu enamik vastajaid nii ka pensionärid on seda meelt, et pensionipõlve peaks rahaliselt hakkama planeerima alates kahekümnendatest eluaastatest. Praeguste pensionäride nõ pensionipõlve plaan koosneb eelkõige riiklikust pensionist (64%). Nad loodavad väga palju ka laste ja abikaasa toele.

Pensionieas töötamise on oma plaanidesse kaasanud 12% pensionäridest. Riigipoolsele abile loodab neist 10%. Muud võimalused oma pensionipõlve rahastada jäävad vähem esindatuks. Nad on üpris kindlad selles, et nende vanaduspäevade rahastamise skeem ei taga neile loodetud elatustaset.

Hoiakud: Ühegi teise segmendi puhul ei ole sedavõrd vähe neid inimesi, kes väidavad, et nad on materiaalselt kindlustatud. Pensionärid on rahaasjade pärast kõigi teiste segmentidega võrreldes kõige murelikumad. Arvete saamine tekitab neis suurt stressi. Nende hulgas on kõige rohkem inimesi, kes ei saa rahaasjade pärast korralikult magada. Nad kõhklevad raha kulutamisel isegi sellistel juhtumitel, kui tegu on esmavajalike kaupadega. Kuigi nad muretsevad oma rahaasjade pärast ning rahaasjad mõjustavad olulisel määral nende tervist, ei lase nad ometi neid pingeid üldjuhul perekonna või teiste inimestega suhtlemise tasandile. Nad peavad end rahaasjade planeerimisel küllaltki hoolikaks, aga tulevikku silmas pidades planeerivad teiste segmentidega võrreldes kõige vähem. Nad ei väljenda erilist austust inimeste vastu, kellel on raha.

Nad on rahaasjus konservatiivsed – ei võta laene, ei kasuta krediitkaarti, annavad sooduspakkumiste ahvatlustele teistega võrreldes vähem järele. Asjade muretsemisel kalduvadki nad üldiselt pooldama raha kogumist, mitte laenamist. Pensionärid sisuliselt keelduvad võtmast igasuguseid investeerimisriske.

X segment – Inimesed, kes teevad rahaasjades pikaajalisi (üle 2 aasta) plaane ja investeerivad

Sellesse segmenti kuuluvatel inimestel on mitmeid suuremaid laene, kuid üldiselt on nad muude laenude osas konservatiivsed. Lisaks erinevatele investeerimisinstrumentidele on nende seas ka kõige rohkem erinevate kindlustuste omanikke. Kuna kokkupuuteid teenustega on palju, siis hinnatakse oma teadlikkust rahaasjus suhteliselt kõrgelt. Nad hindavad oma rahalist seisut teistega võrreldes märksa paremaks. Ka juhtumil, kui peaks kaotatama suurim sissetulekuallikas, tuleksid nad ülejäänutest pikema aja jooksul toime. Nad on väga aktiivsed rahaasjade ajajad ning teevad kõige pikaajalisemaid plaane.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 72 protsendil esindatavatest leibkondadest on regulaarne sissetulek. Igakuine keskmine sissetulek ühe liikme kohta on 33% juhtudest üle 500 euro, 22% juhtudest 301-500 eurot ning ülejäänutel vähem. Vanuselisel jagunevad nad võrdselt 18-59 aastaste vahel ära; mõnevõrra leiame neid ka 60-69 aastaste seast. 4/5 vastajatest töötab: sh 31% spetsialistina, 19% reatöötajana, 16% kontori- või teenindustöötajana ja 13% juhina. 39% vastajatest omab kõrgharidust, 53% keskhariidust. Leibkonnad kalduvad oma suuruse poolest olema keskmisest veidi suuremad.

Finantsteenused: Sellesse segmenti kuuluvatel inimestel on keskmisest rohkem arveldusarveid, deebet- ja krediitkaarte, ka krediitkaardikaskot. 25% vastajatel on olemas elusasemelaen, 9% aga muu kinnisvaratagatisega laen. Nad ei kasuta kiirlaene, kuigi kaudsemast kokkupuutest nendega ei ole nad sugugi päris priid. Kõiksuguste muude laenude osas on nad suhteliselt konservatiivsed, nõ keskmisel tasemel: 11% juhtudest on tagatiseta väikelaen ja 12% öppelaen. Autoliising on 13 protsendil ja järeelmaksu maksab 16% küsitletuist. Lähtuvalt segmendi olemusest on neil teiste segmentidega võrreldes rohkem elukindlustust (59% vastajatest) ja lastekindlustust (21%). Nad on peaaegu kõige rohkem kindlustanud ka oma eluaset (53%). 27 protsendil on kaskokindlustus ning 58% liikluskindlustus. Reisikindlustuste arv jääb keskmisest pisut kõrgemale tasemele.

Kuna segment koondab investeerivaid inimesi, siis on kõik järgnevad näitajad kõrged. Neil on keskmisest sagedamini olemas tähtajaline hoius, kasvuhoius, investeerimisriskiga hoius ja investeerimisriskiga elukindlustus. Teiste segmentidega võrreldes kuulub sellesse segmenti kõige rohkem aktsiate omanikke

(12%) ning nende portfelist leiab muidki investeerimisinstrumente. 68% vastajatel on kohustusliku pensionifondi osakud. Vabatahtliku pensionifondi osakuid leidub koguni 40% segmenti kuulujaist ja kogumispensioni kindlustuslepingut 14 protsendil.

Valiku langetamine ja infoallikad: Selleks, et valida mingit finantsteenust, uurivad nad infot ning küsivad pakkumisi erinevatelt teenuspakkujatelt. Üsna paljud kasutavad ka valikulist lähenemist: osade teenuste puhul küsitakse pakkumisi, osade puhul aga mitte. Nende seast leiame õige vähe inimesi, kes lähtuksid valikul lähedaste soovitudest. Sellesse segmenti kuuluvad inimesed hindavad erinevate teenusepakkujate häid ja halbu külgi paljude kriteeriumide alusel. Sellest aspektist vaadelduna on nad teenusepakkujate hindamisel kõige rangemad.

Finantsteenuste kohta lisainfo saamiseks kasutavad nad eelkõige internetti ja finantsasutusi. Väiksemat, kuid siiski üsna suurt tähtsust omavad tuttavad ja lähedased – nii need, kes seotud mõne finantsasutusega, kui ka need, kellel taoline seos puudub. Veebis surfates pöörduvad nad finantsteenuste kohta selgitava info saamiseks eelkõige oma või mõne muu panga koduleheküljele. Küllaltki populaarseks on nende seas osutunud ka Maksu- ja Tolliameti koduleht. Nad on aktiivsed internetiallikate kasutajad ning seetõttu on selles segmendis keskmisega võrreldes enam neid, kes kasutavad erinevaid veebilehti.

Lepingu tingimustega tutvumiseks küsivad nad selgitust eelkõige finantsteenuse pakkujalt või siis uurivad ise põhjalikult lepingut. Samas 29% küsitletutest loeb lepingut põgusalt. Kuna selles segmendis on väga palju erinevate finantsteenuste kasutajaid, siis on üsna loomulik, et nende seas on vähemalt keskmisel hulgal (12%) inimesi, kes on mõne finantsteenuse kasutamist veaks pidanud. Need olukorrad on olnud seotud eelkõige laenude ja aktsiate/fondiosakutega, vähemal määral ka hoiuste, järelmaksu ning kindlustusega. 40 protsendil probleemi kogenutest õnnestus leping ennetähtaegselt lõpetada.

Teadlikkus: Sellesse segmenti kuuluvad inimesed annavad oma rahaasjadega seotud teadmiste ja oskuste üldjuhul keskmisest kõrgemaid hinnanguid. Eriti tugevalt ilmneb see, kui vaatluse all on oskus finantsteenuste tingimusi võrrelda ning teadmised finantsteenustega hakkama saamisel ja rahaasjus mõistlike otsuste langetamisel.

Segmenti kuuluvatest inimestest neljandik ei tea, kuhu finantsasutusega tekkiva lahkeli korral oma õiguste kaitseks pöörduda. Kõige rohkem inimesi pöörduks Tarbijakaitseametisse (42%). Järgmistele kohtadele platseeruvad teenusepakkujate (15%), kohus (12%) ja jurist (11%). Intressi arvutamisel ei ületa nad üheaastase perioodi puhul nõrkeskist oskuste taset, aga viienda aasta lõpuks hoiusel olevat summat oskavad keskmisest mõnevõrra enam õigesti nimetada. Nad on enamiku ülejäänutega võrreldes väga hästi (47% juhtudest) informeeritud sellest, et Eestis eksisteerib selliseid säästmis- või investeerimisviise, mille puhul kliendi raha on teatud ulatuses riiklikult tagatud. Pensionifondi tehtud sissemaksete väärtuse vähenemise võimaluse puhul nad aga oma teadmistega eriliselt silma ei paista (teadlikke 75%).

Finantsolukord: Sellesse segmenti kuuluvad inimesed on keskmisega võrreldes oma rahalise seisuga rohkem rahul, kuid kõigi segmentidega võrreldes kaugelki mitte kõige enam. 36 protsendil vastajatest on viimase 12 kuu jooksul esinenud olukordi, kus kulud ületasid tulusid. Nende käitumismall taoliste probleemide lahendamisel väga palju üldisest keskmisest ei erine. Siiski on nende hulgas enim neid, kes võtsid raha säästudest (26%) või siis maksid kulutuste eest krediitkaardiga (20%, mis on enamike segmentidega võrreldes väga kõrge näitaja). Kui suurim sissetulekuallikas peaks mingil põhjusel ära langema, siis sellesse segmenti kuuluvad inimesed peaksid vastu keskmisest pikema perioodi.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Igapäevaste rahaasjade eest vastutamine langeb siin segmendis esindatud leibkondades kas vastaja enda või siis nii tema kui abikaasa õlule. Suuremate investeringute puhul kaasatakse otsustusprotsessi kas leibkonna kõik täiskasvanud liikmed või ainult sissetuleku toojad.

41% esindatavatest leibkondadest omab ühist eelarvet. 28%-l leibkondadest ei jää säästmiseks midagi järele (keskmisest väiksem osakaal). Raha jääb võimalikuks säästmiseks ikka tavapärasel hulgal, kuni neljandik sissetulekust. Kolmandikul leibkondadest puuduvad laenud. Need, kellel on laene, kulutavad tagasi maksmiseks üpris suure osa oma leibkonna sissetulekust (põhiselt 10-49% ulatuses). Ka nende osakaal, kellel kulub laenude tagasimakseteks 50-75% sissetulekust, on suhteliselt märkimisväärne (6%).

Säästmine: 66%-l vastajatest on praegu sääste. Need, kellel säästud puuduvad, põhjendavad seda eelkõige suurte kulutuste ning väikeste või ebaregulaarsete sissetulekutega. Populaarsemateks kogumise eesmärkideks on reisimine ja hobid, laste või enda haridus, eluaseme remont ning rõivaste ja jalanõude soetamine. Iga neljas vastaja ei kogu raha kindlatel eesmärkidel.

Viiendik segmenti kuuluvatest vastajatest pole viimase 12 kuu jooksul raha ühelgi viisil kogunud. Sagedasemad kogumisviisid on raha arveldusarvele kandmine (49%) ja sularaha kõrvale panemine (34%). Tähtajalisele hoiusele on raha kandnud 14% inimestest. Olemasolevatelt säästudest teenib intressi 43% vastajatest.

Planeerimine: Kuigi segmendis esineb pikaajaliselt oma rahaasju ette planeerivaid inimesi enamike teiste segmentidega võrreldes rohkem, siis levinuimaks planeerimisperioodiks on siingi ühe kuu kaupa planeerimine (32% teeb seda vähemalt osade rahaasjade puhul). Siin on kõige vähem neid inimesi, kes planeerivad oma rahaasju jooksvalt. Üldse mitte planeerivaid inimesi leidub 13%. Oma rahaasjade planeerimisel jälgib 72% küsitlenuist jooksvat kontoseisu ja 38% internetipangas pakutavat varade ja kohustuste aruannet. 19% peab iseseisvalt kulude/tulude arvestust.

Ka selle segmenti esindajad arvavad valdavalt, et pensionipõlve planeerimist tuleb alustada võimalikult varakult. Selle segmenti esindajad on oma pensionipõlve rahalist katet väga mitmekülgsest planeerinud. Riiklik pension ja kohustusliku pensionifondi osakud on kaasatud sellesse plaani võrdsele sageli (60/64 protsendil juhtudest); 29% inimestest panustab vabatahtliku pensionisamba osakutele. 36% arvab, et pensionipõlve rahastamisplaanidesse kuulub pensioniealisena töötamine. Nad teevad kõrged panused ka laste ning abikaasa toele. 12% loodab oma ettevõtte tuludele ning 9% pärandusele. Nad on keskmisega võrreldes kindlamad selles, et nende plaanid tagavad pensionieaks soovitud elatustaseme.

Hoiakud: Nad peavad end rahaasjades keskmisest hoolikamateks ja hoiavad enda hinnangul suurel määral rahaasjadel silma peal. Antud segmendis on teiste segmentidega võrreldes enim neid, kes panevad raha tuleviku tarvis kõrvale. Nad on ka peaaegu kõige suuremad oma rahaasjade planeerijad tulevikku silmas pidades. Kui nad on teinud oma finantsplaanid, siis nad järgivad neid üsna hoolikalt. Siinsed inimesed peavad end kõigist teistest segmentidest materiaalselt rohkem kindlustatuks, kuid sellegipoolest esineb vastupidisel arvamusel olijaid rohkem. Nende murelikkus rahaasjade pärast ei ületa keskmist taset. Arved tekitavad neis mõnikord stressi, kuid selle all kannatajaid on keskmisest vähem. Kuigi nende seas leidub inimesi, kes rahaasjade pärast ei saa korralikult magada, pole nende arv keskmisest suurem, pigem väiksem. Sama kehtib ka perekonnaringis rahaasjade pärast esinevate tülide kohta. Rahaasjad kahjustavad neil keskmisest vähem suhteid teiste inimestega ning põhjustavad vähem terviseprobleeme. Reeglina nad ei osta asju teistele mulje avaldamiseks ning suudavad loobuda sooduspakkumiste kasutamisest, krediitkaardiga tuleviku arvel elamisest ja laenudest.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Küsimuses, kas asjade ostmise puhul raha koguda või laenata või ühitada mõlemad tegevused, kalduvad nad järgima üldist põhimõtet: vähem kulukate väljaminekute puhul kasutada raha kogumist, väga kulukate asjade puhul laenamist, vahepealsete puhul aga üheaegselt nii kogumist kui ka laenamist. Investeeringute tegemisel on nad keskmisest veidi riskialtimad.

XI tüüp – Inimesed, kellel on finantskohustusi

Nagu segmendi nimetuski ütleb, on need inimesed koormatud väga paljude erinevate finantskohustustega. Samas on nad ka väga aktiivsed mitmete kindlustuste kasutamisel. Nad hindavad oma toimetulekut ja teadmisi finantsasjades üldiselt heaks, aga rohke finantsteenuste kasutamisega on kaasnenud ka keskmisest sagedasem teenuste kahetsemine. Aktuaalsed finantskohustused on tinginud olukorra, et nende hulgas on keskmisest vähem säästjaid ning palju leidub inimesi, kelle kulud ja tulud ei ole tasakaalus. Taolised olud tekitavad neis muret rahaasjade pärast.

Vastaja sotsiaal-demograafiline portree: 69% esindatavatest leibkondadest omab regulaarset sissetulekut; kõik sissetulekukategooriad on võrdselt esindatud. Sellesse segmenti kuuluvad eelkõige 18-39-aastased, aga mõnevõrra vähem leiab neid ka vanematest gruppidest. 29% neist töötab spetsialistina, 19% kontori- või teenindussektori töötajana ja sama paljud reatöötajana. Siia segmenti kuulub ka 6% pensionäre (sh töövõimetuid). 33 protsendil on kõrgharidus, 57% keskharidus, madalamat haridust esineb vähe (9%).

Finantsteenused: Nende seas on keskmisest rohkem nii arveldusarvete kui ka deebet- ja krediidikaardi omanikke. Kuna tegemist on finantskohustusi omavate inimeste segmendiga, siis on kõik laenunäitajad kõrged. Rohkem kui kolmandikul on eluasemelaen. Teiste segmentidega võrrelduna on kõige rohkem muid kinnisvara tagatisega laene (12%), väikelaene (21%), öppelaene (26%) ja ka järelmaks (35%). Lisaks ilmneb ka keskmisega võrreldes mõnevõrra suurem kogemus kiirlaenudega. Autoliisingute arv on keskmisega võrreldes märksa suurem. Viimasest tulenevalt on ka kaskokindlustusi päris rohkesti. Liikluskindlustusi esineb samuti üsna rohkelt (49%). Keskmisest rohkem kohtame selles segmendis ka eluaseme ja oma elu kindlustajaid. Laste ja reisikindlustuste osakaal on selle segmendi puhul hinnatav keskmiseks.

Kui kindlustusi on selle segmendi inimestel päris palju, siis tähtjaliste hoiuste arv jääb keskmisest väiksemaks. Ülejäänud tüüpi hoiuste omanikke on keskmisel tasemel. Investeeringuinstrumente on neil keskmisest mõnevõrra vähem. Kohustusliku pensionifondi osakuid omab 61% vastajaist. Vabatahtliku pensionifondi osakute (15%) ja kogumispensioni kindlustuse (6%) esinemissagedus on umbes keskmine.

Valiku langetamine ja infoallikad: Finantsteenuste valimisel käituvad selle segmendi esindajad üpris tüüpiliselt. Sama kehtib ka kriteeriumide suhtes, mille alusel teenusepakkujat valitakse.

Finantsteenuste kohta lisainfo hankimisel käitub selle segmendi esindaja sarnaselt eelmise segmendi inimestele, kasutades eelkõige internetti ja finantsasutusi, aga pöördudes vajadusel ka tuttavate poole. Siingi leidub ainult 20% inimesi, kes ei ole internetist finantsteenuste kohta infot otsinud. Internetist info hankimise osas on erinevuseks see, et kümnenda segmendi inimeste nomenklatuuris on suurem arv erinevaid veebilehekülgi, mille poole nad pöörduvad.

Lepingutega tutvumisel küsivad nad aktiivselt teenusepakkujalt selgitusi ja tutvuvad ise põhjalikult lepingu tingimustega. Samas 30% juhtudest esineb ka põgusat lepingu tingimustega tutvumist. Kuna

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

tegemist on aktiivsete teenusekasutajatega, siis on nad keskmisega võrreldes sagedamini pidanud hiljem mõnd finantsteenust kahetsema (16%). Põhilised probleemid on olnud seotud laenudega. Lepingute on ennetähtaegselt lõpetanud ainult viiendik (21%).

Teadlikkus: Nende enesehinnangud oma rahaasjade jälgimise, rahadega välja tulemise ja raha kogumise oskusele on keskmisele sarnased. Finantsteenuseid ja spetsiifilisemaid rahaasju puudutavaid teadmisi ning oskusi aga hinnatakse keskmisest mõnevõrra kõrgemaks.

31% vastajatest ei oska finantsasutusega tekkiva lahkeli korral oma õiguste kaitsmiseks kuskile pöörduda. Peamise päästerõngana nimetavad nad Tarbijakaitseametit. Intressi arvutamises on nad nõrked. Sama kehtib ka riikliku tagatisega säästmis- ja investeerimisviise ning pensionifondi sisetulekuid puudutavate küsimuste kohta.

Finantsolukord: Kui nad mõtlevad rahaasjadele üldisemalt, siis on nad oma materiaalse olukorraga suhteliselt rahulolematud. Siin segmendis on tervelt 46%-l vastajatest viimase 12 kuu jooksul juhtunud, et kulud on ületanud tulusid. Lisaks kulutuste vähendamisele lahendasid nad seda probleemi sageli ka sellega, et laenasid eluks hädavajalikku lähedastelt. Keskmisest rohkem (18%) leidub inimesi, kes müüsid midagi endale kuuluvat maha. Keskmisest erinetakse ka selle poolest, et rohkem on jäetud arveid maksmata (8%) ja võetud pangast laenu (6%). Krediitkaarti kasutas olukorra lahendamiseks 16% vastanutest. Kui kaoks suurim sisetulekuallikas, siis oleksid nad üsna hädas, sest peaksid vastu suhteliselt lühikest aega.

Rahaasjade korraldamine leibkonnas: Selle segmendi vastajate seas on võrdselt nii neid, kes vastutavad leibkonnas ise igapäevaste rahaasjade eest, kui ka abikaasaga vastutuse jagajaid. Suuremate investeeringute korral kaasatakse otsuste vastuvõtmise protsessi eelkõige kõiki leibkonna täiskasvanud inimesi.

40% esindatavatest leibkondadest on ühine eelarve. Sama palju on neid, kellel ei jää igakuiselt kogumiseks midagi üle (seda on rohkem kui keskmiselt). Säästa suutvad leibkonnad saavad seda valdavalt teha kuni neljandiku sisetuleku ulatuses. Kuna siin segmendis on tegemist finantskohustusi omavate inimestega, siis laenu tagasi maksmisele kulub igakuisest sisetulekust päris suur osa (valdavalt 10-49%).

Säästmine: Finantskohustusi omavatel inimestel on keskmisest vähem sääste (47%). Säästmist ei võimalda ei sisetulekute väiksus ega ka suured väljaminekud. Raha säästetakse eelkõige reisimiseks ja hobideks, eluaseme remondiks, laste või enese harimiseks, kodumasinade ja mööbli ostmiseks. Samuti on üpris palju neid, kes koguvad raha auto ostuks (14%).

Kolmandik siinsetest vastajatest ei ole viimase 12 kuu jooksul mingil viisil raha kogunud. Need, kes seda teevad, eelistavad enam-vähem võrdsel määral kasutada arveldusarvele kandmist ja sularahana kogumist. Olemasolevad säästud teenivad mitmete teiste segmentidega võrreldes harvemini intressi (34% juhtudest).

Planeerimine: Selle segmendi valdavaks rahaasjade planeerimisperioodiks on üks kuu või veel väiksem periood. Taolise lühiajalise perioodi tingib eelkõige sisetulekute suurus. Oma rahaasjade planeerimisel kasutavad nad tavapäraseid abivahendeid.

Nagu valdav osa vastajaid nii ka selle segmendi esindajad soovivad pensionipõlve hakata tõsisemalt planeerima 20ndates või 30ndates eluaastates. Nemad ise on planeerinud oma pensionipõlve rahastada ennekõike riikliku ja kohusliku pensionifondi abiga. Töötamine pensionipõlves ja laste tugi on tähtsusetult järgmised sisetulekuallikad. Vabatahtliku pensionifondi mainimissageduselt ollakse nõrked seas.

Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring

Keskmisest rohkem panustavad nad oma ettevõttest saadavale sissetulekule. Meetmete hulk on üpris suur, kuid inimeste kindlustunne, et nad saaksid pensionieas elada soovitud viisil, ei ole eriti kõrge.

Hoiakud: Nad on paljudes seisukohtades nõrka keskmise mentaliteediga ehk ülejäänutest mitte eristuvad. Keskmisest rohkem kohtame nende seas inimesi, kellele tekitab tasutavatele arvetele mõtlemine stressi. Kui võtta arvesse nende rohkeid laene ja kindlustuslepinguid, siis arveid on tõepoolest palju. Ka kodus on rahaasjade pärast keskmisest enam lahkkelisid ja need tekitavad terviseprobleeme. Kokkuvõtlikult võib öelda, et rahaasjad teevad finantskohustusi omavad inimesed murelikuks.

Asjade/teenuste soetamisel peavad nad üldiselt laenamist või üheaegselt nii raha kogumist kui laenamist mõnevõrra mõttekamaks tegevuseks, kui seda teevad teiste segmentide esindajad. Oma raha investeerimisel on nad keskmisel tasemel riskeerijad.